

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР 1990

A woman with dark hair, wearing a blue sweater, is smiling and looking upwards. She is holding a bouquet of white flowers. The scene is set in the rain, with vertical raindrops falling across the entire image. The background is filled with more white flowers, possibly cherry blossoms.

SLOVENSKE PEDAGOGIČKÉ NAKLADATELSTVO

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР 1990

СЛОВАЦЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ ВИДАВНИЦТВО В БРАТИСЛАВІ,
ВІДДІЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПРЯШЕВІ

1989

**НІКОЛИ НЕ ЗАБУВАЙМО,
ЯК ЛЕГКО МИ ВТРАТИЛИ СВОБОДУ І ЯК ВАЖКО,
ЦІНОЮ ЯКИХ ВЕЛИЧЕЗНИХ ЗУСИЛЬ ТА ЖЕРТВ НАШОГО
І ОСОБЛИВО РАДЯНСЬКОГО НАРОДІВ ПОВЕРНУЛИ ЇЇ!**

Людвік Свобода





Упорядник © д-р Петро Бегені
Рецензували: доц. д-р Федір Ковач, к. н., д-р Олексій Лазорик
Ілюстрації © Ладіслав Цупер
Видання перше.

Фотографії © Д-р Ладіслав Цупер
Видання перше.

ISBN 80—08—00133—X

1990

СІЧЕНЬ

1 8 15 22 29
2 9 16 23 30
3 10 17 24 31
4 11 18 25
5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28

ЛЮТИЙ

5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22
2 9 16 23
3 10 17 24
4 11 18 25

БЕРЕЗЕНЬ

5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30
3 10 17 24 31
4 11 18 25

КВІТЕНЬ

2 9 16 23 30
3 10 17 24
4 11 18 25
5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29

ТРАВЕНЬ

7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30
3 10 17 24 31
4 11 18 25
5 12 19 26
6 13 20 27

ЧЕРВЕНЬ

4 11 18 25
5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30
3 10 17 24

ЛИПЕНЬ

2 9 16 23 30
3 10 17 24 31
4 11 18 25
5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29

СЕРПЕНЬ

6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30
3 10 17 24 31
4 11 18 25
5 12 19 26

ВЕРЕСЕНЬ

3 10 17 24
4 11 18 25
5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30

ЖОВТЕНЬ

1 8 15 22 29
2 9 16 23 30
3 10 17 24 31
4 11 18 25
5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28

ЛИСТОПАД

5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30
3 10 17 24
4 11 18 25

ГРУДЕНЬ

3 10 17 24 31
4 11 18 25
5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30

СІЧЕНЬ



JANUÁR

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Новий стиль	Старий стиль	
<p>①</p> <p>1 П Новий рік 2 В Олександра 3 С Даниїла 4 Ч Драгослава 5 П Андрея 6 С Антонія 7 Н Богуслава</p>	<p>19 Боніфатій 20 Гнат 21 Юлія 22 Анастасія 23 Наум 24 Євгеній 25 Різдво</p>	<p>1 1895 Народився Тарновський Микола Миколайович, український радянський поет (95).</p>
<p>②</p> <p>8 П Северин 9 В Олексій 10 С Даша 11 Ч Мальвіна 12 П Ернест 13 С Ростислав 14 Н Радован</p>	<p>26 Собор Марії 27 Степан 28 Доброслава 29 Маркел 30 Анісія 31 Меланія 1 Василь, Новий рік</p>	<p>5 1890 Народився Карел Чапек, чеський письменник (100).</p> <p>6 1920 Народилась Анна Мурцко, активна ксютівка с. Гайтівки (70).</p> <p>7 1945 В Кошицях вийшов перший номер «Кошицької Правди», органу Комуністичної партії Словаччини (45).</p> <p>9 1905 Відбулась кривава неділя у Петрограді (85).</p> <p>10 1913 Народився Густав Гусак, Президент ЧССР (77).</p> <p>1905 Народився Василь Грицов, довгорічний ксютівець с. Чирч (85).</p> <p>13 1920 Народились Іван Найпавер та Андрій Дуфала, довгорічні члени КСУТ с. Чирч (70).</p> <p>14 1850 Вийшов з друку перший номер спільного друкованого органу русинів Австрії «Вістник» (140).</p>
<p>③</p> <p>15 П Доброслав 16 В Христина 17 С Наталія 18 Ч Богдана 19 П Драгомира 20 С Далібор 21 Н Вікентій</p>	<p>2 Сильвестр 3 Малахій 4 Феоктист 5 Григорій 6 Йордан 7 Іван 8 Омелян</p>	<p>18 1850 Народився Юлій Ставровський-Попрадов, поет Пряшівщини (140).</p> <p>19 1940 Народилась Марія Балужинська, педагог, активна працівниця НХС (50).</p> <p>1945 День визволення Пряшева, Кошиць та Бардієва (45).</p> <p>20 1925 Народився Мейгеш Юрій Васильович, український радянський письменник (65).</p>
<p>④</p> <p>22 П Зоря 23 В Мілош 24 С Тимофій 25 Ч Гейза 26 П Тамара 27 С Богуш 28 Н Альфонс</p>	<p>9 Полієвкт 10 Маркіян 11 Феодосій 12 Тетяна 13 Єрмил 14 Ніна 15 Павло</p>	<p>21 1924 День пам'яті В. І. Леніна.</p> <p>28 1905 Народився Колесник Петро Йосифович, український радянський письменник (85).</p> <p>29 1860 Народився Чехов Антон, російський письменник (130).</p> <p>1930 Народився Шлепецький Андрій, педагог та культурно-освітній діяч (60).</p>
<p>⑤</p> <p>29 П Гашпар 30 В Емма 31 С Еміль</p>	<p>16 Петро 17 Антоній 18 Панас</p>	<p>30 1900 Народився Дунаєвський Ісаак, російський радянський композитор (90).</p> <p>1930 Народився Нестайко Всеволод Зіновійович, український радянський письменник (60).</p>



ЛЮТИЙ



FEBRUÁR

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Новий стиль	Старий стиль
<p>1 Ч Тетяна 2 П Еріка 3 С Блажей 4 Н Вероніка</p> <hr/> <p style="text-align: center;">⑥</p> <p>5 П Агата 6 В Дорота 7 С Ванда 8 Ч Зоя 9 П Здено 10 С Габрієла 11 Н Дезидерій</p> <hr/> <p style="text-align: center;">⑦</p> <p>12 П Перла 13 В Арпад 14 С Валентин 15 Ч Православ 16 П Юлія 17 С Мирослава 18 Н Яромир</p> <hr/> <p style="text-align: center;">⑧</p> <p>19 П Власта 20 В Лівія 21 С Елеонора 22 Ч Етєла 23 П Роман 24 С Матвій 25 Ч Лютнева перемога</p> <hr/> <p style="text-align: center;">⑨</p> <p>26 П Віктор 27 В Олександр 28 С Златіця</p>	<p>19 Макарій 20 Євфимій 21 Максим 22 Тимофій</p> <hr/> <p>23 Климент 24 Оксана 25 Григорій 26 Ксенофонт 27 Іван 28 Єфрем 29 Гнат</p> <hr/> <p>30 Йоан 31 Микита 1 Трифон 2 Митар 3 Семен 4 Сидір 5 Агафія</p> <hr/> <p>6 Лука 7 Парфеній 8 Теодор 9 Никифор 10 Харлампій 11 Всеволод 12 Лютнева перемога</p> <hr/> <p>13 Мартинія 14 Кирило 15 Онисим</p>

- 2 1885 Народився Фрунзе Михайло Васильович, визначний радянський діяч (105).
- 1930 Народилася Олена Грисеняк, педагог, активна ксютівка с. Вишній Тварожець (60).
- 3 1925 Народився Андрійченко Борис Миколайович, український радянський письменник (65).
- 4 1820 Народилася Божена Немцова, чеська письменниця (170).
- 5 1930 Народилася Анастасія Мачик, членка КСУТ с. Камійонка (60).
- 7 1915 Народився Буркатов Борис Абрамович, український радянський літературний критик (75).
- 9 1930 Народився Андрій Ковач, педагог, науковець та культурно-освітній діяч (60).
- 10 1890 Народився Пастернак Борис, радянський поет (100).
- 12 1835 Народився Анатолій Кралицький, письменник Пряшівщини (155).
- 1920 Народився Панько Семен, український радянський письменник (70).
- 20 1940 Народилася Ганна Скиба, культурно-освітня працівниця (50).
- 22 1810 Народився Фредерик Шопен, польський композитор (180).
- 23 День Радянської Армії та Військово-Морського флоту.
- 25 1948 Перемога трудящих Чехословаччини над буржуазією (42).
- 25 1925 Народився Іван Копчик, довгорічний член КСУТ села Шаришське Ястраб'є (65).
- 26 1925 Народився Петро Гребик, довгорічний член КСУТ с. Камійонки (65).
- 27 1910 Народився Потушняк Федір, український радянський письменник (80).



ПРИМІТКИ:

БЕРЕЗЕНЬ



MAREC

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Новий стиль	Старий стиль	
1 Ч Альбін	16 Памфіл	1 1930 Народився Іван Дробняк, працівник національних комітетів (60).
2 П Анежка	17 Федір	1930 Народився Дашевський Олексій Григорович, український радянський письменник (60).
3 С Богумил	18 Архип	5 1815 Народився Раковський Іван, прогресивний культурно-освітній діяч Закарпаття (175).
4 Н Казимир	19 Филимон	6 1920 Народився Динник Андрій Монтишович, український радянський поет (70).
(10)		8 1910 В Копенгагені вперше святкували Міжнародний жіночий день (80).
5 П Фрідріх	20 Лев	1915 Народився Андрій Кусько, український письменник Чехословаччини (75).
6 В Радослав	21 Тимофій	10 1910 Народився Бейлін Павло Юхимович, український радянський письменник (80).
7 С Томаш	22 Євгеній	18 1920 Народився Боженко Анатолій Іванович, український радянський письменник (70).
8 Ч МДЖ	23 МДЖ	19 1895 Народився Максим Рильський, український радянський поет (95).
9 П Франтішка	24 Тарас	21 1920 Відбувся Установчий з'їзд Комуністичної партії Закарпаття (70).
10 С Ангела	25 Захарій	22 1895 Народився Іван Ле, український письменник (95).
11 Н Броніслав	26 Порфирій	24 1785 Народився Ян Голлий, класик словацької літератури (205).
(11)		25 1925 Народився Івченко Сергій Іванович, український радянський поет (65).
12 П Григорій	27 Прокіп	28 1592 Народився Ян Амос Коменський (398). День учителя.
13 В Властимил	28 Марина	1915 Народився Пісьо Іван, педагог, перший голова ОНК у Меджилабірцях (75).
14 С Матильда	1 Євдокій	29 1900 Народився Іржі Волкер, чеський поет (90).
15 Ч Світлана	2 Феодот	30 1865 Вмер Олександр Васильович Духнович (125).
16 П Болеслав	3 Євтропій	1820 Народився Андрей Сладкович, словацький поет (170).
17 С Любиця	4 Герасим	1920 Народилася Марія Ковальська, довгорічна членка КСУТ с. Обручне (70).
18 Н Едуард	5 Леонід	
(12)		
19 П Йосиф	6 Аркій	
20 В Вітязослав	7 Охрип	
21 С Благослав	8 Теофілакт	
22 Ч Бенядик	9 Мстислав	
23 П Андріян	10 Кіндрат	
24 С Гаврило	11 Софроній	
25 Ч Маріан	12 Теофан	
(13)		
26 П Емануїл	13 Никифор	
27 В Алена	14 Бенедикт	
28 С День учителя	15 День учителя	
29 Ч Мирослав	16 Савін	
30 П Вірослава	17 Олексій	
31 С Веніамін	18 Кирило	



КВІТЕНЬ



APRIL

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Новий стиль		Старий стиль		
<p>1 Н Юго</p> <hr/> <p style="text-align: center;">(14)</p> <p>2 П Зіта 3 В Ріхард 4 С Леонард 5 Ч Мирослава 6 П Ірина 7 С Золтан 8 Н Альберт</p> <hr/> <p style="text-align: center;">(15)</p> <p>9 П Мілена 10 В Ігор 11 С Юлій 12 Ч Естера 13 П Алеш 14 С Юстина 15 Н Великдень</p> <hr/> <p style="text-align: center;">(16)</p> <p>16 П Дана, Даниця 17 В Рудольф 18 С Валерій 19 Ч Єла 20 П Марцел 21 С Ервін 22 Н Славомир</p> <hr/> <p style="text-align: center;">(17)</p> <p>23 П Войтех 24 В Юлій 25 С Марек 26 Ч Ярослава 27 П Ярослав 28 С Ярмила 29 Н Леа</p> <hr/> <p style="text-align: center;">(18)</p> <p>30 П Анастасія</p>		<p>19 Дарія</p> <hr/> <p>20 Сергій 21 Яків 22 Василь 23 Никон 24 Захарій 25 Артем 26 Гаврило</p> <hr/> <p>27 Матрона 28 Лазар 29 Марко 30 Іван 31 Ігнатій 1 Марія 2 Великдень</p> <hr/> <p>3 Микита 4 Йосиф 5 Феодул 6 Мефодій 7 Георгій 8 Родіон 9 Вадим</p> <hr/> <p>10 Терентій 11 Антип 12 Ісак 13 Артемон 14 Мартин 15 Трохим 16 Ірина</p> <hr/> <p>17 Семен</p>		<p>1 1960 Засновано СПВ — Відділ української літератури в Пряшеві (30).</p> <p>1935 Народився Крищенко Вадим Дмитрович, український радянський поет (55).</p> <p>1940 Народився Грещук Броніслав Антонович, український радянський письменник (50).</p> <p>4 1945 Радянська Армія визволила Братіславу (45).</p> <p>5 1935 Народився Панчура Іван, перший секретар ЦК КСУТ (55).</p> <p>1945 Оголошено Кошицьку урядову програму (45).</p> <p>8 1935 Народився Степан Половка, педагог та культурно-освітній діяч Гуменщини (55).</p> <p>9 1925 Народилася Гуртовенко Валерія Андріївна, українська радянська поетеса (65).</p> <p>11 1930 Народився Микола Стренк, довгорічний ксутівець с. Орябина (60).</p> <p>1935 Народилася Зузана Куцер, активна ксутівка Гуменщини (55).</p> <p>12 1935 Народилася Ганна Ячочко, довгорічна працівниця СПВ — Відділу української літератури (55). Всесвітній день авіації та космонавтики.</p> <p>13 1925 Народився Йосиф Марусин, юрист, активний ксутівець Свидниччини (65).</p> <p>16 1940 Народився Юрій Фольварський, активний ксутівець с. Камйонки (50).</p> <p>17 День Ради національної безпеки.</p> <p>20 1920 Народився Михайло Совик, довгорічний член КСУТ с. Удол (70).</p> <p>22 1870 Народився В. І. Ленін, вождь світового пролетаріату (120).</p> <p>22 1915 Народився Гривна Василь, педагог та науковець (75).</p> <p>23 1690 В Пряшеві народився Ян Адам Райман, визначний лікар (300).</p> <p>23 День чехословацьких піонерів.</p> <p>26 1935 Народився Тельнюк Станіслав Володимирович, український радянський письменник (55).</p>



ПРИМІТКИ:

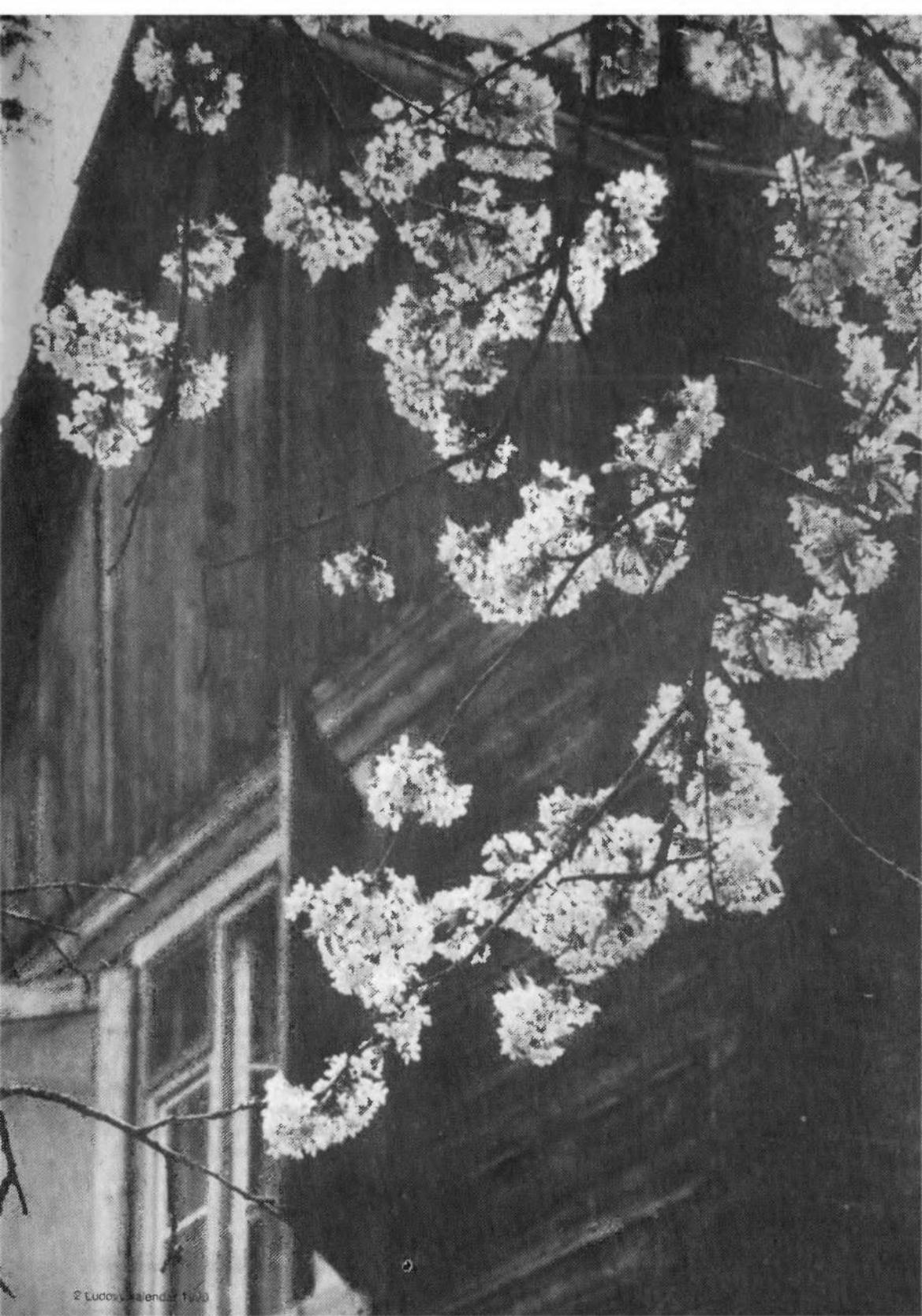
ТРАВЕНЬ



МАЇ

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Новий стиль	Старий стиль	
1 В Свято праці	18 Свято праці	1 1890 Вперше відбулось святкування Першотравня (100). День Міжнародної солідарності трудящих.
2 С Сигізмунд	19 Іван	5 1945 Відбулось Повстання чеського народу (45).
3 Ч Галина	20 Трихін	1818 Народився Карл Маркс (172).
4 П Флоріан	21 Януарій	7 1840 Народився П. І. Чайковський, російський композитор (150).
5 С Повстання чеського народу	22 Повстання чеського народу	1930 Народився Гушак Іван Васильович, український радянський поет (60).
6 Н Герміна	23 Юрій	8 1940 Народився Гудак Василь, політичний працівник-дипломат (50).
(19)		9 1945 День Перемоги. Державне свято ЧССР.
7 П Моніка	24 Сава	13 1795 Народився Павел Йозеф Шафарик, словацький філолог та історик (195).
8 В Інгрид	25 Марко	1925 Народилася Хоросницька Марія Василівна, українська радянська поетеса (65).
9 С День перемоги	26 День перемоги	16 1921 Заснування КПЧ (69).
10 Ч Віктор	27 Симон	17 1915 Народився Луценко Іван Антонович, український радянський літературознавець — критик (75).
11 П Блажена	28 Максим	19 1930 Народився Михайло Сипко, робітник, довгорічний член КСУТ с. Каміюнка (60).
12 С Панкратій	29 Артем	21 1905 Народився Лановенко Петро Климентійович, український радянський письменник (85).
13 Н Серватій	30 Яків	24 1935 Народився Степан Глогінець, педагог, активний ксугівець Бардіївщини (55).
(20)		25 1905 Народився Олександр Корнійчук, український радянський драматург (85).
14 П Боніфатій	1 Єремія	1935 Народився Ярмиш Юрій Федосійович, український радянський письменник (55).
15 В Софія	2 Панас	26 1900 Народився Вітєзслав Незвал, визначний чеський поет (90).
16 С Світозар	3 Феодосія	28 1920 Народився Тихий Наум Миронович, український радянський письменник (70).
17 Ч Гізела	4 Пелагія	29 1910 Народився Голованівський Сава Овсійович, український радянський письменник (80).
18 П Віола	5 Ірина	
19 С Ганна	6 Йова	
20 Н Іванна	7 Акакій	
(21)		
21 П Зінаїда	8 Іван	
22 В Юлія	9 Микола	
23 С Жельмира	10 Семен	
24 Ч Елла	11 Кирило і Мефодій	
25 П Урбан	12 Єпіфан	
26 С Душан	13 Гликерія	
27 Н Івета	14 Ісидор	
(22)		
28 П Вільям	15 Пахомій	
29 В Вільма	16 Модест	
30 С Фердинанд	17 Славомира	
31 Ч Івона	18 Христина	



ЧЕРВЕНЬ		*	JUN	ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР	
Новий стиль		Старий стиль			
1 П Міжнародний день дітей 2 С Ксеня 3 Н Кароліна		19 Міжнародний день дітей 20 Олексій 21 Костянтин, Олена		1	Міжнародний день захисту дітей
(23) 4 П Ленка 5 В Лаура 6 С Норберт 7 Ч Роберт 8 П Медард 9 С Станіслава 10 Н Маргарита		22 Софія 23 Михайло 24 Симон 25 Мелетій 26 Карпо 27 Ферापонт 28 Микита		1 1940	Народився Михайло Тацак, активний ксутьвець с. Чирч (50).
(24) 11 П Доброслава 12 В Златко 13 С Антон 14 Ч Василь 15 П Віт 16 С Бланка 17 Н Адольф		29 Феодосія 30 Ісаак 31 Єрмії 1 Юстина 2 Никифор 3 Лук'ян 4 Митрофан		3 1940	Народився Михайло Дубай, педагог — художник (80).
(25) 18 П Вратислав 19 В Альфред 20 С Валерія 21 Ч Алойз 22 П Павлина 23 С Сидонія 24 Н Ян		5 Дорофій 6 Віссаріон 7 Богдан 8 Ігор 9 Кирило 10 Тимофій 11 Варфоломій		4 1910	Народився Михайло Дубай, педагог — художник (80).
(26) 25 П Тадей 26 В Адріан 27 С Ладіслав 28 Ч Беата 29 П Петро, Павло 30 С Меланія				5 1875	Народився Станіслав Нейман, визначний чеський письменник (115).
				6 1940	Народився Васильківський Олекса Олексійович, український радянський письменник (50).
				7 1925	Народився Гримич Віль Григорович, український радянський літературознавець — перекладач (65).
				9 1930	Народився Андрій Стреч, доггорічний член КСУТ с. Кийов (60).
				10 1905	Народився Франтішек Гечко, визначний словацький письменник (85).
				12 1945	Засновано Союз словацьких жінок (45).
				1905	Народилася Карпенко Фросина Андріївна, українська радянська поетеса (85).
				16 1919	У Пряшеві оголошено Словацьку Республіку Рад (71).
				1930	Народився Петро Ванчик, педагог, активний ксутьвець с. Куримки (60).
				18 1905	Народився Гринько Дмитро Григорович, український радянський письменник (85).
				21 1910	Народився Олександр Твардовський, російський радянський поет (80).
				28 1905	Народилася Марія Разусова-Мартакова, словацька письменниця (85).
				1910	Народився Мартин Юхим Маркович, український радянський письменник (80).
				29 1945	Возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною (45).



ПРИМІТКИ:

ЛИПЕНЬ

JUL

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Новий стиль

Старий стиль

1 Н Любор

18 Леонтій

(27)

2 П Берта
3 В Мирослав
4 С Прокіп
5 Ч Кирило і Мефодій
6 П Патріція, Патрик
7 С Олівер
8 Н Іван

19 Юда
20 Анатолій
21 Юліян
22 Павлина
23 Гермина
24 Лариса
25 Февронія

(28)

9 П Луїза
10 В Амалія
11 С Милота
12 Ч Ніна
13 П Маргарита
14 С Каміл
15 Н Генріх

26 Давид
27 Самсон
28 Кирило і Йван
29 Петро і Павло
30 Мелитон
1 Кузьма і Дем'ян
2 Ювеналій

(29)

16 П Драгомир
17 В Богуслав
18 С Каміла
19 Ч Душан
20 П Ілля
21 С Данило
22 Н Магдалина

3 Филип
4 Марта
5 Атанасій
6 Сисой
7 Хома
8 Прокіп
9 Надія

(30)

23 П Ольга
24 В Володимир
25 С Яків
26 Ч Ганна
27 П Божена
28 С Криштоф
29 Н Марта

10 Антоній
11 Ольга
12 Проклій, Іларіон
13 Гаврило
14 Акила
15 Володимир
16 Афіноген

(31)

30 П Лібуша
31 В Ігнат

17 Марина
18 Омелян

- 3 1940 Народилася Мирослава Сміжанська, довгорічна працівниця СПВ — відділу української літератури у Пряшеві (50).
- 5 1940 Народився Таран Анатолій Васильович, український радянський письменник (50).
- 8 1900 Народився Смолич Юрій, український радянський письменник (90).
- 1925 Народився Довнар Геннадій Станіславович, український радянський письменник (60).
- 9 1915 Народився Сиротюк Микола Йосипович, український радянський літературознавець, критик (75).
- 11 1960 Ухвалено нову Конституцію ЧССР (30).
- 1925 Народився Бегені Петро, довгорічний функціонер профспілок та активний scuтiвець с. Улич-Криве (65).
- 17 1935 Народилася Марія Шкрада, секретар ОК ТЧСРД у Старій Любовні (55).
- 18 1925 Народився Гончаренко Борис Аврамович, український радянський письменник (65).
- 1935 Народився Кундрат Юрій, педагог, науковець та культурно-освітній діяч (55).
- 19 1920 Відбувся II Конгрес Комуністичного Інтернаціоналу (70).
- 1920 Народився Мигаль Тарас Степанович, український радянський письменник (70).
- 24 1935 Народився Михайло Тилищак, педагог та культурно-освітній діяч Старолюбовнянщини (55).
- 25 1935 Відбувся в Москві VII Конгрес Комуністичного Інтернаціоналу (55).
- 1925 Народилася Марія Галишин, довгорічна scuтiвка с. Видрань (65).
- 28 1935 Народилася Марія Петрашовська, працівниця здравооохорони, активна scuтiвка (55).



ПРИМІТКИ:

СЕРПЕНЬ

*

AUGUST

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Новий стиль	Старий стиль	
1 С Божидара	19 Макрина	3 1925 Народився Головін Геннадій Никифорович, український радянський письменник (65).
2 Ч Густав	20 Ілля	11 1905 Народився Кобилецький Юрій Свиридович, український радянський літературознавець (85).
3 П Єргуш	21 Симон	13 1905 Народився Михайло Вархола, довгорічний ксудівець с. Чирч (85).
4 С Домінік	22 Магдалина	14 1925 Народився Карпенко Микола Іванович, український радянський поет (65).
5 Н Гортензія	23 Трохим	15 1905 Народився Гавриленко Володимир Никифорович, український радянський письменник (85).
(32)		18 1920 Народився Михайло Сабадош, український письменник Чехословаччини (70). День чехословацьких залізничників.
6 П Йосефіна	24 Борис і Гліб	20 1930 Народився Степан Мохнач, політичний та культурно-освітній працівник Міжлабірщини (60).
7 В Степанія	25 Ганна	1940 Народилася Марія Бринда, працівниця національного комітету с. Бехерів (50).
8 С Оскар	26 Єрмолай	21 1940 Народився Юрій Ванчик, педагог та культурно-освітній діяч с. Каміонки (50).
9 Ч Любомира	27 Пантелеймон	24 1745 Загинув Олекса Довбуш, закарпатський опришок (245).
10 П Вавринець	28 Прохор	25 1940 Народилася Влад Марія Миколаївна, українська радянська поетеса (50).
11 С Сусанна	29 Серафима	1940 Народився Жулинський Микола Григорович, український радянський літературознавець (50).
12 Н Дарина	30 Сильван	27 1925 Народилася Марія Біттнер, педагог та культурно-освітній діяч с. Каміонки (65).
(33)		28 1930 Народився Михайло Гоцко, педагог і активний ксудівець г. Снини (60).
13 П Любомир	31 Євдоким	29 1944 Розпочалось Словацьке національне повстання (46).
14 В Моймир	1 Соломія	30 1920 Народився Василь Салонь, антифашистський борець (70).
15 С Марцела	2 Степан	
16 Ч Леонард	3 Антонія	
17 П Милиця	4 Євдокія	
18 С Олена	5 Євсигній	
19 Н Лідія	6 Митро	
(34)		
20 П Анабела	7 Дометій	
21 В Яна	8 Омелян	
22 С Тихомир	9 Матвій	
23 Ч Филип, Пилип	10 Лаврентій	
24 П Варфоломій	11 Сусанна	
25 С Людовіт	12 Фотій	
26 Н Самійло	13 Максим	
(35)		
27 П Сільвія	14 Михей	
28 В Августин	15 Марія	
29 С Слов. нац. пов.	16 Слов. нац. повст.	
30 Ч Ружена	17 Мирон	
31 П Нора	18 Флора і Лаура	



Новий стиль	Старий стиль
1 С Драгослава 2 Н Лінда	19 Андрій 20 Самійло
(36)	
3 П Бєло 4 В Розалія 5 С Регіна 6 Ч Аліца 7 П Маріанна 8 С Мір'ям 9 Н Мартина	21 Тадей 22 Агафоник 23 Іриній 24 Євтихій 25 Варфоломій 26 Адріана, Наталія 27 Пимон
(37)	
10 П Олег 11 В Бистрик 12 С Марія 13 Ч Цтібор 14 П Людомил 15 С Йолана 16 Н Людмила	28 Мойсей 29 Анастасій 30 Олександр 31 Данило 1 Семен 2 Мамон 3 Антим
(38)	
17 П Олімпія 18 В Євгенія 19 С Костянтин 20 Ч Любослав, Любослава 21 П Матуш 22 С Моріц 23 Н Зденка	4 Вавил 5 Захарій 6 Євдокій 7 Созонт 8 Марія 9 Яким і Ганна 10 Минодора
(39)	
24 П Любош 25 В Владислав 26 С Едіта 27 Ч Киприан 28 П Вацлав 29 С Михайло 30 Н Яролим	11 Теодора 12 Автоном 13 Корнило 14 Віктор 15 Микита 16 Людмила 17 Віра, Надія, Любов

- 1 1940 Народився Головка Олег Федорович, український радянський поет (50).
- 2 1940 Народився Степан Гриценяк, агроном ЄСГА (50).
- 3 1925 Народилася Марія Мурцко, довгорічна ксутівка с. Гайтівки (65).
- 9 1940 Народився Ян Гнатко, політичний працівник (50).
День шахтарів
- 10 1920 Народився Богуцький Мусій Кирилович, український радянський літературний критик (70).
- 15 1920 Народився Чернявський Микита Антонович, український радянський письменник (70).
- 16 1745 Народився М. І. Кутузов, російський полководець (245).
1935 Народився Михайло Ладомєрський, працівник національних комітетів Бардіївщини (55).
- 18 1910 Народився Михайло Чабанівський, український радянський письменник (80).
- 20 1940 Народилася Йовенко Світлана Андріївна, українська радянська поетеса (50).
- 21 1920 Вийшов з друку перший номер газети «Руде право» (70).
- 23 1915 Народився Бондарчук Володимир Юрійович, український радянський письменник (75).
- 24 1945 В Пряшеві засновано Український національний театр (45).
1935 Народився Йосиф Танчин, педагог та культурно-освітній діяч (55).
- 26 1925 Відбувся III з'їзд КПЧ (65).
- 29 1845 Народився Іван Карпенко-Карий, український письменник (145).
- 1940 Народилася Йолана Таларович, педагог та культурно-освітній діяч (50).



ПРИМІТКИ:

ЖОВТЕНЬ



ОКТОБЕР

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Новий стиль

Старий стиль

(40)

1 П Арнольд
2 В Левослав
3 С Стела
4 Ч Франтішек
5 П Віра
6 С Наталія
7 Н Елішка

18 Євмен
19 Трохим
20 Остап
21 Кіндрат
22 Фока
23 Іван
24 Корній, Текла

(41)

8 П Бригіта
9 В Денис
10 С Славомира
11 Ч Валентина
12 П Максиміліан
13 С Коломан
14 Н Борис

25 Єфронія
26 Параска
27 Калістрат
28 Харитон
29 Киріон
30 Григорій
1 Роман

(42)

15 П Терезія
16 В Володимира
17 С Гедвіга
18 Ч Лука
19 П Християн
20 С Венделін
21 Н Урсула

2 Кипріян
3 Денис
4 Єрофій
5 Харитина
6 Фома
7 Сергій
8 Пелагія

(43)

22 П Сергій
23 В Алоїсія
24 С Квітослава
25 Ч Аврелій
26 П Дмитро
27 С Сабіна
28 Н День націоналізації

9 Яків
10 Євлампій
11 Пилип
12 Тарас
13 Карл
14 Назар, Святослава
15 День націоналізації

(44)

29 П Клара
30 В Симон
31 С Аврелія

16 Борис
17 Осія
18 Лука

- 1 1940 Народився Еміл Федуш, активний член КСУТ с. Гайтівки (50).
- 3 1895 Народився Сергій Єсенін, російський поет (95).
- 5 1940 Народився Забаштанський Володимир Омелянович, український радянський поет (50).
- 6 День Чехословацької народної армії
- 8 1930 Народився Михайло Бабин, працівник національного комітету, активний ксутьвець с. Радвань на Лабірці (60).
- 10 1920 Народився Юрій Прохазка, довгорічний працівник ЦК КСУТ на ділянці НХС (70).
- 1935 Народився Ян Цвік, політичний працівник (55).
- 12 1930 Народився Полонський Радій Федорович, український радянський письменник (60).
- 15 1920 Народився Микола Арендач, довгорічний член КСУТ села Удол (70).
- 18 1935 Народилась Олена Копчак, лікарка, активна ксутьвка м. Пряшева (55).
- 22 1910 Народилася Амбросій Параска Юхимівна, українська радянська поетеса (80).
- 1935 Народився Олійник Борис Іллч, український радянський поет (55).
- 23 1940 Народилася Олена Рабик, активна ксутьвка с. Жатківці Пряшівського округу (50).
- 24 1925 Народився Виноградський Віталій Михайлович, український радянський письменник (65).
- 25 1880 Народився Богуміл Шмерал, визначний діяч чехословацького робітничого руху (110).
- 27 1855 Народився Іван Мічурін, російський вчений (135).
- 28 Проголошення Чехословацької республіки, День націоналізації.
- 29 1815 Народився Людовіт Штур, словацький поет (175).
- 30 1910 Народився Гриб Кузьма Кіндратович, український радянський письменник (80).



ЛИСТОПАД * NOVEMBER

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Новий стиль	Старий стиль
1 Ч Денисія 2 П Вшанування п. 3 С Іда 4 Н Карло	19 Іоїль 20 Артем 21 Іларіон 22 Авертій
(45)	
5 П Імрих 6 В Рената 7 С Великий Жовтень 8 Ч Богумир 9 П Федір 10 С Тибор 11 Н Мартин	23 Яків 24 Арета 25 Великий Жовтень 26 Дмитро 27 Нестор 28 Терентій 29 Анастасія
(46)	
12 П Святополк 13 В Станіслав 14 С Ірма 15 Ч Леопольд 16 П Агнеса 17 С Вітольд 18 Н Євген	30 Зіновій 31 Остап 1 Кузьма. Дем'ян 2 Акиндин 3 Йосиф 4 Йоанакій 5 Галактіон
(47)	
19 П Альжбета 20 В Фелікс 21 С Ельвіра 22 Ч Цецілія 23 П Климент 24 С Емілія 25 Н Катерина	6 Павло 7 Лазар 8 Михайло 9 Онисифор 10 Орест 11 Віктор 12 Ярослав
(48)	
26 П Корнило 27 В Мілан 28 С Генрієта 29 Ч Вратко 30 П Андрій	13 Юліян 14 Пилип 15 Гурій 16 Матвій 17 Григорій

1	1930	Народився Роман Михайло, педагог, літературний критик (60).
2	1920	Народився Михайло Шмайда, український письменник Чехословаччини (70).
2	1935	Народився Коломієць Володимир Родіонович, український радянський поет (55).
6	1925	Народився Петренко Микола Євгенович, український радянський поет (65).
	1920	Народився Михайло Майдак, довгорічний член КСУТ с. Чирч (70).
7	1917	В Росії спалахнула Велика Жовтнева соціалістична революція (73).
8	1910	Народився Білецький Михайло Семенович, український радянський письменник (80).
	1920	Народився Курашкєвич Кирило Володимирович, український радянський поет (70).
11	1920	Народився Божаткін Михайло Іванович, український радянський письменник (70).
14	1840	Народився Михайло Старицький, український письменник (150).
15	1670	Вмер Ян Амос Коменський (320).
16	1810	Народився Карел Гінек-Маха, чеський поет (180).
17		Міжнародний день студентів.
19	1875	Народився М. І. Калінін, визначний діяч КПРС (125).
	1930	Народився Михайло Куцер, педагог, довгорічний активний скульптор (60).
21	1940	Народилася Марія Тилищак, педагог, активна скульпторка (50).
24	1730	Народився Олександр Суворов, геніальний російський полководець (260).
25	1895	Народився бувший Президент ЧССР генерал армії Людвік Свобода (95).
28	1820	Народився Фрідріх Енгельс (170).
	1915	Народився Костянтин Симонів, російський радянський письменник (75).



ПРИМІТКИ:

ГРУДЕНЬ



DECEMBER

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Новий стиль	Старий стиль	
1 С Едмунд 2 Н Бібіяна	18 Платон 19 Авдій	1 1930 Народився Федорів Роман Миколайович, український радянський письменник (60).
(49)		3 1925 Народився Іван Фабіан, педагог та культурно-освітній діяч (65).
3 П Олдржіх 4 В Варвара 5 С Отто 6 Ч Микола 7 П Амбросій 8 С Марина 9 Н Ізабела	20 Проклій 21 Лариса 22 Филимон 23 Анатолій 24 Катерина 25 Климент 26 Алицій	4 1910 Народився Ян Костра, словацький письменник (80). 1915 Народився Михайло Шима, активний ксютівець с. Чирч (75).
(50)		6 1940 Народився Йосиф Прокоп, педагог, активний ксютівець (50). 1935 Народився Михайло Мурин, педагог, активний ксютівець (55).
10 П Радуз 11 В Даниїла 12 С Отлія 13 Ч Люція 14 П Броніслав 15 С Івіца 16 Н Альбіна	27 Яків 28 Степан 29 Парамон 30 Андрій 1 Наум 2 Авакум 3 Софронія	7 1910 Народився Пивоваров Микола Пилипович, український радянський літературознавець, критик (80). 8 1940 Народилася Марія Роба, активна ксютівка (50).
(51)		10 1930 Народився Микола Варновський, освітній працівник (60). 1930 Народилася Анна Шулик, довгорічна ксютівка с. Київ (60).
17 П Корнелія 18 В Славка 19 С Юдита 20 Ч Дагмара 21 П Богдан 22 С Аделіна 23 Н Надія	4 Варвара 5 Сава 6 Микола 7 Амбросій 8 Потапій 9 Ганна 10 Мина	12 1925 Народилася Гурладі Мирослава Сергіївна, український радянський літературознавець (65). 14 1940 Народився Микола Янко, педагог, активний ксютівець (50).
(52)		16 1770 Народився Людвіг ван Бетховен, один з найбільших композиторів світу (220).
24 П Адам і Єва 25 В Різдво 26 С Стефан 27 Ч Філумена 28 П Іванна, Івона 29 С Милада 30 Н Давид	11 Данило 12 Спиридон 13 Євстахій 14 Аполлонія 15 Єлевферій 16 Агей 17 Азарія	21 1930 Народився Іван Байцура, педагог, науковець, культурно-освітній діяч (60). 24 1910 Народився Дорошко Петро Онуфрійович, український радянський поет (80).
(53)		26 1900 Вмер Олександр Павлович, визначний поет Пряшівщини (90). 27 1920 Народився Бугорков Степан Степанович, український радянський письменник (70). 1925 Народився Михайло Серафим, педагог та культурно-освітній діяч (65).
31 П Сильвестер	18 Севастіан	30 1922 День утворення СРСР (78).



Федір ЛАЗОРИК

ПЕРЕМОГА ПРАВДИ

**В житті своєму будь ти завжди чесним,
В словах і вчинках щирим та правдивим.
Коли діла із совістю не схрестиш, —
Осягнеш успіх на життєвій ниві.**

**Слова, що з глибини душі злітають
В прихильнім серці відгомін знаходять.
Труди людини пишно розцвітають,
Коли на ґрунті нефальшивім сходять.**

**З брехнею й підлістю — вступиай у битву
Самоупевнено, рішуче, сміло.
Нещадним словом, гострим, наче бритва,
За справедливе заступайся діло!**

**Не викраде у світі правду злодій,
Ні терорист її не переможе.
Існує бо твердий закон в природі,
Що правда робітнича — переможе!**

**Хай буде це тобі дороговказом,
Як статися борцем за правду смілим,
Й не лізти у житті повільним плазом,
А бистрим льотом линути до цілі!**

ВДЯЧНІСТЬ І ВІРНІСТЬ ВИЗВОЛИТЕЛЯМ

Вдячним і вірним, а тому й надійним приятелем і співбудівником нового може бути тільки той, хто не забув про події фундаментального значення.

Такою подією, основою нашої новітньої історії, був початок нашого визволення восени незабутнього 1944 та вікопомної весни 1945 років. Завдяки боротьбі на життя та смерть, подоланню неймовірних труднощів і самопожертві радянських червоноармійців та партизанів, чехословацьких воїнів, румунських і польських антифашистів та частинам військ західних союзників народилась наша нова спільна Вітчизна — народно-демократична Чехословаччина.

Хтось і після 45 років схильний говорити тільки про відновлення Чехословаччини, що мовляв вона була визволена, але не є свобідною, що Лютневі події в 1948 році були зайвою випадковістю, від якої пішли всі деформації і дотоді вже розвинутої республіки.

Постараємось стисло довести, що історична правда є зовсім іншою, що наша дійсність і соціалістична перспектива — це не випадковість, а закономірність, результат діалектичної негації. Є правдою, що ЧСР виникла в 1918 році, що чехословацька буржуазія була в цій державі пануючим класом, і що безпеку республіки забезпечувала західними демократіями. На жаль, є правдою і те, що не тільки на біржах лондонської Сіті, Парижа, але й в Празі почала зароджуватись політика антисемітизму, політика зближення з гітлерівським фашизмом. Вже на третій день свого панування Адольф Гітлер цинічно сказав, що у нього дві цілі: «знищити марксизм» і «розпочати агресивну війну». Д-р Едуард Бенеш, тодішній міністр закордонних справ ЧСР, заявив: «коли ви-

держимо цей рік (1933 — А. К.), який напевно стане свідком важливих міжнародних подій, потім виграємо останню битву за нашу державу». Ми не забуваємо про заслуги Бенеша, але мусимо сказати, що його прогноз був дуже помилковий. До згаданої битви за нашу державу дійшло на п'ять років пізніше, а, як відомо, виною чехословацької буржуазії і західних «союзників» ми цю битву програли в Мюнхені . . .

Це є фактом, що Чехословаччина в згадуваному періоді була останньою буржуазно-демократичною країною в Середній Європі, або, кажучи словами біснுவатого Гітлера, — «вогнищем гуситсько-більшовицького розброю».

Після 1939 року чехословацька буржуазія, яка кожен реакційний режим вважала обороною проти комунізму і безпекою господарського та фінансового порядку (див тоді газету «Господарська політика»), не хотіла і не була здібною забезпечити оборону республіки, хоч про її готовність багато горланила. Закономірно, що її роль переходить на наш робітничий клас та його соціальних союзників на чолі з комуністами.

Правда, треба нагадати, що люд Чехословаччини не забув і не забуде зраду буржуазії, не забув і не забуде 365 тисяч людських жертв, і ніколи не забуде практичне підтвердження голосу власного генія про те, що в біді пізнаєш справжнього приятеля — Союз Радянських Соціалістичних Республік, який нам допоміг визволити і відновити вже не стару, але нову, тобто народно-демократичну Чехословаччину.

Тому і нині, як і в ту сльотливу осінь 1944 року, переносимось в своїх думках та вдячних помислах на Дуклянський перевал. Знов бачимо скромну і більш

ніж символічну браму із смерекових дрючків та простий і до болю правдивий двомовний чесько-російський напис: «Чехословаччина вітає і дякує своїм визволителям . . .» Знов і знов з вдячністю і повагою листуємо пожовтілі сторінки тодішніх газет і бачимо 144 тисяч радянських воїнів, які навки зістали в гробах нашої землі. Мов храм відвідуємо Дуклянський музей та місця кровопролитних боїв, щоб з синівською вдячністю, повагою, щастям і задоволенням повторити для себе та інших зміст константи нашої післявоєнної історії: «3 Радянським Союзом і ніколи інакше», «3 Радянським Союзом на вічні часи»!

Дуже добре знаємо, що основну заслугу в нашому визволенні має Радянський Союз. Його представники повністю респектували договір з травня 1944 р. і якомога скоріше передавала визволену територію чехословацьким представницьким органам.

Політичною основою народно-демократичної Чехословаччини став Національний Фронт, в який входили антифашистські політичні партії та великі суспільні організації. Будівництво республіки, за згодою представників антифашистських борців, забезпечувалось на основі урядових програм. Правда, в такому спрямуванні розвиток вів чехословацьку народно-демократичну революцію в революцію соціалістичну. Але представники буржуазії цього собі не бажали, гальмували революційний розвиток, загострювали протиріччя в НФ і спричинили лютневу кризу. Однак ми знаємо, для кого і як вона закінчилася. Наша держава стала здійснювати функцію диктатури пролетаріату, здійснювати демократію для трудящих, а після IX з'їзду КПЧ в 1949 році, наш люд почав будувати основи соціалізму.

Як нам не бути вдячними своїм визволителям, коли вони принесли нам свободу, помогли нам стати на власні ноги і відбудувувати війною знищений наш підбескидський край. Хто може бути не-

вдячний і невірний тим, які вигнали біду і нещастя не тільки з рідної Пряшівщини, але й з усієї Чехословаччини.

За 45 років трудящі соціалістичної Чехословаччини за братньої допомоги Радянського Союзу і країн соціалістичної співдружності побудували стільки, що важко й шукати порівнянь з нашим минулим. Їх просто й нема.

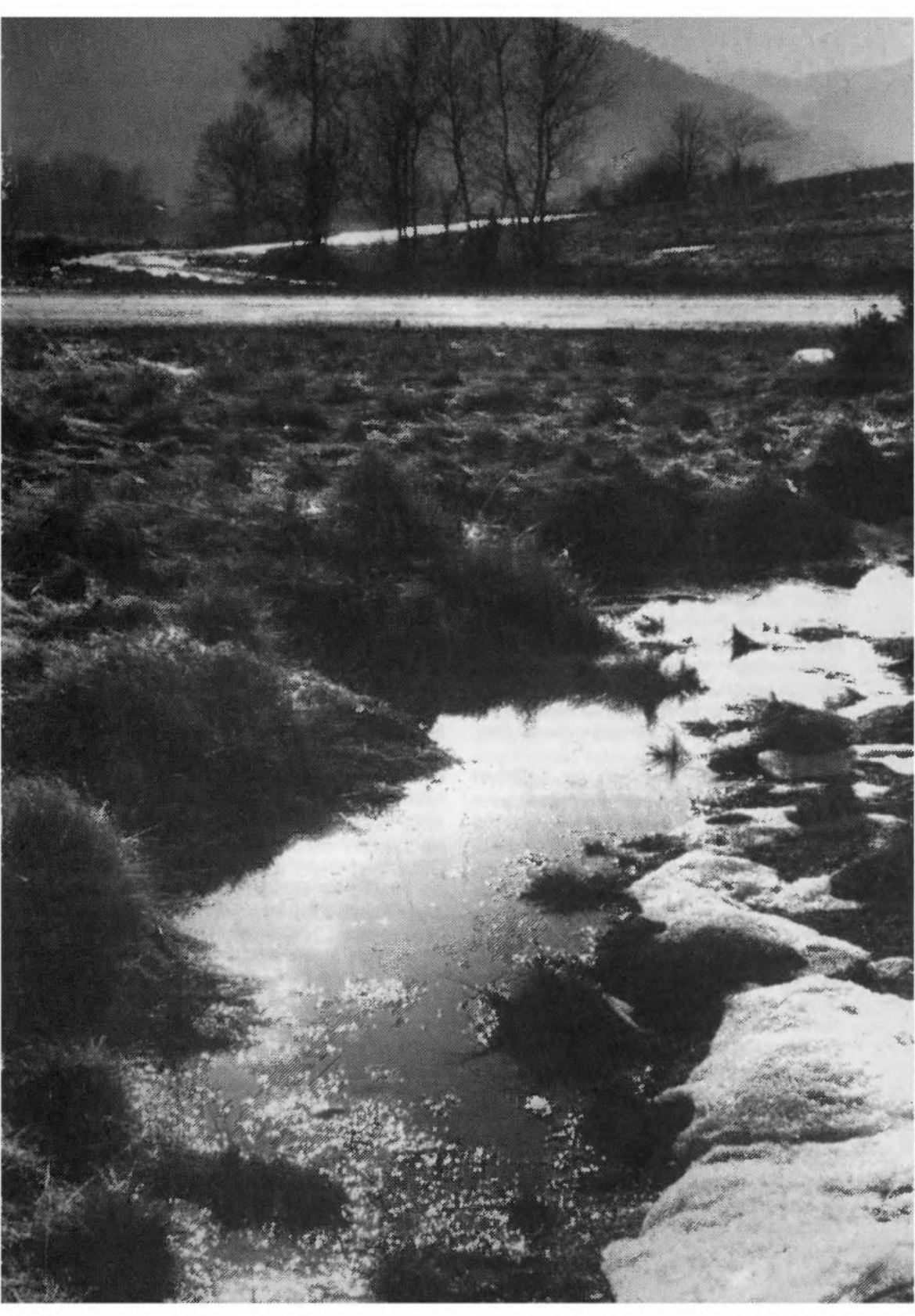
Усвідомлюємо собі, що все те, що ми досягли після визволення, є новим у політичному, соціальному і духовному розумінні. Не дивлячись на помилки та супровідні недоліки, ми досягли величезних успіхів при побудові нового соціалістичного суспільства. Їх не заперечують навіть політичні емігранти типу О. Шіка, К. Каплана та інші. У них тільки «мала претензія» в цьому, щоб ми більше демократизувались на спосіб Заходу і не черпали поезію з нашої марксистсько-ленінської ідеології.

Що ж, дякуємо панам за «добрі поради» . . . Ми не замикаємось перед світом, конфронтуємо свої досягнення і недоліки з вимогами науково-технічної революції. Однак, ми не можемо зрадити нашого вчення і забути на своє найбільше багатство — власний досвід.

У зв'язку з революційними вимогами сьогодення не можемо забувати на дійсність, що ми, подібно як СРСР та інші соціалістичні країни, вже вичерпали ресурси екстенсивного розвитку суспільства. Маємо й немалу гривну відповідальності за долю світового соціалізму. І тому, своєю вдячністю і вірністю визволителям, зміцнюємо фундамент динамічного розвитку нашого соціалістичного суспільства в період комплексної перебудови господарського механізму. Тут не розходиться про сліпу віру, але про наше переконання на основі діалектичного розуміння потреб і можливостей соціалізму.

Завдяки визволенню в 1944 — 1945 роках ми стали творцями нової історії. І тому зробім усе для того, щоб наш вихід за рубікон людської передісторії був достойний місії наших визволителів.

Андрій КОВАЧ.



ШАНУЙМО ПРОГРЕСИВНІ ТРАДИЦІЇ НАШИХ ПРЕДКІВ

Не один з нас сьогодні, в період науково-технічної революції, в період грандіозних змін, в яких домінує лінія стратегії прискорення соціально-економічного розвитку суспільства, може спитати: «Чи варто ще взагалі повертатися до історії?»; «Чи не даремно ми тратимо час, займаючись мимувшиною?»; «Яке то має значення?».

Проти таких сумнівних питань та тверджень можна поставити аргументи самої історії. Завжди, коли людство опинялося на роздоріжжі свого дальшого розвитку, заглядало у майбутнє через історію. Оглядаючись назад, шукало в ній виходу із скрутної ситуації. Кожний період радикальних змін, коли виникає потреба нової орієнтації на шляху розвитку суспільства, коли необхідна переоцінка багатьох перед тим непорушених вартостей, характеризується діалогом з історією, використанням історичного досвіду.

І це зовсім не випадково, що й XVII-ий з'їзд КПЧ при накресленні нових завдань в області суспільствознавчих наук, не забув також на історію. В політичній доповіді ЦК КПЧ, яку зачитав на XII-му з'їзді тодішній генеральний секретар тов. Г. Гусак говорить: «Вагомим завданням суспільствознавчих наук є їх зростаюча роль в процесі укріплення соціалістичної свідомості нашого народу, особливо молодшої генерації, в процесі формування соціалістичної людини . . . У зв'язку з цим треба пригадати значення історичних наук, необхідність їх дальшого розвитку. Йдеться про те, щоб використати їх результати для пояснення прогресивних традицій нашого народу, для сприймання соціалізму як закономірного результату революційної боротьби трудящих за національну та соціальну свободу, для патріотичного та інтернаціонального виховання».

В Чехословаччині створені усі умови для всебічного розвитку не тільки основних народів — чехів та словаків, але й інших національностей, в тому числі й українців. Їх забезпечується відповідними законами державної конституції. Тому й українці активно включаються в процес соціалістичного будівництва в усіх його сферах і, таким чином, далі розвивають прогресивні традиції своїх предків, дотворюють та збагачують свою історію.

Вихідці з наших українських сіл займають визначні посади в політичних, державних органах, виробничих підприємствах, наукових інституціях тощо.

Величезних успіхів досягли українці й на ниві свого національного життя, зокрема, в розвитку культури. Є в нас визначні професійні інституції, театр, радіомовлення, видавництво художньої літератури та підручників, друковані органи. Є в нас і музей, посланням якого є якраз документувати революційні та всі інші прогресивні традиції нашого народу. А документи, які знаходяться в архівах та в експозиціях Свидницького Музею української культури, дають нам повне право бути гордими на своїх предків і не ганьбитися за своє походження, чого ми часто буваєм свідками.

Хоч українське населення Східної Словаччини жило в минулому в дуже важких соціально-економічних умовах, зате культура у нього надзвичайно багата. Таж, наприклад, наші пісні — це перлини народної творчості, відомі в цілмі світі. І де б вже вони не лунали, завжди полонять душу людини, викликають глибокі почуття й велику пошану до їх творця та носія — простого народу. В цьому карпатському регіоні збереглися також чудові народні звичаї та обряди, оригінальні казки, прислів'я і подібні. Вони вже довго є предметом зацікав-

лення різних дослідників та шанувальників народної культури, а не в малій мірі користуються популярністю між широкою громадськістю і в наш час.

Виразними проявами народної творчості, його культури та побуту є пам'ятки народної архітектури, які також стали предметом зацікавлення МУК та зберігаються у Свидницькому скансені. В них, крім іншого, дуже яскраво відбите й соціально-економічне становище селян. А, наприклад, дерев'яні церкви в українських селах Східної Словаччини, яких донині збереглося 27 та які наша держава охороняє як народні культурні пам'ятки, належать між шедеври народної архітектури світового значення, не кажучи вже про їх прекрасні інтер'єри з чудовими творами іконописного мистецтва. В народній архітектурі у великій мірі відбиті також технічні здібності простого народу та його потяг до краси.

З українського середовища Східної Словаччини вийшли визначні таланти в найрізноманітніших галузях професіонального мистецтва. Останнім часом, крім художньої літератури, дуже виразного характеру набуває теж розвиток місцевого українського образотворчого мистецтва, яке нав'язує на прогресивні традиції народних художніх проявів та професіональної творчості в минулих історичних періодах. Цим самим створилися передумови для заснування та успішної діяльності Галереї образотворчого мистецтва Музею української культури, яка несе ім'я визначного представника чехословацького живопису, вихідця з нашого українського середовища — народного художника Дезидерія Миллого.

Історія нашого українського населення переконливо доводить, що воно завжди сприяло прогресу, найсвітлішим ідеям людства. Наші предки вже від найдавніших часів рішуче протистояли усім формам соціального й національного гноблення. Про це свідчать документи про масову участь селян цього карпатського регіону в різних антифеодальних повстаннях та інших формах боротьби. Своєрідним соціально-класовим явищем в період феодалізму був опришківський чи розбійницький

рух. Слава про народних месників Олексу Довбуша, Миколу Шугая, Андрія Савку, Василя та Степана Баюсів назавжди залишиться в світлій пам'яті народу.

І в пізніших періодах українці разом зі словаками спільно відстоювали свої соціальні та національні права. Так це було за часів Австро-Угорської монархії, так це було в період буржоазної Чехословацької республіки, за фашистської окупації і т.п.

Світлою сторінкою нашої історії та яскравим прикладом братнього інтернаціонального співжиття є відомі виступи Адольфа Добрянського в Угорському сеймі, де він в 60-их роках минулого століття був єдиним депутатом за угорських русинів та словаків. Там він твердо відстоював також політичні й національні права словаків та інших слов'ян монархії. Крім іншого, Адольф Добрянський є одним із засновників Матиці словацької.

Подібно й передові представники словацького народу, як наприклад, Л. Штур, Й. Гурбан, Ф. Носак-Незабудов та інші, виступали в період Відродження й за національні права закарпатських українців. Відомі слова Л. Штура, які він проголосив в Угорському сеймі: *«Kto tu žiada aby Rusini slovenský jazyk za svoj prijali, ved' oni majú svoj rusínsky krásny jazyk»*.

Найвизначнішою постаттю культурного й національного життя закарпатських, отже, й теперішніх чехословацьких українців, був Олександр Духнович. Його різноманітна художня і громадсько-політична діяльність найбільше доторкається соціальних та національних питань. Згадаймо його слова:

«Я трудився день і ніч, боровся з багатьма перешкодами, я терпів муки, переніс образи і багато біди за мій народ, щоб він жив і щасливий був».

Частина української інтелігенції, яка не хотіла здійснювати політику мадяризації і пристосовництва, протестувала навіть таким способом, що вирішила емігрувати в інші країни, переважно в царську Росію, де багато вихідців з нашого краю стали визначними вченими: І. Орлай — почесним членом Російської академії наук; М. Балудянский — першим ректором Петербурзь-

кого університету, співавтором 10-томного «Свода законів Русской імперії»; А. Дудрович — одним з ректорів Харківського університету; П. Лодій, В. Кукольник, К. Павлович — відомими професорами Петербурзького та Харківського університетів; Ю. Венелін-Гуца — визначним вченим-славістом.

Ня зломило наш народ ні кількаторічне угорське панування, ні інші експлуаторські режими, що панували в наших рідких Карпатах, ніколи не вдалось денационалізувати його.

А в наш час чомусь ми добровільно зрікаємось свого, своєї мови, своєї національності, своїх шкіл, всього того, за що колись так вперто боролися наші предки. Але може хтось любити чуже, коли він не любить свого, може його розуміти і поважати, не зрадить він і в інших випадках?

Один з великанів українського народу Т. Г. Шевченко казав так:

*«І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь!»*

Таж і народна мудрість говорить:

*«Хто дома радості немає
Дармо її інде гледає»;*

*«Не глядай рады за морьом,
Дозерай свого дому,
А будеш мати што їсти,
Іші даш другому».*

В історичних долях кожного народу на звивистих дорогах його намагань до прогресу є події і дати, які мали велике, часто і вирішальне значення у наповненні мрій і сподівань про свій культурно-національний розвиток. Великий той народ або малий, він завжди зберігає пам'ять про переломні рубежі на дорогах свого життя та в разі потреби звертається до них за правдою і джерельною силою, які завжди потрібні для дальшої ходи та нових звершень.

Дуже переконливо свідчать про це й слова генерального секретаря ЦК КПРС М. Горбачова, які прозвучали в Кремлівському палаці з нагоди святкування 70-річчя ВЖСР. *«Шлях, який ми пройшли — його героїство та драматичність — не може не тривожити мислення сучасника. Історія у нас одна, і вона неперворотна. І нехай вона викликає будь-які емоції, — це історія наша, і вона нам дорога . . . Правдиве пізнання минулого, його аналіз має так само допомагати рішати сьгоднішні проблеми, передусім актуальні завдання перебудови».*

Отже, будьмо й ми, правнуки Ставровського-Попрадова, Добрянського, Балудянского, Духновича і Павловича вірні тим священним традиціям, тим революційним ідеалам, за які боролися наші предки, попередні генерації і покоління.

Мирослав СОПОЛИГА.



З РІЗДВЯНИХ ЗВИЧАЇВ ПРЯШІВЩИНИ . . .

Особливе місце серед звичаїв зимового періоду русинів-українців Пряшівщини займають різдвяні свята, в обрядах яких сконцентрована велика кількість повір'їв та магичних елементів, пов'язаних з щоденною селянською працею та господарською діяльністю. Тому вже напередодні Різдва — в день святого вечора («Велия», «швятий вечур», «святый вечур», «шедрый вечур», «кращун») заготовляли корм для худоби, наводили порядки на господарстві. Навіть «по боїску шя зв'язувало ай возы до повересел, бороны, плугы, драбины — шытко шя капчало, жебы было приодіте, жебы был богатый рік» (Микулашова). Запозичений сільсько-господарський реманент чи інші речі домашнього вжитку необхідно було повернути його власникові, «жебы шя господарство покопі тримало».

Поширеним звичаєм «святого вечора» було обв'язування стовбурів фруктових дерев перевеслами. Причому перед деревом, яке не родило, газда зупинявся, замахувався сокирою, вдаючи, ніби хоче зрубати дерево, примовляючи при цьому: «не родиш, я ты зрубам». «Не рубай, не рубай, оно уж буде родити» — відповідала газдиня (або син). Ця дія повторювалась тричі. Вірилось, що після цих дій дерево буде «родити».

Перед вечерою вся сім'я йшла митися на потік — «до пролуби». На потік йшли митися переважно босими, щоб були здоровими «як тота быстра вода». Вмиваючись потічною водою, наприклад, примовляли:

*Водичко пречыста,
Омываш брелы, каміня —
Омый грішне створіня.*

(Сулин)

Газдині йшли митися на потік з дійником — «жебы шя коровы добрі доїли». Ввійшовши босими ногами у воду, господар запитував:

— Де стоїш?

— По коліна у молоці, по пас у сырі, а по шыю в маслі, — відповідала вона.

В інших місцевостях, набравши в дійник води, господар запитував:

— Шо там несеш?

— Густе молоко, густу смотану, густый сыр, — відповідала.

Аналогічний до вищезгадуваних с звичай, коли перед вечерою «газдыня» приносила в хату маслобіюку, обв'язувала її прядивом, і, наливши до неї теплої води, примовляла:

— Жебы шя мі так хытро масло справило, як тота тепла водичка хытро поверха выскакус.

Ці дії ніби мали забезпечити достаток молока, масла, сиру на протязі цілого року.

В деяких селах, йдучи митися «на ярок» господар «клав до рота пуд язык філлери, жебы все пінязи мав». В інших місцевостях, вмившись, господар набрав в рот піску, «жебы їх зубы не боліли». Цей пісок господар приніс в хату «а давало шя го на стіл під порток, жебы тітко зерна было і таке чисте было, як пісок».

За старовинним звичаєм господар в цей день годус худобу тим найліпшим сіном, а перед «святовою вечерою» спеціальним хлібом, змащеним медом, «жебы ся худоба меджі собом любила, жебы была добра цалый рік, як хліб із медом». Крім того худобі давали й хліб з часником, який ніби мав охороняти худобу від хвороб та «нечистих сил» — босорок. Готували також спеціальні пироги: «Кулько худобы было, тулько пирогу зварили. Каждуй сден пируг давали у стайні, жебы така худоба была тучна, як пироги».

Характерним звичаєм святого вечора було символічне «запрошення» на вечерю звірів — вовка, лисиці і т.п. Так, наприклад, «газдыня», перш ніж засісти за святковий стіл, виходила з хати й кричала:

— Вовче, вовче,

Подьже вечеряти.

Як не придеш вечеряти,

Жебы-с не ишол до нашего хотаря

Вівці, козы брати —

Немаш што ту робити.

В селі Мала Поляна Свидницького округу «як была вечеря на столі готова, газдыня наділа клоча на наверхник, а однесла до саду, запхала до землі, а кричала:

*Ворони, ястрабы, сороки —
Подьте тото клоча прясти,
А не мої курчата брати».*

Важливу роль в обрядах згадуваного циклу відігравав стіл. Багатий «святотечерній» стіл символізував достаток, був символом родинного щастя.

На стіл клали «вувсяный снуп, а пуд снуп положили пісок, абы са зерно такой родило, а прикрили портком». На «портком» клали всякого роду насіння, яке вживалося навесні.

Готували в цей день сім, дев'ять або дванадцять обрядових страв. Були це, передусім: часник, мед, «грибова мачанка», пироги, капуста, картопля, голубці, квасоля, «бобалькы», «фучкы», обрядовий хліб («кращун»), узвари із сушених фруктів тощо, з якими в'яжуться різні повір'я. Так, наприклад, вечерю починали з часнику, якого наділяли особливими властивостями, що має здатність охороняти людину та тварин від нещастя та хвороб. Важливе місце в обрядовій святотечерній страві належить також меду, який був символом доброти, символом любові. «Святотечерній» мед широко використовувався в дівочих ворожіннях та магичних діях, спрямованих на приваблиння дівчиною парубка.

Під стіл, який обперізували залізним ланцюгом (як оберіг від різних пліток), клали різні залізні предмети: леміш, косу, кліщі, молоток, ніжик і т.д., кожен з яких мав певне символічне значення.

Всі члени сім'ї їли з однієї миски: «каждый мал лышку, а іші зме давали лышку назвыш, жебы нас не хыбіло, лем жебы нас веце прибыло» (Лівів). З усіх обрядових страв по одній ложці складували до дійника, «на Різдо тото попарили, а коровам давали, жебы добрі коровы провадили» (Вишній Коментарик), а у Свиднику «же шы будут добрі доіти, а же босорки молоко не будут одберати».

Ряд повір'їв пов'язаних під час «святотечерної» вечері, як, наприклад:

— «Воду за столом лем хтовды може пити як шы шыткы наїдят, жебы нам як підеме на поле грабати, вітер купкы не роздувал».

(Малій Липник)

— «Кед дахто стал од стола, та же цалый рік не буде мати покоя».

(Нижні Репаші)

— «Перед вечером тот ден рано зме вчас ставали, жебы зме былі фришні до роботы, до шыткого».

(Ганигівці)

— «Од вечері неслобідно было стати, жебы пак ся невело газдівство».

(Ольва)



«Ясличкарі» із Свидника ходять «по колядуванні».

Фото: архів МУК.

— «На шватый вечур од вечері не слобідно одходити воду пити, бо бы человек цалый рік смедный был».

(Бехерів)

— «На шватый вечур з каждого їдла треба жисти, жебы человек цалый рік сытый был».

(Бехерів)

— «Кедь ся вечеряло, газдына не сміла ставати од стола, жебы куркы ся тримали покупу».

(Вагринець)

— «Во Велику не пили воду при столі люде, жебы птахы не пили зерно, не ничыли».

(Страняни)

— «Без облак при вечери не міг смотріти, жебы нас ніхто невиділ на полю, кед деска коровы на дачіім пасеме».

(Лівів)

Після закінчення вечері газда гасить свічку, слідкуючи, куди йде дим:

— «кед ишол горі дим — добрі, як ишол гу дверям та дахто гмре з фамелії».

Пастухи «позбєрали ложки зо стола, ся зав'язали до повересел, а положило під стіл, жебы ся коровы влітє не розходили, жебы ся тримали вкупі». В деяких місцевостях, цю дію виконували батько або мати, «жебы діти ся тримали в'єдно, жебы ся не розходили по світі». Побутував також зви-

чай, що після вечері члени сім'ї густо полігали на землю, де була солама, «жебы густо по полю снопы были».

Невід'ємною частиною різдвяних свят є колядки та віншівки, які були сповнені віри в краще майбутнє, щирого народного гумору, життєрадістю. Колядки — різдвяні пісні, які виконувалися групою колядників в окремих хатах. В залежності від того, кому вони адресувалися, розрізняємо колядки господареві, господині, парубкові чи дівчині. Віншівки — віршовані побажання — поздоровлення щастя і здоров'я всім членам сім'ї, побажання добробуту і розквіту господарства. Виконувались вони окремими особами індивідуально.

*А рано, рано, перед зарями,
Три щєбіточкы защєботали,
Три щєбіточкы защєботали,
Господарьові спати не дали.*

*А устань, устань,
Панє господар,
Бо в твоїм дворі,
Велика радість.*

*Велика радість, божая милость,
Овечкы ти шя пообнажали,
Овечкы ти шя пообнажали,
По баранчкові поприношяли.
Тоты баранчкы — златы рожечкы,
Господарові на пїняжечкы.*

(Рівне)



Старий Губо з групи «ясличкарів» із Свидника.
Фото: архів МУК.

Ой, газдо, газдо, ставайте гори,
Велика радість на вашім дворі,
Шыткы овечкы шы покотили,
Шыткы ягнята попринесли.
Лем тота єдна мала баранка
Офіруйте го про езулятка.
На вашій грушці кувик кувикат
Наливай газдо до погарика.
На вашім столі літер вина,
Вашій невісті на руки сына,
На вашій столі добра палінка,
Вашому синові шумна фраїрка.
А в загороді червена ружа,
Вашій Маріці шумного мужа.
На вашім дворі єст міх пінязи,
А старый газда коло них лежит.
На вашій грушці кувик кувикат,
Наливай газдо до погарика.

(Дубова)

На вашім столі червена ружа,
А вашим дівкам шумного мужа,
А кидь не шумного, та холем доброго,
Вінчусме вам зо сєрця свого.
На вашім столі вельо танірів,
А вашим дівкам вельо фраїрів.

(Олька)

Вінчую вам ту вінчую,
На тоты врожайны шватка,
Жебы шы вам вивели шыткы многы статка,
Куры чубаты, гусы шідлаты,
Коні з білима копытами,

Жебы сте могли орати зо штирьома плугами,

А кед не зо штирьома та холем з трьома,
А кед не з трьома, холем з двома,
А кед не з двома, холем з єдним, але з дуйним,
Жебы вам ішла борозда як велика здрозда,
Жебы сте мали тельо бычків, як в ліші бучків,
Жебы сте мали тельо яличок, кельо в ліші єдличок.

(Великий Липник)

Вінчую я вам на тот новый рік,
Жебы шы вам зродив горох і біб,
А там дале ку постели,
Жебы шы вам хлопці вели.
Вінчую вам, вінчую на тот новый рік,
Жебы шы вам одвалив з пеца правый рік,
А з комина діра, жебы сте робили вешіля.

(Легнава)

Різдвяна обрядовість мала виразно сільськогосподарський характер. В ній виражені споконвічні прагнення народу до щастя, спокою, піднесення та розквіту господарства. Різдвяні свята були і залишалися святками сімейного щастя родинної єдності, щирості і відвертості, були і залишилися святами миру, спокою і щастя.

Йосиф ВАРХОЛ.

Миколє КСЕНЯК

БОМБА ЛЮТУЄ

— Радянський Союз —
запеклий мій ворог! —
Злість
тряє термоядерну Бомбу, —
оскільки постійно,
затято, публічно
засуджує, забороняє
мої
випробування,
але я і Долари категорично . . .

Даремні її лютування:
всєсвітній рух за Мир сильнішас, зріє.
Я вірю в його торжество.

ЕЛЕКТРОНІКА

Ще найдуться й такі особи,
яким я взагалі недовподоби,
але мій час, нарешті, вже настав:
час слави, поздоровлень, радості;
тепер я — вища грамотність.

ЯКІСТЬ

Не здібні співробітники влізнати
свою сусідку Якість:
працює пильно, точно
додержує показники, всі норми.
— Коли вернулась Якості старанність?
— Шановні співробітники, це не секрет.
Вона змінилася від дня, коли живе
між нами Гласність.

*Моя отчизна здесь, в Карпатах,
Среди лесистых, синих гор,
Где мой народ в старинных хатах
Живет с неисследимых пор;
Вот здесь родился я и страстно
Влюбился в родину свою,
Ее, хоть бедну и несчастну,
Но в простоте своей прекрасну,
Всегда радушно воспою.*

ПОЕТ, ЩО ЖАГУЧЕ ЛЮБИВ СВОЮ ВІТЧИЗНУ

До 140-ліття з дня народження Юлія Ставровського-Попрадова

Це щире визнання, що вийшло з-під пера Юлія Івановича Ставровського-Попрадова, видатного сина Спишу (народився в селі Сулин 18 січня 1850 р.), зрілі роки якого пройшли на Лабірщині (вмер у Чертіжному в 1899 р.), можна вважати маніфестом цього нашого поета минулого століття. Перед цим маніфестом ми й зараз у пошані схиляємо голови, бо за ним стоїть життя, сповнене безмежної любові до рідного ґрунту, щирої відданості своєму народові, непохитної вірності заповітам батьків.

Нас і зараз хвилює питання, як міг наш поет у тих важких умовах, що в них прийшлося йому жити, сформуватись у такий гідний подиву стійкий характер, який повів його по тернистих життєвих стежках, зберіг від ренегатства, запродавства, пристосовництва, дав йому відвагу виголосити:

«Я . . . незгасну Любовь несущей землі мойй».
Або: *«За народность, мне святую, готов пролить свою кровь!»* — *«Сыном Славы называться Великое счастье мне!»*

*Мне слово русское, родное
Дороже иностранных фраз,
Мне пенье русских дев простое
И их плясанье удалое
Милее всех жеманных крас!*

Адже бути вірним своєму знедоленому народу в умовах Австро-Угорщини, викривати його гнобителів і зрадників, захищати його гідність і честь, як це робив поет, вважалось проступком. За зраду свого народу, за його паплюження та утиск добре платили гнобителі. А ласих на іудин гріш було багато серед нашої інтелігенції. Звідки взяли у скромного літератора така відвага, така любов до свого бідного народу, така мужність відмовитись від ласки властей імущих? Згадуючи поета з нагоди його ювілею, спробуємо відповісти на ці питання, висвітлити їх через призму ключових фактів вже досить вивченої біографії поета.

Першим горнилом, що в ньому виковувалась істота Ставровського-Попрадова як людини і митця, публіциста і вченого, була сім'я — висококультурна, скромна, яка жила людяністю та строгістю щодо людських обов'язків. Мати-угорка вчила сина берегти рідне, але глибоко поважати також чуже, якщо воно несе в собі благородні почуття і принципи. Батько, обізнаний з передовою педагогічною думкою свого часу (він залишив рукописну педагогічну працю), намагався застосувати її засади у вихованні свого сина, прищеплював йому передусім скромність, наполегливість, гу-

манність, демократизм, почуття нерозривної пов'язаності з своїм народом. Контакти з селянськими масами від перших дитячих кроків зміцнювали у майбутньому поетові єдність з рідним народом. Сила, відвага, наполегливість, духовне багатство населення Спишу, серед якого зростав поет, вселяли в його душу відчуття краси, обдарованості, талановитості свого народу, шану і синівську ласку до нього, бажання кращої долі для трудових мас. Неповторна краса списької природи на все життя пополнила поета, зробивши його жерцем прекрасного. Людина і природа зайняли провідне місце у творчості поета.

Щастям Ставровського було, що на його шляху у мужність траплялись виняткової вдачі люди, які формували його істоту в напрямі до добра, до прогресивного мислення, до громадянської доблесті. Вже на рівні початкового навчання на все життя запам'ятались поету людяна постать сільського вчителя Василя Сипка, педагога у Подолинці, які навчали його іноземних мов. Глибокий слід залишили в душі юнака викладачі в Левочі, у Пряшеві — чехи, німці, угорці, словаки, друзі різних національностей, передусім словаки, з якими майбутній поет повністю ототожнивсь у своїх патріотичних і гуманних настановах. У 60-х роках у пряшівській та в левоцькій гімназіях вже викладали також місцеві руські педагоги — ентузіасти-народолюбці, які поширювали ідею єдності з російськими братами, прищеплювали почуття національної гордості, слов'янської взаємності. Знаючи багато іноземних мов, Ставровський вбирав у себе здобутки різних культур; черпаючи з них все передове, ніс цей ужинок своєму народу. Майбутньому поету поталанило і в тому, що у Пряшеві його торкнулася набита високим партіотичним зарядом духовничівська атмосфера.

У столиці Угорщини, де Ставровський-Попрадод здобув вищу освіту, поширились його контакти з угорською і слов'янськими культурами, з російською та українською літературами. Пушкін всевладно вступив у світ майбутнього поета. Тут він опинився у вирі політичної боротьби і сам ставав її учасником.

З таким озброєнням вступив Ставровський у життя, з гарячим бажанням віддати свої сили рідному народу, як письменник, як дослідник, як публіцист, як культурно-освітній діяч, як будитель служити йому.

Але в умовах утиску мало вдалося здійснити Ставровському з задуманого і вимріяного. В тисках обмежень він не мав змоги розправити свої крила. Проте і тут всміхнулося на нього щастя. У скрутній життєвій ситуації Ставровський знайшов захисника в особі Адольфа Добрянського, який, високо цінуючи талант поета, сприяв його призначенню у Чертіжне. Вплив А. Добрянського переважно позитивно відбився на формуванні поета. В Чертіжному Ставровський зміг присвятитись самоосвіті і освітній діяльності серед народу, застосувати свої педагогічні здібності, поринути у творчу роботу, у дослідницьку працю. У сприятливі хвилини, з сторінок періодичної преси своїм поетичним і публіцистичним словом Ставровський промовляв до свого сучасника. Тут він оспівав незайману красу своєї вітчизни. Звідси поет залітав у думках на рідний Спиш (а іноді й іздив туди), малюючи у спогадах його чари.

*Попрад, ты Татры сын красивый,
Дитя ее блестящих льдин,
И тихий, и порой бурливый,
Красавец спишских гор, долин!
Я много, много вспоминаю
Тебя, товарищ юных дней,
И в милой близости твоей
Душой почаще пребываю.*

*... Я там возрос, я там учился
Любить от сердца свой народ,
Я там, вблизи твоих-то вод,
Младенцем русским ощутился. —*

задував поет.

У своїх поезіях — ранніх і зрілого віку — Ставровський закликав своїх сучасників активізуватись, працювати, розвивати свою національність:

*Все сыны народа встаньте,
Перервите долгий сон.*

*Ускорять переставайте
Всенародний похорон! . . .*

*Встаньте, народа матери,
Русских сынов воспитать!
Встаньте, русские дочери,
Русскую жизнь развивать!
Встаньте все! Ночной темноте
Да следует заря дня . . .*

День, сонце хотів бачити поет, він з ненавистю картав тих, що закривали світло перед його любимим народом, що сіяли темноту, заковували у пута свій народ, що зрікалися його, плазуючи перед гнобителем.

*Увы! Все кормчие народа
Укрылись в норы, как кроты,
И труся, для чужой угоды
Сами желают темноты . . .*

*Учить свой род родному слову
Для них проступок и позор . . .*

*Они лишились веры, чести,
Путем предательства и лести
Ищут отличий и наград:
У них все эгоизм, разврат!*

*Такие кормчие, ей-богу,
Не воскресят народ от сна,
Не расчистят ему дорогу
К успешной жизни никогда!*

Іудам, «виродкам роду руського» слав поет прокляття. Він не переставав сподіватись, що остаточна перемога буде не за ними, за яничарами, за гнобителями, був впевнений, що переможцем вийде гноблений народ. Ставровський твердив:

*Процвітати мусить право —
Руський він, словак, чи серб!*

Холод, здавалося, приспав життя усюди, мороз закував усе живе у рідному краї поета, але він не вірив, що смерть переможе. В алегоричному вірші «Зимний вечер» пророче виголошував:

*Но не долго снег, морозы
Будут ездить по горам,
Вновь придет весна, и розы
Расцветут по цветникам! . . .*

*И пройдет зима лихая,
И покажется весна!*

Майбутнє свого народу поет бачив пророко:

*Він скине вікові окови,
І вільний буде, наче птах! . . .**

* Переклад В. Фединишина.

Особливо плідним було останнє десятиліття життя Ставровського-Попрадова. Його творча наснага доходила вершин. Як в художній, так і в дослідницькій сфері він снував великі творчі плани, гарячка діяльності заповнила всю його істоту. І саме тут вдарила неблаганна смерть. Обірвалось зенацька життя поета, перекрито шлях незламного патріота.

Ставровський-Попрадов спочивав у Чертіжному. На жаль, певний час ми зовсім забули про нашого співця. Заросла його могила травою. Зараз ми вже згадали поета, але ще мало відома нам його спадщина. А слід прислухатись до неї, бо голос Ставровського-Попрадова не належить тільки минулому, він безпосередньо і прямо промовляє також до нас:

*Любить родной язык, любит родную
Кровь
Законы не претят, не возбраняет
Штык! . . .*

*До руського, свого запалюйся любов'ю
І мову рідну ти не забувай, вивчай,
Її, як первісну підвалину розвою,
І словом, і пером завжди і скрізь плекай!**

Олене РУДЛОВЧАК.

*Переклад Юрія Шкробинця

Віктор ГАЙНИЙ

ЛЮТИЙ

*Не фразою, а серцем і душою
Тебе в цей день я хочу
поздоровить.*

*Піднявся ти, велетень чудовий,
І сила правди в кожнім
твоім слові,
Немов проміння сонячне
прозорить.*

*Ти багатир, яких на світі
мало,*

*Хоч виростав з презирливого
болю,*

*Тебе Жовтнева сила гартувала,
Поради мудрі, лєнінські
давала,*

*Щоб ти довів народ до світла
волі.*

*І хоч громи гули, і бурі чорні
У дні оті вовками завивали
Та гнались хмари, як ворожі
коні,*

*На сади твої, поля червоні, —
Все ж колосся мудрості
буяли.*

*Їх зернята всіялись рядками
У серця, немов червона рута.
Ми тебе робочими руками
Пронесем у життя своє, віками,
Очі наші, свято наше —
Лютий*

Микола КСЕНЯК

ПИТАЄ ПЕРЕБУДОВА

*Лінивці й рутинери шлють мені прокльони:
Мовляв, я швидко зрію
й виношу на орбіту
нові нечувані закони,
зокрема якість праці.*

*Дозвольте, рутинери, вас спитати:
— Чи можемо якимось інакше
життєвий рівень наш підняти
й буржуїв обігнати?*

ДЕ Ж СТАЛАСЯ ПОМИЛКА?

Певно, ви усі, і ті найбайдужіші, погодитесь зі мною, що міжлюдські відносини у нас останнім часом якось погіршали. Нічого й казати: наші відносини й ламаного гроша не варті. Хоч газети про це пишуть майже на кожній сторінці, в радіо б'ють на сполох, і телебачення щовечора передає такі інсценізації, де дійові особи від початку до кінця лиш сваряться, кричать одне на другого, бурчать, криво зазирають. Людям бракує жменьки пошани взаємної. Ми тільки балакаємо, критикуємо, та проти того нічого не робимо. Ані пальця не підніємо. Один чекає на другого, другий на третього, а третьому на все плювати.

Обурений таким станом, я одного дня вирішив, що першим почну направляти погані міжлюдські відносини. Іншим приклад покажу. Усе я ґрунтовно обдумав, взяв однотижневу відпустку, та й подався між людей. Тож, ходжу вулицями, виглядаю байдуже, а вуха тримаю на сторожі, очі — широко відкриті. Підслуховую, підглядаю. На площі повно народу. Ходять собі весело туди-сюди. Ніхто нікого не ображає, ані не нападає. Навіть усміхаються взаємно. Якесь те все дивне. Щоби відразу змінились? Щось мені це не здається. Вже, може, й дві години нишпорю, ноги набрякли, а все нічого не робиться. Не зустрічаю жодного п'яниці, ані юнаків, щоб насміхалися з старших людей і плювали їм під ноги. Одним словом, нічого. Вже й нервозний став. В сумнівах я звернув до бічної вулички. А там... о, щастя.

Відразу натрапляю на двох молодих людей, певне, молодожонів. Несли величезний килим. Чоловік попереду, жінка позаду. Килим, як кажу, масивний, посередині прогнувся, обвисає, з кожним кроком все нижче і нижче до землі. Ще сантиметр, і він яскравими трояндами позамітає тротуар. Жіночка стиснула уста, аж посиніли, тязар втікає з рук. Не вагаючись, прискакую, піднімаю килим, кидаю його на плече і беру крок з чоловіком. Ще встигну й глянути на жінку. Залилась рум'янцем, трохи усмінулась. З радістю, з хвилюванням чекаю, як вони приймуть мою охочість допомогти. Як будуть здивовані тим, що на світі ще існують добрі люди. Блаженне почуття розливається усім моїм щасливим тілом, як коньяк з шістьма зірочками. Я, може, і зближусь з цими молодими людьми. Такі випадкові знайомства бувають найтривалішими. Міркую.

Чоловік спереду через дватри кроки зупинився, повернув голову в мій бік, з цікавістю глядить на мене.

— Гарний килим. Прекрасний! А ті троянди на ньому? Як справжні! — говорю йому і прятельськи усміхаюся. Чоловік якусь мить щось обмірковує.

— Ви мене знаєте? Пробачте, але я якось не можу пригадати... — говорить.

— Ані я вас. Чесне слово! — Веселюсь на його рахунок.

— Так чому... це робите? — киває головою на килим.

Я на це тільки й чекав!

— Зараз же вам поясню, — починаю здалека. — Після

довгих міркувань я прийшов до висновку, що люди повинні відноситися до себе краще, шанобливіше, уважніше, якщо хочуть бути щасливі на цій землі. Молодші до старших, сильніші до слабших, чоловіки до жінок, — пояснюю, жестикулюючи одною рукою.

Бачу, що мене не зрозумів. Мушу йому пояснити, себто розжувати від кореня.

— Візьмімо, наприклад, вашу ситуацію. Ви хлоп, як гора. Такий килим для вас — це іграшка. Співаючи, понесете його. Правда? Але для вашої дружини — це важка річ. Жінка є жінка. Нема помічі. — Аж тепер я видихнув собі.

— Так що... Ви знаєтеся з моєю... жіркою? — питає дивним голосом.

— Та де там? Може, я її й колись десь бачив, хіба я знаю. Але просто не можу спокійно й байдуже дивитися на те, як трапиться слаба, та ще й така гарна жінка. Я ж теж хлоп! В мене дві здорові руки. Хоч одною допоможу, хе-хе, — відповідаю жартома.

Мужчина насупив брови, скривив уста, ніби вкусив кислий огірок.

— Так як то, властиво, ви знаєтеся чи не знаєтеся?! Що тим слідуєте? — підвищив він голос, що останні слова аж закричав.

Я не розумів, що це з ним відразу поробилося. Хочу йому пояснити, які ж то міжлюдські відносини складні, яка ж то важлива справа утримати їх в доброму стані, так би мовити, в стані вжитку, та він мені не дав договорити.

— Дякую вам... дякую за допомогу! Ми собі самі допо-

можемо. Ідїть собі своєю дорогою! — сказав він мені, кивнув головою жінці, сам перекинув килим на друге плече і подався вниз площею. Жінка ледве встигала за ним.

Пригнічений дивлюсь за ними. Дивлюсь і думаю, де ж сталася помилка. Чому це ми розійшлись ось так... не по-дружньому. Відповідь не знаходжу. До мене долітає їх розмова.

— Хто це був?

— Не знаю... Я його не знаю...

— Що?! Хочеш сказати, що цілком чужа людина лише так, сама від себе, візьметься за килим?

— Але я справді його не знаю... Я його ніколи й не бачила. Став на тротуар, взяв килим на плече і... це було все.

— Що це ти робиш з мене дурня?! Краще признайся? Я це знаю!! Спочатку непомітний погляд, потім усмішка, дрібна допомога, а закінчується це...

Вони зайшли за рїг будинку. Я стояв, ніби прикований. Втратив орієнтацію: де я, що я? Потрохи прийшов до себе. Зробив аналіз ситуації від самого початку. Чи я погано почув? Та хіба це правда, що люди бачать погане в безкорисливій допомозі? Ні! З тим ніколи не погоджусь. Якщо ніхто нікому не вірить, як же світ утримається разом?... Щоб аж такі були погані наші відносини? Що дали? «Треба їх виправляти. Сміливо, щодня», — чую свій внутрішній голос. «Так?» — дивуюсь. — «Чому я маю виправляти те, що не зіпсував?» «Бо ж ти єдиний розумієш оту глибину проблеми». «Але ж людям непотрібна моя допомога!» «Ти боягуз!» «Я?!» «Ти! Відступаєш перед першою перешкодою». «Що ж тоді робити? Та хіба бігти за отими молодожонами і це раз їм

пояснити своє добре бажання?» «Ти спричинив їх сварку. Треба міняти тактику. Це треба роботи не настирливо, з переконанням. Зблизитися з людьми, порозуміти їх...» Переконав мене, чорт лисий, мій внутрішній голос. Знає, що в мене м'який характер.

Хоч-не-хоч крокую площею, збираю хоробрість. Справді, треба міняти спосіб виправлення відносин в залежності від стану, віку і статі людей. І все спокійно...

Перед «Роландом» бачу гурт молодиків. Здорових, кремезних, добре одягнених. З них аж випромінюється радість від життя. Регочуться без перестанку, жестикулюють, вовтузяться. Бачу, що зайняли весь тротуар. «Чому ніхто їм не дасть зауваження?» — дивуюсь і непомітно підходжу до них, аби не розгадали, що від них хочу, приговорююсь.

— Так як, хлопці?

— Смутно, вуйку! Байдикуємо, нема що робити, — відповідає один.

— А в школі? Як навчання?

— Дурні нехай учаться! — відповідає котрийсь з гурту, а усі регочуться, аж площа озивається.

«Дотепні хлопці», — міркую собі. — «Трохи вони й праві. Навіщо мудрим вчитися?» Сміюсь разом з ними. Перекидаюсь з ними двома-трьома реченнями, щоб це більше з ними зблизитись, а в підходящому моменті говорю їм по-дружньому.

— Хлопці, звільніть тротуар. Подивіться, жінки з повними сумками нас обминають, — на слові «нас» я зробив наголос. — Тут ще й слизько, впаде хтось: руку-ногу зломить.

Гурт здивовано дивиться на мене.

— Хай під ноги дивляться! — сказав, може, двометровий

здоровило і випустив дим з сигарки рівно мені в очі.

Серед юнаків я запримітив і дівчат. Теж сміються, аж лопаються. Бачу, що не зрозуміли мене. Мушу на те іти інакше.

— Та ж ви можете трохи відійти набік, тротуар не належить тільки вам! — підвищую голос.

— А ви хто такий, що мішаєтесь до нас?... — заревів один з них.

— Щоб порядок був, повага до інших, хлопці мої. — Так охоче намагаюсь їм усе пояснити, душу на долоню витягти, бо ж хіба це їх вина, що вони нічого не розуміють.

— Ми до вас, діду, не мішаємось, так і ви нам дайте спокій, добре?!

Придалися і інші:

— Ви якийсь дивний чоловік?!

— Та ви звідки? З якої планети впали?

Напосідають на мене, махають кулаками перед носом.

— Я від вас нічого не хочу, дорогі хлопці, тільки щоб ви були ввічливіші, культурніші. Адже ж усе навколо, що бачите, будеюмо для вас, а ви могли б проявити трохи більше вдячності... — я аж захопився своєю виховною промовою. Аж кричу.

— Ах, так ти це хочеш від нас?! Залякувати нас збираєшся? А по ребрах не хочеш?!

Над моєю головою зарясніли руки, міцні як букові гілляки. Десять рук. Ледве-ледве їх вблагав, щоб мене пустили. Ніби в трансї я добрався до найближчої лавки. Усе було, як уві сні. Голова порожня. Нема й чого вхопитися. Відчуваю, що в найближчій миті станеться щось несподіване. Почнеться землетрус або затемнення сонця. Щось мусить статися. Але хвилини утікають, і нічого не діється. Зовсім

нічого. Люди ходять сюди-туди, декотрі знову усміхаються. А мені аж душу роздирає їх байдужість. Як це вони не відчують небезпеки, що чатує на нас на кожному кроці?! Як же їм пояснити, що міжлюдські відносини дуже покривлені. Ще трохи і настане катастрофа. Безпорадно оглядаюся навколо себе. Що рибити? Залишити усе так, як є, або... «У тебе мало відваги, браток!» — знову надрідає мій внутрішній голос. «Не бажаю тебе ані слухати. Ані слово, розумієш?» — обриваю його. — «Вже досить неприємностей ти мені наробив».

З думками, що робити далі, з міркуванням про найближче майбутнє я встав і подався незцільно ввєрх площею. Краще втекти б від усього. Але з другого боку, мене турбують міжлюдські відносини. Цілоком мені голову обаламутили. Не можу вже від них відірватись. Хтось повинен почати їх виправляти. Мусить!

Перед продовольчим магазином в колясці плаче, може, дворічна дитина. Аж заходинься від плачу. Усім своїм малим тільцем аж трясеться. Я змилювався над маленьким. Взяв його на руки, лагідно приговорився. Біднятко моє! Самого тебе полишили, само-

го. Але не плач! Ось дивись, мене люди відштовхують, а я не плачу. Але вони ще будуть шкодувати, та буде пізно.

Дитина перестала плакати. Цирими оченятами дивиться на мене. А я відчуюю, як під її ясним поглядом вияснюється моя душа. Навіть забув про молодожнів з килимом і про підлітків. Мені знову почала повертатися втрачена радість. Радість від життя. З дитиною на руках я відійшов за три будинки далі аж до вітрини з іграшками. Весь час з маллятком розмовляю. Як зігріває почуття, що хоч з кимось в цьому місті можу щиро порозмовляти! Заходжу в магазин. Людей, як маку. Ані ногою ніде стати. З намаганням продаю з дитиною на руках до полиць. Пальцем показую на іграшки. Ляльки, звірятка, авта. Ось ця з довгою шиєю — це жирафа. Дістане головою аж на дерево. Навіть драбини не треба. А он там, звірятко з таким грубим, довгим носом. Уяви собі, який він міцний! Це слон. Міцний, як десять хлопців. Так, так, він тим своїм носом може підняти звичайну маленьку коробочку з-під сирників і зрізане дерево. Дитина захоплена. Слухає мене з відкритим ротиком, очі сяють неземною радістю. А так гово-

римо й говоримо далі. Аж нас потурбував якийсь шум, гамір. Дивлюсь, що робиться. В магазин ввирвалась молода жінка, розштовхує людей, божевільно кричить. Вирвала з моїх рук дитину, пронизала мене ненависним поглядом. Як на вбивцю дивиться! Стою, ніби мішком прибитий. Перед магазином — гурт людей. Схвильовано про щось ведуть дебати. Вказують на мене, загрожують кулаками. Дитина від дверей простягує до мене ручки. Я зачув слова «викрадення» і «безпека». Але ж тут непорозуміння якесь. Та поясни їм, розлученим носом, які тебе хочуть на куски рознести, що все це велике непорозуміння. Краще піду геть. В тій суматосі мені якоесь вдалось вибігти з магазину і зникнути за найближчим рогом.

Тепер сиджу біля потічка, дивлюсь на спокійні хвилі і міркую. Як дивно отой світ влаштований. Хочеш людям добре, а вони тобі ось так віддячуються. Мусиш прийняти їх ігру, хоч вона й фальшива. Нічого не поробиш. В ту хвилину я зарікся, що вже ніколи в житті не буду виправляти їх відносини. Ніколи! Ані проханнями, ані загрозами! Та що я, дурень?! Хто що собі наварив, оте нехай сам і з'їсть...

Лев ЛАЙНЕР

НІЧОГО

Переклад з словацької: -бк-

Ви собі лише уявіть:

Мій сусід має найновіший тип стерео-магнетофону і простору квартиру, меблі до якої проектував сам архітектор!

А що маю я? Ой, набагато менше, можна сказати, що в порівнянні з ним — майже нічого.

Мій сусід має мебльову стіну, яка складається із п'ятдесяти двох частин, чайний сервіз із шістдесяти штук, столовий набір для сто восьми осіб!

А що маю я? В порівнянні з ним — властиво, нічого.

У мого сусіда жінка з обличчям Бріджіт Бардо, фігурою Клавдії Кардінале, а ногами прими-балерини Великого театру.

А моя жінка? Краще про неї не буду ані говорити.

Сусідів син закінчив якусь школу, є десь якоесь «есо».

Виступав у телебаченні в конкурсі «Що? Де? Коли?»

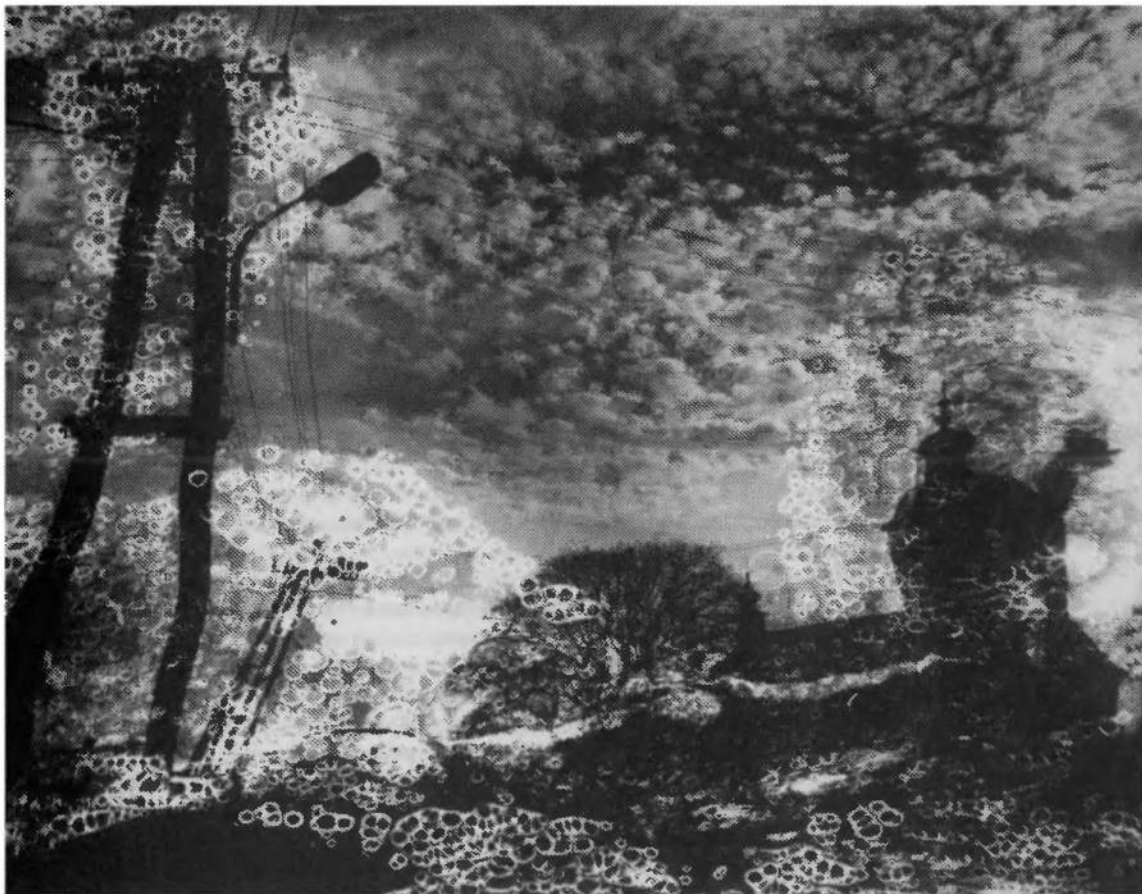
А що я? У мене немає ані сина.

Одним словом — сусід має усе!

Недавно за сусідом прийшла чорна «волга», а з неї вийшло декілька хлопців, таких кремезних, високих...

Взяли сусіда туди, де холодніше...

А за мною, ось, ніхто не прийшов. Воно, може, й краще не мати нічого...



СВІТ, В ЯКОМУ ЖИВЕМО

З рукописів стародавніх авторів сучасники дізналися, що запитання «З чого складається світ і як він утворився?» хвилювало ще одного із семи мудреців Давньої Греції — Фалеса Мілетського, який жив приблизно з 624 до 547 рр. до н. е. Відповіді на нього намагалися його земляки — тогочасні вчені й філософи. Так, Демокріт, творець атомістичної теорії світу, писав: «Світи незчисленні й різні за величиною. У деяких світах немає ні сонця, ні місяця, у деяких сонце й місяць більші розміром, ніж наші, і в деяких їх більше. Відстані між світами неоднакові, поміж одними більші, поміж іншими менші, і одні світи ще ростуть, другі перебувають уже в розквіті, треті руйнуються... в деяких світах немає тварин і рослин, немає вологи».

Висловлювання античних філософів нині можна розглядати лише як геніальні здогади, не більше. Обгрунтованої відповіді на запитання, поставлене Фалесом Мілетським, наука, що зароджувалась, дати не могла. Це зробила наука розкріпаченого суспільства, вільного від релігійних догм.

Сучасні уявлення про еволюцію Всесвіту почали формуватись у 20-их роках нашого століття. Цим людство завдячує Альберту Ейнштейну та Олександровичу Фрідману. 1917 року А. Ейнштейн на основі створеної ним загальної теорії відносності запропонував модель Всесвіту, що являє собою замкнений тривимірний простір. Він вважав — Всесвіт скінченний за об'ємом і незмінний у часі. О. О. Фрідман, який вивчав проблеми фізики, геофізики і математики, проаналізував гравітаційні рівняння А. Ейнштейна і 1922 року прийшов до висновку, що Всесвіт зніюється в часі і просторі. Засновник теорії відносності розкритикував роботу Фрідмана. Проте через два роки, докладно ознайомившись з працями радянського вченого, змушений був погодитися з його висновками.

Теоретичні уявлення О. О. Фрідмана про розширення Всесвіту 1929 року експериментально підтвердив американський астроном Едвін Пуелл Хаббл. Він довів, що галактики віддаляються зі швидкістю, яка пропорційна відстані, і зробив перші спроби визначити ступінь розширення Всесвіту.

Відзначаючи заслуги О. О. Фрідмана, радянська держава присудила йому 1931 року Ленінську премію за видатні наукові роботи у галузі фізики та математики. Тепер на честь ученого встановлено премію його імені.

За сучасними даними Всесвіт утворився 15 мільярдів років тому у результаті гігантського вибуху. Попервах швидкість його розширення була досить велика, відтак почала зменшуватись і тепер дорівнює 30 кілометрам на секунду. Після вибуху вся речовина розсіялася у вигляді газу — в основному водню та гелію. Через кілька мільйонів років речовина почала скупчуватися в окремі згущення, а потім — у хмари різної маси. Згущення, що оберталися, утворили спіральні галактики, до яких належить і наша, інші, котрі практично не оберталися, — еліптичні.

Наша Галактика утворилася десять мільярдів років тому, її маса становить $2 \cdot 10^{36}$ тонн. У ній — 150 мільярдів зірок, із Землі видно близько двох мільярдів. Галактика складається з чотирьох спіральних рукавів і внутрішнього кільця діаметром 26 тисяч світлових років. У центрі Галактики міститься ядро, в якому зосереджено десять процентів усієї її маси. Сонце розташоване на периферії рукава Оріона, на відстані 32 600 світлових років від ядра, і обертається навколо нього зі швидкістю 250 км/сек. Нагадаємо, що Земля обертається навколо Сонця зі швидкістю 30 км/сек, а Галактика щодо фонового випромінювання рухається зі швидкістю 600 км/сек.

За кількістю зірок наша Галактика серед спіральних вважається гігантською. Однак серед еліптичних є такі, де кількість зірок у 100 разів більша. Є й галактики-карлики, де зірок у 100 000 разів менше.

Найближчі сусіди щодо нашої Галактики перебувають на відстані 55 тисяч світлових років (Сніккерс) і 150 тисяч (Магелланові хмари).

Найдавнішим зіркам — 12—15 мільярдів років. Сонце ж належить до молодих, його маса — $2 \cdot 10^{27}$ тонн. Маса більшості зірок становить 0,1 — 10 сонячних. Зірки існують завдяки термоядерним реакціям, які відбуваються в їх надрах. Чим більша маса, тим швидше зірка еволюціонує. Зірки, подібні до Сонця, існують 10 мільярдів років. Половину цього часу наше світило вже «прожило». Молоді зірки формуються з хмар, що містять важкі хімічні елементи. В нашому Сонці таких елементів три проценти. Головними його складниками є водень та гелій.

У Сонячній системі достовірно існують дев'ять планет: внутрішні (Меркурій, Венера, Земля і Марс) і зовнішні (Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон), відділені від перших поясом астероїдів. Внутрішні планети називають землеподібними. Всі вони утворилися поблизу Сонця. Тут під дією його випромінювання легко леткі речови-

ни — водень, гелій та сполуки водню з вуглецем, азотом, киснем і т. п. — «видуло» на периферію Сонячної системи. Це призвело до того, що землеподібні планети в основному сформувалися із силікатів та інших важких елементів і їх сполук, а зовнішні — здебільшого з водню, гелію й легколетких речовин. Внутрішні планети мають кору, мантію і ядро.

Землю разом з Місяцем розглядають як подвійну планетну систему. Наш природний супутник порівняно з усіма внутрішніми планетами має найменшу масу — у 81 разів меншу, ніж у Землі. Через це тут найшвидше завершилися активні процеси, і приблизно три мільярди років тому Місяць перетворився на «старезного дідуся».

«Старцем» виглядає й найближча до Сонця планета Меркурій. Активні процеси тут завершилися приблизно 2,5 мільярда років тому. Його маса приблизно у 18 разів менша, ніж у Землі.

«Посивілим» сусідом Землі є покровитель давньогрецьких воїнів Марс, чия маса у 9,3 раза менша від земної. Активні процеси завершилися тут приблизно півмільярда років тому. Раніше Марс, як і Земля, мав досить щільну вуглекислу атмосферу, його поверхнею текли справжні ручаї та річки. Тепер на місці тих ручаїв і річок — досить глибокі сухі річища. Вода є в основному у вигляді вічної мерзлоти. Однак у корі планети ще є невеликі оази (прогріті ділянки), в яких вода перебуває у рідкому стані. Тут могли зберегтися колонії живих мікроорганізмів.

Життя на Землі виникло одночасно з утворенням давнього океану 3,8 мільярда років тому. Перші живі організми (істоти), які споживали кисень, з'явилися на Землі один мільярд років тому. Однак найбільшого розквіту вони досягли 570 мільйонів років тому. Життя зосереджувалось виключно у водному середовищі. Однак, коли вміст кисню в атмосфері досяг двох процентів від сучасного, в атмосфері утворився озонний екран — непроникний бар'єр на шляху ультрафіолетових променів Сонця. Тоді життя почало завойовувати суходіл. Сталося це 440 мільйонів років тому.

Першими суходіл освоїли рослини, і тільки через 70 мільйонів років вийшли на сушу тварини.

Спеціалісти вважають — розвиткові життя на Землі сприяв ряд факторів, зокрема той, що наша планета розташована на оптимальній відстані від Сонця — 150 мільйонів кілометрів. Якби вона перебувала ближче до світила на 10 мільйонів або далі на п'ять мільйонів кілометрів, то умови на ній наближалися б до тих умов, що є на Марсі і Венері. І не було б на Землі життя, яке існує нині.

Земля продовжує еволюціонувати: нарощується її кора, ростуть гірські системи, збільшується об'єм води в океанах, зростає її середня глибина. Це триватиме ще приблизно 1,5 мільярда років. Надра планети на той час охолонуть і вона знову стане мертвою пустелею. Океани й моря перетворяться на суцільну кригу.

Однак землян це не повинно турбувати. Після завершального етапу розвитку Землі Сонце ще буде існувати протягом 3,5 мільярда років. Людина вже тепер веде наступ на космос — будує населені орбітальні станції, розробляє проекти космоміст і освоєння Місяця, Марса, посилає експедиції до інших зірок тощо. Отже, немає підстав сумувати. Виникнувши, життя зуміє створити для себе умови і в мертвому космічному просторі, зокрема й на охолоділій Землі. І триватиме воно, допоки існує наш Всесвіт, йому ж за сучасними прогнозами природа подарувала ще 85 мільярдів років. Час практично нескінченний.

Євген ФІЛІПОВ,

доктор геолого-мінералогічних наук.

(Наука і суспільство, № 5/1986 р., скорочено)



АНАТОЛІЙ КРАЛИЦЬКИЙ

(1835 — 1894)

Анатолій Кралицький — представник літератури закарпатських українців другої половини XIX століття. Залишив значну спадщину як прозаїк, фольклорист, етнограф, публіцист, історик, журналіст, перекладач і дослідник. Народився 1835 року в селі Чабини Гуменського округу. Вчився в Пряшеві, Ужгороді та Марія-Повчі. Помер 1894 року в Мукачеві.

А. Кралицький належав до найбільш продуктивних закарпатоукраїнських письменників періоду, в якому жив. Свої твори друкував на сторінках віденських, львівських, чернівецьких, московських, петербурзьких і київських газет та журналів. Особливо часто зустрічаємось з його іменем в ужгородських газетах «Свет», «Новий свет», «Карпат», та «Додаток до Листка». Крім того А. Кралицький активно співпрацював з редактором сатиричної газети «Сона» (виходила в Ужгороді та Будапешті), що виникла як засіб смислової і відвертої боротьби проти асиміляторської

політики австро-угорського уряду, проти опортунізму і пристосовництва. Великий вплив на його діяльність мало особисте знайомство з визначним українським дослідником Михайлом Драгомановим. Творчість закарпатського письменника оцінювали Володимир Гнатюк та Іван Франко. А. Кралицький був єдиним представником літератури закарпатських українців минулого століття, який писав лише прозу. Переважна більшість його оповідань — це оригінальні твори, але в окремих випадках письменник використовував сюжети інших авторів, пристосовував їх і переносив до закарпатоукраїнського середовища.

Для оповідань початкового періоду творчості А. Кралицького, до яких належать «Пастир в полонинах» (1860), «Федор Петрюк» (1862), «Казнь неба» (1863), «Не ходи, Грицю, на вечерниці» (1865) типові романтичні вподобання із сентиментальними рисами. До патріотичних творів цього періоду зараховуємо прозу «Князь Лабо-

рець» (1863), якою письменник започаткував розробку цієї теми в закарпатоукраїнській літературі. Першим, хто відтворив постать Лаборця в літературі взагалі, був словацький письменник Богуш Носак-Незабудов.

До кращих творів А. Кралицького періоду 70-х років належать дидактичні прози «Сельский учитель» (1868), «Іван» (1869), але зокрема сатиричне оповідання «Прометей» (1868), в якому автор виступає проти реакції та оповідання «Піявиця» (1869), в котрому порушені соціальні проблеми села та майстерно подана картина експлуатованих і їх визискувачів.

Творчість закарпатоукраїнського письменника в останні роки життя тематично і жанрово значно поширилася, він більше заглиблювався у життя народних мас, порушував ті самі проблеми, як і західноукраїнські літератори. Результатом його

намагань була повна патріотичних почуттів проза «Югославянские амазонки» (1891), оповідання «Екзекутор» (1892), в якому реалістично відображені тогочасні селянські злидні та гумором переплетені прози «Фон Минкач» (1892), серія «Житейские дрязги» (1893) де показана необхідність представників різних національностей тощо.

А. Кралицький значну увагу присвятив етнографічним дослідженням закарпатських українців та словаків, перекладам з російської, мадярської, німецької та словацької (твори А. Себеріні та А. Б'елека) літератур. Він належить до тих митців пера, які своєю невтомною і багатогранною діяльністю пробуджували партіотичні почуття, підносили культурний рівень закарпатоукраїнського населення та проклали шлях наступним поколінням.

Любця БАБОТА.

На увагу читачів пропонуємо оповідання А. Кралицького, яке автор підписав псевдонімом Іван Нодь.

ЕКЗЕКУТОР

(Оповідь із угорського народного життя)

Написав Іван Нодь

— І чим я провинився, що потрапив у екзекутори,* а не поліз вище? Звичайно, я охоче був би віцишпаном,** ба навіть і міністром. Зручніше було б протягуватися в м'якому, бархатному кріслі, аніж волочитися по селах і слухати нарікання і плач чорноробного жителя. Часто сльоза зійде з очей, коли прийдеться ex officio

* Екзекутор, по-мадярськи végrehajtó, від 70-х років дотепер огидна особа в суспільстві, в деякому роді — потолоч, подібна ветхозавітному «митарю». Описана сцена сталася в Угорській Русі, в руському поселенні Іршавка. Оповідь записана зі слів самого екзекутора. Автор.

** viceispán, alispán — управитель комітету, подібне як галицький староста.

вирвати з-під голови подушку хворому селянину за недоїмку податей. Я тоді відвертаюсь і удаю, що ніби хочу чхнути. Та все ж таки я привожу закон у виконання, екзекутую, бо ж це моя печальна служба. Не зроблю я, зробить інший, а тоді, може, і берись за жебрацтво.

Бог мені свідок — гіркий такий хліб! Та що робити: хто жити хоче, тому і в хлібі є нужда.

Багатьох випадків був я свідком, і дуже сумних, але жоден з них не був таким зворушливим, як той в Іршавці, куди мене вислали по ділах служби.

Паскудною була погода. Хуртовина бусувала на повну силу, обсипаючи нас хма-

рами густого снігу. Ні візник, ні я не знали дороги. Коні фиркали, а маляр-візник не скупився на лайку: оз оняд, теремтетте! Гей, вези, вйо!! Я закутався у свою вовчурі і чекав кінця світу. Не знаю від чого, але я тепер почав роздумувати, що якби Богу завгодно було зараз зупинити течію усіх справ у світі сьому, то я безперечно потрапив би до компанії засуджених до пекла, оскільки в моєму екекаторському мандрюванні бідні люди мені завжди посилали чорта у супровідники. Я мимоволі пов'язував оці побажання бідняків з нинішньою моєю подорожею, воістину вовчою, — та й вовка було б шкода. Місцями бричка по осі западала в змішану зі снігом, напівзамерзлу грязюку. Я вважав це особливою милістю Божою, що ми з візником і кіньми не змарнилися в дорозі. Одногодинну їзду ми завершили за чотири години. І було вже по обіді, коли ми з бідною приплентались до Іршавки. Тут я ніколи ще не бував. Це була моя перша подорож до околиці Іршавки. Першим моїм ділом було розглянутися навколо себе. Іршавка виділась мені великим селом, будівлі були великого розміру, просторі, та в якомусь запущеному виді, на що вказували непобілені стіни, обдерті стріхи! Усе насвідчувало, що в Іршавці не ладяться діла; здавалось, що ниньки село оплакує попереднє своє благополуччя. Що в інших місцевостях служило прикрасою — а саме церква, то в Іршавці вона журливо скривила свій купол, ніби ганьбилась за свою убогість.

Між тим моя повозка повернула в сторону і зупинилась посеред широкого заїжджого двора. Це була сільська гостиниця, корчма. Якраз до ладу! Проклята дорога, чотиригодинна тряска замучила мене цілком. Не було до жартів. Шлунок почав говорити сам за себе. На щастя у жида знайшлась ще страва. Після обіду я трохи відпочив. А коли проснувся, в кімнату ввійшов якийсь мужик і сказав, що він біров.* Жалюгідно виглядав отой біров. Згорблений, кволий, донезмоги обірваний, він справляв вельми гнітюче враження. На його чолі житейські турботи вирізали гли-

бокi зморшки. Від його вигляду серце стискалось жалістю. А між тим він був моїм товаришем по чину. Я запросив його сісти. Познайомившись ближче і погломонівши про буденні справи, ми вирішили, що через годину трьом нашим однокровним братам, що невинно потрапили до крайньої бідди, дамо «іменем закону» в руки палицю жебраків і пустимо їх з вітрами на всі чотири сторони.

— Заради Бога, шановний бірове! Скажіть мені, від чого в селі така біднота?

Ніколи не забуду того печального погляду, яким на мене подивився біров.

— Так ви хотіли би знати . . .

Коли я підтвердив, що охоче довідався б ближче про причини такої бідності, так як я «пришелець во Ізраїль» в цій околиці, він почав розповідати.

— Знаєте, вельмишановний пане! Не завжди було так в нашому селі. Знали ми і ліпші дні. І ми їли — і ще не так давно — пшеничний хліб, та і не було треба його орошувати сльозою . . .

Тут сльози горохом покотилися з його запалих очей.

— Десять років тому тут не було жебрака. Подібно, як нині немає ані одного заможного. В хорошу погоду виділи б ви, добродію, як наші гори часто-густо обсажені благородною лозою винограду, яка давала нам золото. Бог, здається, зайвим видів наше благополуччя, або ми надміру його прогнівили. . . доволі, що послав на нас маленького черв'ячка, якого учені мужі називають філоксерою, і він наробив нам багато зла, вигубив наші виноградники . . .

Та щоб довго не розводитися, не стану детально розповідати, як ми з дня на день бідніли. Але і це ще не все. Призібрали ми стільки, що на протязі декількох літ з бідною пополам могли вести сяке-таке життя, поки би не привезли, кажуть, з Америки, такої лози, якої не чіпається отой проклятий черв'як. Нас, однак, розорила «порція» (подать) і різні податки, якими нас почали гнобити і яким не було кінця-краю. Ми руської віри, православні християни. Радістю і втіхою нашою була наша церква, коли ще нам краще жилося. Нині і до церкви не можемо піти. І це не тому, па-

* біро — старшина, вйот.

не, ніби зубожіло наше благочестя, або ослабла наша віра. Ні! Ми не можемо, нам не свobodно ввійти до церкви, оскільки «склеповання» валиться. Від того часу, як дякового хлопця убив камінь, що зірвався зі стелі, церква закрита. Отак і Господа Бога навідати не можемо, щоб хоч йому відкрити наш жаль.

— Ну, а патрон чи отець духовний не можуть допомогти і стелю поправити? Та ж то не велике діло.

— Обидва бідні, пане, дуже бідні. Патроном приходиться наша громада (сільська община), нічого не маюча, а священник наш, жаль, блага людина, та теж бідар. З нами разом терпить від нестатків. І коблини* своєї не може зібрати. Так, пробував, робив усе, просив, розсилав листи. Всюди лише обіцяли, але нічого не дали; нарешті змилювався владика і послав декілька сотень гульденів. А так, хоч і будемо жебраками, та по крайній мірі приведемо до ладу церковку, щоб було де Богу молитися. Ось і вся наша печальна okazія . . . А тепер пора, ідемо! Як не будемо точні, то ще пеню накладуть, розуміється, тільки на мене . . .

Втерши кулаком очі, біров взяв шапку і пішов вперед, я ж, зібравши свої папи, послідував за ним.

Ми скоро ввійшли до селянської хати,

що стояла при дорозі. Кімната була простора, але зовсім порожня. Убогість зири-ла зі стін, з лавок, з пеца, а тут треба екзакувати (грабувати) за недоїмки! Що тут брати «іменем закону»? Жалюгідний господар повів нас до сусідньої кімнати і мовчки показав у кут. Там лежала хвора жінка, господарка. Узголів'я під нею не було, тільки солома, але вона була прикрита теплою периною.

— Ось, це одне можна би забрати, — сказав біров, киваючи на перину.

— Але я цього не беру, — майже закричав я, схвильований баченням і своїм важким обов'язком. — Скільки числиться за вами недоїмки?

— Прошу, сімнадцять гульденів і тридцять два крейцери.

— Стільки! Знайте, тут я не екзакутор.

Прощайте!

Коли я вийшов надвір, відчув, як мені серце стискається від жалю над бідним народом. Я зненавидів свій хліб і вирішив відмовитися від посади екзакутора. Вернувшись додому, я погасив зі своєї кишені недоїмки трьох боржників. Згадую про це не для хвастання, але тому, що за те мене Бог благословив. Невдоводезі після цього я був обраний у писарі громади Забой, оженився, маю родину, а за цілий світ не став би екзакутором. Не дай Боже!

Беседа, річник VI, № 3, 1892, стор. 32—33 1./13./2.1892

Беседа, річник VI, № 4 і 5, 1892, стор. 48—49 1./13./3.1892

(П.: -6к.)

* Міра збіжжя, яку вносили парафіяни.



ЧУДО

— У твоєї жінки не ротик, а просто чудо. Такий маленький . . .

— Чудо не те, що маленький, а те, що в ньому великий язик.

ДАЙТЕ ВІДПОЧИТИ

— Не видержу, кумочко! Лишив мене небіжчик, і такий у мене жаль, що піду за ним у могилу . . .

— Кумцю, майте бога в серці. Дайте небіжчикові хоч там спокій.

ДОЦЕНТУ АНДРІЄВІ КОВАЧУ — 60 РОКІВ

60 років тому, 9 лютого 1930 року, в селі Рокитівцях на Міжлабірщині (Гуменський округ) народився д-р Андрій Михайлович Ковач — доцент Пряшівського філософського факультету Університету ім. П. Й. Шафарика, кандидат історичних наук. Широкий українській громадськості він добре відомий як один із провідних викладачів і академічних функціонерів філософського факультету, вчений-історик, активний громадський діяч. Відомі його великі заслуги в галузі культурного і суспільного життя українського населення ЧССР. Радісно констатувати, що свій ювілей він зустрічає повний сили і енергії, роздаючи накоплені роками знання і життєвий досвід своїм студентам і молодшим колегам, беручи і надалі активну участь у вирішуваних нелегких завдань, котрі стоять сьогодні перед нашим суспільством.

Андрій Ковач обрав собі професію вчителя. Його шлях оволодіння цією професією, шлях становлення спеціаліста-історика вів через російську учительську академію і вищу педагогічну школу у Пряшеві на факультет суспільних наук Братіславської високої педагогічної школи, яку він закінчив у 1962 році. Між тим він почав свою трудову діяльність учителем і директором трьохкласної початкової школи в селі Старуні на Снинщині. Його щире і самовіддане ставлення до школи і дітей, глибокі знання і

організаційні здібності скоро його висунули на посаду завідуючого Снинським педагогічним кабінетом, окружним педагогічним осередком у Снині, потім на посаду шкільного інспектора. Багато нелегких практичних завдань довелося вирішувати починаючому молодому спеціалістові, адже це були тяжкі роки становлення нової, соціалістичної школи, а специфіка регіону створювала і свої проблеми.



1962 рік став для Андрія Ковача знаменним не тільки урочистим актом промоції, але і тим, що в цьому році він почав працювати старшим викладачем на кафедрі історії філософського факультету, де в повній мірі проявилися його педагогічний талант, наукові інтереси, організаційні здібності і активна громадська позиція. Як старший викладач, а від 1977 року доцент, він викладає різні історичні дисципліни, керує практикою студентів. Поступово він спеціалізується на одну із головних і дуже відповідальних дисциплін — новітню історію Чехословаччини, яка несе в

рамках підготовки студентів на кафедрі історії величезний пізнавальний і виховний заряд. Глибокі знання, послідовне застосування марксистсько-ленінської методології, творчий підхід, здібність одвертого діалогу із студентами характеризують викладацьку роботу доцента Ковача.

У Андрія Ковача педагогічний талант, науки і організаційні здібності розвивалися у тісному взаємозв'язку з його науково-педагогічним ростом і взаємно обумовлювались. У 1970 році він здобув академічне звання доктора філософії. У 1973 році після успішного захисту дисертації став кандидатом історичних наук. У 1976 році йому було присвоєно звання доцента. Коло його наукових інтересів широке: національно-визвольний рух, народно-демократична революція і будівництво соціалізму в Чехословаччині, особливо проблематика колективізації і розвитку сільського господарства. Тривалою сферою його наукових інтересів є і питання історії та сучасні проблеми розвитку української національності в ЧССР, а також спільні революційні традиції Східної Словаччини і Закарпаття.

Образ доцента Ковача буде далеко неповним і одностороннім, якщо говорити про нього лише як про висококваліфікованого педагога, наукового працівника і академічного функціонера. І в тому проявилися типові риси його покоління, що він

з юних студентських літ активно включився в громадське життя. Спочатку це була робота в молодіжних організаціях, участь у молодіжних будовах. У 1953 році він вступає в комуністичну партію. Трудно навіть перерахувати всі доручення, які він ініціативно і відповідально виконував у партійних органах, профспілках, в Союзі чехословацько-радянської дружби, в Соціалістичній академії.

На посаді заступника декана філософського факультету, на якій він працює вже 10-й рік, доцент Ковач керує галуззю науково-дослідної роботи і закордонними зв'язками. Його роль проявляється не тільки в організації наукових конференцій і розвитку наукових контактів з іншими універси-

тетами й інститутами Академії наук, але і в шуканні можливостей та створенні більш сприятливих умов для наукової роботи викладачів, в допомозі і підтримці молоді, що стає на шлях науки.

Українці Східної Словаччини добре знають Андрія Ковача як одного із дуже активних учасників, організаторів і керівників громадського, культурно-освітнього і наукового життя. Довгорічна робота в органах Культурного союзу українських трудящих ЧССР, в редакціях журналів «Дружно вперед» і «Дукля», а також наукових збірників, систематичні публіцистичні виступи на сторінках української преси і на хвилях Чехословацького радіо характеризують його як людину, якій чужа націо-

нальна обмеженість, притім сповнену національної гордості і кровно зв'язану з народом, із гущі якого вона вийшла.

Любов до національної культури, традицій, прагнення їх укріпляти і розвивати, використовуючи ті можливості, які дає соціалістичне суспільство, у доцента А. Ковача органічно поєднуються з переконанням і почуттями чехословацького соціалістичного патріотизму та почуттями інтернаціональної дружби. Ці свої життєві цінності він передає і своїм вихованцям, нашій молоді. Його творчий шлях ще далеко не закінчений. Побажаймо ж йому на цьому шляху багато енергії, сил, успіхів, доброго здоров'я і особистого щастя.

Ангеліна УРАМ.

Якою буде погода . . .

- Білі хмари — на мороз ●
- Хмари плінуть низько — буде холодно, а проти вітру — сніг ●
 - Якщо на небі видно три сонця — буде холод ●
 - Якщо навколо сонця або місяця кола — чекай морозу ●
 - Стопи біля сонця — на тріскучий мороз ●
 - Ворони рано навесні купаються — на теплу погоду ●
 - Ластівки прилетіли — скоро грім загромить ●
- Якщо місяць навесні здається червонуватим, то це на велике тепло й грозу ●
 - Переважання у веселці зеленого кольору — на сонячну погоду ●
 - Висока і крута веселка — на вітер, полого і низька — на дощ ●
 - Веселка вечірня віщує хорошу, а вранішня — дощову погоду ●
- Коли з'являться дві або три веселки яскравих кольорів, то буде тривалий дощ ●
 - Якщо жайворонка не чути на світанку, буде хмарна погода або дощ ●
 - Птахи перед теплом сідають на верхів'я дерев ●
 - Якщо качки плещуться і кричать у воді — буде дощ ●
 - Якщо весною в річках не прибуде води — літо стоятиме жарке ●

Дідів прогноз

Було це надвечір у суботу, під неділю, а може, в п'ятницю надвечір, під суботу, — це не так-то уже й важливо. Головне — було це ще взимку.

Снігу вже нападало чимало, а сніг усе йде собі та й йде.

Голова правління одного колгоспу, Махтей Федотович, наказав сторожеві:

— А поклич-но мені діда Тимоша!

— Якого, — питає сторож, — вам покликати діда Тимоша? У нас є два діди, і обидва Тимоші.

— Глухого.

— Так вони ж у нас обидва глухі!

— Хіба і другий вже оглух?

— Оглух! Ще влітку, як ото буря була. Як ото страшенно гримнуло, — вони й оглухли.

— А я й не знав! — каже голова. — Ти мені того поклич, що вже давно не чує.

— Так, мабуть, з печі не стягну. Вони ж із печі не злязять!

— А ти не тягни, в ладиком його, ладиком! Голова, мовляв, правління просять, щоб до правління прийшли. Діло, мовляв, важливе с.

Пішов сторож кликати діда Тимоша до голови правління.

У дідовій Тимошевій хаті сторож застав самого тільки діда, на печі, звичайно.

— Здорові були, діду!

— Га? — питає дід Тиміш.

— Здоровенькі, кажу, були, діду! — з усієї сили гукнув сторож.

— Ага! — відповів дід Тиміш.

— Голова правління, Махтей Федотович, просить, щоб до правління прийшли! — гукнув сторож.

— Що кажете? — питає дід Тиміш.

— Голова правління просить! Голова! — аж посинів сторож од крику.

— Голова, кажете? — перепитує дід Тиміш.

— Еге! Голова!

— Голова, кажете? Ні голова не болить. Ноги не слухають. Та поперека на кольки бере. А голова — ні! Голова в мене — ого-го!

Довгенько довелося сторожеві розмовляти з дідом Тимошем, доки дід Тиміш зрозумів, чого від нього хотять.

Зліз, кінець кінцем, дід Тиміш із печі, одягнув на себе все те, що взимку дідові одягнути треба, узяв патерицю — і вийшов із хати.

— Що воно ото таке біле скрізь? — питає дід у сторожа.

— Сніг, діду!

— Га, а по-мосму — сніг. Коли ж його стільки насипало? Я як на покрову на призьбі сидів, так іще його не було!

— Правда ваша, діду, на покрову ще не було! — ствердив сторож.

— Е, ти мені не говори! А я кажу, що не було! Не було, не було! Я все пам'ятаю! Щоб я та не пам'ятав! Ого-го!

Голова правління Махтей Федотович дуже привітно зустрів діда Тимоша.

— Здрастуйте, діду! Сідайте! Давненько щось до нас не заходили.

— Що каєте? — перепитав дід Тиміш.

— Не заходили, кажу, давненько!

— Онуки, каєте, дрібненькі?! Повиростали вже, всі вже повиростали!

Помовчали...

— Діду. — звернувся до діда Тимоша Махтей Федотович. — Чималенько ви вже на світо прожили. Як по-вашому, коли отак багато снігу нападало, на врожай це чи не на врожай?

— Га? — на це йому дід Тиміш.

— На врожай чи не на врожай, коли снігу багато? Сні-



гу! Снігу! — кричить дідові в вухо Махтей Федотович. — Снігу!

— Снігу, каєте?

— Еге ж! Снігу! —

— Снігу, каєте? На покрову не було. Що не було, то не було!

— Ні, дідусю, я не про те. Як снігу багато, так чи буде врожай чи неврожай?

— Га? — дід Тиміш ізнову.

Нарешті Махтей Федотович за допомогою всіх присутніх у правлінні розтлумачив дідові, що од нього треба.

— Ага! То ви б так і казали! — кивнув головою дід Тиміш.

— Ну, то як по-вашому, дідусю?

— Це на врожай! На врожай, на врожай! Бо я пам'ятаю, ще як покійний батько повернувся додому з-під генерала Скобелєва, так такого снігу було! Ой, снігу ж було! Ой, снігу було! Вийдеш, було, звиняйте, з хати, так двері не відчиняються, хоч плач. Так ото снігом привалило! Собака був у нас, Сірко, дуже злий був

собака, — таких тепер собак нема, — на цепу сидів... Так покійний батько його біля бовдура прип'яли, щоб у снігу не потонув! Так, пам'ятаю, того літа такі кавуни вродили, ох і кавуни! Таких тепер кавунів нема. Найменший — як підситок! Ще й ножиком до нього не доторкнешся, а він тільки реп! І як жар! Відтоді і батько покійний запримітили та й мені наказали не забувати, що як багато снігу, то вже обов'язково на врожай!

— Ну, спасибі вам, дідусю, за пораду! Велике спасибі! Стомилися, мабуть? Ну, ідіть з богом!

— Як каєте?

— Спасибі, кажу! Ідіть, кажу, з богом.

— Ага-га! Піду! Де боком, а де й просто пройду! Бувайте!

За кілька днів Махтей Федотович скликав засідання правління разом з колгоспним активом.

Обговорювали план підготовки до весни, до весняної сівби.

Довго говорили, а напри-

кінці засідання Махтей Федотович і заявив:

— Та чого нам дуже хвилюватися! Дід Тиміш ясно сказав, що коли снігу багато, то це не інакше, як на врожай. Раз сніг є, значить — вискочимо.

Ми Махтєві Федотовичу от що скажемо:

— Махтею Федотовичу! передайте дідові Тимошеві наш низенький уклін за його довге трудове життя! Дбайте, щоб дідові Тимошеві на печі тепло було. І не примушуйте його без потреби злезити з печі. На прикмети іноді зважати треба. Але найкраща наша радянська прикмета — справжня боротьба за врожай. Для цього треба сівбу вчасно і добре провести. Для цього треба... Але про все це якнайкраще дізнаєтесь з постанови партії про піднесення сільського господарства. Ось на цю постанову і зважайте. Зважайте і виконуйте її.

Тоді напевно «вискочите»!

Остап ВИШНЯ.

● Якщо взимку сухо і холодно — влітку сухо і жарко ●

● З берези тече багато соку — на дощове літо ●

● Багато хрущів — на засуху ●

● Якщо ранньої весни блисне блискавиця, а грому не чути — літо буде сухе ●

● Швидко тане сніг — ознака мокрого літа ●

● Холодна весна — улітку часто буде град ●

● Сильна роса — на ясний день ●

● Ранком сильна роса і туман — на гарну погоду ●

● Якщо роса увечері не ляже на луки — чекай дощу ●

● Якщо крапельки роси уранці висять на кінчиках листків трави — на дощ ●

● Тиха, світла ніч без роси — чекай удень дощу ●

● Чим сильніша роса, тим жаркіший буде завтрашній день ●

● Роса скоро висихає — на дощ ●

● Грім у вересні віщує теплу осінь ●

РАДИ ДЛЯ ВСІХ

Чи треба загартовувати дитину?

Обов'язково. Взимку та напровесні посилюються спалахи респіраторних вірусних захворювань. Особливо небезпечно це для малечі. Отож, щоб організм дитини міг боротися, його треба загартовувати.

Прислужайтесь вам повітря, вода, сонячне проміння. Пам'ятайте також правила, яких треба неодмінно дотримуватися: інтенсивність процедур маєте збільшувати поступово; дотримуйтесь чіткої системи загартування будь-якої пори року; підтримуйте емоційний настрій сина або доньки під час процедур. Маєте зважати на індивідуальні особливості дитини: вік, фізичний розвиток, стан здоров'я, перенесені захворювання, особливості її вищої нервової діяльності.

Перші повітряні ванни робіть у приміщенні (за оптимальної температури 21 — 22 градусів), переодягаючи або сповиваючи немовля. Підвищення температури посилить пітні виділення, а зниження — переохолодження.

Дитина росте, тривалість повітряних ванн збільшуйте з трьох-чотирьох до десяти хвилин. З другого місяця життя вдавайтесь до елементів масажу, гімнастики. Поступово комплекс розширюйте. Дитині виповниться рік — процедури намагайтеся робити за температури 18 градусів. Дітям старшого віку (від двох до семи) повітряні ванни поєднуйте з гімнастикою та іграми.

ПРО КАКАО Й ШОКОЛАД

Батьківщина какао — ліси біля річок Амазонки та Оріноко у Бразилії. Його вирощували ще майя в Центральній Америці та ацтеки в Мексичі задовго до відкриття Нового світу. Ацтеки сушили зерно на сонці, смажили у глиняних печах й розтирали, а потім додавали кукурудзяне борошно й духмяні приправи. Так вони мали напій ароматний та приємний на смак. Називав-

Температуру знизьте до 17 градусів, а постійна в кімнаті має бути 18 градусів. Поступово полегшуйте й одяг дитини.

Стежте, щоб під час гімнастики діти були легко вдягнені. Не зважаючи на однакову температуру повітря в квартирі, взимку й влітку одягати дитину треба по-різному. Пам'ятайте, одяг має велике значення: врахуйте конкретні умови, щоб не призвести до перегрівання або охолодження, щоб дитина могла вільно рухатися.

Загартуванню сприяють коливання температури на 5 — 7 градусів. Неодмінно провітрюйте приміщення.

Після респіраторних захворювань не виводьте ослабленої дитини на вулицю, нехай протягом двох-трьох днів походить по кімнаті.

Під час опалювального сезону значно знижується вологість повітря. Це позначається на самопочутті: знижуються захисні функції слизових оболонок верхніх дихальних шляхів, що в свою чергу спричиняє захворювання. Отож, у квартирі необхідно повітря зволожувати: прибираючи, вологою ганчіркою протріть батареї центрального опалення, підвіконня; розвісьте вологі рушники або поставте під батареї миску з водою. Добрий мікроклімат створюють електропобутові зволожувачі повітря «Бриз» та «Комфорт». Ними користуйтеся два-три рази на день.

ся він — «чоколатл». Згодом звернули увагу на поживність какао, на те, що містить воно теобромін — речовину, яка стимулює центральну нервову систему та знімає втому.

Какао — основна складова частина шоколаду, найпоживнішого продукту. Рекомендують його за будь-якої діяльності, пов'язаної з фізичними навантаженнями

та великою витратою енергії. Сто грамів шоколаду містить 550 ккал. Він необхідний туристам, спортсменам, морякам, льотчикам . . .

Незважаючи на високі споживні якості, шоколад не рекомендують давати дітям до трирічного віку. Надмірне вживання сприяє розвитку карієсу. Після шоколаду дитина має обов'язково почистити зуби, а також не вживати його натще.

Шоколад з мигдалем, волоським горіхом або ліщиною надто поживний. В шоколад

можна додати родзинки, сушені абрикоси, каву, креми та інші продукти.

Шоколад чутливий до вологи та температурних коливань, легко вбирає запахи й втрачає свій аромат. Несвіжий — стає білий через зміни в жирових та інших його компонентах.

Какао й шоколад мають неабияке значення в лікувальному та дієтичному харчуванні. Але для огрядних, хворих на атеросклероз, нирки — протипоказаний. Часто у дітей він викликає алергію. Отож, в усьому треба знати міру.

ЗАЙВІ КІЛОГРАМИ

Вас турбують зайві кілограми? Прислухайтесь до наших порад: не розслабляйтесь після обіду; з-за столу вставайте з легким відчуттям голоду: адже краще недоїсти, ніж переїсти; намагайтесь більш ходити.

. . .

Протягом години людина вагою сімдесят кілограмів витрачає — кілокалорій: на прогулянці — 220, за швидкої ходи — 390, бі-

гаючи — 1500, під час гімнастики — 280, під час їзди на велосипеді — 320.

. . .

Стограмове яблуко дає 58 ккал, груша така само — 62, помаранч — 46, морква — 42, помідор — 20, огірок — 12.

. . .

Щоб не відчувати голоду — з'їжте яблуко або морквину.

-
- Якщо з'явилися квіти мати-й-мачухи в кінці березня або на початку квітня — по-тепліє ●
 - Якщо на воді рік та озер розстелилося листя білого латаття, заморозків не буде ●
 - Якщо загули бджоли над горобиною, то це значить, що скоро кінчається весна і почнеться літо ●
 - Туман, що зникає після сходу сонця, віщує гарний день ●
 - Над лісом стоїть туман — буде дощ, ростимуть гриби ●
 - Якщо після невеликого дощу над землею стелиться туман — буде знову дощ ●
 - Кури восени починають рано линяти — на теплу зиму ●
 - Бджоли восени заліпили льоток воском, лишивши маленький отвір, — на холодну зиму; лишили відкритий льоток — на теплу ●
 - Жовтневий грім — на безсніжну зиму ●
 - Якщо з дерева листя опадає не повністю, буде сувора зима ●
-

БЕЗКОНЕЧНІ КАЗОЧКИ

*Скажу, діти, вам казку:
Приніс зайчик дров в'язку,
Поколов їх дрібненько,
Зварив юшку швиденько.
Юшка була солодка —
Моя казка коротка.*

*Скажу, діти, і другу:
Прибіг котик із лугу,
Ліг собі серед печі,
Муркотів дивні речі.
Дасте бубликів в'язку —
Докажу вам ту казку.*

*Ще б і третю сказала:
Мушка в хаті літала,
У сметану влетіла,
Вийти звідти не вміла.
Далі — далі не можна,
Бо це казка тривожна.*

*Ба, ще знаю четверту:
був горобчик упертий,
Дзьобав скирту він спритно:
— Змолочу усе жито!
Чи змолотить — не знати.
Доведеться чекати.*

*Ще послухайте й п'яту:
Вбіг хлопчина в кімнату,
У болоті по вуха,
Бо він мами не слуха.
А що далі — не знаю,
Хіба маму питаю.*

*Скажу шосту вам завтра,
Сьому й восьму позавтра,
У суботу дев'яту,
А в неділю десяту.
Певно будете раді
Казочок цих громаді.*

СНІГОВА БАБА

*Що за гамір?
Що за гра?
Ліпить бабу
Дітвора!*

*Ой же, баба
Снігова,
Біла в баби
Голова.*

*Ох, у баби
Горб на спині
і ломака
Он яка!*

*Ніс у баби
З картоплини,
Рот у баби
З буряка!*



БАТІЖОК

Автомашина, або, як казав нянько, ве-тре-еска, нарешті, показалася.

Спустилася в село згори, з-поза Газдорані, на якій ще залишилися білі острівчата вчорашнього снігу.

Фецько сподівався, що і вночі піде сніг, навалить його стільки, що можна буде взяти санчата і останній раз спуститися стрімким схилом Газдорані на саму Ровінь, але сьогодні так якось сонечко припекло, що можна було б навіть худобу на пашу гнати. Правда, якби Тарчулю ще наприкінці літа не продали якомусь сотакові із Гажина. Нянько говорить — за пачку догану продали. Купець знав: от-от черга за ними, вже пакують свої манатки і все непотрібне складають у пелевню. Бачив, що навіть сіна не заготовили, тримають її, Тарчулю, тільки тому, щоб було трохи домашнього молочка, поки не переселяться. Тому навіть довго не торгувалися. Бо де ж візьмеш її, корівку, в місто? Там будуть жити у битовці, високо-високо над землею, аж на сьомому поверсі, а щоб не ходити пішки, то вгору підніматимуться ліфтом. Натиснеш тільки кнопку — і зараз же летиш вгору. Справді жаль тільки, що Тарчулю не можуть взяти із собою, а за нею найбільше бідкається мама. Та чи можна десь в світі купити такого молока? Відколи її продали, п'ють тільки купче, та з нього ні сметани не назбираєш, ні смаченького масла не сколотиш. Жовтого-жовтого, ніби каченятко. То через неї, Тарчулю, мати так вперлася, що й до сьогодні не примирилася з переселенням у місто, постійно вона свариться з батьком — купи та й купи якийсь фундуш або хатинку в Стащині або в котромусь близькому селі, бо я міщанкою не хочу бути. Батько, було, і пробував, ходив кілька днів бозна-куди, та завжди повертався, коли Фецько вже спав — пізно. Де щось було, то вже інші купили, а тепер, як щось і знайде, то такі ціни набивають, що навіть позику треба було б брати і потім довгі роки сплачувати. Отому і залишилося одне — переселитися в битовку і баста.

І баста тому, бо коли розходилося про якусь важливу справу, то потім тільки йому доводилося відповідати за все. Якщо щось не вийшло — мама ні при чому. Вона тільки радила, а часто й погано.

Фецьо вже кілька разів був з мамою в місті — допомагав чистити нову квартиру. Залюбки піднімався та спускався ліфтом, тому тепер, коли вони прийдуть жити в місто, він не буде вже новачком. Він знає, де і як натиснути на кнопку, як привести в хід або зупинити ліфт. А мама цього й до сьогодні боїться. Майже все сміття з квартири, яку вона прибирала за різними майстрами, Фецьо на ліфті відвіз у великі бочки — посудини на дворі. Йому навіть вдалося побачити, як оті посудини перехилив величезна автомашина, всмоктуює їх вміст і відвозить кудись геть, за місто.

Тепер Фецьо сидів на своїх санчатах, які він вирішив взяти із собою, і дивився то на маму, то на няньку, які раптово засовалися, безпорадно забігали по підвір'ї, поки, нарешті, не стало ясным, що ота ве-тре-еска — довгоочікувана автомашина — прийшла за ними. Старша сестра Юлка в п'ятницю прийде з Пряшева, зі школи, не додому, а в місто, бо вдома би нікого не знайшла. І він, Фецьо, значить, сьогодні вже буде спати не вдома, а в місті.

Йому, дванадцятирічному хлопчині, ніхто не пояснював, що там, де вони переселяються, буде його нова домівка, і коли він скаже — йду додому, то не в отой будиночок під Газдоранею, а там, на сьомий поверх в місті.

Донедавна він любив ходити і з мамою і з татом в місто бо там багато магазинів. Вони, мама або нянько, завжди купляли йому різні ласощі. Особливо йому смакувало морозиво, яке продають в кіоску біля «Геркулеса» — отакого в Старині не купиш. Одного разу, коли вони чекали на автобус, батько засидівся з якимось вуйком з Остружниці в близькому буфеті. У нього, Феця, були власні гроші, які заробив, збираючи малини, і за той час, поки батько говорив з отим вуйком, він встиг з'їсти стільки морозива, що потім цілу ніч і дальший день йому було погано, навіть лікаря до нього викликали. Та його тепер навіть не дуже радує, що одержали квартиру майже в центрі міста і до магазинів та кіоску з морозивом біля «Геркулеса» не дуже далеко. З вікна у кухні бачити навіть Снинський камінь, на який старшокласники перед початком канікул щороку мандрували, але навколишні схили покриті лісом і там, мабуть, ані на санях, ані на лижах не покатаєшся. А тут до Газдорані — рукою подати. А захочеться йому покупатися протягом літньої слики — за гумном Цироха, за нею — гаї та поляни під Магурою, а отам всього досить: ягід, грибів, чорниць. Та ще старі окопи, в яких і тепер хлопці риються та знаходять різні воєнні трофеї: патрони, каски — він знає, котра німецька, а котра червоноармійська — нещодавно навіть заіржавлений автомат знайшли. Хоч і батьки, і в школі забороняли ритися в окопах, бо ж могли десь під землею залишитися не вибухлі міни, але їх, хлопців, хто може втримати та встерегти? Відколи Юлка пішла вчитися в Пряшів, тільки Фецьо ходив з Тарчулею під Магуру, тепер він там чи не кожен куц знає. Набої, які він приніс із окопів, батько знайшов і кудись викинув, тому він не може взяти їх із собою в місто. А хотів він похизуватися ними хлопцям, з якими він відтепер буде жити і дружити на Сідлиську, бо там їх не відкопасш. І кодильниці*, які він готувався взяти із собою, нянько кинув у Цироху. Ото б вони дивувалися, як він вміє на них ходити! Перебрєде на них через найпрудкішу бистрину без того, щоб хоч би підшви намочити. Та правду має нянько, тепер вони нікому не будуть потрібні, бо невдовзі отут така глибочи́нь буде, що на всьому світі нема таких кодильниць, на яких би її перебрєсти.

От і санчата батько хоче викинути, полатати, та Фецьо не дав. Таких міцних санчат ніде не купиш. Дідо Колинчик змайстрував їх з такого дерева, що шестеро сіли на них, а вони ані не заскрипіли. Ото майстер. Кажуть — що змайструє дідо — то на віки. Отакі й санчата. Одного разу Фецьо із сусідським Юрком не встигли вчасно загальмувати їх і з такою швидкістю налетіли на вербу, що довго не могли очуняти, руки й ноги боляче потовкли, але санчата ані

*ходулі

не нащербились. А Юркові, куплені в Снині, через кілька днів розсипалися, а майже дві сотні коштували.

— Фецьку, та біжи відчинити ворота, чому ти сидиш, як на гостині, — закричала раптом мати, коли на дорозі перед будинком зупинилася автомашина.

Фецьо з неохотою підвіся, та перш, ніж побігти до воріт, благально сказав:

— Мам, але скажете нянькові, щоб і санчата ми взяли з собою, правда?

— Ой, хлопче, хлопче! . . . Та ти тепер на санчата думаш, боже мій! . . . А чи не знаєш ти, де оце дерев'яне чудо помістимо?

— Це не чудо . . . — ображено сказав Фецьо і, відсунувши сани вбік, побіг відчиняти ворота. Виходить так, що нічого, що йому приросло до серця, він із собою брати не може, зі всього там або сміятимуться, або не поміститься в квартиру. Ніби сани не можна було б тримати на балконі або в пивниці. Тарчулю в пивницю не сховаш, це правда, бо вона там не помістилася би, така вона, пивниця, маленька, а курей вони останнім часом всіх вирізали, і поросля зарізали передчасно, тільки кілька днів тому нянько вивудив ковбасу та солонину. Але щоб санчата комусь заважали . . .

— Яюсь, газдо, не дуже охоче відчиняєте ворота, — закричав, зупинивши автомашину на дорозі, водій, і сам, вистрибнувши з кабіни, подався допомагати Фецьові відчинити навстіж оба крила воріт, щоб випадково потім не зачепити кабіну або кузов. Ворота воротами — їх і так невдовзі не буде. А за автомашину він відповідає.

— А помічників де маєте? Я би радо допоміг, але, знаєте, так мені недавно стрикло в крижах, що навіть добре випростатися не можу. Лукшових переселяли, а я їм кажу: оту стару скриню не беріть, бо вона ані в ліфт не поміститься, ані через двері в квартиру її не увіпхасте. А стара ні і ні: і моя мати, і її матері мати не розлучалися з нею; коли горіло, наперед її виносили, то я теж її не залишу . . . Я кажу: купите нову, модерну . . . А потім, коли ми її несли горі сходами на четвертий поверх, всю вагу сперли на мене — вже три тижні добре ані випростатися не можу. А правда була за мною: не вмістилася у двері . . . — торочив балакучий водій, та Феця він не порадував, а навпаки — засмутив. Якщо він так про скриню говорить, що потім скаже про звичайні санчата, його копаниці?

— То скриню потім викинули? — запитав зацікавлено батько, бо мати вже не слухала — вона побігла до сусідів, які ще не переселилися і пообіцяли допомогти вантажити, коли прийде автомашина. Там, в Снині, допоможуть бувші односельці-старинчани, які вже знають, що сьогодні черга саме за ними . . .

— Е, ні, чорта старого, — засміявся водій, спускаючи бокові стінки, щоб легше було вантажити. — Стара так вперлася, що треба було знайти якийсь вихід. Спочатку погодилася навіть, щоб її розрізати і потім знову склеїти, але поблизу виявився один столяр, який погодився розібрати її, а потім знову скласти . . . Уявіть собі, ні одного гвіздка не було в цій потворі, а так міцно трималася. Де там сьогодні хтось здібен чогось подібного змайструвати . . .

— А здібен, здібен, вуйку, — радісно вигукнув Фецьо, який уважно слухав розмову. — Дідо Колинчик змайстрував мені такі санчата, такі копанички, що ані одного гвіздка в них не знайдете. От, погляньте, погляньте, тільки кілька дерев'яних кілків! . . .

— О, гарна праця, — похвалив, оглянувши санчата, здивований шофер. — Тільки вони, хлопче, яюсь у місто не пасують . . . На них би можна з лісу галузиння возити, сіно з Газдорані . . . А в місті діти оглядалися б за тобою. Не тільки діти, але й дорослі . . . Повір, хлопче . . . ну, як тебе звати?

— Фецько . . .

— Федір! О, побачиш, Федоре, там тобі буде ай-ай! . . . Завжди тепло, багато друзів знайдеш, і невіста для тебе там росте . . .

Шофер спостеріг, що хлопця все це болюче вразило і до очей йому тиснуться сльози, тому почав й далі заговорювати:

— А тобі нянько, напевно, під ялинку купить парадні санчата, і лижі тобі купить, бо в нову квартиру треба нові річі, нових друзів . . .

Досвідчений шофер постійно щось говорив, він протягом кількох місяців перевіз у Снину, Гуменне та інші місця не одного жителя Старини, Острожниці, Звали чи інших сіл, тому знав, що в таких моментах, як от тепер, треба тільки говорити й говорити, кепкувати, заговорювати, щоб біль душі отих людей не перенісся і на нього. Він навіть встановив для себе, що оті люди йому вдячні за те, що він кепкує, навіть сам видумує жарти, постійно говорить, нахваляє нове середовище, в яке вони переселяються.

«Богиню я їх, та я тут не знаю, де мені голова стоїть, що варто брати чи не брати з собою, а вони тут плентаються попід ноги, фотографують, сповідають, як батюшка . . . Лізуть мені в душу, як курки на грядки, — лаявся він, коли редактори втекли горі селом. — От якби поскидали оті анцуґи та допомгли хоч би постелі на авто покласти, щоб скоріше бути геть звідси, щоб душа перестала боліти . . . А вони лем гутонять та гутонять! . . . Та чи буде хтось циганити, що йому тепер до співу, коли серце плаче? Може, правду кажуть, легше нам буде жити, бо і ті, що скоріше пішли, поодні так кажуть, але я тут запустив своє коріння, а старе дерево важко пересадити навіть в найвроджайнішу землю . . .»

Багато подібних монологів вислухав водій ветреєски, свідком таких зворушливих сцен йому довелося бути, що часто думав: бути він так редактором або письменником, так би про все написав, що читача нехотячи примусив би плакати. А редакторів і письменників, всяких фотографів та дослідників він тут щодня зустрічає, тільки в нього, на жаль, нема часу читати всіх газет, не знає він, як і що пишуть вони. Цілий день він за рулем, їздить шляхами-нешляхами, то не диво, що потім, випивши в стацинському «Парку» або в «Фурманській» пиво, зараз же поспішає виспатись, щоб вранці прийти свіжим на роботу.

З-поза руїн бувшого будинку сусідів Василькових показалася Фецьова мати з трьома чоловіками. Вони не дуже поспішали, про щось розмовляли, на мить навіть зупинилися. Видно, говорили про бляху, зовсім нову бляху, якої всім жаль стало. Хатина була з вальків, їх не шкода, але бляху можна ще використати — справді ніби нова.

Водій вже встиг оглянути все майно, яке доведеться вантажити, тому гукнув:

— Панове, панове, треба поспішати! Ви казали, що все перевеземо на один раз, але я бачу, що треба буде обертати двічі. Це не літо, тепер вже дні короткі, треба встигнути все завидна. Бачу, навіть електрики вже не маєте . . .

— Та не поспішай, шофере, тільки на гостину поспішають, — обізвався Фецьків батько. — Ще добре, що вона пішла за хлопцями, дуже добре . . . Значить, примирилася, коли їх сама приводить. Якби ти знав, скільки мені мороки було з нею, як я боявся того дня . . . А тепер добре, дуже добре, що сама пішла за ними. Розумієш, це означає її тиху згоду, — майже шепотом закінчив батько, щоб мати не чула, бо саме вона вже входила з помічниками на подвір'я.

— Розумію, дуже добре розумію . . . — по-змовницьки теж майже шепотом сказав шофер, а потім враз почав голосно командувати, ні на мить не давав язика відпочити:

— Отже, хлопці, спершу ладайте постелі, на постелі перини, подушки, все, що треба . . . Щоб отут Фецькові на новому місці добре, солодко спалося . . . Так, отак, дуже добре . . . Телевізор можете дати також на постіль та прикрити подушками, бо на дорозі такі вибоїни, аж страх . . . Щоб не бовтнувся десь, та не розбився . . . Тут ви дивилися і другу програму? Ні? От бачиш, Фецьку, від сьогодні не встигнеш проглянути казку на першій програмі, то переключиш на другу . . . Не сподобається тобі якийсь співак — переключиш на спорт або якусь кінокартину . . . А друзів скільки в тебе буде, ого-го!

— Але Юрко Федурців пішов аж в Гуменне . . . — сумно зауважив Фецько, згадавши раптово, як недавно переселявся його кращий друг. Хіба такого друга він зможе в Снині знайти? Якби отой шофер про все це знав!

— В Гуменне? Пхе! Та хіба Гуменне далеко? Сядеш в поїзд, той набере швидкість, кілька разів зупиниться — і вже ти в Гуменному. Щотижня будете зустрічатися . . .

— Правда?! — захоплено вигукнув Фецьо. — Ми так і домовилися! Одну неділю проведемо в Снині, другу — в Гуменному. І на Снинський камінь разом підемо, і на Морське око . . .

Батькові, який мовчки слухав дружню дебат у хлопця з шофером, стало трохи легше на душі. Все-таки, розумний оцей шофер, знає, що сказати, не верзе нічого такого, що ранило би душу людини. Та тільки щоб скоріше бути в Снині, щоб не повторювалися подібні сцени, як коли переселялись сусіди Федурцьови. Якщо він, було, як кожен батько колись не втримався і вилупцював хлопця ременем, та він ніколи так жалісно не плакав, як тоді за своїм другом.

Невдовзі автомашина була зовсім навантажена. Шофер говорив правду — треба буде ще раз повернутися. Креденець, стіл та багато необхідних, хоч і дрібних речей не було де помістити, а не то ще Фецьові санчата-копанички. Та не можна залишити напризволяще до ранку нічого, бо в злодіїв великі очі та довгі руки.

Отож, коли закінчили вантажити, коли в кузов навіть голку не увіпхасх, шофер скомандував:

— Ти, господарю, зі своєю дружиною сідайте в кабінку, та добре було б, якби хлопець сховався на площині . . . Це проти правил вуличного руху, але він, пацан, там приховався, і якби щось, якби стацїнські або снинські жандарми — буде тихо. А коли б щось, Фецьку, то тільки рукою по кабінці тричі постукай — будемо знати, що дещо падає, може розбитися . . .

Таке довір'я Феця порадувало. Вуйко шофер говорить з ним, ніби з дорослим, він відповідає за те, що вони все перевезуть в порядку. Та як тільки сказати йому, щоб потім, коли він повернеться вдруге, не забув взяти і санчата? Бо він з мамою, як домовились, залишиться вже в місті, а повернеться тільки батько. За той час на дворі за всім доглядатиме дід Кап-раль, якому ніде поспішати.

Кілька разів обійшовши автомашину, перевірівши, чи всі бокові стінки добре зачинені, шофер увійшов у кабінку і завів мотор.

— Сідайте, бо треба поспішати.

Фецьо вмотивив між скринією та постелями, навіть не чув, як батьки прощаються з односельчанами, бо шофер кілька разів натиснув на педаль, мотор сильно заворчав і вилетів на дорогу.

І саме тоді, коли він виходив на дорогу, Фецьо побачив біля воріт батіжок. Свій батіжок. На нього він зовсім забув, а скільки він ним наплескався, настрілявся! Тарчулю він ним, мабуть, ні одного разу не вдарив, але коли він, розігнавшись, закружляв ним над головою, потім як плеснув — то аж у Настасі луна озивалася. Він сам його виплів, сам навчився так стріляти. Коли не сани, то батіжок він обов'язково візьме. На пам'ятку.

Фецьо хотів, було, як домовились, поклепати тричі по кабінці, але ніяк йому не вдалося повернутися так, щоб досягти рукою до кабінки. А ветреєска вже почала набирати швидкість. Отому й він вирішив — вискочити. Вискочити, взяти хоч би батіжок.

Раптом шофер у зворотному дзеркалі побачив, як Фецьо, якого він вмотивив у кузові, валяється у канаві. Заскрипіли гальма, задеренчала посуда та скло, навантажені в кузові автомашини. Шофер, обізнаний, вискочив з кабінки.

— Та ти що, хлопчику, здурів? Та мене на суд поженуть, якщо тобі щось трапилось! . . . Чому ти зіскочив долі? . . .

З кабінки вийшли нянько і мати. Вони нічого не розуміли — таж хлопець навіть не плакав, коли вмотивився наверх, а тепер раптово вискочив.

— Ох, шибенику, та я тебе так . . . — розігнався батько, але шофер затримав його руку. — Чого ти, властиво, хочеш? Один тут залишитися? . . .

— Няньк, я хотів поклепати, але кабінка була далеко . . . Там, біля воріт, мій батіжок. Він нікому не заважатиме . . .

Тільки тепер, нарешті, розплакалася мати, а батько, щоб втримати свої почуття на вуздечці, першим попрямував у кабінку.

Автомашина рушила в напрямі на Снину.

Мирослав НЕМЕТ.

ЯКИЙ ВИ ЧОЛОВІК?

Віримо, що цей тест допоможе вам, жонатим чоловікам, краще зрозуміти своє місце в сім'ї.

1. Готуєте сніданок?
так — 3 очка, ні — 1 очко

2. Станеться деколи, що в неділю готуєте обід?
так — 3 очка, ні — 1 очко

3. Допомагаєте своїй жінці купувати продукти у вихідні дні?
так — 3 очка, деколи — 2 очка, ні — 1 очко

4. Масте завдання накупувати для сім'ї картоплю?
так — 3 очка, деколи — 2 очка, ні — 1 очко

5. Якщо у вас генеральне прибирання, ви його проводите разом зі своєю жінкою?
так — 3 очка, деколи — 2 очка, ні — 1 очко

6. Намагаєтесь деколи придбати

якийсь пристрій, що полегшить домашні праці?
так — 3 очка, ні — 1 очко

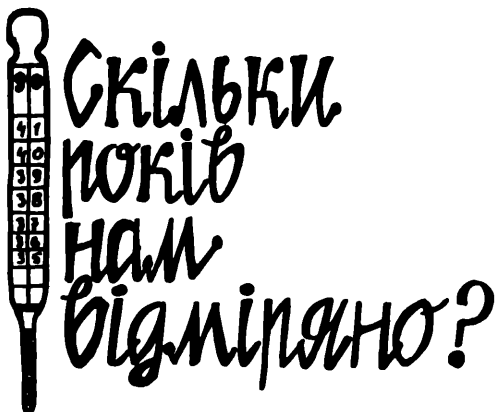
7. Якщо ваша жінка не має часу, то на батьківські збори до школи ходите ви?
так — 3 очка, ні — 1 очко

8. Якщо у вас в квартирі перегорять електричні запобіжники, ясно, що ви їх вимініте сам?
так — 3 очка, ні — 1 очко

9. Гніває вас, якщо ваша жінка іде до дамського перукаря або до косметичного салону, а ви залишаєтесь вдома і змушені готувати вечерю?
так — 1 очко, деколи — 2 очка, ні — 3 очка

10. Гніваєтесь, коли ваша жінка приїде з роботи додому пізно?
так — 1 очко, ні — 3 очка

Зрахуйте свої очки, а результат вам укаже, який ви чоловік. Відповідь дивіться на сторінці 76.



В американській газеті «Дейлі уорлд» опубліковано анкету, розроблену спеціалістами з питань тривалості життя Робертом

Алленом і Шерлі Лінде. На їх думку, анкета дає можливість визначити приблизну тривалість життя людини залежно від способу життя, звичок, забрудненості навколишнього середовища тощо. Безумовно, результат підрахунку не слід вважати незаперечним. Головна мета анкети — звернути увагу на так звані фактори ризику й примусити замислитися над способом свого життя.

Відправною точкою для підрахунків є середня тривалість життя для певної категорії.

Отже — анкета:

1. Якщо ви мешкаєте у місті з населенням понад два мільйони, відніміть два роки.

2. Якщо всі ваші діди й бабусі дожили до 80 років, додайте шість років.

3. Якщо хтось із батьків помер від серцевого нападу у віці до 50 років, відніміть чотири роки.

4. Якщо один із батьків, брат або сестра у віці до 50 років страждали (страждають) на ракове захворювання або хворобу серця, якщо хтось з них хворіє на діабет з дитинства, відніміть три роки.

5. Якщо ви одружені, додайте ще п'ять років, якщо ні, відніміть по одному року за кожні десять років самотнього життя, починаючи з 25-річного віку.

6. Якщо ви закінчили Інститут або технікум, додайте один рік; якщо маєте вчений ступінь, додайте два роки.

7. Якщо вам 65 років або більше й ви продовжуєте працювати — додайте ще три роки.

8. Якщо постійно працюєте за письмовим столом (у міністерстві, конторі й т. п.) — відніміть три роки.

9. Якщо ваша робота вимагає постійних і неабияких фізичних навантажень, додайте три роки.

10. Якщо займаєтеся спортом (біг, плавання, теніс тощо) п'ять разів на тиждень хоча б по 30 хвилин, додайте чотири роки; якщо два-три рази на тиждень, додайте два роки.

11. Якщо ви спите більш як десять годин на добу, відніміть чотири роки.

12. Якщо ви легко збуджуєтеся, дратуєтеся, відніміть три роки.

13. Якщо ви маєте врівноважений характер, легко розумієтеся з людьми, додайте три роки.

14. Чи вважаєте себе щасливим? Якщо так, додайте один рік, нещасливим — відніміть два роки.

15. Якщо вас оштрафували мінімум один раз за перебільшення швидкості або за порушення правил переходу, відніміть один рік.

16. Якщо палите більш як дві пачки сигарет на день, відніміть вісім років; до двох пачок — шість років; від половини до однієї пачки — три роки.

17. Якщо випиваєте близько 50 грамів спиртного на день, відніміть один рік.

18. Якщо ваша вага на 50 фунтів перевищує норму, відніміть вісім років; 30 — 50 фунтів — відніміть чотири роки, 10 — 30 фунтів — два роки (фунт = 452 грами).

19. Чоловіки, яким за сорок і які регулярно один раз на рік проходять медичний огляд, можуть додати два роки.

20. Жінки, які регулярно, один раз за рік, відвідують гінеколога, можуть додати два роки.

Далі пропонуємо зробити поправки на вік:

— Якщо вам від 30 до 40 років, додайте два роки.

— Якщо вам від 40 до 50 років, додайте три роки.

— Якщо вам від 50 до 70 років, додайте чотири роки.

— Якщо вам понад 70 років, додайте п'ять років.

З усього цього можна зробити єдино правильний висновок: ви самі господарі свого здоров'я, і кожен з вас добре знає, що кому загрожує.

А. РСПІН

(«Наука і суспільство»)



КУРІННЯ — ВОРОГ ЛЮДИНИ

Куріння — одна з найпоширеніших серед населення земної кулі шкідливих для здоров'я звичок. У тютюні виявлено 1200 шкідливих компонентів, і всі вони впливають на організм, спричиняють важкі наслідки хронічного отруєння, руйнують здоров'я, викликають передчасне старіння й смерть. Найагресивніші компоненти тютюну — нікотин, окис вуглецю, а також канцерогенні речовини.

На жаль, особливо ця звичка поширилася в наші дні. Наслідуючи моду, жінки й молоді дівчата вважають, що з сигаретою вони мають вигляд сучасніший і незалежніший. І навряд чи багато з них замислюється над тим, яка розплата чекає їх у недалекому майбутньому. Численні спостереження й досліди дають можливість встановити, що в організмі жінки, яка курить, відбуваються серйозні зміни, розвиваються серцево-судинні й нервові захворювання, ендокринні розлади тощо.

Хто, як не жінки, завжди прагнуть бути привабливими, якомога довше зберігати молодість. Куріння зводить нанівець ці прагнення. Вже за кілька років шкіра обличчя набуває жовтавого відтінку, втрачає еластичність, в'яне, з'являються передчасні зморшки, які не піддаються жодним косметичним засобам. Зуби також жовкнуть від тютюнового дьогтю, відтак емаль пошкоджується й руйнується. На слизовій оболонці рота й носоглотки розвиваються запальні процеси. Дуже часто в дівчат і жінок, які курять, змінюється характер, одні стають дратівливими, інші зухвалими й грубими.

Останнім часом медики багатьох країн світу дуже занепокоєні тим, що кількість захворювань на рак легенів серед жінок зростає, а раніше така хвороба спостерігалася переважно в чоловіків-курців. Встановлено також, що в жінок-курців частіше зустрічається рак статевих органів. Від куріння порушується менструальний цикл, а це спричиняє передчасне настання клімаксу. Тривале куріння може привести також до ослаблення м'язів тіла матки й її випадання.

Куріння дуже небезпечно для майбутніх матерів і особливо шкідливо позначається на розвиткові плоду вагітної жінки. У жінок, які курять, двічі частіше викидні й мертвонародження, тому що по звужених під дією нікотину судинах у плід надходить недостатня кількість крові, й живлення його порушується. Немовлята народжуються слабкіші, на 150 — 240 грамів легші, серед них частіша рання смертність. Підраховано, що з ста народжених, матері яких викурюють п'ять сигарет на день, четверо немовлят помирають у першу добу.

Немовлята дуже чутливі до нікотину, й тому новонароджений, якого годує мати-курець, погано розвивається, бо в молоці є велика кількість нікотину.

Англійський лікар Джордж Ніколсон повідомляє, що діти, народжені жінками, що курять, плачуть упродовж трьох місяців, бо їм бракує нікотину, до котрого вони позивали ще в череві матері. . . У породіль, які курять, порушується діяльність грудних залоз, і тому доводиться переводити дитя на штучне годування, яке, відомо, не може замінити материнського молока.

Діти курців уже у віці 7 років відстають од ровесників у фізичному і психічному розвитку. Про це мусять пам'ятати матері, бо куріння й здоров'я майбутньої дитини — несумісні.



Нині у всьому світі викликає занепокоєння те, що дедалі більше курців — дітей і підлітків. А саме в ранньому віці тютюн найбільш згубно діє на організм, завдаючи часом непоправної шкоди.

У дітей-курців нікотин негативно впливає передусім на нервову систему, серце й кровоносні судини. Діти стають дратівливими, збудливими, у них порушується сон, слабшають увага й пам'ять, а це позначається на успішності в школі. Існують прямі докази того, що куріння спричиняє зниження розумових здібностей, з часом приводить до психічної неповноцінності. Порушуються також обмінні процеси в організмі, засвоюваність вітамінів. Крім того, одна викурена сигарета руйнує в організмі 2,5 мг вітаміну С. А все це гальмує загальний розвиток і зріст.

Від куріння у підлітків розвивається запалення носоглотки, починається кашель. Запальні процеси слухового нерва спричиняють погіршення слуху — курці, як правило, погано чують низькі звуки. Шкідливість куріння в ранньому віці посилюється ще й тому, що школярі палять потай, квапливо, глибоко затягуючись. Під час форсованого куріння відбувається інтенсивний термічний розклад тютюну і в дим переходить більше отруйних речовин. Якщо сигарета згоряє повільно, утворюється 20 процентів нікотину, а якщо згорання прискорене — до 40 процентів. Вартий уваги й той факт, що діти купують найдешевші сигарети, найгірших гатунків.

Ольга КОЗИРЬОВА, кандидат мед. наук.

АФОРИЗМИ

На запитання: «Ваше любиме заняття?» ...
— Маркс відповів: «Читання».

* * *

... Велике свято — «хороша, правильна» книга.

М. Горький

* * *

Любіть книгу всією душею! Вона не тільки ваш кращий друг, а й до кінця вірний супутник!

М. О. Шолохов.

* * *

Книга — це духовний заповіт одного покоління другому, порада вмираючого старика юнакові, який починає жити, наказ, що його передає вартовий, який йде на відпочинок, вартовому, що заступає на його місце.

О. І. Герцен.

* * *

Читаючи вперше хорошу книгу, ми переживаємо те саме почуття, як при спілкуванні з новим другом. Знову прочитати вже читану книгу, значить знову побачити старого друга.

А. Вольтер.

* * *

Люди перестають мислити, коли перестають читати.

Д. Дідро.

* * *

Коли ми читаємо книгу, почуття правдивого говорить нам: «Це брехня!» — при кожній невірній деталі. Якщо це почуття промовляє надто часто і промовляє усім, значить книга не має і не матиме ніякої цінності. Секрет всесвітнього вічного успіху — у правдивості.

О. Бальзак.

* * *

Серед книг, як і серед людей, можна опинитися в хорошому і в поганому товаристві.

К. Гельвецій.

* * *

Книга без читачів — річ мертва, непотрібна!

Е. Хемінгуей.

* * *

ПРО КНИГУ

Книги — морська глибина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить.

І Я. Франко.

* * *

Читай те, про що життя може сказати: — «Це мов!»

М. Мартяліс.

* * *

Книги — це німі вчителі.

А. Гелліус.

* * *

Метою мистецтва є робити людину щасливою.

Б. Мікеланджело.

* * *

Є дійсно багато таких людей, які читають тільки тому, щоб не мусили думати.

Г. Ліхтенберг.

* * *

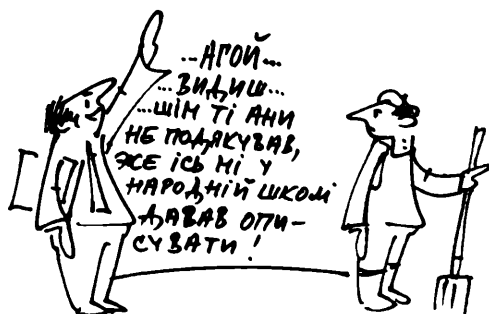
Людина мала б читати тільки те, що її інтересує.

Й. В. Гете.

* * *

Книгу, яку не варто читати два рази, не варто її читати ні один раз.

К. М. Вебер.





ІВАН РАКОВСЬКИЙ

(1815 — 1885)

Розвиток культурного життя українців у колишній габсбурзькій імперії, а пізніше Австро-Угорщині, поєднаний з постаттю відомого публіциста та освітнього діяча Івана Раковського. Цьому невідомому трудівнику на ниві народній належить помітне місце в закарпатоукраїнському суспільно-політичному житті XIX століття.

Іван Раковський народився 5 березня 1815 року в селі Ставне (нині Ужгородський район Закарпатської області УРСР) в багатодітній сім'ї нотаря. Початкову освіту здобув дома, де батько його, крім іншого, навчав і руській грамоті. Шість класів гімназії закінчив в Ужгороді, сьомий та восьмий класи (так звану «філософію») в Кошицях, після чого поступив в Ужгородську богословську семінарію. Тут він познайомився з Олександром Духновичем, який став його вчителем і впливав на подальший розвиток світогляду майбутнього культурно-освітнього діяча. На цей час спадав і період найвищої зовнішньополітичної могутності царської Росії, що також залишило сліди на свідомості І. Раковського. Після висвячення він одержав парафію в с. Вишня Рибниця, звідки перейшов на посаду віцекретьора богословської семінарії в Ужгороді й рівночасно чвив у місцевій

учительській семінарії. Тоді познайомився з Адольфом Добрянським, який був заступником нововиниклої Ужгородської національної області. У 1850 році І. Раковський переселився в Будин, де зайняв посаду офіційного перекладача державних законів для Угорської Русі «королевства Угорського», що у 1850—1859 роках виходив російською мовою. В Будині на І. Раковського великий вплив мав російський історик церкви Василь Войтковський. Їхня дружба в молодого закарпатця посилила помилкові позиції щодо мовного питання періоду національного відродження. І. Раковський вважав, що літературною мовою закарпатських українців має стати російська мова. Перебуваючи в угорській столиці, в домі А. Добрянського, він часто зустрічався з представниками різних слов'янських національностей. З редактором Андрієм Радлинським, одним із організаторів словацького національного руху, та словацьким письменником і політиком Яном Палариком спільно обговорювали питання заснування руської газети. Нарешті у 1856 році, після довготривалих переборювань, на гроші католицького «Товариства св. Стефана» І. Раковський видає «Церковну газету», яка виходила російською мо-

вою і була друкована гражданським шрифтом. Її співпрацівниками з-поміж закарпатських українців були Олександр Духнович, Андрій Дешко, Петро Янович, Іван Сильвай та ін., коло галицьких кореспондентів тижневика було досить широке, але найвизраźнішими постаттями були Іван Гушалевич та Антін Петрушевич. Газету передплачували теж в Чехії, Хорватії, Сербії і Словенії, однак австрійський уряд постійно мав свої застереження до неї. Зокрема гостро виступав щодо мови газети. Метою того було поступово і програмно паралізувати російський вплив на території заселеній закарпатськими українцями та в місцевостях, де газета читалася. Домагання уряду змінити мову тижневика було суто політичного характеру і ніяк не бралися в увагу демократичні вимоги читачів, які хотіли, щоб газета вживала більш зрозумілу народну мову. Незабаром, у 1858 році «Церковную газету» було перейменовано на «Церковный вестник», який ще того року перестав існувати. Коли віденський уряд, зовсім ставши на шлях реакції у 1859 році перестав видавати і «Земский правительственный Вестник для королевства Угорского», І. Раковський повернувся на Закарпаття і став священником у селі Іза. Пізніше хотів виїхати в Росію, але його наміри не здійснилися.

Перебуваючи між закарпатськими українцями І. Раковський знову почав активізувати свою суспільну діяльність. У 1866 році було його обрано у керівництво новоствореного «Общества св. Василия Великого» (А. Добрянського обрали почесним головою) і він стає одним з організаторів закарпатоукраїнського культурного життя. У 1867 році в Москві відбулася Ро-

сійська етнографічна виставка. Її організатори зацікавилися також матеріальною культурою українського етносу Угорщини і між закарпатцями, які на виставку надіслали свої експонати, був теж І. Раковський. Етнографічний відділ за допомогою нагородив його малою срібною медаллю.

І. Раковський був відомим дописувачем різних газет. Свої статті часто підписував псевдонімом «Панноніанин». Крім того, що написав велику кількість різних статей, він підготував та видав кілька підручників. Була це по-мадярськи писана граматика російської мови «*Orosz Nyelvtan*» (1867), «*Арифметика*» у двох частинах (1869) та «*Краткая научная география*» (1870). Перу І. Раковського належить значна кількість статей зі закарпатоукраїнської історії (в багатьох з них порушував національні та соціальні питання), писав рецензії на твори Вл. Антоновича, Якова Головацького, Михайла Драгоманова та Юрія Федьковича.

Помер Іван Раковський 3 грудня 1885 року. Некрологи закарпатоукраїнського діяча появились в ужгородському «Карпаті» та закарпатському «Листку», як також у львівських газетах «Наука», «Слово», «Новый пролом» і «Дело». Діяльність І. Раковського оцінювали різні дослідники, з-поміж яких згадаймо хоч би А. Кралицького, Є. Фенцика, Василя Лукича (В. Левицького), Є. Сабова, Є. Недзельського, Ф. Арістова та Ф. Тішого. І. хоч в питанні, яке відноситься до літературної мови закарпатських українців І. Раковський стояв на помилкових позиціях, однак своєю невтомною і жертвенною працею сприяв всебічному розвитку і культурному піднесенню свого народу.

Любция БАБОТА.

10 — 15 очок:

Своїй жінці при домашніх працях ви практично не допомагаєте. Не поводитесь, як люблячий чоловік, але як клієнт фірми послуг під назвою «Жінка».

16 — 25 очок:

Доля вашої участі в домашніх працях — не дуже значна. Добре бачите, що робить ваша жінка, і відразу знаєте, що б і вам належало.

26 — 30 очок:

Ваша жінка має щастя: в сім'ї ви необхідний і незамінний. Ваші зусилля будуть нагороджені добрим настроєм і вдячністю вашої жінки.

Переклад: -бк-

НАЙДОРОЖЧЕ

МАМА!

НАЙДОРОЖЧЕ СЛОВО В СВІТІ!

**ДЕ Б НЕ БУВ ТИ,
ЩО Б ТИ НЕ РОБИВ,
ТА ВОНА ТВІЙ ШЛЯХ
ЗАВЖДИ ОСВІТИТЬ
НІЖНИМ СЕРЦЕМ,
ВІДДАНИМ ТОБІ.**

**В ДНІ СУМНІ
ТА В ДНІ НА ЩАСТЯ ЩЕДРІ
МАМА БУДЕ У ЖИТТІ ТВОІМ.
ТОЖ ЖИВИ, ЯК МАМА,
ЩИРО Й ЧЕСНО
І, ЯК МАМА,
ЛИШ ДОБРО ТВОРИ!**

Віктор ГАЙНИЙ

МАТЕРІ

*Мати — паростки нового, діти;
Мати — спокійні й безсонні ночі;
Мати — весни і літа, і квіти;
Мати — чисті і бездонні очі;
Мати — льот, зростання, сподівання;
Мати — сила, зустрічі й кохання;
Мати — крила, що пливуть в просторі;
Мати — світ найкращий, неозорий!*

*Хто втішає болі, як не мати?
Тільки мама вмів і не спати!
Просидить, проплаче аж до рана
Ненька рідна, мила і кохана.
Ми твоє ім'я не раз шепочем,
Як молитву, тихо серед ночі,
Рідна, неповторна мати!
То чого боїшся ти, кохана?
Незабаром теж почувш: — Мамо!
Це синок назве тебе так ніжно,
У колиці ставши білосніжній.*

*Хто ж те щастя в світі може мати,
Як не ти, моя щаслива мати!*

Сергій МАКАРА

**Кожен крок наш — хвіртка у житті.
Кожен рух — це ствердження буття.
Кожна думка — це вагома криця.**

**Будь морозом й сонцем на путі,
Щоб лишився спільний слід в житті
Чистий, мов джерельна водиця . . .**

**Яке то щастя у житті
Летіти, не брести . . .
Горіти в спільнім почутті,
Тягар удвох нести . . .**

**Радіти разом на путі,
Поборювать мости . . .
Яке то щастя у житті
З тобою поруч йти . . .**

**З тобою поруч йти удвох
В безмежність мрій і снів,
Що в кожний день в грозі тривоги,
Мов блискавка, яснів,**

**Сіяв, мов промінь, в морі хмар,
Що виникає знов.
Яке то щастя пити з чар
Невичерпну любов . . .**



БУДЬТЕ ЗДОРОВІ, ЖІНКИ!

Чи можна змінити роками усталену ходу, позбутися незграбних рухів? Відповідь однозначна: можна. Проте для цього слід потрудитися, повсякчас контролювати свій крок, аж доки бажані рухи стануть автоматичні.

Чимало залежить від взуття. Іноді варто змінити туфлі, і хода жінки одразу ж стає інша. Коли взуття тисне чи хляпас, гарно не підеш. Грубі, негнучкі підшви обмежують рухливість стопи, а надто м'які спричиняють її деформацію. Коли закаблуки зависокі, хода втрачає стійкість. Правильна хода передбачає рівномірне перенесення ваги тулуба з однієї ноги на другу, при цьому рушійна хвиля проходить усім тілом від стегон до шиї та голови, а ногам лишається тільки робота, яку визначила їм природа.

Довжина кроку дорослого дорівнює приблизно потрійній довжині стопи. Відстань між лівою та правою ногою близько трьох сантиметрів, за швидкої ходи — чотири. Треба трохи розгортати носки (приблизно на десять градусів). Праву руку заносимо вперед одночасно з лівою ногою, а ліва рука в цей час рухається назад. Проте слід уникати широких розгонистих рухів. Як правило, ті жінки, що надто розмахують руками, ходять незграбно, човгають, і швидко збивають підбори та носки взуття.

За наведеними даними для виправлення ходи можна зробити трафарет і користуватися ним удома. Крім того, варто регулярно раз за день (а краще — кілька разів) виконувати такі вправи:

1. Ходіть босоніж, спираючись на всю ступню, а потім навшпінках.

2. Зводьтеся навшпінки. Присідайте на носках, притримуючись за спинку стільця. Голову піднято, спина рівна.

3. Ступні паралельно. Зведіться на носки й перекатом опустіться на п'яти.

4. Ступіть крок лівою ногою уперед, на п'яту, стопа робить перекач з п'яти на пальці. В момент переміщення тіла на пальці повністю розігніть ногу в тазостегновому суглобі. Коли ліва нога закінчує перекач, права ззаду випростана і торкається підлоги тільки носком. Вправу робіть лівою й правою ногою по черзі.

5. Махові рухи. Крок лівою ногою, мах правою рукою уперед. Потім крок правою ногою, змініть положення рук.

Кожну вправу повторюйте сімдесят разів. На завершення — хода на зовнішніх краях стоп. Пальці згинайте, а великий — притискуйте до підлоги. Потім переходьте на «ланцюжок»: ставте одну стопу строго перед другою.

Володимир БАРАНОВ,
кандидат біологічних наук.

До 95-річчя народження Ф. І. Керчинської

Жінка, що пером проклала шлях нашому сьогоденню.

Серед наших видатних жінок, що внесли вагомий вклад у комуністичний рух, почесне місце належить Феодосії Іллівні Керчинській-Мондок. Ця скромна, розумна, самовіддана, працьовита, красива жінка боролася пером на фронті революційного руху. Вона відіграла важливу роль у розвитку української періодичної преси КПЧ у 20-х роках, у період, коли молода закарпатоукраїнська комуністична преса боролась зі значними утрудненнями з-за браку кваліфікованих журналістських кадрів. Саме тоді прийшла їй на допомогу ця запалена, досвідчена трудівниця пера, яка сприяла піднесенню публіцистичного рівня української періодики КПЧ і революційної преси українців Чехословаччини взагалі. Цю видатну нашу журналістку-революціонерку ми згадуємо з приводу 95-ліття з дня її народження.

Феодосія Керчинська народилася 23 березня 1895 року в галицькому селі Сушиця Рикова недалеко Старого Самбора. Вона вже в молоді роки включилася у революційний рух Західної України. Будучи студенткою Львівського університету (1921 — 1924), Керчинська вступила в лави Комуністичної партії Західної України. Певний час вона працювала у Варшаві. У 1926 році Виконком Комінтерну направив молоду комуністку у Чехословаччину з завданням допомогти у редагуванні закарпатоукраїнської революційної преси. Через Прагу вона приїхала в Ужгород, де зразу стала працювати в редакції «Карпатської правди», «органу Комуністичної партії Чехословаччини (секції III Комуністичного Інтернаціоналу)».

Як відомо, у 1926 році українська комуністична преса Чехословаччини з так звано-



Феодосія Іллівна Керечинська.

го «язичія» перейшла на українську літературну мову. У цій справі, як також у підвищенні діючості комуністичного друкованого слова стали у пригоді мовні знання, журналістський та агітаційний досвід Керечинської. Вона з завзяттям кинулася в роботу. Не знаючи відпочинку, виконувала організаторську, редакторську, коректорську працю в редакції, писала статті, правила отримані матеріали, вела навчання кореспондентів, виконувала й інші партійні доручення.

Значну роботу виконала Керечинська також в редагуванні комсомольського часопису «Працююча молодь» (1926—1934), який був значно поширений серед української молоді Східної Словаччини, «Робітничо-селянської правди» — «Часопису для українських робітників і селян» (1928 — 1929), який заступив «Карпатську правду», коли її власті на довгий час припинили, була біля колиски пролетарського часопису «Голос життя» (1929 — 1938). Своєю невтомною роботою, журналістським хистом, бойовим запалом Керечин-

ська вписала світлі сторінки в історію нашої революційної преси.

На Закарпатті вона знайшла також своє особисте щастя. Знайшла вірного друга життя в особі видатного нашого революціонера, високого функціонера КПЧ, уродженця Руського Грабівця Івана Мондока (1893 — 1941). Керечинська стала його вірною дружиною і співбійцем, ділила з ним радості і важкі випробування. Однак, щоб отримати чехословацьке громадянство, вона змушена була формально взяти шлюб з іншим партійним працівником Д. Пфедфером.

У 1930 році Мондок, для якого чехословацькі власті готували довічне ув'язнення, повинен був покинути рідне Закарпаття. Він нелегально перебрався у Радянський Союз, де жив до смерті. Незабаром за ним поїхала також його дружина. Мондоки жили і працювали у Харкові. Після війни Керечинська, вже вдовиця, повернулася у рідну Галичину, жила недалеко Львова, де й обірвалось її нелегке, чесне, віддане справі пролетаріату життя. Вона померла 24 січня 1959 року. З Радянським Закарпаттям утримувала зв'язки до останніх днів.

Закарпатський письменник Йосиф Жупан присвятив Керечинській своє оповідання «Г в о з д и к и», в якому з любов'ю, з притаманним його перу ліризмом відтворив відтинок життєвого шляху видатної журналістки-революціонерки.

Олена РУДЛОВЧАК.

Феодосія Іллівна Керечинська і її чоловік Іван Мондок.



ГВОЗДИКИ

Йосиф ЖУПАН

Холодного осіннього ранку з празького поїзда на перон ужгородського вокзалу зійшла дівчина в легкому темному пальті і світлому капелюшку. Вирішивши оглянути незнайоме місто, помалу побрела з чемоданчиком в руці тротуаром, посипаним листям акації.

Місто тільки-но прокидалося зі сну, на вулицях все частіше і частіше зустрічались заклопотані прохожі.

Обминувши скверик і пішохідний міст, перекинтий через сонний Уж, дівчина завершила на набережну і пішла липовою алеєю, яка під ногами хрустіла жовтим зернистим піском. Між деревами рябіли кущі, скидаючи на землю лимонне листя. Вона присіла на порожню лавку і, мружачи очі, дивилась на дзеркальну гладінь води. У всьому тілі відчувала ніжну втому. В очах миготіло. Через дрімоту перед нею проступило склепіння львівського вокзалу. Вона в платті сільської молодиці з барвистим намистом на шиї і яскравій хустині у гурті селянок, які ждуть поїзда. Зразу відчуває на собі чийсь погляд. Підіймає голову і зустрічається з очима чоловіка, який пильно дивиться на неї . . .

Дівчина здригнулася і перелякано оглянулася, але навколо не було нікого.

— Пронесло, слава богу, — прошепотіла. Глянувши на годинник, встала і за мить уже змішалась з натовпом, який снував містом. Незабаром опинилась у тихій вуличці. Біля входу в один із непоказних будинків висіла табличка: Редакція газети «Карпатська правда». Дівчина зайшла в коридор і зупинилась перед дверима редактора. Перед тим, ніж переступити поріг, пригладила кучеряве волосся, яке вибивалось з-під капелюшка, потім постукала і опинилась у бідному кабінеті з низькою стелею. Проти дверей на стіні висів у чорній рамі невеликий портрет Леніна. Під ним за письмовим столом сидів плечистий чоловік літ тридцяти з виголеним селянським лицем і дозаду зачесаним волоссям. Заглиблений у папери, він щось перекреслював олівцем, дописував і не звертав уваги на гостю. Через хвилину нарешті підвів на неї очі.

— Що вам треба? — запитав.

Вона мовчки підійшла до столу і простягла йому білий конверт.

Редактор помалу розрізав конвертик ножиком і почав читати. Це був рекомендаційний лист від депутата парламенту з Праги. Кілька разів кинув оком на трошечки вилицювате обличчя дівчини з чорною родимкою на бархатній щоці. Закінчивши читання, піднявся і підійшов до дівчини.

— Будьмо знайомі, — він міцно потис її руку. — Сідайте. Я дуже радий, що ви приїхали. Зовіть мене Іваном Іллічем.

— Спасибі вам, — відповіла тихо, присівши на стілець. — А мене зовуть просто Додою.

— Гаразд, буду вас Додою звати, усміхнувся, закуривши сигарету. — Яка була дорога?

— Нічого особливого.

— Додю, розкажіть щось про себе. Правда, лише те, що вважаєте потрібним, — попросив, сідаючи на своє місце. — Якими шляхами із Львова до нас?

Дівчина незграбно повела плечима, немовби здригнулась. Її матове обличчя ледь помітно зрожевіло. Поблискуючи чорними очима, вона довірливо дивилась на редактора.

Редактор, спершись на стіл, приготувався слухати.

— Якось незручно про себе говорити, — спочатку вагалась, а потім кивнула головою і тихим, м'яким голосом продовжувала:

— Народилася я у селі, неподалік від Старого Самбора, в сім'ї священика . . . Училася в гімназії, але з восьмого класу мене виключили.

— За що?

— Хтось доніс директору, що я комсомолка. Той покликав мене в кабінет і запитав, чи правда це. Я не призналась, але й не заперечувала. Тоді він кинув мені в обличчя мої документи, і я відійшла. Вдома батькові у всьому зізналась. І він вперше в житті звів на мене руку . . . Я відчула, що в мені щось обірвалось . . .

— І ви після того залишились вдома? — з докором запитав редактор.

— З дому я відійшла, — обережно відповіла дівчина.

Редактор задоволено покивав головою. Із сигаретою в пальцях він уважно слухав скупі слова розповідачки з виблідлим, змореним обличчям.

— Поїхавши у Львів, я влштувалась кореспондентом журналу «Вікна», співпрацювала з газетою «Сила». Крім того, виконувала різні партійні доручення. Перейшла майже всі села Галичини — то пішки, то на попутніх підводах. В час випробувань я трудилась, як кінь, харчувалась, як прийшлося, але, незважаючи на всі злигодні, праця мене окрилювала, додавала нової сили . . . Саме тоді я по-справжньому познайомилась з простими людьми. Вони мене багато навчили, і я щиро полюбила їх.

— Довго ви там працювали?

— Більше року. Потім мене арештували і півтора року держали в тюрмі. Опісля я знову працювала в газеті, але коротко . . .

Вона зітхнула, її голос помітно вгасав.

— Цієї весни мене знову шукала поліція. Деякий час я переховувалась у друзів. Вони порадили мені покинути Галичину, щоб знову не потрапити за ґрати. Прийшлося перевдягтись у селянську одягу і виїхати до Варшави. Влаштувалась бібліотекаркою, але поліція і там натрапила на мій слід . . .

Редактор співчутливо кивав головою, дивлячись помолоділими очима на спокійне обличчя дівчини.

— Довелось знову залишити роботу і ховатись у знайомих. Згодом польські товариші допомогли мені добратись у Прагу. Отак і попала аж до вас, в Ужгород. Іншим разом, Іване Іллчу, розкажу вам докладніше про пілсудську Польщу . . .

Редактор встав і зворушено почав ходити по кабінету.

— Ясно, ясно, — повторював для себе, зразу зупинився і сказав:

— Спочатку будете працювати в редакції, а далі побачимо. Грамотні журналісти нам потрібні, як повітря.

Додині очі засяяли, вся вона ожила і стала зовсім не схожа на колишню дівчину з блідим, змореним обличчям.

— Заведу вас до своїх знайомих, вони прихлять на час. Там відпочинете, підете з Іхньою донькою в кіно, ближче познайомитесь з містом. А у понеділок вранці прийдете на роботу. Домовились?

— Іване Іллчу, а скоріше не можна прийти? — благально запитала вона.

— В редакцію можна, але на роботу від понеділка, — строго відповів редактор, приступивши до вішалки, одягав плащ. — Не ображайтесь, але після таких випробувань вам треба добре відпочити.

В цей час двері відчинились, і в кабінет швидко увійшов сутулуватий, вже немолодий чоловік з вогнистим кучерявим волоссям. Не звертаючи ні на кого уваги і щось буркочучи попід ніс, кинув на стіл купу листів і метнувся до виходу. Але в дверях вже стояв редактор, перегордивши йому дорогу.

— Знайомтесь, це мій друг Фефер, — звернувся до Доді. — Моя права рука. Він у нас і експедитор і кур'єр.

Фефер скоса глянув на Додю, подав їй руку і по його веснянкуватому обличчю промайнула соромлива усмішка.

В редакції Додя працювала у тісній кімнатці. Під її вікном росла тоненька берізка.

За весь той час дівчина ні з ким не товаришувала, крім редактора, з яким часто прийшлося радитись у різних справах. Наодинці вона інколи любила помріяти. Відривалась від па-

перів, задумано дивилась на берізку з похиленими гілками, покритими пухнастим синюватобілим інесм. Здавалось, ніби її принесли сюди повітрулі з казки, засадивши тайкома під вікном після третіх півнів. Щемку прихильність відчувала вона до цього перемерзлого деревця-ти. Хотілось би обняти берізку, пригорнути до грудей і зігріти . . .

Додя струснула головою і знову занурилась у папери. У кімнатку увійшов редактор і присів проти письмового столу.

— Іване Іллічу, я статтю написала, — подала йому лист паперу, помережений дрібними буквами. — Думаю, на цей раз цензура не причепиться.

— До нас цензура завжди безпощадна, — відповів він. — Недовподобі їй наша правда.

— Ви сьогодні якимось не в настрої, Іване Іллічу, — запримітила вона.

— Замало веселого, — буркнув і сухо закашлявся Іван Ілліч.

Додя насторожилась, відчуваючи щось недобре.

— Скажіть, Додю, з вами ніхто із сторонніх не говорив?

— Здається, ніхто, — розсіяно відповіла вона. — Про що йдеться?

— Неприсмна новина, — тихим від зворушення голосом почав редактор. — Вами цікавиться чеська поліція.

— Поліція? — зітнула дівчина і зблідла. — Звідки про мене знають? Я ж крім редакції і кіно ніде не ходжу . . .

— Місто маленьке, усе навиду . . . Появиться нова людина — все помітно . . . Ужгород — це не Львів і не Варшава.

— Що мені тепер робити? Знову ховатись? Або втікати? . .

— Не хвилюйтесь, Додю. Поки що не треба нікуди втікати, ні ховатись, — сказав редактор, ходячи перед столом. — Щось придумаємо . . . Молодчики швидко рознюхали, що у вас закордонне підданство. Вони здатні будь-коли виселити вас як небажану особу. Вони лише чекають сприятливого випадку.

— Не дай боже ще раз потрапити у їхні кігті, — стрепенулась Додя, нервово закусивши губи.

— Є один вихід! . . — раптом вигукнув редактор.

Очі дівчини схвильовано засяяли. Затамувавши подих, дивилась на вияснене обличчя Івана Ілліча.

— Додю, вам треба вийти заміж за чоловіка з чехословацьким громадянством, — одним подихом випалив редактор, жваво при цьому жестикулюючи. — За законом дружина механічно набуває громадянство свого чоловіка.

Обличчя Доді вкрилось слабим рум'янцем.

— Іване Іллічу, але я не хочу виходити заміж, — розгублено пробурмотіла і труснула хвилястим прядивом, яке падало на очі. — Зрозумійте, мені треба своїй біді зарадити!

— А я до цього й веду, — усміхнувся редактор. — Ну, якщо не хочете сім'ю завести, встановлюйте фіктивний шлюб з будь-ким. Це моя товариська порада.

— Як це — фіктивний шлюб?

— Не знаєте? — усміхнувся він. — Це тоді, коли повінчались із молодим — і до побачення. У вас своя дорога, в нього також своя. Наступного дня подасте в суд заяву про розлучення. А тепер серйозно: ви не проти такого шлюбу? Він вас ні до чого не зобов'язує!

— А кого мені знайшли за . . . фіктивного жениха? — з лукавою усмішкою запитала дівчина.

— Треба подумати. Знаєте, такого жениха трудно знайти. Будь-хто на це згодиться, — Іван Ілліч клацнув пальцями, і його лице прояснилось. — Один товариш приходить до уваги! Старий парубок, який втратив інтерес до жінок . . . Але чи згодиться? Правду кажучи, він не має що втратити: яким холостяком був, таким і залишиться. Вирішуйте самі! Слово за вами.

Додя засоромилась і відповіла не зразу.

— Що має бути, хай буде, — задумано сказала після виснажливої паузи, не підводячи очей на Івана Ілліча. — Ваша порада для мене закон.

Після роботи в кабінет редактора увійшов Фефер. З-під лоба дивився на Івана Ілліча і жадібно докурював сигарету.

— Іване Іллічу, ти щось хотів? — першим заговорив Фефер.

— Хочу з тобою як із старим другом задушевно поговорити, порадитись, — здалека почав редактор і підвів очі на Фефера. — Діло серйозне. Надіюсь, що наша розмова залишиться між нами. Ти Додю добре знаєш?

— Знати знаю, але ні разу з нею толком не говорив, — ухильно відповів Фефер. — В чому справа?

— Дівчина як дівчина — захоплено вимовив редактор і почав тихо розказувати про Додю. Не шкодуючи фарб, описував її життя і подвиги.

Фефер заслухався. В його очах Додя виросла на якусь казкову героїню, яка через усі перешкоди крокує до мети.

— Дізнались, що вона в Ужгороді, — сказав Іван Ілліч. — Загрожує, що поліція вирішила вирвати її з наших рядів.

— Насправді ми не зможемо її врятувати? — обурився Фефер, піднявши на Івана Ілліча стривожене обличчя.

— Врятувати Додю — наш обов'язок. І ключ до того ніби-то знайдено, — загадково говорив Іван Ілліч, наголошуючи на кожному слові. — Додя повинна швидко вийти заміж, і тоді їй не треба буде боятись ніякої поліції. Вся біда полягає в тому, що вона не хоче вийти заміж, а погодилась формально розписатись із будь-ким. Шукай такого жениха.

Іван Ілліч крадькома поглядав на свого мовчазного друга. Нарешті підійшов до Фефера, поклав руку на плече і сказав:

— Прийдеться, друже, тобі розписатись з Додою.

— Що ти? — настовбурчив руді брови Фефер і встав. — Її двадцять, а мені майже сорок. Люди засміють!

— При чому тут твої роки? — розвів руками Іван Ілліч. — Тебе же ніхто не змушує звити сімейне гніздо. Розпишешся — і живи собі холостяком на здоров'я. Але знай, що тепер Додя на твоїй совісті. Ти повинен з нею розписатись, інакше . . .

— Дозволь хоч подумати, — перебив його Фефер, в голосі якого звучала нерішучість. — Заморочив ти мені голову. Нічого не розумію . . .

Він знову сів, сперся руками на коліна і в такій позі нерухомо просидів п'ять хвилин. Накінець швидко піднявся і стурбовано запитав:

— І коли маємо розписатись?

Після шлюбу в житті Доді і Фефера нічого не змінилось. Все, як і раніше. Додя вранці приходила в редакцію в темно-сірому шерстяному костюмі з довгими рукавами і високим коміром, сідала за стіл і бралася до роботи.

Але наступного дня на її столі звідкілясь появилась скляна ваза із яскраво-червоними гвоздиками. Квіти прикрасили вбогу кімнату, надали їй святкового вигляду. Хто поставив квіти на стіл, вона не знала, але здогадувалась . . .

У місті пішла чутка про одруження Фефера. Він, як завжди, весь день на ногах — поспішав то в друкарню, то на пошту. На вулиці його поздоровляли знайомі, тисли руку, а він усміхався, знизував плечима і відмахувався, мовби нічого не трапилось.

Квіти у вазі час від часу хтось міняв. Появлялись то білі, то знову червоні гвоздики.

Одного разу Додя прийшла раніше, щоб підготувати матеріал в друкарню. Вона прийшла по м'якій доріжці через кабінет редактора, підійшла до прочинених дверей своєї робочої кімнати і замерла. Біля її столу стояв Іван Ілліч і виймав з вази зів'ялі квіти, а на їх місце поставив червоні, кольору крові, гвоздики, і вони ніби запалали під косим промінням холодного сонця, яке пробивалось крізь утлі гілки замерзлої берізки. Сумні очі Івана Ілліча світилися ніжністю . . .

З російської переклав Іван ЯЦКАНИН.



ЩО СТАЛОСЯ З МАМОЮ?

Юлка ще раз обійшла усі приміщення, заглянула в усі кутки, шафи, навіть під ліжка. Вона знала, що страшки не бувають, що вікна закриті, двері позамикані, а все-таки у її нутрі щось неприємно щеміло й хололо. А вона могла тому запобігти, могла попроситися на ніч до будь-якої сусідки — всі вони були до неї привітними; могла покликати до себе будь-котру з однокласниць. Але... Їй було так сумно, що не хотілося й бачити нікого.

Вдень Юлка могла б відвідати кінотеатр, посидіти на

лавочці у парку, піти з подругами купатися або просто прогулятися по місті, заглядаючи у вітрини магазинів, ласуючи морозивом. Але ні. Вона постійно вдома: чистить килими, переставляє чашки у серванті, змітає кожну порошинку...

Ось уже третє літо батьки на такий довгий час залишили її саму вдома. Втретє поїхали з двома молодшими сестричками до моря. А вона, Юлка, ще ніде не була. Їй вже пережило на шістнадцятий рік, а сестрички наполовину молодші від неї. Могла ж мама і її

взяти з собою, вона б їм багато у чому допомогла, адже і вдома ніхто не обходиться без її допомоги. Молодших сестричок доглядає, прибере усе, допоможе матері при пранні, прасуванні. Ще й у школі добре вчиться...

А не завжди ж так було... Юлка пам'ятає, як змалку батьки, особливо, мама, пестили її, називали сонечком, рибкою... Ще пам'ятає, як з мамою і татом ходила на прогулянки, як її гарненько одягали, немов лялечку, гордилися нею, хвалилися кожному.

...Юлці йшов восьмий рік. Прибігши одного разу весело зі школи, вона справді, мов оте сонечко, посміхнулася до мами й показала гарну оцінку у щоденнику. На її подив, мати не виявила жодного інтересу, ніякої радості. Замість того якось дивно, холодно подивилася на неї.

«Може маму щось болить, або вона втомлена», — подумала тоді Юлка й пригорнулася до її колін. Вона була звикла на мамину ласку і не могла й сьогодні обійтися без неї. А не знала мала Юлка, що тоді для неї розпочинається...

От і тепер, вже в котрий раз, Юлка про все це згадує, всьому дивується. Кілька місяців після цієї пригоди з мамою, мамі народилася дівчинка, а через півтора року — друга. І мама з батьком пестять їх, а Юлка — вже осторонь...

«Чи й їх перестануть любити, як дівчатка дійдуть до того віку, коли мама з татом перестали любити мене? Що ж тоді буде?» — з жалем думала Юлка про своїх маленьких сестричок.

...Юлка боїться. Всю ніч світить їй нічна лампа. Кілька разів за ніч Юлка зривається зі сна. Вона рахує дні, які залишаються до повернення батьків, хоч як дивно поведуться

вони з нею. «А хто знає, може, й в інших таке буває?»

Юлка бачить, як бояться мама й тато за малих сестричок, як радіють кожному їх слову, кожній усмішці. А з Юлкою давно так не гралися. Принесе вона зі школи добру оцінку — не зрадіють, принесе погану — не сумують. Захворіє — не виявляють ні страху, ні жалю. Правда, вони не кричать на неї, не б'ють, одягають її, хоч вже й не так пишно, як малих сестричок. Але... Відходять до моря — не прощаються, не поясняють, чому її не беруть з собою, повернуться, не запитають, як їй тут було самій, знайдуть в квартирі лад — не похвалять, мов так повинно і бути...

Скільки разів Юлка вже

передумала й переплакала усі кривди, страх з самотності. Бо самотність, мов та ріка викидає на берег пам'яті усі, досі й непомічені кривди і неправди.

І Юлку заливають гіркі сльози. А повернуться батьки, вона знову стане годити і батькам, і сестричкам, бо ж вона любить їх. І сестрички теж її люблять. Але батьки? А голвне — мати. Що з нею сталося?

...

Золотоволосим сонечком увійшла Юлка в дім своїх теперішніх батьків. Сама мамка вподобала її у дитячому будинку, тишилася їй, пестила, переживала, що довго тягнеться адміністративне вдове-

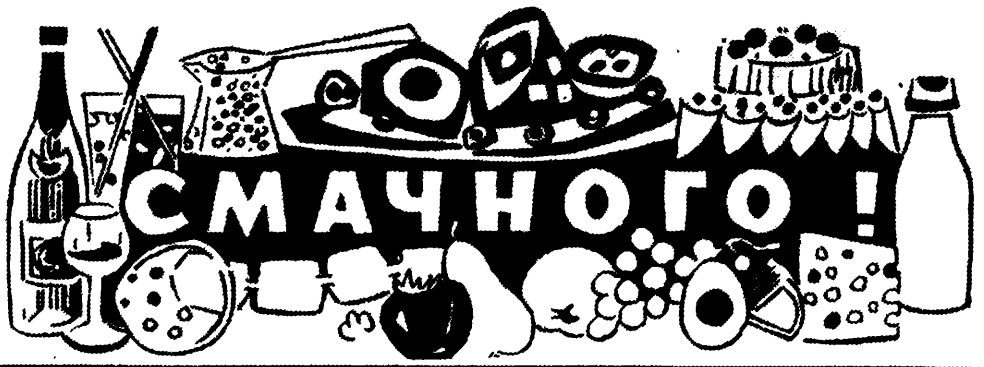
рення дівчинки. Бо в її серці Юлка вже давно була донечкою, пташкою, метеликом, лялечкою, золотком...

А тепер? На папері Юлка — донька. А інакше?

Коли мама по роках відчула, що і в неї буде власна дитина, вона без жалю витурила із свого серця «золотоволосе сонечко» й зробилась до неї морозом байдужості.

Забула вже мамка, як оббила пороги відповідних установ, щоб вони дали їй дозвіл узяти Юлку за свою, Юлку, золотоволосе дівчатко... Забула вже, що обіцяла їй бути доброю мамою... Не зрозуміла, що без Юлки, може, і не пізнала б радості й щастя материнства...

Юстина МАТЯШОВСЬКА.



БОРЩ УКРАЇНСЬКИЙ У ГОРЩИКУ

Зваріть м'ясний бульйон у каstrулi, підсоліть його на смак і процідіть. Перелийте до глиняного горщика, а м'ясо витягніть і поставте в духовку. Почищені корінці та буряк наріжте тонкою соломкою. Буряк тушуйте 20 — 30 хвилин, додайте туди жиру, томату-пюре, бульйону та оцту. Нарізані корінці з цибулею ледь підсмажте з жиром, перемішайте це з підсмаженим борошном, розведіть бульйоном і доведіть до кипіння.

У зварений бульйон покладіть нарізану

кубиками картоплю й поставте її в духовку на 10 хвилин. Потім додайте в горщик дрібно нашатковану капусту й тушуйте ще 5 хвилин. Покладіть ще підсмажені в борошні корінці, пахучий та гіркий перець. Знову те все тушуйте хвилин п'ять. Готовий борщ заправте розтертим часником із салом, додайте до страви помідори, нарізані скибочками, і нехай борщ довариться хвилин 3 — 5, потім дайте страві відстоятись — 15 — 20 хвилин.

Розливаючи борщ у миски, додайте в

нього сметани та притрусить його дрібною зеленню петрушки й кропу.

На 500 г м'яса — 400 г капусти, 400 г картоплі, 200 г буряка, 1/2 склянки томату-пю-

ре, корінець моркви, корінець петрушки, цибулина, столова ложка оцту, 20 г сала, 2 ложки жиру.

ПЕЧЕНЯ ДОМАШНЯ ПО-УКРАЇНСЬКОМУ

М'ясо наріжте штаточками та посоліть, притрусить його перцем, змастіть гірчицею й дайте йому постояти 10 хвилин. Доки м'ясо насичуватиметься, цибулю ледь підсмажте на жиру. Потім вкиньте на сковороду шматочки м'яса і смажте їх до напівготовності.

Перекладіть в порційні горнята по 4 — 5 шматочків у кожне. Додайте туди почищену та вимиту картоплю, нарізану кубиками,

приблизно на три чверті горняти залийте горячим бульйоном. Поставте в духовку на 15 — 20 хвилин.

Витягніть горнята й заліпіть їх тістом. Знову поставте в духовку хвилин на 10.

Додайте до столу печеню в горнятах з тістом. До страви можна покласти чорнослив.

Тісто на покришку: 200 г борошна, 10 г цукру, 15 г маргарину, яйце, сіль.

КАПУСТА, ВАРЕНА В ДУХОВЦІ

Почистіть свіжу капустину. Дрібно нашаткуйте. Закип'ятіть воду в окремій каструлі. Перелийте її в горщик і поставте в духовку на 10 хвилин. Потім покладіть у горщик шатковану капусту, порізану брусочками картоплю, корінець петрушки. Посоліть. Все це варіть у духовці, хай поволі кипить до готовності.

Окремо на сковорідці підсмажте борошно до золотаво-коричневого кольору. Влийте трохи води і за 5 хвилин до готов-

ності додайте це в горщик із капустою. Водночас покладіть у страву лавровий листок, перець, зелень петрушки.

Розітріть у ступці кмин зі смальцем. Заправте капусту і тримайте горщик у духовці десь із півгодини.

1 капуста, 3 картоплини, 3 столові ложки борошна, 70 г смальцю, петрушка, лаврове листя, перець, горошок, кмин, сіль.

ВАРЕНИКИ, ЗАПЕЧЕНІ В СМЕТАНІ

У холодній воді з молоком (півсклянки) збийте сире яйце, вкиньте туди неповну чайну ложку солі. Сир пропустіть крізь м'ясорубку, додаючи цукор, жовток, столову ложку розтопленого масла, 1/2 чайної ложки солі, й все це добре перемішайте. Розкачайте тонко тісто, склянкою виріжте кружальця, змастіть їх збитим білком. Покладіть на кожний кружок по чайній ложці сиркової маси, а краї з'єднайте й зліпіть.

Вареники покладіть у ледь підсолений окріп і варіть їх, аж доки вони не спливають. Потім витягніть шумівкою і покладіть до глиняного горщика або в порційні горнята. Змастіть розтопленим маслом та залийте сметаною. Поставте горщик в духовку на 5 — 10 хвилин.

На 500 г сиру — 3/4 склянки сметани, 2 яєць, 2 склянки пшеничного борошна, 2 столових ложки цукру та 2 столових ложки масла.

ПОРАДИ ГОСПОДИНЯМ

Якщо хочете, щоб дитячі пелюшки стали білими, як сніг, замочіть їх, як звичайно, а потім покладіть в емальований посуд і до води, в якій вони будуть виварюватися, всипте трохи кукурудзяного борошна. Пелюшки будуть не тільки білими, а й м'якенькими.

* * *

Якщо ваша дитина вперше збирається до піонерського табору, і ви боїтесь, щоб вона не загубила речі, зробіть найпростіше: пришийте до кожної білу стрічку й напишіть на ній ім'я або вишійте якусь симпатичну позначку, яку дитина добре запам'ятає. І ще радимо: з внутрішнього боку кришки чемодана приклейте папірець із списком усіх речей.

* * *

Якщо ви використали всі засоби боротьби з міллю, а все ж не позбулися її, спробуйте ще один. В пору цвітіння каштанів назбирайте трохи білих «свічок», висушіть, розітріть на порошок і в бавовняних торбинках покладіть у шафи та шуфляди. Міль не полюбує цих пахоців, таких приємних для нас.

* * *

Якщо хочете трохи погострити ніж, поріжте ним сиру картоплину. Чим більше разів це зробіть, тим кращого ефекту досягнете.

* * *

Якщо перете тонку білизну, пригадайте один давній рецепт: не виливайте воду, в якій варилася несолоня очищена картопля, а сполосніть в цьому відварі речі. Вони будуть добре блищати, не втратять м'якості, але будуть здаватися підкромаленими.

* * *

Якщо хочете відчистити пригоріле дно горнятка, опустіть його в гарячу воду і залишіть на добу. Після цього поставте на гарячу конфорку, і припалена їжа почне відставати. Горнятко зніміть вчасно, аби вдруге не пригоріло. Відразу ж помийте його, як звичайно.

* * *

Якщо забули очистити щітку від фарби, опустіть її на півгодини в гарячий оцет. Щіткою можна знову користатися.

* * *

Якщо у вазі для квітів лишилися білі плями-смуги, влийте у воду для миття трохи оцту, а потім сполосніть холодною водою.

ЛІКИ НАВКОЛО НАС

Сучасна фітотерапія, як і будь-який інший метод, має свої переваги й недоліки. Розпочинаючи лікування травами, треба закласти терпінням, не порушувати певної системи в ньому. Позитивні наслідки лікування рослинами бувають, зокрема, в тих випадках, коли вже ніякі медикаменти не допомагають.

У природі рослинний і тваринний світ один одного гармонійно доповнюють. В її лабораторії є проти кожної окремої хвороби чи навіть комплексу хвороб потрібні ліки. Отже, цілющі рослини треба вміло підшукувати і застосовувати. Проте слід пам'ятати, що лікування ними буває тривале — до 2 років, з перервами на 10 — 15 днів через кожні 2 місяці.

Збирати лікарські рослини треба в момент найбільшого вмісту в них діючих чинників — під час цвітіння; коріння й насіння — ранньої весни чи восени, кору — напровесні, під час руху соків. При цьому з рослиною слід поводитись дбайливо, не допускаючи варварського винищення, щоб наступного року хтось мав змогу так само з неї користатись. Найкраще збирати повноцінні рослини в погожу, суху, сонячну погоду, після дощу чи омиту россою, але вже висохлі (крім насіння кмину чи плауна).

Зібрані рослини треба законсервувати так, щоб зберегти їхній вигляд — щоб зелені частини залишилися зеленими, а квітки не почорніли, не вицвіли. Висушувати їх треба у затінку, на протязі (наприклад, на горищі), укладаючи тонким шаром, щоб не попріли, і дглядаючи, щоб не змочили дощ чи роса.

Належно висушені рослини треба зберігати в сухому місці, в скляних банках з кришками, в окремих картонних чи дерев'яних, вистелених чистим папером, коробках або скриньках, з етикеткою, на якій позначено назву рослини й дату її збору. Внаслідок розкладу діючих чинників рослини з часом «вдихаються», втрачаючи свої лікувальні властивості. Тому поновлювати запаси найкраще щороку. Проте найкраще діє сік, вичавлений із свіжих рослин (у спирті), бо в ньому зберігається найповніший комплекс діючих речовин рослини.

Відвар чи напар приготують в «смальтованій» — емальованій посудині, щодня свіжий. Перед приготуванням ліків рослину треба подрібнити, щоб витягнути з неї все, що можливо, бо лікувального чинника в рослинах не так уже й багато. Тому один раз використане зілля треба викинути.

Застосування лікарських рослин лише тоді дає позитивні наслідки, коли їх призначає лікар, або коли знаємо їх дію. Так, при захворюванні дихальних шляхів, наприклад, бронхів, треба визначити спершу чи форма гостра, чи хронічна, суха чи з виділенням в'язкого харкотиння, а може з бронхоектазами. При гострому або хронічному бронхіті з густим харкотинням найкраще призначити чебрець або материнку, при сухому ж бронхіті — відвари мильнянки лікарської, синюхи блакитної або коренів первоцвіту весняного чи запашної фіалки. При сильному кашлі рекомендують напар трави чистотілу звичайного. Запалення слизової оболонки дихальних шляхів добре лікують напари квіток лікарської ромашки або дерев'ю. Використовують дубильні речовини, які мають не лише в'язучу, але й протизапальну дію. При бронхіті з бронхіальною астмою добре діють напари багна болотяного, трави ефедри, трави чистотілу звичайного. При кашлюку вживають трави росички круглолистої. Для лікування специфічних захворювань дихальних шляхів вживають напари лікарської медунки, споришу в комбінації з відварами рослин, в яких є багато вітаміну С (плоди шипшини, горобини, смородини).

Про захворювання серця і кровоносної системи вживають траву горицвіту весняного, конвалії травневої, глоду колючого. При міокарді і при коронарній недостатності добре діють напарі квіток барбарису звичайного.

При захворюванні нирок і сечових шляхів, якщо є потреба підвищити лише саме сечовиділювання, то можна призначити багаті на леткі олії шишокягоди ялівцю, корені петрушки, березові бруньки чи траву хвоща польового. Антисептично, особливо при запаленні сечового міхура, діють листки мучниці звичайної, але інколи краще за них вживати напарі листків дикої груші.

Особливо корисні лікарські рослини при лікуванні захворювань шлункового-кишкового тракту. При гострих і хронічних гастритах, а також при виразці шлунка дуже добре діють рослини з вмістом азулену — лікарська ромашка і деревій тисячолістий. Простий і ефективний засіб при лікуванні гіперсекреції шлункового соку — сік свіжої картоплі (червоних сортів). Велике значення мають рослини, які вживають як смакові приправи — насіння кмину, петрушка, селера, любисток, часник.

Багато рослин використовують для лікування гострих і хронічних запорів. Тут на перше місце слід поставити абсолютно нешкідливі для здоров'я плоди сливи, терну колючого та бузини чорної. При колітах з проносами призначають рослини з вмістом у них дубильних речовин — кору дуба звичайного, гірчака зміїного, горіха волоського, квітки ромашки та ягоди чорниці звичайної (афіни). Для молодшого віку корисні протерті сирі яблука. Для лікування глистяної інвазії, як, наприклад, солітером, вживають кореневище чоловічої папороті або насіння гарбуза звичайного чи кавуна.

Треба пам'ятати, що лікарські засоби піддаються хімічному перетворенню в печінці. Тому при захворюванні печінки й жовчних проток слід повністю відмовитись від алкогольних напоїв і обережно вживати відвари рослин. Посилюють виділення жовчі рослини, як, наприклад, корені хрону звичайного і чорної редьки, а прочищують жовчні протоки такі рослини, як, наприклад, м'ята та її різновиди. М'ятна олія скорочує час випорожнення шлунка, усуває коліки, посилює виділення жовчі і діє бактерицидно. При недостатнім виділенні жовчі можна вживати рослини з вмістом гірких глікозидів — хрестовий корінь бенедиктинський і татарник звичайний. Такого самого ефекту можна добитись, вживаючи корінь дикого цикорію (петрових батогів).

При захворюванні жіночих статевих органів можна вживати такі лікарські рослини: при атонічних кровотечах — траву грициків звичайних, гвоздик різноколірних або вербини лікарської. При болісних місячних добре діє кора калини звичайної, а при мізерних місячних вживають насіння петрушки городньої, траву запашної рути. При болях у жінки добрий ефект дають напарі і відвари квіток ромашки, листків розмарину, глухої кропиви білої, листків кропиви дводомної, дубової кори.

При легких формах цукрового діабету вживають лікарські рослини з вмістом у них глікокініну — стовпчики з приймочками кукурудзи звичайної, лушпиння квасолі, корені кульбаби лікарської та лопуха великого, траву (або сік) дводомної кропиви, листки чорниці звичайної. При ревматичних захворюваннях застосовують кору білої верби та лози. Протиревматично діє також розмаринова олія.

При нервовому збудженні вживають настої і відвари коренів валеріани лікарської чи синюхи блакитної та напарі і сирій сік собачої кропиви серцевої. Заспокійливо діють також хміль звичайний, трава розмарину, лаванди, мак-самосійка. При захворюваннях шкіри і слизових оболонок використовують такі рослини, як, наприклад, мильнянку лікарську, траву дводомної кропиви, сік і бруньки білої берези, відвари кореня лопуха стимулюють ріст волосся, подібно до лікарської ромашки (для світлого волосся) та зелених оплоднів волоського горіха (для темного волосся). Теплі ванни з додаванням відвару квіток ромашки чи молодих пагонів (шишокягід) ялівцю, також припарки з квіток ромашки, листків шавлії — це чудовий засіб проти свербіння при екземах та застарілих ранах.

Щоб вилікувати хворого, необхідно спершу посилити інтенсивність обміну речовин і поліпшити працю таких органів, як печінка, нирки, легені, кишки, шкіра. Промиваючи, просичуючи тканини організму, рослинні ліки, багаті на біологічно активні речовини, поліпшують проникність й еластичність тканин, сприяють виведенню токсичних речовин, розчиняють тверді частини, очищують організм від продуктів обміну. Одним словом, вони поліпшують здоровельний стан людини. Тому свій здоровельний стан можете поліпшити і ви, коли будете користатись нашими порадами при вживанні рослинних ліків, що знаходяться навколо нас.

За книгою В. В. Кархута: «Ліки навколо нас»
спрацював П. Бегені.

СОСНА ЛІСОВА

Хвойне вічнозелене дерево 20 — 40 м заввишки. Крона його округла. Кора світла, червоно-бура. Насіння чорне з крилом, яке втричі довше за нього. Цвіте у червні.

Що й коли збирають?

Пагони і смолу (живицю), протягом усього літа (бруньки і пагони найкраще збирати в лютому-березні). Особливо ціняться пагони карликової сосни (жерепу) — криволісся.

Коли застосовують?

При цинзі як вітамінний напій; із свіжих гілок сосни обдирають глицю, промивають її холодною водою і ріжуть на січку. 4 склянки такої січки заливають 2,25 склянки холодної води, туди дають 2 чайні ложки розбавленої соляної кислоти і ставлять у темне місце на 2—3 дні; потім відціджують і п'ють по 1 склянці на день.

Застосовують у вигляді відвару. В 1 л води варять 5 — 7 хвилин 30 г бруньок і відвар випивають протягом дня за 3 рази. При захворюванні верхніх дихальних шляхів, хронічному бронхіті, при каменях і піску в нирках і сечовому міхурі.

Настій шишок п'ють при надмірних менструаціях.

Водний відвар пагонів жерепу (гірської сосни) вживають для інгаляції при захворюваннях верхніх дихальних шляхів. Для цього ковтають також по 5 — 6 зерен смоли (живиці), двічі на день.



ПІДБІЛЬ ЗВИЧАЙНИЙ

Багаторічна трав'яниста рослина з повзким підземним галузистим кореневищем. Листки округло-серцевидні. Цвіте в березні — травні.

Що й коли збирають?

Квітки — навесні, молоді листки — через 2 — 3 тижні після того, як обсіменяється кошики.



Коли застосовують?

При різних ларингітах, бронхітах, бронхоектазах, як відхаркувальний засіб, що розріджує густе харкотиння. Використовують також при катарах шлунка і кишок; при браку апетиту; ниркових захворюваннях, катарі сечового міхура.

Вживають у вигляді чаю. На 1 склянку окропу беруть 1 чайну ложку квіток або листків і настоюють 10 хвилин. Підсолоджений медом або цукром напар п'ють 2 склянки на день, ковтками.

При хворобах печінки, висипах, плямах на тілі 1 столову ложку суміші цвіту підбілу звичайного, трави рути і трави споришу в співвідношенні 5:3:10 беруть на 1 склянку окропу, напарюють 10 хвилин і п'ють 3 склянки на день. Свіжовитиснутий з листків сік п'ють тривалий час при туберкульозі легень по 4 столові ложки на день.

При випаданні волосся і про сильній лупі зі свербінням шкіри на голові мийть її тричі на тиждень міцним відваром суміші листків підбілу і листків кропиви, взятих порівну — по 4 столові ложки кожного, зварених у 1 л води.

Порошком з листків підбілу засипають бешиховозапалені місця. Дим цигарки, зробленої з цього порошку, тримають у роті проти зубного болю. Такі цигарки курять при сильному кашлі зі спастичними явищами (бронхіальній астмі).

ВЕРБА БІЛА, ЛОЗА

Верба біла — це дерево 6 — 12 м заввишки з білою корою та ламкими гілками; лоза — куц 1 — 3 м заввишки з тонкими, гнучкими, голими, блискучими пурпуровими гілками. Цвітує обидві рослини в квітні — травні, лоза раніше від верби.

Що й коли збирають?

Кору з три-чотирирічних гілок (не товще пальця), звичайно навесні, коли вона легко відділяється.

Коли застосовують?

При простудних захворюваннях, невралгіях, болях голови і хворобах селезінки та печінки; при інфекційних хворобах, жовтяниці, запаленні сечових шляхів, проносах, ревматизмі, при жіночих хворобах, малярії.

Відвар готують так. На 1 склянку води беруть



1 — 2 столові ложки кори, варять на малому вогні 10 хвилин і вживають через кожних дві години по 1 столовій ложці при простудах; можна цим відваром також полоскати рот при ангіні, стоматитах, гінгівітах. Відвар з кори верби та лози у суміші з квітками гадючника в'язолистого в співвідношенні 2:1 застосовують при ревматичному запаленні суглобів — через кожних 2 години по 1 столовій ложці. При запаленні сечових шляхів беруть 1 столову ложку суміші кори верби, кореня вовчуга колючого і трави остудника голого в співвідношенні 2:1:1 на 1

склянку окропу, настоюють 30 хвилин і п'ють по 1 склянці тричі на день.

Порошком з кори верби засипають кровоточиві рани, розтертий на пудру втягують у ніс при кровотечі з носа. При розширенні вен на ногах, при слабкості ніг і тремтінні їх під час ходіння, після тяжкої хвороби і тривалого лікування, роблять ножні (до колін) 20 — 30 хвилинні ванни перед сном з міцного відвару вербової кори. При лупі і свербінні шкіри голови та випаданні волосся мають голову міцним відваром з суміші кори верби і коренів лопуха.

БУЗИНА ЧОРНА

Кущ, іноді деревце 2 — 6 м заввишки. Кора світло-бура, серцевина в гілках широка, біла, м'яка. Суцвіття плоске, щитовидне, стоїть прямо. Квіти жовтувато-білі, пахучі. Плоди — чорно-фіолетові, ягоди з кісточками, дозрівають у серпні — вересні. Цвіте в травні — червні.

Що й коли збирають?

Молоді листочки — рано навесні, квітки — під час повного цвітіння, кору — влітку, ягоди — восени. Листки й незрілі плоди — отруйні.

Коли застосовують?

У вигляді чаю вживають відвар з квіток — при простудах, грипі, як засіб, що знижує жар, сухому кашлі, при початковій стадії запалення легень, при ревматизмі. Чай готують із листків: при хворобах нирок, при атеросклерозі, для очищення крові при фурункулах, висипах на тілі. На 1 склянку окропу беруть 1 чайну ложку квіток (кори або листків) і настоюють 10 хвилин. П'ють по 2 — 5 склянок на день, за 15 хвилин до їди, ковтками. Сік з ягід чорної бузини нешкідливий при найсуворішій дієті. П'ють його при виразах кишок і при ішіасі. В ягодах містяться вітаміни А і С, мінеральні солі, йод і гормоноподібна речовина, яка прискорює гоїння ран, і тому сік і настій з ягід на цукрі допомагають при найтяжчих шлункових і кишкових захворюваннях та при запаленні печінки. Ягоди, зварені в меду, допомагають при розумовій перевтомі — 1 чайна ложка на 1 склянку води. Настій з квіток застосовують як потогінний засіб і такий, що полегшує відхаркування — заливають 4 столові ложки суміші квіток бузини чорної, квіток підбілу звичайного, трави медунки лікарської, квіток липи, квіток алтеї лікарської, квіток



гречки посівної і пелюсток маку дикого — заливають 1 літром окропу, настоюють у духовці 12 годин і п'ють чарками (50 г) через кожні 2 години. Молоді весняні листочки, зварені в меду, діють як легке проносне при хронічних запорах.

КОНОПЛІ ПОСІВНІ



Двоступня однорічна трав'яниста рослина, до 2 м заввишки, з п'яним запахом. Квітки — дрібні, у невеличких гронах, жовті, одноставеві. Плід — горішок, так зване конопляне сім'я. Цвіте в липні — серпні.

Що й коли збирають?

Квітки й листки — влітку, сім'я — восени.

Коли застосовують?

При сильному кашлі, хрипоті, при водянці, перенапруженні, перевтомі. Підсмажене сім'я з сіллю посилює статеву дію.

Застосовують як чай. На 1 склянку окропу беруть 1 чайну ложку квіток, листків чи насіння і настоюють 10 хвилин (при водянці замість води беруть молоко). Підсолоджений медом напар п'ють по дві склянки на день, ковтками. Настій з верхівок тамує болі і діє снотворно.

При хворобах нирок і сечевого міхура, у тих випадках, коли в сечу потрапляє кров, і коли внаслідок спазматичних явищ затримується сеча, готують зі змішаного в рівних частинах сухого гарбузового насіння і конопляного сім'я так зване конопляне молоко. Дві склянки суміші добре розтирають у глиняній посудині, поступово підливаючи із склянки окропу. Відціджують, відтискують і випивають усе протягом дня.

Конопляне молоко, вжите всередині, збільшує виділення молока у жінок, які годують груддю, і прискорює післяпологові виділення.

ЧОРНИЦЯ ЗВИЧАЙНА (афіни)

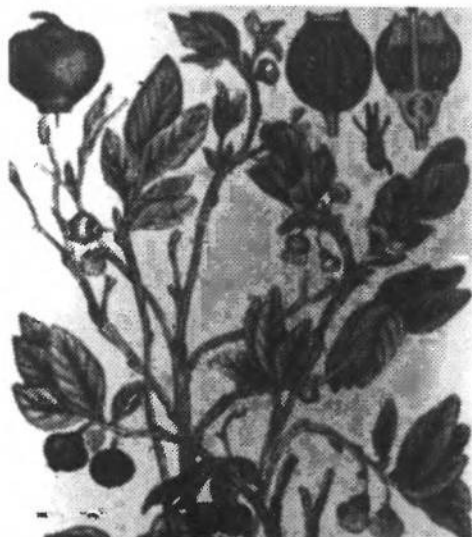
Дрібний багаторічний гіллястий кущик 15 — 50 см заввишки. Плід — соковита чорна ягода, яка досягає в липні — серпні. Цвіте чорниця у травні — червні.

Що й коли збирають?

Листки — під час цвітіння; ягоди — цілком стиглі, сушать їх у звичайних печачах або в плодкових сушарнях.

Коли застосовують?

Ягоди чорниці, багаті на органічні кислоти, використовують при лікуванні багатьох хвороб шлунково-кишкового тракту. Діють вони як в'яжучий засіб при проносах, допомагають при нєстравності шлунка, болях у шлунку та кишках, при гастритах з недостатністю шлункового



соку, при гострих і хронічних ентероколітах у дітей, при дизентерії. Відвар ягід вбиває бактерії черевного тифу. Ягоди чорниці припиняють кишкові кровотечі; сушені ягоди допомагають при проносах і недокрив'ї (діють вітаміни Ц₁, В₁, В₂, РР).

З відвару листків (60 г листків в 1 л води)

роблять клізми при гемороїдальних кровотечах, з трохи обварених свіжих ягід чорниці роблять щоденно компреси, товстим шаром, на уражені екземою місця. Сирим соком з листків лікують цинготні ясна, лишай, кропив'янку; змішаним з водою полощуть рот, горло. Порошком з коріння чорниці посипають дике м'ясо.

БЕРЕЗА БІЛА (пухнаста)

Струнке дерево до 20 м заввишки з повислими гілками і гладенькою білою корою.

Що й коли збирають?

Бруньки, навесні, коли вони ще не розпускарлись і липкі від смолистих речовин (сушать на холоді при температурі не вищій 15 — 20°); рідше-молоді листки. Напрвесні збирають березовий сік — березняк. З дерева випаляють вугілля.

Коли застосовують?

При авітамінозах — настій з листків. При ревматизмі, для очищення крові при екземі, лишаях, висипах на тілі, при свербінні тіла, при нестерваності шлунка, бронхітах, проти дрібних круглих глистів — бруньки.

Використовують у вигляді чаю. На 1 склянку окропу беруть 1 чайну ложку бруньок, трохи кип'ятять і настоюють 2 години. П'ють 2 склянки на день ковтками. Настій з молодих листків берези п'ють при серцевих набряках, при виділенні білка з сечою, сечово-кислоту діатезі, а також при ревматизмі. Свіжі листки промивають холодною перевареною водою, воду зливають, ще раз листки заливають гарячою перевареною водою температури 40 — 50° і настоюють 3,5 години. Вживають по 50, 100, 200 мл настою, тричі на день, звичайно перед їжею.

Березовий сік п'ють по 3 і більше склянок на день для «оздоровлення» крові при шкірних хворобах, ангіні, анеміях після поранень, при ранах, які погано гояться, при бронхітах, хворобах, що супроводяться високою температурою, туберкульозі легень та ревматизмі. Перетерте на порошок березове вугілля застосовують при



отруєнні отрутами і бактерійними токсинами, при здутті кишечника, колітах, підвищеній кислотності шлункового соку — по 1 чайній ложці порошку, тричі на день, запиваючи водою.

ЮВІЛЕЙ СТАРІЙШИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

До 75-річчя з дня народження Андрія Куська

Андрій Кусько був тим українським письменником Чехословаччини, якому випала честь і завдання в післявоєнні роки класти основи українській соціалістичній літературі українців Чехословаччини, незважаючи на те, що саме визволення нашої країни Радянською Армією уможливило і йому проявити свій художній таланти. В літературне життя прийшов із глибин народних мас Міжлаторської долини уже в зрілий вік, будучи учителем початкової школи.

Народився А. Кусько 8 березня 1915 року в Нижніх Чабинах Гуменського району в бідній селянській родині. В ті часи не було нещасливішої і більше страждаючої гілки великого українського народу, як українське населення, яке жило під Бескидами. Жило затиснуте в гори, між словаків, поляків і мадярів, які, на жаль, не лише не допомагали йому, ба ані не співчували, а верхні класи ще й переслідували і денационалізували його. До того ще перша світова війна майже цілком спалила та сплюндрувала той край — залишила згарища, вдови, сироти, каліки і голод. Уже в умовах першої буржуазної республіки пішов А. Кусько в церковну школу, в якій проявив великі здібності. Тому йому вдалося потрапити в Пряшівську учительську семінарію, де переважно училися діти священників, учителів, урядовців чи торговців. Справді лише талановиті діти селян і робітників попадали в цю школу, а коли їх було прийнято, то церковне керівництво робило все, щоб з них зробити вірних слуг церкви, її політики та ідеології. Так було у випадку Ф. Лазорика, І. Прокіпчак, І. Мацінського, А. Куська та багатьох дальших студентів до другої світової війни та ще деякий час і після неї.

Тяжко пробивався життям А. Кусько під час навчання в семінарії — грошей, ані хліба, ані одягу, ані книжок не було. Батьки робили, що могли, але вони і їх діти голодували. Він давав кондиції та допомагав багатим панночкам за гроші, хліб, не втрачав зв'язку з селом, з передовою художньою літературою, і тому не вдалося священникам зробити з нього слухняного співця церковної ідеоло-

гії, ідеолога і захисника буржуазної масариківської демократії. Тут в семінарії разом з іншими (Ф. Лазорик, І. Прокіпчак) пробував писати вірші і оповідання, читав їх на літературних вечорах тощо. Але справжні художні твори почав писати аж після 1945 року.

Роки війни допомогли А. Куськові сформувати передовий світогляд, який проявився у багатій суспільно-політичній, педагогічній і літературній діяльності. Село і люди села підказали йому багато тем, проблем і людських типів. Малюючи українські підгірські села, він з любов'ю змалював селянина в різних його ситуаціях, проявах і вимірах, з натхненням зобразив карпатську природу і виявив свої симпатії і любов до бідної, скривдженої людини, до людини-трудівника і борця за соціальні права чи вже під час буржуазного ладу, у підпіллі, в партизанських загонах або на фронті. Село і його люди стали для А. Куська власне єдиним об'єктом художнього зображення. До інших тем він і не звертався, а коли, то дуже рідко.

Перша збірка оповідань «Селянська правда» (1957) складається з дванадцяти оповідань, які зображують події довоєнного, воєнного і повоєнного села, боротьбу людей за хліб, працю, соціальну селянську правду. Старе село чи не найкраще зображене в оповіданні «Гірське село», через яке провалились дві війни і завжди залишили за собою згарища, каліки, сироти, вдови і мрії про дружбу з російським народом, про краще життя, які їм допомогли заснувати артіль. Або оповідання «Про тяжкі часи», «Колядування», «Ніколи не забудемо», «На ковзанці», «На храмовому празнику» ще поглиблюють соціальні протиріччя на селі. Автор навмисно звернувся до зображення старого села, щоб краще і повніше проявились переваги повоєнного села, щоб люди зрозуміли, що їх життя може поліпшитись лише тоді, коли вступлять в артіль. Підкреслював факт, що старі люди скоріше вступали в артіль, ніж середня або молодша генерація. Жаль, замість глибокого художнього розкриття їх переходу чи не переходу до артілі, автор ча-

сто вдався до остроннього аж плакатного зображення.

Післявоєнне село зображено у творах «Визволення», «Дзвенять пісні», «Бригада», «Перед обжинками», хоч і в них знайдемо екскурси в старе село, з метою показати сучасні досягнення. В них А. Кусько показав формування нової моралі, нового відношення до праці, любов до краю, фольклору, пісні і звичаїв тощо.

Найкращим твором збірки вважаємо оповідання «Селянська правда», в якому А. Кусько зобразив історію родини бідного хлібороба Івана Дзвонаря. Хоч робив цілі дні і ночі, не міг доробити хліба та заробити гроші, щоб не був довжником у жида Хаїма, щоб забезпечити синові Василькові гроші на навчання. Сам голодуючи, хотів продати зерно, щоб забезпечити гроші, але і зерно нікому купити. Дружина гнівно кинула «Хліб лише для багатих родиться. А бідняки лише роблять на той хліб для багатів...». Не дивно, що Іван скоро захворів, помер і дружина залишилась вдовою з малими дітьми і довгами.

Докорінно змінилось їх життя аж після війни. Син Петро вступив у артіль, ставши трактористом, Василь закінчив школу і став навіть директором школи.

Твір відзначається доброю структурою, архітектонікою, типізацією персонажів, доброю мовою, і психологічною глибиною.

Друга книжка А. Куська «Оповідання» (1960) вміщує всього чотири оповідання, які зображують різні події воєнного часу і боротьбу українців Чехословащини проти фашизму. Автор наголосує, що народ під Карпатами до війни жив у страшних умовах, але не можна їх зрівняти з тим жахом, який принесли тут фашисти. Війна, фашизм негативно подіяли на кожну людину, зокрема на передових людей-антифашистів. Війна — це найбільше зло і нещастя, яке може спіткати людей, не раз кажуть герої оповідань. Автор показав як війна розбила не одне щасливе подружжя, як перевіряла характери і вірність партнерів. Витримали лише сильні характери.

В першому оповіданні «Шуміли клени» зображує, як Олена захищала свою честь перед фашистським фельдфебелем, а коли не могла, то синок взяв сокиру і хотів маму захистити. Фашист вбив сина і Олену. Залишилась сирота Марійка. Друге оповідання — «Місяць не зійшов» — малює картину, як учитель Олекса, працюючи



зв'язковим партизанів, не знаючи як, зрадив штаб партизанів і сам поплатився своїм життям. Третє оповідання «Стогін землі» розв'язує морально-етичну проблему. Дружина зрадила свою честь з фашистським майором, бо той дав їй слово, що звільнить її чоловіка з тюрми, де попав за ніщо. Ірина просто сподобалась майорові, і не знав, як її примусити, щоб добровільно стала його любовницею. Коли майор не виконав свого слова, Ірина кинулась під поїзд і скінчила своє життя. Знов війна, фашизм знищила щасливе життя.

Інший тип жінки письменник показав у творі «Загублене щастя», в якому Настя, не дочекавшись свого чоловіка з концтабору, шукала щастя у других мужчин. Пішла так назустріч біологічним потребам — вийшла заміж.

У названих оповіданнях найцінніше те, що автор зумів і на малому просторі психологічно і логічно вмотивувати, розкрити духовний світ жінки, показати звичає обличчя фашизму, показати, як за зраду треба дорого платити — часто життям.

Андрій Кусько і після того написав ще кілька оповідань. Часто писав для дітей. Не дивно, адже довгі роки він прожив на учи-

тельській посаді і знав не лише запити, а й душу дітей. А. Куська можна навіть вважати засновником разом з Ф. Лазориком і Ю. Бороличом української літератури для дітей Чехословаччини. Написав А. Кусько кілька статей і підручників, читанок для дітей.

Твори А. Куська перекладалися на словацьку, чеську і мадярську мови, видавалися на Радянській Україні, всюди їх радо читали і приймають.

Підсумовуючи сказане, можемо відзначити не лише все далі зростаючу майстерність письменника, а й висловити незадоволення, що автор не продовжував далі писати художні твори так регулярно, як це робив у 50-х роках. Тоді наша читацька громадськість і передусім художня література були б значно багатші на художні цінності та відкриття.

Михайло РОМАН.

ЗАГУБЛЕНЕ ЩАСТЯ

(Скорочено)

Літнє сонце вже сховалося за горою, коли Василь Калина спускався долу шкільним садом. На ганку школи сиділа його жінка Настя і щось вишивала. Вона й не помітила, коли зовсім близько підійшов її чоловік і привітався:

— Здорова, Насте!

— Ой, Василю! — скрикнула зворушено і кинулась йому на шию. — Як же ти прийшов? Звідки? Що то за лахміття на тобі?

Зайшли до хати. Василь розповів жінці все докладно і переодягся у свій одяг.

— Ой, боже мій! Як я боюся за тебе, Василю! Тут у нашій школі німці. Вони знають, що ти при війську. І коли тебе побачать, хто знає, що зроблять? Або знаєш що? Я тебе замкну тут, у кімнаті. А якби хтось ішов, сховаю тебе під перину на ліжку. Або на горіще вибіжиш! Добре? — І, дивлячись пильно на свого Василя, турбувалась, як би його захоронити.

— Знаєш що, Насте? Найліпше буде, коли я звідси заберуся і піду на якийсь час до тітки, що живе в Білій. Там мене ніхто не знає. А село Біла остеронь, напевно туди не загляне жоден німець.

Ще того дня пішов до Білої. Але недовго там затримався. Нижче Білої партизани напали на німецьку колону. Розлючені німці почали прочесувати кожний куток. Василя знайшли у тітці і зібрали з собою, як і інших білянських чоловіків. При допиті Василь нічого не таїв, признався у всьому, бо думав, що так буде для нього легше. Але вийшло навпаки. Загнали й Василя з іншими мужинами до вагона і заплombували. Вагон відчинили аж через два тижні в Німеччині, полонених завезли до концентраційного табору. Василь потрапив до великого вузького приміщення, де їх було понад п'ятдесят. Спали на дерев'яних нарах, які були прироблені одна над одною. Вставали о п'ятій, випивали підчорнену воду, ставали в ряди й ішли на роботу. Одні на будівлі, інші на поля збирати картоплю. На обід одержували закаламучену воду з нарізаним листям буряка. Голодували, і майже щодня хтось із них вмирав. Падали люди, як комахи на холоді.

Василь дуже мріяв за своїми рідними, але перш за все дбав про те, аби витримати оце пекло і не піддати-

ся. Мужньо все терпів, як лиш міг. Їв сиру картоплю і буряки на полі, бо відчував, що втрачає сили. Ледве ноги за собою волочив, почував себе дуже слабким, вимученим. Побоявався, що через дряві черевки простудиться і захворіє. А про хворих ніхто не дбав, їм навіть їсти не давали, щоб швидше дійшли до свого кінця. І вимінив черевки в одного румуна за п'ять сирих картоплин.

Ще на початку, коли лише прийшли до табору, одного ранку пощастило йому здобути добрий вовняний сюртук. Василь вранці пробудився і побачив, що його сусід не рухається і не дихає. Почав ним трясти, але той не прокидався і був холодний. Помер, напевно, ще вночі. Тоді швидко зняв із нього товстий сюртук, одяг його на себе, і свій надів на покійного. Ввечері, коли повернувся з робіт, мертвого вже не було. Тоді Василь пригадав, що забув вийняти документи із свого сюртука. Але нічого вже не міг зробити.

Протягом зими загинуло багато полонених. Василь Калина тримався на ногах. Хоч ходив, як тінь, але був завзятим. Якби хтось із

знайомих зустріву його, ні як не впізнав би. Був сама шкіра і кістки. Готовий живий кістяк. Дати до рук косу і загорнути в білу плахту — ціла смерть. Але бажання жити було в нього велике. Віру в життя він ні на хвилину не втрачав.

Коли доносився відгомін гармат з наближаючого фронту, в усіх полонених воскресла іскра бадьорості, піднімався радісний настрій і сили для витримання вже недовгої муки.

На початку травня сорок п'ятого року, коли одного ранку пробудились, керівників табору не знайшли. Ніхто їх до праці вже не виганяв. Дивувались, що сталося. Але коли з'явилися на дворі радянські воїни, не було кінця-краю радості.

Деякі полонені від надмірно великого почуття радості зімліли на місці, а інші плакали.

Ще того самого дня навантажили їх на автомашини і відвезли до лікарні, де протягом довгих місяців намагались радянські військові лікарі повернути їм нормальний здоровельний

стан. Додому їх відпустили дуже пізно.

Так Василь Калина повернувся з німецького концентраційного табору додому аж в березні наступного року.

Іхав повний радості, що витримав муки. Почував себе так, ніби воскрес із мертвих. Думав і передумував... Хотів лиш чимскоріш дійти додому.

Північним поїздом доїхав до Міжлаборець. Не хотів чекати, поки розвидниться. Пустився до Мочил. Ішов і постійно прискорював крок. В грудях відчував велику тугу, щоб чимшвидше дійти до своїх.

Вранці був в Мочилах. Під дверима учительської квартири зупинився. В грудях сильно забилося серце. Все тут таке знайоме, миле. Застукав у двері. Тихо. Повторив стукіт. Прислухався, чи хтось не йде відчинити. Ніхто не обзивався.

Якраз через двір йшла прибиральниця школи. Побачивши незнайому чужу людину, сказала:

— Там ніхто не живе.

Василь помітив, що жінка його не пізнає, то запитав:

— А де жінка вчителя Калини?

— Настя Корбальова? Гм, та вона, вже тому буде десь півроку, як вийшла заміж за Івана, що був слугою в її отця.

— Що? Вона вийшла заміж?

— Гей? Бо з Німеччини посередництвом Червоного хреста прийшло повідомлення, що учитель Калина помер. Документи, що біля нього знайшли, аж сюди післали...

— Ой!... — І Василь уявив собі той момент, коли змінив свій сюртук з документами...

В очах Василеві пішло все обертом. Він відразу оглух, нічого навколо себе не чув і не бачив. Одною рукою вхопився за стіну, щоб не впасти. Потім, опам'ятавшись, почав помалу відходити із двору. Пішов, не знаючи куди, назад тою самою стежкою, якою недавно так радісно поспішав додому. По його обличчї стікали дві великі сльози.

Андрій КУСЬКО.

Іван КАРУН

ЗАВБАЧЛИВИЙ

За вікнами у вагоні
Чорний ліс мелькає,
У купе попутник літній
Юного питає:

— Ось ми разом, хлопче, їдем —

Вже доба минає,

Скажи мені по секрету:

Дівку гарну маєш?

Хлопець ти, я бачу, хвацький,

Беручий до всього.

— Нема, дядьку, в мене дівки

Й не було нікого.

— Тоді сватай мою меншу,

Ганнусею звати.

У придане ти за нею

П'ять тисяч відхватиш.

За Марину, трохи старшу,

«Жигулі» — машину.

Це уже не так-то й мало...

Ти подумай, сину.

А за Настю — це найстарша —

Дам «Волгу» і хату.

Ну, яку, кажи-но, хлопче,

Згоден в жінки брати?

Юнак мовив: «До вподоби

Вся родина ваша.

Та, можливо, є в вас, дядьку,

Дочка й найнайстарша?»

Жародні

«СВОЇ» РЕЧІ

Іде чоловік дуже пізньої пори вулицею, зустрічає іншого. У того в руках дві великі сумки з порожніми пляшками. Перший питає:

— Куди це ти їх несеш серед ночі? Приймальний пункт відчиняється тільки о восьмій годині ранку.

— Та я не в приймальний пункт, — відказує чоловік, — жінка з дому вигнала.

— А при чому тут пляшки?
— Та вона сказала: забирай всі свої речі і йди, куди хочеш.

НЕ ВСТИГ

УТОЧНИВ

— Степане!
— Га?
— Твоя королева палить?
— Де це чувано, щоб королева палила? Ти що — здурія?
— Та ніби ні, але з твого хліва он дим валить.

— Надіє Романівно, що то у вас дома вночі за гамір був?
— Та Микола п'яний прийшов.
— А з балкона що впало?
— Миколине пальто.
— А чому воно так гупнуло?
— Та він не встиг роздягнутися.

ЧИЯ ДИТИНА

Вернувся Ілько з війни та й питає свою жону:
— Чия то дитина у тебе на руках?
— Та моя! Могла бути й твоя, але тебе вдома не було.

СПІВЧУТТЯ

Зустрілися двоє друзів.
— Прийми моє глибоке співчуття, дорогий друже!
— Як це? У зв'язку з чим?
— У моєї жінки нове плаття і капелюх.
— Ну і що?
— Завтра вона відвідає твою дружину.

ВИТРИВАЛІСТЬ

— Та-а-ак! Хіба в такий час приходять порядні люди додому? — сердито привітала жінка п'яного чоловіка, який ледве приплянтався.

— А ти ще не спиш?
— Чи це? Уже три години тебе виглядаю, щоб подивитися, як ти надудлився.
— А я у ресторані чекав три години, поки ти заснеш.

ЗАБОРОНА

— Лікар категорично заборонив мені варити.
— Хворієш?
— Я ні, мій чоловік.

ДАВНО ОДРУЖЕНІ

— Вуйку, ви давно одружені?
— Та жінка каже, що п'ятнадцять років, а мені здається, що вже років з п'ятдесят.

ПОСПІШАЄ ДОДОМУ

— Куди ти поспішаєш, друже?
— Додому! Бо мушу зварити обід.
— Дружина на роботі?
— Ні.
— Хвора?
— Ні. Голодна!

НЕБЕЗПЕЧНО ХВОРА

— Чув, що твоя дружина небезпечно хвора. То правда?
— Що хвора, то хвора, але небезпечна вона лиш тоді, коли здорова!

ЗЛОДІЙ

— Уявіть собі, куме, вночі у нас був злодій!
— І що поніс?
— Двічі поза вуха від моєї жінки. Вона думала, що то я вернувся з корчми п'яний.

УСМІШКИ



Сидит, сидит — задку не мат.

(Сніг)

Є у нас така курка, що по полі білі яйця несе.
(Сніг)

Іде, іде, день і нуч, а нігда спочивку не має.
(Ріка)

Хто біжить без нуг?
(Час)

Штири йдуть, дванадцет несуть, де треба платити — сден ся каже.
(Рік)

На вечур умерать, рано оживлять.
(День)

Є у нас такый вул,
шо заричить на сто гур,
на сто тисяч потоку.

(Грім)

Коли ня нема, та ня чекавуть,
а як прийду, та утікавуть.

(Дощ)

Чорный птах над валал прилітав, а як ся
выплакав — пропав.

(Дощова хмара)

За горами, за лісами злата брана стоїт.

(Райдуга)

Курит, курит — піпки не мат,
Летит, летит — крыла не мат,



● Веселка стоїть з півночі на південь — на дощ, зі сходу на захід — на хорошу погоду ●

● Ластівки літають над землею тоді, коли має бути дощ, а якщо високо — буде гарна погода ●

● Лебеді летять з півночі на південь пізно, в кінці вересня — осінь буде тривала і тепла ●

● Дощ без вітру — на тривалу негоду ●

● Якщо після сильного дощу швидко прояснюється, то незабаром знову буде дощ ●

● Туман стелиться вранці по воді — на хорошу погоду, піднімається угору — на дощ ●

Максим РИЛЬСЬКИЙ

ДРУЗЯМ У ВСЬОМУ СВІТІ

*Я руку подаю через моря і гори
Усім, хто камінь б'є, хто землю ревно оре,
Хто вугіль добува і зеленить поля,
усім, чиїм трудом овіяна земля.*

*В жагучій Африці, на Кубі й на Цейлоні,
У тундрах ягельних, на синяві солоній,
В степах розпечених, де склиться саксаул,
Братерських голосів я чую перегул.*

*Я чую дзвін сердець, на всій землі єдиний,
Я бачу світлий зір незламної людини, —
І ллються поклики все далі, вглиб і вшир:
«Геть, привиде війни! Хай славен буде мир!»*

*Я руку подаю братам і сестрам простим,
Я певен, що у них не був би я лиш гостем,
Що кожній матері там рідний, ніби син,
Землі Радянської боєць-громадянин.*

*Я руку подаю земній сім'ї єдиній . . .
А тим, хто пазури на світ простяг звірині,
Хто, в кров обагрений, по кров нову іде,
Свинцем розтопленим прокляття хай паде!*



BECHA

ПО СЛІДАХ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ УКРАЇНЦІВ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ

Із нагоди 30-річчя виникнення СПВ—ВУЛ

Розвиток національної освіти українців Чехословаччини немислимий без розвитку їхньої книжкової культури та видавничої справи, початки якої в новій Чехословаччині були справді нелегкі. Почалися вони, властиво, заснуванням Культурно-освітньої ради Пряшівщини, яка виникла при УНРП 12 вересня 1947 року, та заснуванням її видавничого відділу.

Першими книжковими виданнями, які узрили світ у 1949 році були: збірка поезії написана російською мовою «Белые облака» Івана Мацинського та збірка поезії написана українською мовою «Слово гнаних і голодних» Федора Лазорика. Оцінюючи той період видавничої справи українців Чехословаччини, Юрій Кундрат написав: *«Незважаючи на вихід цих книжок, слід сказати, що наше літературне життя й видавнича справа ще не були налагоджені. Адже протягом 1950 року не вийшла жодна публікація (в тому числі й художні твори), і перші літературні твори видавались в дусі попередніх традицій, коли культурно-освітня рада при УНРП не заключала з авторами договори й не виплачувала гонорарів, бо в неї не було грошей. І в такому разі автор був радий, що його твір «побачив світ», й не домагався гонорару. Єдиною нагородою авторів була та сердечність, з якою були зустрінуті книжки вдячною читацькою громадськістю».* (По слідах української видавничої справи. Народний календар, Пряшів, 1970 р.)

Подальшому розвитку видавничої справи українців Чехословаччини сприяло виникнення Української філії Спілки словацьких письменників (14 вересня 1952 р.) та заснування видавництва Культурної спілки українських трудящих (1952—1955 рр.), яке працювало в переважній мірі на базі позаштатних редакторів.

Починаючи з 1953 року, крім перекладів та деяких науково-популярних видань, помітне місце у видавничих планах займають основоположники філії, які (крім А. Карабелеша) поступово перейшли з російської на українську мову. З початку це були: Федір Лазорик, Василь Зозуляк, Іван Мацинський, Юрко Боролич, а пізніше до них приєдналися: Федір Іванчов, Михайло Питель, Іван Прокіпчак та Михайло Шмайда. В тому часі розпочалось й з видавання творів наших будителів. Після цього видавничу справу продовжувала Пряшівська українська редакція СВХЛ — нині «Татран» (1956—1960), яка працювала завдяки позаштатним співпрацівникам-редакторам. В цей період на творчий шлях, хоч дуже повільно, ступила нова генерація авторів, а саме: Андрій Кусько, Сергій Макара та Віктор Гайний. Але на передньому плані є і надалі творчість членів УФ ССП. Велику увагу заслуговують видання науково-популярного характеру.

Всебічний розмах нашого суспільства сприятливо відбився і на розвитку освіти. Українська редакція підручників у складі Братіславського Словацького педагогічного видавництва виникла в січні 1952 року. Вона працювала в Братіславі. Від вересня 1958 року ця редакція почала працювати в Пряшеві. Спочатку вона працювала з великими труднощами. Окремі школи в містах та селах з українським населенням поступово переходили з російської на українську мову навчання, бракувало українських підручників, вчителів. Але не було й авторів — фахівців та досвіду при видаванні українських підручників. Використовуючи радянський досвід, редакції вдалось поступово подолати труднощі і успішно продовжувати у видавничій справі.

Пізніше, починаючи з 1962 року, в праці редакції настає певна стагнація. про цей період Іван Мацинський писав: *«На розвиток редакції підручників пізніше негативно вплинув пере-*

хід українських шкіл на словацьку мову навчання в 1960 — 63 рр., що спричинилося до скорочення кількості підручників, в першу чергу, — до видавання підручників з природознавчих предметів, оскільки починаючи з 6 класу, ці предмети зовсім перейшли на словацьку мову. Нині в редакції працюють тільки 2 редактори (П. Мудрик, А. Джуган). Кількість редакторів художньої літератури не змінилась. Проте наведена зміна навчальної мови на українських школах привела до зміни в кількості коректорів та технічних редакторів, де зісталось по одному працівнику». (Дукля № 3 (1969 р., с. 6). При цьому слід констатувати, що такий склад редакції є й сьогодні, коли число видаваних підручників досягає рівня 60-их років.

Крайові партійні органи та центральні органи словацької книжкової культури, проаналізувавши ситуацію в обох редакціях (редакції художньої літератури в СВХЛ та редакції підручників в СПВ), вирішили українську книжкову продукцію зосередити в найбільшому видавництві на Словаччині — в Словацькому педагогічному видавництві. І так, від 1 квітня 1960 року редакції розпочали свою спільну діяльність у пражському Відділі української літератури братіславського Словацького педагогічного видавництва.

Редакція підручників в тому часі вже знайшла відповідну систему роботи, хоч, правда, з деякими труднощами, про які ми вище згадували. Її працівники мусили у співробітництві з Дослідним інститутом педагогіки оперативно реагувати на перебудову чехословацької навчально-виховної системи, видавати все нові і нові підручники з новим змістом, з новими методичними вказівками. Відділ знайшов всебічну допомогу у таких авторів, як, наприклад, Михайло Новак, Юрій Железник, Олексій Лазорик, Андрій Дуцар, Юрій Кундрат, Ганна Бандурчина, Іван Муха, Катарина Мацала, Ганна Цигра, Анастасія Сердула, Людмила Кравець, Марія Бохин, Ганна Крайняк та багато інших. Число видаваних підручників становить за весь період діяльності відділу понад 950 назв. Тут бачити й самовіддану та заслужну працю довірливих, попередніх і сучасних працівників-редакторів.

Політично-суспільна криза в 1968—69 рр. мала негативний вплив на дальший розвиток українських шкіл на сході Словаччини. Перехід шкіл на словацьку мову навчання, що започаткував на початку 60-их років, ще більше поглибився, поступово зникали класи з українською мовою навчання не тільки на початкових, але передусім на середніх фахових школах та профтехучилищах. Цей стан негативно впливав й на дальшу діяльність редакції підручників та зниження числа її видань. З тематичних планів відділу за вказівками Міністерства шкільництва ССР були зовсім усунені переклади підручників хімії, фізики, пізніше й математики (крім перших аж третіх класів основної школи). Починаючи 1976 роком, відділ



перейшов на нову загальнодержавну концепцію видавання підручників, означає, що крім, власних підручників з української, словацької та російської мов перевидає на українській мові загальнодержавні підручники з історії, суспільствознавства, географії та музичного вивчення.

В тому часі в редакції художньої літератури доводилось розв'язувати певні проблеми, пов'язані з її кадровим будівництвом, але й проблеми технічного характеру, пов'язані з виробництвом та збутом книжкової продукції. Відчувалась нестача кваліфікованих редакторів, були випадки художньо невитончених творів. Її тематичні плани базувались передусім на перекладах творів словацької та чеської літератур. Тому перед відділом постало завдання придбати для співробітництва широке коло співпрацівників — авторів, мовознавців, літературознавців, істориків, фольклористів, етнографів та інших фахівців у галузі української книжкової культури в Чехословаччині. Це мало сприятливий вплив на ідейно-тематичне спрямування та художнє зростання публікованих книжок. Крім художньої літератури, редакція починає систематично випускати науково-популярні, фольклорні та мемуарні твори.

Нова наступаюча генерація авторів художньої літератури сприяла дальшому якісному формуванню її ідейно-художнього рівня, про що свідчить творчість таких авторів, як, наприклад, Петро Гула, Микола Ксеняк, Василь Дацей, Йосиф Шелепець, Степан Гостиняк, Михайло Сабадош, Сергій Макара, Михайло Дробняк, Іван Гриць-Дуда, Мирослав Немет, тощо.

Щоб усунути проблеми на ділянці пропагування та збуту книжок, відділ разом з УФ ССП у 1964 році заснував Клуб приятелів української літератури «Дружба». Але й тут були наявні труднощі, про які Іван Мацинський писав: *«Східнославацькі друкарні у Пряшеві були єдиними друкарнями, що забезпечували друкування книжок для українців Східної Словаччини. Не завжди встигаючи забезпечувати вихід українських підручників до початку навчального року, друкарні випускали українську художню літературу тільки після вересня кожного року. Цим розбивали Клуб приятелів української літератури «Дружба», яким видавництво та Українська філія ССП шукали виходу із складної ситуації на ділянці збуту . . . Цей Клуб, який в першому році нараховував понад 700 постійних передплатників, до кінця року майже розпався. Було зроблено у 1965 році новий набір. Він дав ще кращі результати — понад 900 індивідуальних постійних замовців. Проте на систематичний випуск наших книжок друкарні спромоглися аж в 1965 р.»* (Дукля № 3/1969, с. 8—9.). Жаль, що несприятлива ситуація в друкарнях, про яку згадував Іван Мацинський, продовжує і сьогодні після більш як двадцяти років і негативно впливає на число членів КПУЛ «Дружба», який сьогодні нараховує біля 300 постійних передплатників українських видань.

Керівництво відділу, починаючи 1965 роком, зосередилось на формування оригінальної літератури українських авторів Чехословаччини. При безпосередній допомозі УФ ССП, відділу вдалось об'єднати представників старшої та молодшої творчих генерацій авторів, в результаті чого вийшли твори, які стали складовою частиною української соціалістичної культури в Чехословацькій Соціалістичній Республіці.

На початку 70-их років в тематичних та видавничих планах відділу посідала місце творчість вже досвідчених авторів художньої літератури, але відділ разом з тим належну увагу звертає на науково-популярні та фольклористичні літератури. В тому часі на літературний шлях наступає нова творча генерація авторів, як, наприклад, Мілан Бобак, Леся Ярмач, Іван Родак, Степан Ганущин, Маруся Няхай та Ілля Галайда. Своє місце у видавничих планах знайшли твори авторів написані місцевим діалектом, а саме: Юстини Матяшовської, Миколи Гвозди та Анни Галчак.

Друга половина 70-их років і передусім початок 80-их років в редакції підручників позначена великим зусиллям редакторів при підготовці та видаванні нових підручників для основних та середніх шкіл з українською мовою навчання та шкіл з вивченням української мови, що було пов'язано з перебудовою чехословацького шкільництва. Редакція крім досвідчених авторів шукає й нових, свідомих і справі українських шкіл відданих авторів та рецензентів,

поглиблює співробітництво з Дослідним Інститутом педагогіки, Крайовим педагогічним Інститутом та Кафедрою української мови і літератури Пряшівського філософського та Педагогічного факультетів Кошицького університету ім. Павла Йозефа Шафарика. Якщо редакція підручників досягає гарних результатів, то редакція художньої літератури в тому часі зазнає певної стагнації, що проявилось у випуску деяких книжок на низькому ідейно-художньому та мовному рівні, у несистематичній діяльності видавничої ради, занедбуванні пропагування та розповсюдження видань відділу. Недостатня увага приділялась й дитячій літературі. Однак й наперекір тому у видавництві, завдяки досвідченим авторам та творчим редакторам, узріли світ художні твори, які належать між кращі зразки не тільки української, але й чехословацької книжкової культури взагалі.

Перша половина 80-их років позначена якісним зростанням художніх творів українських авторів в ЧССР та перекладів словацької класичної літератури на українську мову. Набагато якісніше та більш принципово працює і літературна критика, яка систематичним оцінюванням їхньої творчості визначною мірою сприяє її мовному і художньому зростанню. Багато авторів звертається за порадою до українських радянських поетів та прозаїків, передусім авторів братнього Закарпаття, які практичними порадами допомагають мовному зростанню наших видань. Окремі автори, повчившись на недоліках з попередніх років, дозріли на рівень визначних представників соціалістичної літератури, і їх творчість рівняється на кращі зразки провідних чехословацьких письменників.

Оцінюючи цей період української видавничої справи, Михайло Роман написав: *«Позитивно оцінюємо факт, що такі поети, як І. Мацинський, Ст. Гостиняк, Й. Збіглей, М. Дробняк та І. Галайда не залишались на досягнутому рівні, що все ж шукають нові поетичні форми, що поглиблюють свій погляд на суспільні процеси, що вони не стали реєстраторами життя, але що своїми творами хочуть допомогти усунути міщанські прояви, хочуть будити у людей добро, щастя і красу; позитивно оцінюємо, що вони посилюють людську думку в тому, що можна запобігти катастрофі, що можна зберегти мир і щастя на землі. Вони великі гуманісти, патріоти та інтернаціоналісти».* (Українська література Чехословаччини між двома з'їздами ССП. Дукля № 2/1987 р., с. 5.)

Велику увагу відділ, будучи боржником молодому поколінню, звертає видаванню літератури для дітей, хоч, правда, ще не за віковими потребами, але за потребами загального браку такої літератури. В тому відношенні заслужну роботу виконав поет Степан Гостиняк, який упорядкував вибір дитячих творів до збірок «Моя стежка» Марійки Підгірянки, «Тече потік з бережечка» Василя Гренджі-Донського та до антології української дитячої поезії в Чехословаччині під назвою «Квіти з перелогу». Нас радує й той факт, що за дитячу поезію беруться і сучасні автори, як, наприклад, Сергій Макара, Йосиф Шелепеч, Олена Гиць-Мицовчина, Віталій Конопелець, Анна Галчак, а за дитячу прозу — Іван Яцканин. Радісна і ця дійсність, що в другій половині 80-их років на шлях української літератури в ЧССР наступає молода генерація авторів — Йосиф Мулик, Віталій Конопелець, Іван Яцканин, Марія Мальцовська, Степан Сухий, Надія Вархол, Рудольф Дем'ян, які приносять нові, так би мовити, «поштовхи», нові сюжети, нове художнє оцінювання сучасної людини, сучасної доби.

Відділ і надалі належну увагу звертає видаванню науково-популярних видань з області історії, літературознавства, фольклору. Увагу заслуговують «Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини» Івана Ваната, «Лінгвістичний атлас» Зузани Гандуль, «Українські народні казки Східної Словаччини» в трьох томах Михайла Гиряка, «Житло та побут українців Чехословаччини» Мирослава Сополіги та Ін. Великих досягнень було здобуто на ділянці художнього перекладу, передусім публікацією вибраних творів авторів класичної словацької літератури — Яна Ботти, Сама Халупки, Янка Краля та Андрея Сладковича, які на українську мову переклав Іван Мацинський.

На увагу заслуговує художнє оформлення видань відділу, виконане такими художниками, як Деzydерій Миллий, Орест Дубай, Степан Гапак, Андрій Гай, Микола Диць, Юрко Кресила, Іван Шафранко, Юлій Мушка, Іван Гавулич, Степан Душенка, Ян Брезіна, Тетяна Житнянова, Ольга Бугай та багато інших.

Успіхи, досягнені на длянці розвитку української видавничої справи, — незаперечні, їх було досягнуто завдяки праці досвідчених авторів, співпрацівників, рецензентів, членів видавничої ради та працівників відділу, які своєю наполегливою працею вітають 45 річницю визволення нашої Батьківщини героїчною Радянською Армією та 30 річницю діяльності Пряшівського Відділу української літератури братиславського Словацького педагогічного видавництва.

Петро БЕГЕНІ.

СПОВІДЬ

Хто не знає, що попи все
Звикли на дурницю?
Сповідав раз єден попик
Грішну молодицю.

Молодиця молодая,
Товста, уродлива;
Груди білі — як збанята;
Сама чорнобрива.

Піп накрив ї патрахілем,
Ніби сповідає,
А сам мало не прилипне,
Її примовляє:

«Чи не хтіла б, молодичко,
Мене полюбити?
Буду за тя Христа-бога
День і ніч молити!

Я ще здавна тебе люблю!» —
Піп її туркоче . . .

Молодиця й собі каже:
«А я вас, панотче!»

Дзвонять дзвони на «Достойно»,
Дзвонять і по всьому.
Йде чорнява молодиця
Із церкви додому.

Тільки двері відхилила —
Чоловік озвався:

«Чого тебе на сповіді
Батюшка питався?»

«Ет! чого він не питався!
Чи все спам'ятаю? . . .
Хотів муки на проскури, —
Питав, чи не маю».

«Ні, псяюхо! . . . не до шмиги!
Не муки він хоче!

Чув я добре, як казала:
«А я вас, панотче!»

Стережися, коли хочеш! . . .
А то, як почую,
То й тобі муки намелю,
Й йому напиту!»

ЦИГАН З ХРОНОМ

Бачили очі, що купували:
Їхте, хоч повилазьте.

(Народна приказка)

Ходить циган, ярмаркує,
Лиш копійку має . . .
«А що тепер найдешевше?» —
Мужика питає.

«Та хрін тепер найдешевший! —
Мужик йому каже. —
За копійку цілу в'язку
Сідуха нав'яже!»

Побіг циган між сідухи,
Купив собі хрому . . .
Подивився на ярмарок
Та й пішов додому.

Іде собі дорогою,
Свіжий хрін смакує;
Вертить свердлов його в носі,
А сліз не вгамує . . .

Втирав, втирав циган очі,
Далі й не втирає;
Сів під мостом і скривився,
Їсть та примовляє:

«Плачте, плачте, дурні очі!
Щоб повилізали!
Бачили ж ви, препогані,
Що-то купували! . . .»

Степан РУДАНСЬКИЙ .

КОЛЬОРОВІ ПИСАНКИ ВЕСНИ

Народне мистецтво давно стало джерелом натхнення, джерелом інспірації багатьох поколінь митців. В природній простоті народного побуту, в природній простоті народного мистецтва знаходили і знаходять здорове начало своєї творчості, черпали і черпають з життя народного неабиякі естетичні вартості, життєву мудрість й оптимізм. Правдивість і життєвість їх творів зумовлена й тим, що вони не поривали з невичерпним джерелом народної творчості, з народом — творцем і генієм.

До неповторних зразків народного орнаментального мистецтва місцевого українського населення належать писанки. Розмальовування писанок тісно пов'язане з найбільшим весняним святом, присвяченим воскресінню міфічного засновника християнства — Христа, яким є Великдень:

*Пришов мі Великдень,
Буду я яйця писава,
Немам я фраїра —
Кому буду давава?*

*Попишу я штири
Нашому слугові —
Ци то не буде ганьба
Мому фраїрови.*

(Ториски)

Писанки, абож як їх називають на наших селах — «фарблене яйце», «крашене яйце», «великодне яйце», «мальоване яйце», або просто «писане яйце» дівчата за давньою традицією, дарували і ще й сьогодні дарують парубкам:

*На високуй полонині
Ягнятка пасуться,
Дала бы-м ті писаночку —
Куркы не несуться.
Дала бы-м ті писаночку
Червену, зелену,
Жебы люде не казали,
Же поворожену.*

(Стащин)

Яйце — як зародок нового життя — було однією з найбільших загадок для первісної людини. Писанка — розмальоване символічними знаками куряче яйце — як і взагалі яйце, увійшло в цілу низку звичаїв та обрядів, пов'язаних з весняними святами, стало символом весняного пробудження природи, символом радості, переломом нового життя над смертю — весни над зимою. За допомогою зображених на писанці символічних знаків, людина прагла прихилити собі таємничі сили природи, які б охороняли її сім'ю та господарство від хвороб та стихійного лиха. На протязі історичного розвитку писанка — розмальоване символічними знаками куряче яйце — втратила свій культовий характер, набула нового, спрощеного змісту. В наш час писанки пов'язані лише з весняними великодніми святами, стали предметом окраси небувалої художньо-естетичної вартості, задовільняють естетичні потреби широкого кола любителів та шанувальників народної творчості.

Писанкарка Зузана Капраль із Стащина Гуменського округу.

Фото: архів МУК.





Майстер народних художніх виробів — писанкарка Єва Тягла з Чертіжного.

Фото: архів МУК.

Колись на наших селах був найпоширеніший спосіб фарбування сирих яєць рослинними фарбами, які готували із лушпиння цибулі, стебла озимого жита, кори фруктових дерев, одержуючи жовтий, зелений, червоний та коричневий кольори. Спосіб фарбування яєць рослинними фарбами зберігся до наших днів. Другою найтипівішою і найпоширенішою технікою оздоблювання українських писанок Пряшівщини є воскова техніка.

Найціннішими вважаємо писанки, виконані восковою технікою, із села Ториски Списько-Нововеського округу. Перед писанням білу шкаралупу курячого яйця ста-

ранно вмивають у теплій воді з оцтом — «жебы фарба ліпше вапава». На поверхні яйця спеціальним писачком — «треп'юткою» — дерев'яна паличка з маленькою бляшаною трубочкою — розтопленим воском наносять орнаменти — «лелії», «смеречки», «сердечка» «мантлички», «курочки»... Опісля яйце занурюють у розчин світлішої фарби. Після п'ятнадцяти хвилин яйце осушують, наносять дальші мотиви та деталі

і розписане яйце занурюють до темнішого розчину відповідної фарби. Після того яйце підігріють над свічкою, ганчіркою стирають віск і — писанка готова. Писанки із Торисок становлять дуже цінний, цікавий і оригінальний матеріал для вивчення народної орнаментики. Крім вже згадуваних, на них знаходимо цілу шкалу архаїчних солярних мотивів — мотивів сонця, коріння яких сягають глибокої давнини і збереглися до наших днів.

Село Чертіжне належить до одного з найбільших осередків писанкарства на Словаччині. Тут працювала й працює ціла плеяда відомих майстрів писанкового розпису, як, наприклад, Єва Гудак, Юлія Гудак, Грінканич Олена, Кулик Анна, Малинчак Анна, Пачута Марія, Фецурко Марія, Зозуляк Анна та багато інших, які активно співпрацювали й частково співпрацюють з Центром народних художніх виборів (УЛЮВ) у Братіславі, що об'єднує, підтримує, активізує й залучає до творчої співпраці провідних народних майстрів найрізноманітніших галузей народної художньої творчості.

Однак серед значної кількості писанкарів с. Чертіжне особливе місце належить писанкарці Єві Тягла. Її оригінальні писанки, — стилізовані жіночі та чоловічі постаті, доповнені рослинними й рослинно-геометричними орнаментами відзначаються віртуозною майстерністю виконання. Джерелом інспірації є для неї не лише природа, але черпає з багатих фольклорних надбань — великодніх, весняних пісень та ігор, приурочення зустрічі весни, які в даній місцевості побутовали під назвою «Гоя — дюндя — гоя». В 1958 році в змагання народної художньої творчості



Писанки з Чертіжного, техніка воскової пастелі.

Фото: архів МУК.

Словаччини, в категорії писанкового розпису їй було присуджено перше місце. В 1959 році центром народної художньої творчості в Празі було здійснено змагання на найкращу писанку в Чехословаччині. В змаганні взяло участь 235 писанкарок з цілої Чехословаччини. І тут одне з перших місць здобула народна писанкарка з Чертіжного Єва Тягла — «за стильово чисте проведення фігуральної орнаментики з дотриманням традиційних місцевих кольорів та узорів». А в 1962 році за високу майстерність та довершеність в орнаментальному розписі писанок їй було присвоєно звання МАЙСТЕР НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ВИРОБІВ. Її здоровельний стан вже сьогодні не дозволяє їй займатися улюбленою справою, її писанки зберігаються в численних музеях Чехословаччини, неодноразово експонувалися на численних виставках в Чехословаччині та за кордоном.

Крім писанок, виконаних традиційною восковою технікою, великою популярні-

стю та визнанням користуються писанки з Чертіжного, оздоблені технікою воскової пастелі — пастельною технікою, яка виникла на основі традиційної воскової техніки на початку 70-х років у Чертіжному і з великим успіхом репрезентує чертіжнянських майстрів далеко за межами нашого краю.

Серед шанувальників народної творчості широко відоме на Лабірщині ім'я народної писанкарки Марії Хомчі з Міжлабірців, творчість якої відрізняється від решти народних писанкарок в розмальовуванні весняних великодніх писанок, щодо композиції, кольорової шкали та завживаних орнаментальних мотивів, які вимикаються за рамки традиційних локальних мотивів, характерних для даної місцевості. Білу поверхню яйцевої шкаралупи розписує розтопленим воском дуже дрібними геометричними та рослинними орнаментами, тонісньким писальцем товщиною голки — «лівиковим пером». Коли віск засихає, яйце

занурює у жовту, а потім червону фарбу. Після того писанку підігріває і стирає з її поверхні воскові мотиви орнаменту. Для писанок Марії Хомчі характерна т. зв. ретішка — дрібна заштрихованість поверхні писанки у вигляді сітки, так характерної, як і писанковий розпис, для гуцульських писанок. Її оригінальні мотиви — «голузки зерна», «подснижники», «очка весны», «багнітки», «маргаретки», «гвіздочки», «колос зерна», «голузки», «ярні квіточки», «карічка», «крестики» — вдало доповнює дрібнісіньким геометричним орнаментом з елементами квадрата, коми, крапки, прямокутника. На писанках Марії Хомчі переважають світлі, теплі тони червоного та жовтого кольорів, які символічно зв'язані з весною, весняним пробудженням природи до життя, символізують радість з життя, красу, вродливість, здоров'я.

Село Олька Гуменського округу — своєрідний осередок писанкарства, де, крім писанок, розмальованих восковою технікою з архаїчними землеробськими мотивами, від 1914 року освоїлась техніка в и ш к р я -

бування орнаменту на пофарбованій в один колір поверхні яйця. Тут слід згадати таких майстрів, як Анна Василенко, Марія Хохоляк, Олена Ферчик, Марія Ситар, Верона Липчак, Татяна Василенко, Степан Чабрей та інші.

Чудовими і своєрідними являються писанки також з Нижньої та Вишньої Писаної, Красного Броду, Видрані, Дубової, Борона, Нижнього Мирошова та інших місцевостей. Майстри писанкового розпису Пряшівщини обдаровані високою майстерністю, витонченим естетичним смаком, своєрідною фантазією, відвертістю і щирістю прояву, приносять до наших домівок кольорову поезію нового життя, кольорову поезію весни. Вони зберігаються у фондах окремих музеїв, експонуються на тематичних виставках, посередництвом Центру народного художнього виробництва у Братиславі (УЛЮВ) їх експортують в США, Аргентину, Ісландію, Норвегію, Францію... Щороку їх можна бачити на кольорових відкритках, які з нагоди ВЕСНЯНИХ СВЯТ видають видавництва на Словаччині.

Йосиф ВАРХОЛ.

НАРОД СКАЖЕ, ЯК ЗАВ'ЯЖЕ

- Квітневий день рік годус ●
 - Хто в квітні не сіє, той у вересні не віє ●
 - Квітневої роботи на май не відкладай ●
 - Квітень з водою, а травень з травою ●
 - Мокрий квітень, сухий май — буде в клуні рай ●
 - До благовіщення (7. 4.) зими не лай, а саней не ховай. ●
 - У поле вирушай, козаче, вже береза соком плаче ●
 - Весна днем красна ●
 - Де багато пташок, там нема мурашок ●
 - Посієш вчасно — вродить рясно ●
 - Априль — корові заприй, май — коровам дай ●
 - Априльський сніг такий, як жіночий плач ●
 - Сухий квітень — голодний рік ●
-

СТАРИНСЬКА ПРИМАРА

Старий Семен був причепливою вдачею. Ще за життя його коханої Параски, він щодня лаявся з нею та дітьми. Але були це лайки лагідні, навіть пестливі, люб'язні. А коли жінка померла, діти порозлізались по світі, Семен сидів вдома засмучений, як сльота на дереві.

Якось молодший син приніс йому старенький, вже немодерний телевізор. Спочатку Семен недовіжливо обходив цю чудацьку скриньку, обмацуючи її з кожного боку. Він щомиті поглядав крадькома на телевізор, наче на малесеньку дитину, боячись, щоб вона не викотилась з коліски. Пхе! От народ пішов. Повидумували... А як вони повлізали там, ті люди, наче живі бісенята... І розмовляють, і руками розмахують... от, чортзна якась!

Старий Семен аж піднісся духом. І це не диво. Його пуста хата загомоніла, заспівала, а що головне, він знову міг присікуватися комусь до кожного слова...

Вставши удосвіта, зразу ж включав оце «чудо», хоча початок телепередачі був звичайно десь біля дев'ятої, десятої години. Він лагідно сердився, коли, включивши телевізор, на телеекрані показався монітор. Спересердя бурмотів: «Чого так довго спите... чи ви, ви... християни? Лінтяї ви, от що, трясця вашої

матері. Куди ви позашивалися, куди позалізували!».

Любив Семен дивитися вісті. Коли оголосили, що знову було випущено супутник в космос, Семен мерщій вибігав на подвір'я, уважно дивився в небо, тицяв пальцем вгору, люто обзиваючись: «Ану, покажи мені, дурню, де воно літає... ну... де, покажи мені, і я віритиму...».

Своєрідні Семенові коментарі неслися при прогнозі погоди. Тоді Семен всіх посилав в три чорти, кажучи, що вірити можна лише його старечим косям, які єдині є правдивим прогнозом. Сперечався Семен із всіма, хто появився на екрані телевізора: редакторами, артистами, політиками... Неабиякої злості він набував, дивлячись на спортивні передачі, особливо при трансляції змагання по бігу на довгу дистанцію: «Та чого утікаєш як сполошаний, утікаєш, утікаєш... а на кінець на тебе ші хомут вержуть... Тадь видите, же він не бірує ані ноги за собою тягти, а ви ще на нього хомут, як на коня... Ще й назву якусь чудернацьку придумали... якийсь лаворовий вінець... чи що...».

Вилаявшись, він декілька разів обходив навколо стола, бісиками зиркаючи на екран. Потім виключав телевізор, ще щось собі погутонив полід ніс і виходив надвір. Пороздивлявся уважно по дворі, чи все на

належному місці і попрямував у три чортів грішки, як він назвав корчму.

Корчма — це була його друга хата. Любив він оце перекурене, смердюче, галасливе приміщення. Особливо після смерті своєї дружини він бував майже її щоденним гостем.

І сьогодні в корчмі був неабиякий шум. Хлопи юрбилися біля Мيني з Поляни, який був надзвичайно святково вдягнений, з чудацьки причепуреною чуприною. Всім присутнім щиро замовляв сльози радості й болю — гіркуватої паленки. Цибата корчмарка із втомленим, сирим обличчям, не встигала носити замовлені пива й «пудекачата».

Старий Семен вмить приєднався до чоловічої компанії, звернувшись до Мيني:

— Ти чого сьогодні прибрався як чорт на Русалю?

— Чого, чого, — відповів замість Мيني Михайло, — бо його хлопчище вправ мойї Марьці в око... Доброго свята матиму? — вже п'яно белькотів Михайло, цілуючи Мину в лоб.

— Лише в око мусить так впасти, щоб в ньому втопитися... А, бачу, твоя дівка своїми очиськами і інших парубків втопила б, бо в неї береги завеликі і розложисті — жартували хлопці.

— Які спросини, хлопці, нічого... просто так, захотіло-

ся розгуляти тугу за чаркою... Коли вже оте водоймище мають отут будувати.

— Чи всіх нас звідти виженуть?

— Ні, в кого голубі очі і вродлива жінка, того залишать.

— А скільки нам заплащать за наші хати, га? Чи нас не обікрадуть?

— Обікрадуть, аякже. Прийдуть панове із всякими паперами, вже із готовими рахунками... і нічого не вдієш...

— З панами міряться не можна, бо коли ти короткий, то тебе натягнуть, а коли великий, то з тебе зріжуть...

— А чули ви про те, що Василь вже почав робити в хаті ванну та туалет, щоб йому більше заплатили?

— Ха-ха-ха... отаку дулю більше дістане! Можливо, що за матеріал як-так заплащать, але хто нам заплатить за роботу, за наші мозолі? Я на своїй хаті надерся, як віл!

— ... а мій сад — які смачні яблука родить... Яблука? Та це ж не яблука, а медовина. Аж ген із Лабірця покупець був... І виріжуть сад до кореня... Виріжуть?! Та як я без нього?... Та воліли б мені руки й ноги повідтинати, ніж торкнутись одної галузки... — бідкався Юрко Ховтун, в якого був найбільший в селі сад.

Лише старий Семен чомусь сидів тихо, не втручався в розмову, що не було його звичкою. Він певно вірив, що ніякого водоймища не буде. Був переконаний, що коли розпочнуть будувати водоймище, побудова щойно впаде, просто, не виведеться як світ, бо він її в душі проклинав, і не виженуть людей з-під рідної Газдорані. Вода... Потрібна жителям вода!... В Гуменному, Михалівцях, Кошицях, всюди вона потрібна. Але чому, чому до біса, не будують те водоймище в Гуменному або Михалівцях чи Кошицях, коли їм там води не вистає? Чому якраз отут, в Старині, де споконвіку живуть русини? Чому якраз вони повинні залишити сумно-сумовиту, сиву Газдорань? Щоб це більше сумувала? Старий Семен гнівно відплюнув і, випивши пиво, твердо сказав:

— Ніякого водоймища не буде!

— Це вже як, діду?

— А так, бог не допустить.

— Ніякого бога нема, діду Семене... А коли є, то давно махнув рукою на Карпати...

— Ах, ти п'яне махайло, а от як я тобі одну махну! — перед Миною, мов грім з ясного неба, з'явилась його плечиста, рум'янолиця жінка, якій з лютої злості аж піна з рота сапала. — Та ти так, п'яний цапе! Вибрав дві тисячі крон з

ощадної каси, мовляв, на службову подорож... а ти гроші пропиваєш! Щоб тобі перун тріснув між очі! Ось, тобі, паліночка!

Жінка Мини нервово схопила в руки чарки зі стола і, виливши горілку через відчинене вікно, люто поставила чарки назад на стіл.

— Тепер пий, паскудо!!! — і як несподівано з'явилася, так неочікувано зникла.

Чоловіки оторопіли. Лише старий Семен спокійно усміхався. Такої цікавої сцени навіть в телевізорі не бачив. І першим обізвався:

— Чого мовчите, хлопці? Злякалися одної клятої баби?! Пхе! Вже в її матері був язик, як Янів день... А ти, Мино, не журись... Гроші були й будуть... Тільки нас не буде...

— Кажете, діду, як якийсь пророк... З товаришами треба випити, поки ми всі ще разом, вкупі...

— Ваша правда, хлопці, — тихо обізвався Мина. — Ану, корчмарочко, принеси ще пиво... Бо вже недовго будемо його пити у цій старій, але нашій корчмі. Незадовго прийде час, коли востаннє зйдемося...

Десь по півночі повивалювались хлопці з корчми. Ще довго гомоніли серед села на мості про врожай, про наближаючі жниварські роботи, а Юрко Ховтун обіцяв навесні заскіпити всім сусідам чудові породи яблук із свого саду.

Про майбутнє водоймище кожен з них мовчав, хоч в куточку душі в кожного з них це слово чатувало, як погана примара.

Старий Семен повільною ходю плентався додому, виспівуючи вже давно забуту в селі пісню своєї молодості:

Ой, Марічко, дай, дай, дай,
Буде малий Николай...

Надія ВАРХОЛ.



ЗАГАДКИ — ЯВИЩА ПРИРОДИ

Ходить орач по полі,
шіє горох по скорі.
Як зачне змерькати,
та го зачне шіяти.
Як зачне свитати,
та го зачне зберати.

(Місяць)

Через ліс переліз, через верьх переперьх, а че-
рез гору не можу.

(Місяць)

До ліса іде — не зашелестить,
до воды впаде — не плюсне,
до хыжы зайде — дверями не шкрипне.

(Місяць)

Єдно око, а цілий швіт видить.

(Сонце)

За горами, за лісами златый хліб шы пече.

(Сонце)

Округленьке, жовтеньке, цілому шввіту ми-
леньке.

(Сонце)

Шо є на світі найтучніше?
Што наймасніше на світі?
Шо є найбогатшой на світі?

(Сонце)

Немать руки, немать ноги, а ворота запре.

(Вітер)

Молите ня, просите ня, як прийду, втікаєте од
ня.

(Дош)

КОЖНА ПРИКМЕТА СВОЄ ВІЩУЄ

Пізня весна — ознака того, що влітку буде
переважати хороша погода.

У квітні ранковий туман віщує ясну і теплу
погоду вдень. Рясно цвіте горобина —
на добрий врожай льону.

За цвітінням осики визначають строк ран-
ньої сівки моркви, а як зацвіте черемха
— садять картоплю.

Розвивається дуб — час сіяти горох.

Коли дуб раніш од ясена розпустився — на
сухе літо.

Зазеленів березовий гай — пересаджуй де-
рева.

Багато шишок на соснах та ялинах — на вро-
жайний рік жита й пшениці.

Грім на початку квітня — буде тепле літо.

Туман стелиться по воді — на ясну погоду,
здіймається вгору — на негоду.

Якщо квітневий дощ починається великими
краплинами, то ненадовго.

Ранній виліт бджіл — ознака, що настане
тепла весна.

Якщо в квітні метелик кропивниці сідає на
вулики — буде медовий рік.

Ні холодніший од березня, ні тепліший від
травня квітень не буває.

ЧОЛОВІКИ

— А знаєш, чоловік завжди воліє взяти жін-
ку дурнішу від себе.

— Тобі це сказав твій чоловік?

— Ні! Твій!

ПРИЧИНА

— Власне, чому ти одружився з жінкою, що
старша від тебе на двадцять років?

— Вона не дала мені закінчити речення, ко-
ли я просив руки її доньки.



ПРО ЛІС НЕ ЛИШЕ ЛІРИЧНО

Дерево — природний колос, в якому є велика кількість клітин з живою матерією — плазмою. Кожна з них живе самостійним життям, та все ж таки створює один неподільний світ: — дерево. Всі дерева створюють ліс, якийсь зелений всесвіт, в якому відбувається стільки загадкового, трагічного і гарного. Оскільки ми є людьми і бачимо лише дерева, не усвідомлюємо собі, що у цей світ проникли тільки деякі люди — науковці. Є у нас шанси охопити весь цей зелений світ? Нам навіть не під силу перелічити це життя. Якщо б людина при народженні найстарішого дерева світу, відомої каліфорнійської сосни, почала рахувати клітини і налічила їх за одну хвилину двісті, за одну годину дванадцять тисяч, а за один рік сто мільйонів, то по сучасний день вона налічила б лише 500 мільярдів клітин. Отже, нарахувала б лише 500 міліметрів стовбура цього дерева. Таким необхідним є світ дерева.

На земній кулі є мільярди дерев. Але не знайдемо ані два, які б були зовсім схожі на себе. Дерево є великою водяною фабрикою, де, ніби на конвейєрі, через мільйони каналіків приходять вода і живильні речовини, переробляє їх, усуває відходи, виробляє крохмаль і цукор, а для цієї роботи йому потрібна і своя заводська електростанція. Тобто, щоб доросле дерево своїм доцільним кореневим механізмом підняло достатню кількість води, мусить виконати роботу 360 кілоривкометрів. Деревам потрібна велика кількість води. Один гектар букового лісу за один рік споже 1500 кубометрів води. Кожних сто грамів сухих листків випарить за рік 30 — 60 літрів води. Коли восени опадає листя, земна куля придбає величезну кількість поживної маси. На кожному гектарі букового, смерекового і соснового лісу щорічно впаде більше як три тонни листяної сушини. Деревата віддають ґрунту більше, ніж з нього взяли. За старим народним досвідом, під час бурі можемо схватись під буки. Але нам треба

оминати дуби, верби і смереки. Старі слов'яни були переконані, що у липу ніколи не вдарить блискавка. Дуб вони присвятили богу Перунові. Цей досвід старих слов'ян, жителів лісу, можна і науково пояснити. Так, блискавка найчастіше вдаряє у тополі, дуби, смереки і грушки. Менше вже у липу. Рідко коли вона вдарить до дерева, яке має гладеньку кору, бо вона на дереві швидко зволожується і перетворюється у громовідвід.

Якщо зріжемо дерево, перед нашими очима з'являється захоплююча картина з кільцями. Ми, можливо, ані не усвідомлюємо собі, що перед очима маємо один з найфантастичніших унікатів живої природи. Лічильну машину власного життя. Вікове кільце нам точно визначить, скільки дерево жило, як росло, скільки має живильних речовин, чи сухо або вогко було, з котрого боку світило сонце і на котрому боці була північ. Ми могли б порівняти його тільки з сучасною лічильною машиною, якій програмактор ставить запитання, а вона відповідає.

Вистачить, коли в лісі залишимося самі з своєю фантазією, досить, коли зосередимо слух на звуки недоторканого лісу і уявимо собі, що ми знаходимося у великому концертному залі, що ми єдині слухачі колосального оркестру з найоригінальнішою музикою, старшою за людину, яка у своїй оригінальній формі як виникає, так і зникає. Може, і музика, яку створила людина, яка вже на протязі тисяч літ вкладається у нашу мисль, виникла лише внаслідок геніального розуміння музики лісу.

Дерево є гордим другом людини. Воно його брат. Анаксагорас деревата приписував душу, а Пліній сказав про них, що вони є найбільшим даром природи. Деревата ніби справді жили життям людей. П'ють і їдять, дихають, працюють і відкладають резерви, розмножуються, розсилають своїх дітей так, щоб заповнити простір, працюють і відпочивають, живуть і вмирають.

Ліс є найстаршим другом, братом людини. Крокує з нею від початку її виникнення. Ліс, властиво, створила людина. Він був для неї життєвим середовищем, захисником, давав їй їсти, дав їй інструменти, сховища і тепло, а з того часу вони йдуть поруч, часом як вірні брати, хоч... не знаємо, чи якраз людина не є тим найневірнішим з них.

Зараз знаємо і про велику користь, яка людству приносить добре рослий ліс тим, що регулює вологість і захищає результати праці людей від вітрів. А до того ще, ми не звернули увагу на те, що ліс є чудовим умовним фактором життя на землі взагалі. Без лісових легенів, які видихують кисень, споживають вуглекислий газ та видихують вологість, не було б на землі умов для виникнення людей і тварин.

Колись люди думали, що ліс краде воду. Сьогодні оцінюємо не лише те, що він зменшує швидкість вітру на 20 — 50 процентів, а тим захищає врожайні поля від швидкого висушування, але оцінюємо і щоденну росу, якою, зокрема в сухі літні місяці, зволожуються польові культури.

Новий ліс можна виростити лише з величезними витратами і зусиллями на протязі багатьох десятиріч. Якщо ми, крім побудування кілька сотень фабрик та заводів на Словаччині поклали основи багатства нашого суспільства, то не забуваймо, що ми повинні й велику роботу відвести при заліснюванні ґрунтів та неврожайних площ. Охороняймо наші ліси, не дозволяймо їх нищити. Ми повинні піклуватися про них, як про своїх рідних. Адже, ліс — наш найвірніший брат, який нас супроводить під час всього нашого життя.

Марек КИСУЧАН.

КАЛИНА ЗВИЧАЙНА

Популярний куц, іноді деревце до 5 м заввишки. Плоди яскраво-червоні овальні ягоди. Смак ягід специфічний, терпкувато-кислий. Цвіте з кінця травня по червень.

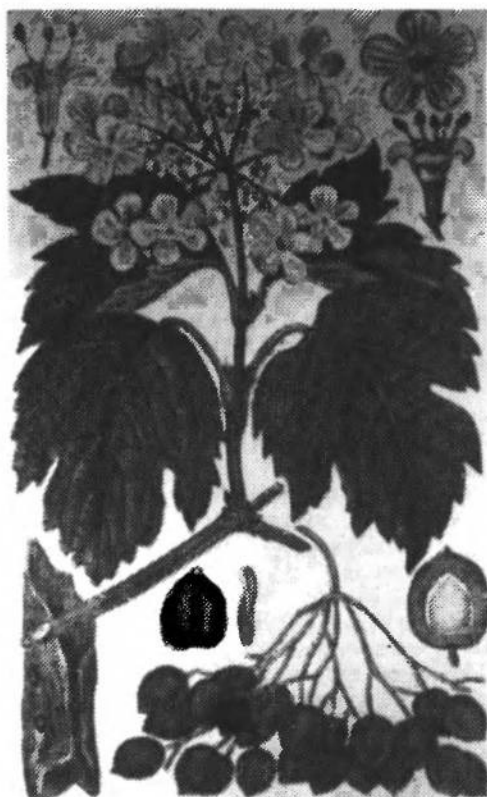
Що й коли збирають?

Кору — навесні (в квітні — травні), квітки — під час цвітіння (в травні — червні), стиглі ягоди — пізно восени (у вересні — жовтні).

Коли застосовують?

При простудному кашлі, гарячці. На 1 склянку окропу беруть 1 чайну ложку квіток і настоюють 10 хвилин. П'ють дві склянки на день. Настій кори як кровоцилинний засіб, і такий, що в'яже, вживають при внутрішніх кровотечах, особливо маткових. Для цього 1 столову ложку з верхом подрібненої кори настоюють в 1 склянці окропу і п'ють по півсклянки тричі на день. При виразці шлунка, колітах, запорах 3 — 4 рази на день, за півгодини до їди вживають по 1 столовій ложці розтертих сирих ягід. Теплий відвар ягід з медом п'ють при простудах, приступах сухого кашлю, проносі і при тривалій хрипоті (3 чарки по 50 г на день).

Плоди калини посилюють скорочення серця і збільшують сечовиділення. Настоем ягід, квіток і листків калини полощуть горло при ангінах і промивають рани. Соком з ягід виводять вугри на обличчі. Відвар кори (1 жменя на 1 л води) використовують для промивання піхви при болісних маткових кровотечах і білях у жінок.





ГРЕЧКА ПОСІВНА

Однорічна трав'яниста рослина 15 — 70 см заввишки. Стебло майже голе, пряме, у верхній частині гіллясте, червонясте або зелене. Квітки запашні, зібрані в щитковидні грона. Плід — тригранний, коричневий горішок. Рослина медоносна. Цвіте в липні, дозріває в серпні.

Що збирають?

Розцвілі верхівки — для виробництва глікозиду рутину, близького до вітаміну Р, який ущільнює стінки кровоносних судин і зменшує їх ламкість.

Коли застосовують?

Свіжозібрані стиглі боби промивають переважною водою, розрізують через насінину на шматки й заливають у скляній або порцеляновій посудині 56 % спиртом у співвідношенні 1:1 (коли сухі, то у співвідношенні 1:2) і настоюють 10 днів. Потім відтискають, фільтрують через вату та пропускний папір. Утворюється неотруйна, без побічних дій настояйка, яку вживають (від 10 крапель до 1 чайної ложки) 4 — 5 разів на день для лікування і профілактики внутрішніх кровотеч різного походження, зокрема, в мозок, серце, сітківку ока; при стенокардії, гі-

пертонії, при захворюванні нирок, проносах, хворобах печінки, ревматизмі, глистах — одночасно з вітаміном С.

Як дієтичний засіб — з борошна і круп, завдяки великому в них вмісту білків, крохмалю, вітамінів В₁ і В₂, заліза, кальцію, фосфору, цитронової та яблучної кислот.

Застосовують як чай. На 1 склянку окропу беруть 1 столову ложку подрібненого суцвіття гречки і настоюють 10 хвилин. П'ють по 3 склянки на день при бронхітах, щоб пом'якшити сухий кашель і видалити густе харкотиння, а особливо при гіпертонічній хворобі, артеросклерозі, при променевої хворобі. Сухе гречане борошно, посіяне на густе сито, вважають доброю присипкою для немовлят.

КРОПИВА ДВОДОМНА

Багаторічна трав'яниста рослина 30 — 150 см заввишки. Вона росте групами. Плід — горішок. Цвіте з червня до осені.

Що й коли збирають?

Молоді пагони й листки — навесні і під час цвітіння. Корені і насіння — восени.

Коли застосовують?

Для збільшення виділення молока у жінок, що годують груддю, також для збільшення



кількості гемоглобіну і червонокривців у крові, піднесення загального тонусу організму; при авітамінозах Ц і К з молодих листків кропиви приготують вітамінні борщі.

Застосовують як сечогінний засіб при ниркових захворюваннях, кровохарканні, кровотечах з носа (повертає втрачений нюх), при надмірних менструаціях під час клімактерію, при проносах, туберкульозі легень. Використовують у вигляді чаю. На 1 склянку окропу 1 чайну ложку суміші листків, насіння, коріння. Одну хвилину кип'ятять, настоюють 10 хвилин і п'ють по 3 склянки на день, ковтками.

При хронічному запаленні нирок беруть 1 столову ложку суміші листків кропиви дводомної, коренів кропиви дводомної і кореня солодцю в співвідношенні 5:3:3 на 1 склянку окропу, настоюють 10 — 15 хвилин і п'ють по 1 склянці двічі на день.

При каменях нирок вживають по 1 чайній ложці порошку суміші насіння кропиви, спор плауна булавовидного і цукру в співвідношенні 5:2:3 тричі на день.

При випаданні волосся миють голову тричі на тиждень міцним напаром листків кропиви, втираючи його в шкіру (голови після миття не витирають). Для цього беруть 1 жменю свіжих кропив'яних листків, заливають 1 л окропу, настоюють 15 — 20 хвилин і частину настою втирають в шкіру голови, а рештою споліскують волосся після миття.

ВИНОГРАД БЛАГОРОДНИЙ

Багаторічний дерев'янистий виткий куц 150 — 400 см заввишки, з вусиками стовбурового походження. Квітки дрібні, зеленувато-жовті, запашні. Ягоди соковиті, зелені або темно-червоні, дозрівають у серпні — вересні. За своїх хімічним складом виноградний сік нагадує жіноче молоко. Цвіте виноград у травні — червні.

Що й коли збирають?

Листки в травні, ягоди — в серпні — вересні.

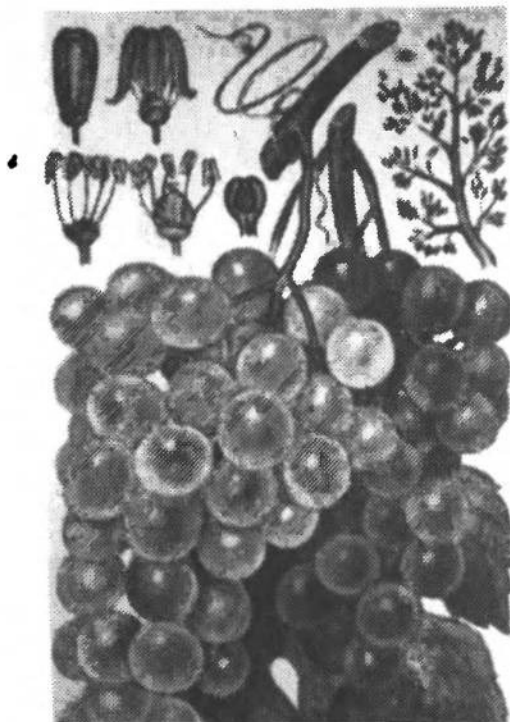
Коли застосовують?

Як засіб, що посилює обмін речовин і підвищує тону організму хворої людини. Ягоди вживають при схудненні, шлунково-кишкових захворюваннях, при функціональних неврозах з підвищеною кислотністю шлункового соку, при сплатичних і атонічних запорах, геморої, як легкий проносний засіб, потогінний, як сечогінний засіб при нефритах і сечокам'яній хворобі, при хворобах печінки. Вживають при недокрів'ї і виснаженні нервової системи, при хронічних бронхітах і як загальнозміцнювальний засіб у початковій стадії туберкульозу легень.

Виноград поліпшує кровообіг, знижує кров'яний тиск. Великий вміст цукрів, вітамінів, солей і органічних кислот зумовлює лікувальний ефект при різних хворобах.

Починають лікування з добової кількості (1 кг), яку ділять на три порції: першу з'їдають вранці натщесерце, другу — за годину до обіду і третю — ввечері. Поступово добову кількість винограду збільшують на 2 кг. Курс лікування становить 4 — 6 тижнів. На цей час не рекомендується їсти жирне м'ясо і пити молоко, пиво, спиртні напої і мінеральні води. (Стародавній грузинський порадник «Усцоро карабадіні» рекомендує кожному, хто хоче якнайдовше, до похилого віку, зберегти квітуче здоров'я, зїсти вранці натщесерце по 30 ягідок стиглого сирого винограду без кісточок).

Порошок з висушених листків вживають (2 — 4 г на день) як кровоспинний засіб, зокрема при маткових кровотечах. Подрібнені листки прикладають до гнійних ран і виразок.





ДУБ ЗВИЧАЙНИЙ

Кремезне довгорічне дерево до 40 м заввишки. Крона густа, коренева система міцна, кора темно-сіра з глибокими тріщинами. Цвіте у квітні — травні. Жолуді досягають у вересні — жовтні.

Що й коли збирають?

Кору (з бокових однорічних гілок) — пізно навесні і влітку, жолуді — восени, коли досягають і падають, гали — пізно влітку, корені молодих дубків — восени.

Коли застосовують?

При нестравності шлунка, рахіті п'ють жолудеву каву; відвар з сушеного листа, цвіту і корінців — при нічному сечовиділенні і проти кровотеч у жінок.

Застосовують у вигляді чаю при шлункових кровотечах, рахіті, при надмірних менструальних кровотечах, при ниркових захворюваннях, коли в сечі з'являється кров, при гастритах, колітах, проносах. На 1 склянку окропу беруть 1 столову ложку подрібненої кори, 1 хвилину кип'ять, настоюють 10 хвилин, п'ять по 2 склянки на день.

При екземах, загальному ослабленні організму готують ванну — повну жменю кори в 2 л води

варять 10 хвилин, відціджують і відвар цей додають до повної ванни. Нерозбавленим відваром полощуть рот при стоматитах, для зміцнення ясен, при ангінах, полощуть горло при поганому запаху з рота.

ПЕРВОЦВІТ ВЕСНЯНИЙ АБО ЛІКАРСЬКИЙ

Багаторічна трав'яниста рослина до 20 см заввишки, з розеткою прикорневих листків овальної або яйцевидно-овальної форми. Кореневище дуже коротке, вертикальне, з пучком тонких коренів. Цвіте в квітні — червні.

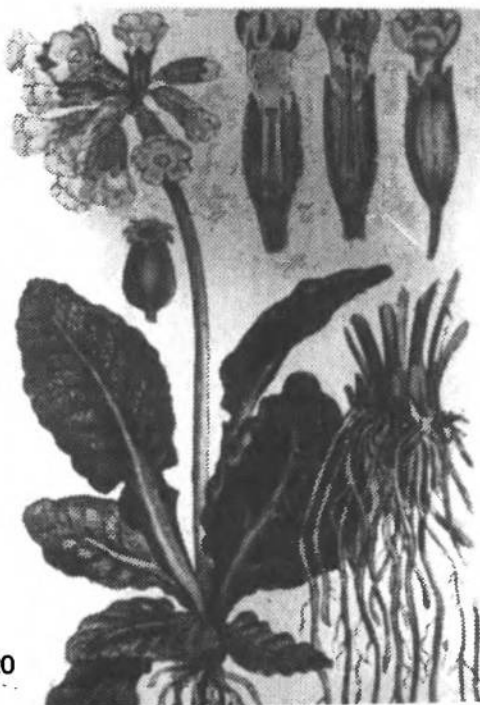
Що й коли збирають?

Рослину з квітками — під час цвітіння (сушать швидко), корені — восени або навесні.

Коли застосовують?

Свіжі листки вживають як продукт харчування для приготування смачних салатів при весняних гіпо — і авітамінозах Ц і А.

Застосовують у вигляді чаю. На 1 склянку окропу беруть 1 столову ложку листків та квіток і настоюють 10 хвилин. П'ють 1 — 2 склянки на день, ковтками, при лихоманці, простудах, пов'язаних з захворюванням горла і легень; а також для промивання носа при нежиті; при безсонні; головному болі (мігрени), підвище-



ній нервовій збудженості, прискореному серцебитті, ревматизмі і для очищення крові при виразках і висипах на тілі. Напар (відвар) з коренів первоцвіту діє як добрий відхаркувальний засіб при сухому кашлі та бронхітах. На 1 склянку окропу беруть 1 столову ложку подрібнених коренів і п'ють двічі-тричі на день по півсклянки (запалення легень, астма, коклюш).

СМЕРЕКА ЄВРОПЕЙСЬКА (ялина європейська)

Хвойне вічнозелене дерево 20 — 50 м заввишки. Крона пірамідальна, низько опущена. Кора червона або сіра. Насіння темно — буре з крилом, яке втричі довше за нього. Цвіте у травні.

Що й коли збирають?

Зелені пагони і молоді шишки, навесні.

Коли застосовують?

При запаленні легень, кашлі, для очищення крові при висипах і лишаях на тілі, для лікування ревматизму. Вживають у вигляді чаю. 75 г пагонів намочують на кілька годин у 1 л води, потім кип'ятять і настоюють 10 хвилин. П'ють, підсолжені медом або цукром, 1 — 2 склянки на день.



При бронхіальній астмі, бронхоектазах, гнійному бронхіті, коклюші 4 повні ложки (чайні) суміші (порівну) смерекових або соснових молодих пагонів, листків подорожника і підбілу звичайного настоюють 2 години в 1 склянці холодної води, варять 5 хвилин і випивають протягом дня за три рази.

При ревматизмі, нервовому збудженні 2 — 3 повні жмені молодих пагонів смереки (сосни) варять протягом півгодини в 5 л води, відціджують і відвар додають до повної ванни. Купілі треба готувати двічі на тиждень. Температура ванни 34°.



ГЛУХА КРОПИВА БіЛА

Багаторічна трав'яниста рослина 30 — 60 см заввишки, з довгими підземними пагонами і спрямованими догори стеблами. Квітки розміщені кільцями в пазухах листків, великі, білі, двогубі, пахнуть медом. Цвіте з травня до осені. Листки нагадують листки кропиви, але не жалять.

Що й коли збирають?

Віночки квіток, висмикуючи їх з чашечок, а також листки під час цвітіння рослини.

Коли застосовують?

При золотусі, кропив'янці, екземі, висипаннях на тілі, для очищення крові і для лікування ран; при хронічних катарах сечових шляхів та при пухлинах селезинки у хворих на малярію; при розладі нервової системи і геморої, хворобах легенів (bronхітах), горла та матки, як кровоспинний засіб.

У вигляді чаю готують так. На 1 склянку окропу беруть 1 столову ложку квіток (або листків) і настоюють 10 хвилин. П'ють по 1 склянці вранці і ввечері, ковтками. Для регуляції менструацій у жінок беруть 1 ложку суміші квіток глухої білої кропиви, трави приворотня звичайного, трави деревію і кореня валеріани в співвідношенні 5:2:1:2 на склянку окропу, на-

стоюють півгодини і п'ють по півсклянки 3 — 4 рази на день. При болісних менструаціях беруть 1 столову ложку квіток глухої білої кропиви, трави приворотня звичайного, квіток ромашки і трави гірчака перцевого в співвідношенні 2:2:2:4 на 300 мл води, варять 15 хвилин і п'ють 1 — 3 склянки на день.

При хворобах горла, легень та матки як кровоспинний засіб п'ють відвар з суміші квіток глухої кропиви, братків триколірних та листків суниць (порівну) — беруть 2 столові ложки на склянку води, варять 5 хвилин, відціджують, відтискають і п'ють по 2 склянки на день. Замість відвару можна вживати свіжий сік, витиснутий з цілої рослини по 2 столові ложки тричі на день при неокрів'ї, хворобах печінки і селезінки.

НАЙ . . . НАЙ . . .

Найвища людина нашої доби є пакистанець Мухаммед Алам Чанна, який народився 1956 року. Його зріст — 2 метри 51 сантиметр, а вага — 208 кілограмів. Більшість людей почувують себе поруч з чоловіком-велетнем справжніми карликами. Сам Чанна, який живе у місті Карачі, пишається з свого рекорду, однак визнає, що зріст завдає йому багато клопоту. Найвищою жінкою була Маріанна Веде. Її зріст дорівнював 2 метри 55 сантиметрів.

* * *

Найвищі люди — з племені тутсі. Живуть вони в Бурунді й Руанді, а також на Вогняній Землі. Середній зріст дорослого чоловіка цього племені 1 метр 85 сантиметрів. У європейців рекорд за чорногорцями — середній зріст їх 1 метр 78 сантиметрів.

* * *

Найнижчі люди живуть у басейні річки Конго: чоловіки-пігмеї не вищі 140 сантиметрів, а жінки ще нижчі. Дуже малі і представники племені онга, які живуть на острові Малому Антамані в Індійському океані. Найменші європейці — середній зріст 1 метр 58 сантиметрів — живуть у Південній Італії.

За найменше немовля вважають китайську дівчину Сяо Цзяньцювань із провінції Сичуань. Вона народилася, маючи всього 250 грамів, а завбільшки десь 15 сантиметрів. Колиска дитині була не потрібна: дівчинка легко вміщалась у батьковій долоні. Третього року вона навчилася ходити й розмовляти. На той час крихітка важила всього півтора кілограма, а зріст мала 30 сантиметрів. За розвитком дівчинки уважно стежили лікарі. Маленька Сяо ніколи не хворіла. У п'ятнадцять років вага дюймовочки становила 7,5 кілограма, зріст — 88 сантиметрів. У Сяо є брат і сестра, які розвиваються нормально.

* * *

Найменший чоловік наших днів — Михай Месарош з Будапешта. Зростом всього 87 сантиметрів. Він носить черевики 21 розміру. Разом з цирком, де працює клоуном, Михай об'їздив майже всю Європу. У нього відмінне здоров'я. Народився Михай 1952 року.

* * *

Найвищою людиною усіх часів був, очевидно, росіянин на прізвище Махнов, який жив на початку нашого століття. Його зріст становив 2 метри 85 сантиметрів. Не багатого поступився йому мешканець Нью-Йорка Еда Каміла. На 37 році він сягав 2 метрів 81 сантиметр.

ПОРАДИ ДЛЯ ГОСПОДИНЬ

Вимити чайник від водяного каменя можна так, що в частково наповнений чайник додамо оцту і поваримо. Потім лише сполоскаємо теплою водою.

Вимити кофейник — треба наповнити водою і додати ложку соди та поварити, а потім сполоскати чистою теплою водою.

Посуд і прибори для святкового столу, щоб блищали чистотою, треба почистити сирою картоплею. Можна почистити і лимоном.

Срібні прибори, які втратили блиск, треба 10 хвилин потримати в картопляному настої — відварі.

Щоб алюмінієві каstrулі були чистими і блискучими, треба у воду додати декілька капель спирту.

Зберігати сіль сухою можна, коли до неї додано декілька зернят рису.

Біле взуття найліпше чистити свіжим молоком.

Коли затичка не входить у пляшку, то покладіть її у кип'ячу воду, вона трохи зменшиться.

Слизьку рибу можна легше чистити, коли спочатку пальці намочите у сіль.

Щоб щука не пахла болотом, треба її помити у воді з оцтом.

Киснуте тісто буде рівномірно сходити, коли в нього встромимо декілька макаронів.

Зів'яла зелень петрушки, селери або кропу стане свіжою, коли покладемо її у воду з оцтом.

Цибулину треба чистити в посудині з водою, щоб не сльозилися очі.

Коли сир став кислуватим, змішайте його з рівною кількістю молока, а потім залишіть на 1 годину стекти з полотняної торбинки. Він стане свіжим.

ЛЕНІН

*Ні, Він собі пустої слави не бажав.
Хіба ж вона потрібна мудрості титанам,
Яких серця не тліють, а горять вулканом,
І розум їх ясніший від усіх заправ?*

*Хіба ж потрібна слава тим, що кожну мить
Своїм трудом і вчинком змінюють епоху,
Які не вміють жити зайво і потроху,
Бо кожний день для них — зоря нових століть?*

*Хіба ж потрібна слава тим, що з людом йдуть,
І щастя для людей на всій планеті тчуть,
Бур'ян міщанства й кривди, наче буря, рвуть,*

*В житті проторюють до правди й волі путь?
О, ні, таким не треба слави каламуть —
Вони, мов пломіть, в нас в серцях й думках живуть!*

...

*Сам сиджу в кімнаті. Самота у серці.
Самому нелегко під напором дум . . .
В самоті людина, наче в'язень, б'ється, —
Чорна паща ночі навіває сум . . .*

*Усміхнувсь мені умить з портрета Ленін.
Із очей засяяло іскрою тепло . . .
І на серці стало добре і приємно,
Начеб у кімнату сонце увійшло . . .*

...

*Які б в житті не стріли нас хвилини,
Яка б не гнула буря нас униз,
Тривожне серце б'ється у людини
В час радості, і в час болючих сліз . . .
Не зачіпай його ти зайвим горам,
І, як Ілліч, ти стався до людей,
Щоб до грудей в час ніжний і суворий
Тепло сіяло із його очей . . .*



ВОЛОДИМИР ІЛЛІЧ ЛЕНІН І СУЧАСНІСТЬ

Василь СКРИП

В 1990 році прогресивне людство світу пригадує 120-ту річницю з дня народження Володимира Ілліча ЛЕНІНА — геніального мислителя і продовжувача вчення Маркса і Енгельса, засновника комуністичної партії, організатора переможної Великої Жовтневої соціалістичної революції і першої на світі соціалістичної держави, революційного вождя світового пролетаріату.

Володимир Ілліч Ленін народився 22-го квітня 1870 року в місті Симбірську, нині Ульяновськ, в прогресивній учительській сім'ї. Ще в час навчання він прочитав найкращі твори російської революційно-демократичної публіцистики та деякі твори Маркса і Енгельса, що йому дозволило зрозуміти реакційну суть суспільного і політичного порядку царської Росії. А тому з усією силою він включався до революційного робітничого руху, а незважаючи на переслідування, ув'язнення, вигнання та еміграцію, він усе своє життя присвятив боротьбі за інтереси трудового народу.

Революційне спрямування діяльності Леніна шліфувало його класову, партійну, комуністичну позицію до усіх явищ суспільного життя, робило надзвичайно діючою його людськість, міцно з'єднувало його з трудящими масами — робітниками, бідними хліборобами, але й з прогресивними митцями і науковцями. Революційний геній прививав йому незломну віру у непереможність та невичерпність творчих сил народу, якому вказував шлях визволення від експлуатації, чим завоював довіря широких верств трудящих.

В умовах нової історичної епохи на переломі XIX-го і XX-го століть, коли капіталізм вільної конкуренції переріс в імперіалістичну стадію, Ленін об'явив ріст значення і завдання пролетаріату. А тому він якнайрішучіше виступав проти усіх проявів опортунізму, який представляв смертельну небезпеку для соціалістичної революції. Ленін воював проти опортуністичної і шовіністичної ідеології і політики правих керівни-

ків II-го Інтернаціоналу, які постійно зраджували інтереси робітничого класу, а одночасно маскували свої намагання, щоб зберегти собі репутацію робітничих представників. Характерною рисою ідеологічної боротьби Леніна був захист революційних традицій, пов'язаний з постійним розвитком марксизму. Він постійно захищав вчення Маркса передусім тим, що на його підставі вивчав життя, всестороннє узагальнював суспільну практику, досягнення усіх галузей науки і таким чином поглиблював докази про правдивість та історичну правильність комуністичної ідеології. Майстерно поєднував у собі здібності вченого-теоретика, політичного вождя і виняткового організатора. Був обдарований неперевершеною рисою творчо використовувати діалектичний метод і матеріалістичну теорію при розборі нових історичних умов і нових виникаючих проблем. А тому у постанові Центрального комітету Комуністичної партії Радянського Союзу до 110-ї річниці з дня народження Володимира Ілліча Леніна по праву підкреслюється, що він *«збагатив принципіально важливими тезами усі складові частини марксизму і відкрив новий етап у його розвитку»*.

Ленін відкрив протиріччя капіталізму в його найвищій, імперіалістичній формі, який назвав паразитуючим, загниваючим і відмираючим. Капіталістичні виробничі відносини потрапили до явної протилежності з виробничими силами, стали гальмом їх дальшого розвитку. Суспільство стало перед об'єктивною необхідністю замінити капіталізм новим суспільним ладом — комуністичним. Буржуазія як носій застарілих виробничих відносин перетворилася на контрреволюційну силу. Наперекір тому пролетаріат вийшов на передній план нової епохи, став гегемоном усіх трудящих в наступаючому періоді народних, антиімперіалістичних і соціалістичних революцій. Соціальна революція пролетаріату в союзі з дальшими трударями стала питанням безпосередньої практики класової боротьби.

Ленін всебічно розпрацював головну тезу Маркса про історичну місію робітничого класу як могильника капіталізму і завдання комуністичної партії як керівної і спрямовуючої сили нового суспільства, позбавленого влади буржуазії і експлуатації. Тому він прикладав надзвичайних зусиль для заснування партії, її революційного загартування і підготовки соціалістичної революції.

Перемога Великої Жовтневої соціалістичної революції наочно підтвердила правильність і непереможність геніальних думок Леніна, його вчення про можливість і необхідність соціалістичної революції в умовах тодішньої Росії. В ній *«особливо виразно проявилось політичне уміння Леніна»*, — сказав Генеральний секретар ЦК КПРС тов. Михайло Горбачов на урочистому засіданні в Москві з нагоди 70-річчя Великого Жовтня у листопаді 1987 року і продовжував: *«Ленін вказав не тільки логіку переростання буржуазно-демократичної революції в соціалістичну, але й форму цього процесу — посередництвом рад, посередництвом їх більшовізації, суть якої полягає в тому, щоб народу, масам, допомогти зрозуміти смисл їх власної боротьби так, аби свідомо здійснювали революцію в своїх інтересах»* (**«Правда», Братіслава, 3-го листопада 1987 р., стор. 3**).

З Леніновим іменем і його вченням пов'язані усі визначні революційні події ХХ-го століття. Марксизм не міг би існувати без того нового, чим його розвитку сприяв В. І. Ленін. Тому по праву підкреслюємо, що ленінізм — це марксизм сучасної епохи, єдине, цілісне вчення міжнародного робітничого класу, яке постійно розвивається.

В. І. Леніну віддаємо найглибшу пошану і тим, що він нам близький як людина з найблагороднішими рисами революціонера, як людина кришталевої чистоти і особистого прикладу. При всій своїй величчю Ленін як історична особистість був дуже скромною людиною, був непримиренним противником фразовитості, беззмістовних балачок і хвастощів, ненавидів лицемір-

ство, хитрощі і підслесливість. Він ніколи не хвалився своїм особистим становищем і своїми заслугами, бо ані в думках не вимагав будь-яких особистих вигод. Був надзвичайно уважним до своїх соратників, співпрацівників, до усіх, хто до нього звертався і з якими приходив до контакту. Старі більшовики його згадують словами: «Ленін був нашим керівником, а одночасно і найближчим приятелем, за яким ми могли прийти зі своїми проблемами, з кожним питанням, не тільки політичним, але й особистим. Він примушував більшовиків турбуватися про себе, вчасно лікуватися, вміти відпочити. В розмовах і бесідах з людьми Ленін був винятково тактовний, не сковував їх своїм авторитетом, а вів їх до вільного висловлювання думок і пропозицій, створював товариську атмосферу при обміні думками з різних питань. Але він також ніколи не полишав без уваги недоліки і неправильні погляди. Був непримиренним до тих, котрі намагалися будь-як ослабити революційні позиції чи порушували більшовицькі принципи. В живому контакті з людьми він виявляв їх переваги та недоліки, ознайомлювався із ситуацією, блискавично реагував на зауваження людей і робив з них необхідні висновки для себе і для дальшої діяльності партії. Часто виступав перед робітниками, селянами, червоноармійцями, інтелігенцією, молоддю, яких інформував про найактуальніші питання внутрішньої та міжнародної ситуації. Одним словом, без постійного зв'язку з масами Ленін не міг собі уявити своє життя, свою щоденну працю. Учив маси і учився від мас, що вважав незамінною рисою партійного працівника».

З цього усього, що було сказано, випливає актуальність вчення Леніна для сучасності, приклад великої особистості з її скромністю і працелюбністю, методами і

стилем праці. «Усі ми тепер частіше звертаємось до праць Ілліча, до Ленінових думок про нову економічну політику, намагаємось вибрати з його досвіду усе цінне, що нам потрібне сьогодні», — сказав т. М. Горбачов у згадуваній промові, маючи на увазі теоретичні праці В. І. Леніна, які становилися різних сторін побудови соціалістичного суспільства, хоч і здоровельні проблеми та передчасна смерть не дозволили йому їх реалізацію.

Теперішнє партійне і державне керівництво в Радянському Союзі, але і у нас, в економічній перебудові, у вдосконаленні господарського механізму і в новому думанні намагається повністю виходити з теоретичного багатства В. І. Леніна. Товариш М. Горбачов на засіданні ЦК КПРС, яке проходило 17 — 18-го лютого 1988 року, у своєму виступі під назвою «Революційна перебудова та ідеологія оновлення» крім іншого сказав: «Глибоко тепер усвідомлюємо, як багато ми в минулому втратили в результаті того, що ми не до кінця освоїли собі — ані в теорії, а тим більше на практиці — усієї плідності ленінських думок, намірів і практичних порад» («Правда», Братіслава, 20-го лютого 1988 р., стор. 5).

Для нашої Комуністичної партії завжди було великою допомогою те, що вона могла черпати знання зі спадщини великого Леніна та з багатого досвіду КПРС. Сучасна ситуація вимагає, щоб ми ще глибше за своєю ленинською теорією і ленинський підхід до вирішення усіх вимогливих завдань дальшого розвитку і вдосконалення нашого соціалістичного суспільства. А саме так ми у найбільш достойній формі пригадаємо 120-річчя з дня народження Володимира Ілліча ЛЕНІНА.

Переклав -бк-.



ПРАПОРНОСЕЦЬ РЕВОЛЮЦІЇ

До 70-річчя заснування „Карпатської правди“.

Преса є продовженою рукою партії. Вона виконує роль агітатора та організатора трудящих, в умовах класового суспільства є школою революційної боротьби, засобом формування класової свідомості, горнилом, що в ньому вивіряються голос і перо партійних журналістів. В нас, українців Чехословаччини, революційна преса виникла і формувалась у складних історичних умовах, у боротьбі з відсталістю, з відсутністю відповідних журналістських кадрів, з заплутаністю мовного питання, з складністю нашого важкого минулого. Проте свої завдання ця преса виконувала з честю, з усією відповідальністю за звершення революційних накреслень.

70 років назад виникла наша революційна преса і цей ювілей спонукає нас оглянутись на її шляхи.

Чехословацьке видання для руської землі, в районі Подкарпатської Карпатської Русі. **ПРАВДА** Орган Комуністическої Партії в Подкарпатській Русі. Виходить щотижня, 23 жовтня 1938 року. Число 1

21-го января 1924 года умер в Горьках у Москвы великий вождь трудящихся народо Владимир Ильич Ленин. Трудящиеся исполняйте его заветы! Организуйтесь а тим подготавливайте світову революцію!

Из жизни тов. Ленина.

Успехи были в жизни великого вождя трудящихся. Он был великим организатором, великим политическим деятелем, великим революционером. Он был великим вождем, великим организатором, великим политическим деятелем, великим революционером.



Великий вождь трудящихся Владимир Ильич Ленин. Он был великим организатором, великим политическим деятелем, великим революционером.

Великий вождь трудящихся Владимир Ильич Ленин. Он был великим организатором, великим политическим деятелем, великим революционером.

Фундамент нашої комуністичної періодики покладено в умовах буржуазної Чехословаччини, в її межах пройшли також перші два десятиліття її розвитку. Перший закарпатоукраїнський комуністичний друкований орган було засновано на Установчому з'їзді Міжнародної Соціалістичної партії Підкарпатської Русі, який відбувся в Ужгороді 21 березня 1920 року. Перший номер цього українського комуністичного органу вийшов у тому ж році напередодні Першотравневого свята 30-го квітня під назвою «Правда» і з підзаголовком: «Центральний орган Международной Социалистической партии Подкарпатской Руси. Выходит каждого тыждня в пятницу. Ответственный редактор: Иван Мондок». На дальшому етапі формування і розвитку цієї газети виділилися такі віхи: після заснування, у травні 1921 року, Комуністичної партії Чехословаччини «Правда» стала органом КПЧ. Починаючи двадцятим номером цього року (4 червня 1921), вона появлялася з підзаголовком: «Орган Коммунистической партии Чехословакии, округа Подкарпатской Руси». З січня 1922 року стала виходити під зміненою назвою «Карпатська правда». Подолавши мовну плутанину, з 1926 року газета друкувалась на українській літературній мові. До 1928 року «Карпатська правда» безпосередньо обслуговувала також українських трудящих Східної Словаччини, вона виховала тут групу дописувачів і ширше коло читачів, для яких залишилася і після учителькою, дороговказом, натхненницею у революційній боротьбі. У 1938 році було заборонено діяльність КПЧ, у зв'язку з чим було припинено також її орган «Карпатську правду», останній номер якої вийшов з датою 23 жовтня 1938 р. Під час фашистської окупації Закарпаття появилось ще кілька нелегальних випусків газети, а потім вона замовкла на певний час.

«Карпатська правда» друкувалась в Ужгороді і в Мукачеві. З самого початку вона боролась з матеріальними труднощами, з жор-

стокими обмеженнями, що їх накладав на революційну пресу буржуазний лад. Цензура конфіскувала більшість номерів газети, припиняла її іноді й на довгий час, підпорядковувала іншим покаранням. Були випадки, коли матеріали, які вільно друкувались в Чехії і на Словаччині, ужгородська цензура суворо викреслювала. У 1937 році представники КПЧ подали інтерпеляцію міністру правосуддя проти «конфіскаційної практики державної прокуратури в Ужгороді», яку крім закарпатських депутатів, підписало 20 чеських і словацьких комуністичних діячів, в тому числі А. Запотоцький, А. Годінова-Спурна, Е. Кліма, Й. Валло, д-р В. Клементіс, Я. Шверма та інші, але безрезультатно.

З дуже скромними творчими силами і ще скромнішою читацькою базою починала «Правда» свій шлях. «Праця наша в країні тисячолітньої колонії чужої буржуазії, в котрій широкі народні маси (в більшості неграмотні) ніколи не читали (про передплату ані не згадуємо) газету, була нелегка, — читасмо в передовій статті першого номера «Карпатської правди» за 1927 рік. — Найперше мусили її писати товариші, що не одержали освіти на рідній мові, тому спочатку не могли її писати так, як її пишемо сьогодні». Газета здійснила гігантську боротьбу у двох напрямках: у підвищенні якості роботи редакторів та у внесенні свого революційного слова в гуцу широким мас. Вона навчала трудящих читати комуністичну пресу, писати в газету, пропагувати її і платити за комуністичне друковане слово. В результаті напруженої боротьби у 1927 році «Карпатська правда» могла заявити, що вона «зараз має більше передплатників, ніж всі «тутешні руські» газети разом» (№ 1 від 2 січня 1927).

«Карпатська правда» відіграла важливу роль у стимулюванні революційної боротьби українців Чехословаччини як на території тодішньої Підкарпатської Русі, так також на території Східної Словаччини. «Правда» розсівала революційне зерно, із якого виріс в нас масовий пролетарський рух», — писала газета у 1930 році (№ 17—18). «Від самого початку було нашим намаганням, щоби наша газета була важливим чинником ширення пролетарської комуністичної свідомості між працюючими Підкарпаття і взагалі між українським населенням Чехословаччини», — проголошувала «Карпатська правда» у 1927 році. «Велика заслуга «Правди» у тому, що вона від самого початку ясно і рішуче стояла за пролетарську революцію взагалі, за Велику російську революцію, за III Інтер-



націонал», — писала «Карпатська правда», оглядаючи свій шлях у десяту річницю свого виникнення. Вона широко знайомила своїх читачів із здобутками трудящих Радянського Союзу, прищеплювала марксистський світогляд, вчила їх партійної грамоти. Газета наполегливо боролась за інтернаціональне єднання трудящих різних національностей Чехословаччини, за їх спільність у революційній боротьбі, прокладала шлях до заснування КПЧ, прикладала всіх зусиль до її зміцнення, збереження ідейної чистоти, застосування правильної і діючої бойової тактики.

Творцями «Правди», а потім «Карпатської правди» була ціла когорта партійних діячів. Крім засновника «Правди», колишнього ульянського учителя Івана Мондока, який у 20-х роках був першим секретарем Закарпатської крайової організації КПЧ і значився у період 1920 — 1929 років її відповідальним редактором, редактором або видавцем, обмінювалось на цих посадах 8 дальших комуністів, серед них такі визначні постаті, як Микола Сидоряк, Іван Локота та Олекса Борка-



нюк, перший кваліфікований закарпато-український комуністичний журналіст. Крім наведених на обкладинці газети, негласними редакторами «Карпатської правди» були дальші журналісти, передусім Феодосія Керчинська-Мондок, яку у 1926 році направив у Чехословаччину Виконком Комінтерну на допомогу українській комуністичній пресі, а також відомий закарпато-український комуністичний публіцист Микола Климпотюк, який працював у редакції «Карпатської правди» у другій половині 30-х років. Редактори та видавці «Карпатської правди» чергувались на цих постах, тому що їм постійно приходилось відбувати тюремне покарання за так звані пресові проступки. У редагуванні «Карпатської правди» брав участь також відомий чеський комуністич-

ний діяч Емануїл Кліма, який заснував і редагував у 1925 — 1926 роках молодіжний додаток до газети, на базі якого у 1926 році виник український комсомольський часопис «Працююча молодь».

Редакція «Правди» і «Карпатської правди» видавала також календарі для трудящих і «Читанки для працюючих», які були значно поширені також серед українців Східної Словаччини.

Після визволення Закарпаття Радянською Армією видання «Карпатської правди» було у 1944 році відновлене. Спочатку вона виходила в Мукачеві, а з 1945 року по сьогодні виходить в Ужгороді під назвою «Закарпатська правда», орган Закарпатського обласного комітету Комуністичної партії України і Обласної Ради депутатів трудящих». Тут же написано: «Видається з 30 квітня 1920 року».

В нас спадкоємцем «Карпатської правди» після визволення стало «Нове життя», яке у 1951 — 1958 роках було органом Пряшівського КК КПС.

З сімдесятилітньої відстані, через призму історичного досвіду і з висоти наших сучасних досягнень ми у значній повноті і силі бачимо та відчуваємо значення і вагу заснування нашого першого комуністичного друкованого органу, його ролі і досягнень у прокладанні шляху до нашого соціалістичного сьогодення. Це зобов'язує нас нагадувати нашому сучаснику, що плоди засіяного ним і його творцями зерна пожинаємо ми — наші сучасні і майбутні покоління.

Олена РУДЛОВЧАК.



Частенько навідується майстер заводу Віталій Васильович до підшефної школи. Тут завжди чекають на нього гуртківці, його малі помічники.

Ось і зараз, тільки Віталій Васильович переступив поріг третього класу, тільки привітався, як звідусюди й посипалося:

— Ой, ми так скучили за вами!

— Чому ви щодня не приходите?

— А ми он скільки зробили!

— Наш конвейєр «Тракторець» не зупиняється!

На дерев'яних стелажах стосами стояли картонні коробки для іграшкових тракторців. Їх виготовили третьокласники.

Оля Сивоскул і Юрко Скорик кинулись до них і одно подають майстрові коробку за коробкою.

— Гляньте, браку немає...

— А картонні заготовки кінчаються.

— Нічого, скоро ще будуть, підвезу, — пообіцяв Віталій Васильович і уважно обдивився коробки. — Молодці. Справжні помічники заводу, — похвалив.

Школярі обступили майстра і наперебій заходилися розповідати, що спочатку важкувато було обклеювати тонким папером бокові стінки коробки, рівно накладати малюнок тракторця. Все не виходило як слід. Тепер це — запросто. Може б, завод доручив їм щось складніше?

— Складніше, кажете?...

— замислився Віталій Васильович. — Цілий тиждень оце в підсобному цеху ми лаштували конвейєрну лінію. Будемо складати на ній новий іграшковий трактор. Діти ж їх так люблять...

Учні перезирнулися, а Юрко не втерпів:

— Може, і ми б могли не

ТЕ МАЛЕНЬКЕ ДЕРЕВЦЕ...

Оповідання

тільки коробки клеїти, а й тракторець складати?

— А деталі де візьмемо?

— На заводі ж є автомати — нароблять, — невгавали діти і одно допитувалися майстра: — Деталлями забезпечите? — Віталій Васильович усміхнувся: — Ось трішки підростете, то й забезпечимо. Хто з вас буде слюсарем, а хто — складальником. Це добре, що ви вже й зараз допомагаєте заводові.

— А я хочу бути, як батько — трактористом, — обізвався мовчазний Петрусь Шалата. — Хіба погано навчитися орати?

— А сад обробляти? — спитала Оля.

— І сад оброблятиму, аяк же.

— До речі, як там ваш сад? — В очах Віталія Васильовича заграли хитринки. Він сказав «ваш сад», хоч це з ним третьокласники садили його восени. Тож і домовились між собою: кожне деревце називати ім'ям того, хто його садив.

— Від осені ми там і не були. Якось так вийшло... — виправдовувалася Оля.

— А зима цього року була люта, деревця — незміцнілі... — похитав головою Віталій Васильович.

— Ходіте провідаємо наш сад, — загомоніли діти.

— А чого ж? Ходімо, — одразу ж погодився Віталій Васильович.

Ішли селом. Попід парканами, на городах ще іскрився сніг, хоча дороги й пагорби вже дихали весною. Від осель у поле зграями летіло вороння, раде теплому днів.

Ще звіддалік діти побачили свій сад. Молоді деревця, обкутані соломомо, були схожі на великі свічки. Віталію Васильовичу сподобалося, як учні обмотали їх.

— Це ось закутана Наталка — Ранет, це Валя — Шафран, а це — Марійка — Джонатан, — щебетали дівчатка.

Таж, жартуючи, діти дійшли в кінець саду. Раптом усі зупинилися — крайнє деревце стояло не закутане, навкруг нього видно безліч слідів.

— Ой лишенько!

— Це зайці тут похазяйнували!

Кора на стовбурці була обгризена, попідкушувані гілочки звисали на самих ниточках.

— Чия ж це яблунька? — запитав Віталій Васильович.

— Василя Литвинця, — знизав плечима Юрко. — Разом з батьками він виїхав з нашого села... Не вкутав стовбурце. Не встиг... А я... А ми...

— ... А ви прогавили! Чи пустить воно тепер бруньки? — з докором докінчив майстер. А помовчавши, спитав: — То що ж виходить? Коли хтось із вас захворіє чи кудись поїде, то й ваш конвейєр «Тракторець» зупиниться?

На мить усі привинкли. Про щось думали, певно, дуже важливе. Покрикувало вороння, повівав теплий вітерець, пригрівало полуденне сонечко.

— Та ні, Віталію Васильовичу, — нарешті мовила Оля. — Конвейєр «Тракторець» не зупиниться. І те маленьке деревце живиже.

— Ми його неодмінно виходимо, — запевнив Юрко. — Ось побачите! Дмитро головко.

ДОБРОГО ВАМ ЗДОРОВ'Я

КОЛИ СТОМИЛИСЬ НОГИ

Дедалі більше людей з оздоровчою метою вдаються до бігу й дозованої ходьби. Але у деякого навіть після не дуже тривалих занять виникає біль у ногах, відчуття втоми. Буває й так, що під вечір без видимих причин ми відчуваємо, як стомилися ноги: підошви горять, взуття тисне. В такому разі зробіть кілька нескладних вправ — і ви відчуєте полегшення.

1. Стати прямо. Лівою ногою робити кругові рухи, наче у вас під ногою м'яч. Повторити 20 разів кожною ногою.

2. Ноги поставте прямо. Піднятися навшпиньки, потім опуститися на п'яти — 20 разів. Спочатку повільно, потім швидко.

3. Сісти на підлогу — ноги витягнуті, руки в упорі ззаду. 20 разів підніміть ноги і торкніться підлоги п'ятами, потім, зігнувши ноги, — 20 разів кінчиками пальців.

4. Лягти на спину, ноги витягнуті. Зігнути пальці якомога дужче, потім різко випрямити. Повторити 20 разів.

5. Стати прямо, п'яти разом. Зробити 10 кроків — спочатку на зовнішньому краї підошви, і стільки ж на внутрішньому.

6. Стати прямо, пальці ніг ледь розчепірені. Правою ногою зробити мах уперед, назад і повернутися у вихідне положення (при цьому нога трохи торкається підлоги). Повторити кожною ногою 10 разів.

7. Права нога на носку, ліва за нею, на всій підошві, носки окремо. Перенесіть тягар тіла з лівої ноги на праву — коли ліва піднімається, права опускається. Повторити 20 разів.

8. Сісти. Праву ногу розслаблено перекинуто через ліву. Ступнею правої ноги описати 10 разів коло в один бік, 10 — в другий. Те саме лівою ногою.

Після гімнастики зробіть ванну для ніг. Двічі на тиждень тримайте деякий час ноги в теплій мильній воді. При цьому сильно тріть їх щіткою знизу вгору. Сполоснувши й витерши насухо, злегка змастіть олією і помасажуйте.

Раз за два тижні підпилюйте нігті пилкою. Кутики ледь округліть, щоб нігті не вросли в пальці. Зробіть теплу ванну і ретельно витріть ноги.

Дві ванни для натруджених ніг

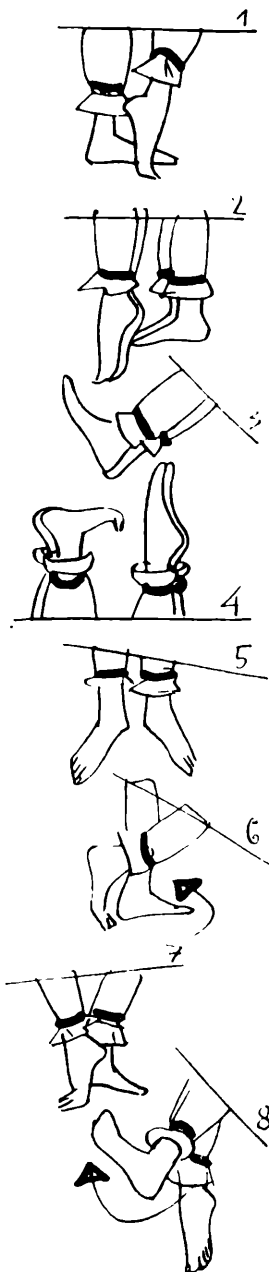
1. На літр води взяти по дві столові ложки ромашки, ляного насіння, польового хвощу. Для настою лікарські рослини не треба кип'ятити. Досить обпарити їх окропом і дати трохи вистоятися. Перед вживанням настій процідити через марлю.

2. На літр води одна столова ложка камфорного спирту або столового оцту.

Для поліпшення кровообігу в ногах:

На літр кип'яченої води — 2 столові ложки соснових бруньок і столову ложку оцту.

На потріскану шкіру ніг дезинфікуюче діє ванна з настоєм календули (одна столова ложка на літр води).



Георгія БУРГОНСЬКИЙ

НАША ДИТИНА

Батьки мають великий вплив на дитину в той період її розвитку, коли дитина вбирає розумом, усім єством навколишній світ. Саме тому батьки відповідальні за виховання.

Що треба робити?

Дивися на свою дитину, як на самостійну особистість. Дитина вмис відчувати так само, як і доросла людина. Стався до дитини ввічливо і ласкаво.

Говори з нею про деякі плани, що стосуються домашнього господарства. Наприклад, що купити, що полагодити, що зекономити, аби дитина почувалася членом сімейного колективу. Регулярно дитина повинна мати якісь обов'язки й виконувати їх з раннього віку. Поважай довір'я дитини, її погляди і плани.

Своїм поведженням доводь дитині, що вмисш дотримувати слова. Навчай в усьому досягати найкращих результатів.

Похвали за виконане завдання.

Похвали за старанність навіть тоді, коли досягнуте не має особливого значення.

Раніше, ніж присоромити чи покарати дитину, постарайся збагнути, з яких міркувань вона зробила цей вчинок.

Поводься так, щоб дитина не боялася прийти до тебе й зізнатися в якомусь вчинку, за який її треба було б покарати.

Чого треба уникати?

Не поведься з дитиною весь час так, як з маленькою. Тобі, можливо, це й приносить задоволення, але ж гальмує душевний розвиток дитини. Не маніж дитину, не роби за неї те, що їй доступне самій. Дитина ніколи не буває настільки немічною, щоб чогось не робити або чомусь не навчитися. Чим раніше дитина навчиться бути самостійною, тим легше буде їй у житті. Не зіпсуй її, даючи все, що хоче. Навчи цінувати те, що одержує. Нагадай, що все те, що дають батьки, коштує праці, пообіцяй дитині, що коли в майбутньому старанно буде працювати, то зможе досягти омріяного.

Вихованням ти можеш багато чого досягти. У переважній більшості випадків вона зробить те, чого ти від неї очікуєш.

Виховуючи дитину, батько, мати і всі родичі повинні діяти погоджено, інакше виникнуть внутрішні протиріччя.

Моральний аспект дитячого характеру

Благородні люди всім подобаються, хоча іноді доводиться чути, що благородство не приносить ніякої користі і що грубість та хитрість у нашому світі вигідніші помічники. Але ми, зрозуміло, проти того, щоб дитина досягала успіхів грубістю та хитрістю. Нехай краще буде прямою, чесною, морально стійкою та благородною. Чи можемо виховати в дитині такі риси? Звичайно, можемо.

Що потрібно робити?

Насамперед самі будьте прикладом благородного ставлення до навколишнього світу.

Навчай дитину дисципліни, правильного режиму. Будь послідовним. Вимагай, щоб дитина була слухняною не з принуки, а з переконання.

Вимагай, щоб дитина виконувала завдання, давай їй відповідальні доручення. Розбери випадки, коли завдання не виконане. Покажи дитині прекрасні приклади непохитності характеру, мужності, любові до людей, вірності ідеям.

Чого треба уникати?

Своїх грубих і неблагородних вчинків, непослідовності, неправдивості, недисциплінованості, неакуратності в житті.

Слабості стосовно дитини.

Поступливості в усьому, зманіжування, потурання, мовляв, нехай дитині живеться краще, ніж мені.

Не позбавляти дитину життєвих труднощів.

Не наслідувати ті родини, в яких зовсім інші погляди на виховання, хто нічим не обмежує своїх дітей, дає їм гроші й дозволяє крикливо одягатися.

Уникайте надмірної суворості й шкідливої поступливості.

Пам'ятай! Для правильного розвитку характеру менш небезпечні скромність та матеріальні нестатки, ніж розкіш, надмірності.

Тому відмовтеся од щоденних подарунків, нехай вони будуть як свято. Дитина має знати, що в подарунок вкладено працю, неабияке напруження. Не показуйте дитині, що в вас багато грошей, не хизуйтеся цим. Звертайте її увагу на те, скільки було витрачено праці. Лише тоді дитина буде вдячною.

Виховання за столом

Дотримання гігієнічних навичок перед їжею, зразкове поведіння і правильне харчування — необхідні умови для здорового розвитку і щастя.

Цьому ми вчимося у дошкільному віці. Людина, яка не звикла правильно харчуватися, вередлива до харчів, не буває здоровою. Отже, й щасливою. Такі люди примхливі не лише до їжі, але й до всього іншого.

Що слід робити?

Нехай кожен у сім'ї їсть те, що подається на стіл, і нехай це дитина бачить.

Нехай їжа стане радісною і приємною подією в житті сім'ї.

Подбай, щоб їжа була красиво подана (не їж ні з каструлі, ні на папері), не клади багато на тарілку. Коли дитині буде мало, завжди можна додати, але слід це робити ласкаво. Не дозволяй, щоб дитина сиділа біля їжі більше 30-ти хвилин.

Чого слід уникати?

Не годуй дитину між сніданком, обідом та вечерею.

Не розповідай, що ти, твій чоловік чи дитина люблять чи не люблять споживати.

Не порівнюй апетит своєї дитини з апетитом малюка сусідського.

Не показуй дитині, що ти страждаєш, коли в неї поганий апетит.

Не лай дитину, коли вона їсть, не загрожує, не примушуй їсти. Пам'ятай! Здоровій дитині не шкідливо якийсь раз не поїсти.



Слухняність

Слухняності може досягти той, хто має авторитет. Відповідальність за здоров'я і виховання дітей несуть батьки, вони повинні вимагати, щоб їх слухали.

Правильне виховання неможливе без батьківського авторитету. Дитині ще всього не поясниш. Авторитет же набувається працею. Діти швидко визначають, хто заслуговує поваги за свою роботу, і визнають за авторитет. Насильством, криком та фізичною карою авторитету не здобудеш. Батьки повинні діяти ласкаво, але несхитно. Батько й мати мають користуватись рівним авторитетом у своїх дітей.

Що треба робити?

Якщо ти дитині дасш завдання, зважай: їй потрібен час, аби перевести увагу з попереднього заняття.

Завдання має бути просте, зрозуміле.

Давай дитині лише посильне доручення, тоді зможеш вимагати виконання.

Іноді говори з дитиною про те, що було причиною вашої суперечки, поясни, чому малюк повинен слухатися.

Пам'ятай, що є різниця між свідомою неслухняністю і дитячими помилками.

Чого слід уникати?

Не провокуй дитину, не спричиняй такі ситуації, коли дитина стає впертою, не смійся з неї.

Коли дав якусь завдання, не проси, не благай дитину, щоб виконала його.

Не говори з іншими в присутності дитини, що вона неслухняна. Не поведься сам як та дитина. Пам'ятай! Ти ставиш дитину в сутужну ситуацію:

Якщо ти дозволиш зробити те, що в інших випадках забороняєш; якщо звинувачуєш дитину в тому, в чому вона не винна.

Щоб дитина була слухняною, цьому треба вчити. Не підганяй дитину, коли вона виконує щось повільно.

Не смійся з дитини, коли вона занадто розуміє.

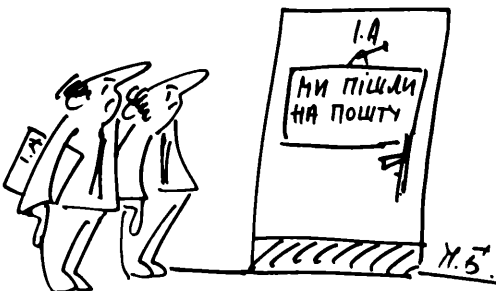
Не старайся хизуватися своєю дитиною в товаристві.

Не вихваляй здібностей малюка в його присутності.

Пам'ятай! Для дитини виховання важливіше, ніж успадковані риси характеру.

У цьому відношенні ти можеш принести дитині велику користь.

(Із книги «Наша дитина».)



ПОВЕРНЕННЮ НЕ ПІДЛЯГЄ

- У тебе новий братик? — питають одного хлопчика.
- Є, але він мені не подобається: личко червоне, і весь час реве.
- А ви його верніть назад.
- Не можна, ми ним два дні покористувалися.

Тест для розваги

1. У піджаку чоловіка ви випадково знайдете дамську носову хустинку, яка взагалі вам не належить:

а) погодитесь з його поясненням, що це несерйозний жарт ваших колег;

б) мовчите, як льодовий сфінкс;

2. Чоловік відразу почне занадто турбуватися про свій зовнішній вигляд:

а) подумаєте, що ви його цьому, нарешті, навчили;

б) подумаєте, що за цим цілком безперечно таїться інша жінка;

3. На роботу, де працює і ваш чоловік, влаштується молода атрактивна жінка:

а) приймете цей факт байдуже;

б) для певності оглянете її з усіх боків і відразу повідомите чоловікові про всі її недоліки;

4. Чоловік останнім часом ходить додому з роботи трохи пізніше:

а) міркуєте, чи випадково він не проводить додому когось із своїх колег-жінок;

б) зрозумієте, що у нього дуже ба-

гато роботи, а в нормальному часі не може усе встигнути;

5. Чоловік запропонує, щоб ви цього-річну відпустку провели кожний окремо:

а) гадаєте, що він хоче йти у відпустку сам, аби трохи «забавився»;

б) усвідомите собі, що це взагалі непогана пропозиція, адже і вам потрібно трохи побути самою;

6. У поштової скриньці ви знайдете лист, написаний жіночою рукою, але адресований вашому чоловікові:

а) обережно відкриєте його над парою;

б) почекаєте, поки чоловік дасть вам його, як звичайно, прочитати;

7. Уві сні ваш чоловік висловить жіноче ім'я, але не ваше:

а) відразу розбудите його і будете вимагати пояснення;

б) дасте йому спокій, певно, бідолаха, перепрацювався;

Очки:	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
а)	3	3	2	2	1	0	0
б)	2	1	0	3	2	3	3

Зраховували добре?

А який результат?

Його відшукаєте на сторінці 146

НЕ ЗАБУВАЙТЕ НА СВОЄ ПОХОДЖЕННЯ! . . .

До недожитого 75-річчя

Василь Васильович ГРИВНА народився 22 квітня 1915 року в селі Бехерів, що на Бардівщині. Помер 19 січня 1987 року в Пряшеві і похований на міському цвинтарі.

З п'яти років Василь Васильович разом із старшою сестрою Марією залишились бідними сиротами. В рідному Бехерові він закінчив народну школу. Потім служив у Біловезжі. Воєнні роки гонили Гривну-гімназиста з Мукачова в Рахів, Сваляву, і, нарешті, у слов'янську Прагу, де закінчив середню освіту. Розпочав студіювати на медичному факультеті, але закінчив російську мову та історію на Братиславському філософському факультеті (1940 — 1947 рр.). Працював учителем у Братиславі, у Гуменській російській гімназії, у Пряшівській педагогічною завідувачем, завідувачим інститутом історії, а згодом 8 років очолював Кафедру історії Пряшівського філософського факультету, Кошицького університету ім. П. Й. Шафарика. В 1958 році В. В. Гривна вступив в ряди членів КПЧ, а від 1964 року працював доцентом загальної історії.



Кожен, хто знав доц. Василя Васильовича Гривну підтвердить, що це була щира, занадто скромна людина з дуже сильно розвинутим соціальним почуттям. Не заперечуємо, що це є і результат його сироманського життя — боротьби, знуцання над нашим населенням в умовах «масариківського раю», але також наукового студіювання епохи феодалізму.

Він сам намагався і других просив постоно і терпеливо повертатися до історії наших східнослов'янських предків — білих хорватів, про які маємо письмові згадки починаючи 907 роком і кінчаючи 992 роком.

Високо розвинуті й науковими фактами підсилювані почуття Василя Васильовича, ніколи не обминали коріння нашої «культурності» на відміну від тих, які намагаються нам доказати західне джерело «руської» освіченості. Він доводив, що це теж доля людності, яка довгий час живе поза межами національної держави. В частих, довгих і задушевних розмовах він інколи робив аналогію, хоча зараз виправлявся, що доля закарпатських русинів-українців відцуралась від них, як і від нього, часто сумнівався про ту або іншу «історичну правду» . . . І знов переконливо доводив, що у 988 р. введене християнство лише прискорило процес розвитку централізованої Київської Русі, яка вже тоді існувала. Її історія почалась набагато раніше, ніж у ній утвердилася християнська церква. Прикладом цього є і братнє Закарпаття, народні маси якого до нової віри ставилися ворожо. З тих далеких часів до сьогоднішніх днів збереглись численні фольклорні твори: русальні та обрядові пісні, колядки, молитви до Сонця, Землі і Води, заклинання тощо.

Вшануймо недожите 75-річчя Василя Васильовича ГРИВНИ і тим, що зосередимо усі свої зусилля на комплексне розуміння феномену культури українського народу та українського населення Пряшівщини.

К. МИХАЙЛІВ.

ПРАГА

*Через гори, ріки, переліски,
Настилаючи за гаттю гать,
Йшли відважні воїни — танкісти
Рідну Злату Прагу визволять.*

*А вона у відчаї волала —
Задушить хотів її фашист.
Йшли танкісти маршем без привалу
Під снарядно-кулеметний свист.*

*Брали хлопці з ходу перевали
І кипів тоді жорстокий герць.
Воїни Судети осіддали
І на Прагу рвучко-навпростець.*

*А серед ефіру різноладдя
Чувсь і чувся поклик — допоможіть!
Ми якраз устигли, чехи-браття,
Подолати смерті рубежі.*

*Слався ж, гей визвольників відваго,
Що вплелася у вінок пісень!
— Наздар! Наздар! — нас вітала Прага
І гримів усюди святодень.*

(із циклу «Етапи шляху бойового»).

МІНІІСТОРІЯ НАЙБІЛЬШОЇ ВІЙНИ

1939 рік:

14. III. — Розбиття Чехословаччини і оголошення т. з. Словацького штату.
15. III. — Гітлер загарбав чеську країну, і було утворено Протекторат Чехія і Моравія.
13. IV. — Італія зайняла Албанію.
22. V. — В Берліні підписано німецько-італійський союзний договір.
 1. IX. — Німецькі війська напали на Польщу.
 3. IX. — Великобританія і Франція оголосили Німеччині війну.
10. IX. — Канада оголосила Німеччині війну.
28. IX. — Варшава капітулювала. В Москві підписано Договір про границі між Німеччиною і СРСР на польській території.
30. XI. — Президент Фінляндії оголосив воєнний стан з Радянським Союзом.

1940 рік:

13. III. — СРСР заключив мирний договір з Фінляндією.
11. IV. — Великобританські воєнні частини почали інвазію в Норвегії.
10. V. — Почався німецький напад на Голландію, Бельгію і Люксембург.
 5. VI. — Німецькі війська почали напад на Францію.
10. VI. — Італія оголосила війну Франції та Великобританії.
14. VI. — Німецькі війська зайняли Париж.
9. VII. — В Лондоні утворено тимчасовий чехословацький уряд.
21. VII. — Естонія, Литва і Латвія стають складовою частиною Радянського Союзу.
17. VIII. — Німеччина оголосила тотальну блокаду Англії.
 7. X. — Німецькі війська вступили до Румунії.
20. XI. — Угорщина приєдналась до пакту трьох держав.
23. XI. — Румунія приєдналась до пакту трьох великих держав.
24. XI. — Словаччина приєдналась до пакту трьох великих держав.

1941 рік:

1. III. — Болгарія приєдналась до пакту трьох держав.

2. III. — Німецькі війська вступили в Болгарію.
6. IV. — Німці почали загарбувати Югославію і Грецію.
13. IV. — В Москві підписано договір про ненапад між СРСР і Японією.
18. VI. — Німеччина і Туреччина підписали договір про дружбу.
22. VI. — Німецькі, фінляндські і румунські війська напали на Радянський Союз. Італія оголосила війну СРСР.
23. VI. — Уряд Словацького штату оголосив війну Радянському Союзу.
27. VI. — Угорщина оголосила війну СРСР.
 2. X. — Німецькі війська почали атаку на Москву.
26. XI. — Радянські війська розпочали контратаку на Україні.
 6. XII. — Радянські війська розпочали контратаку під Москвою.
 8. XII. — Сполучені Штати Америки і Великобританія оголосили війну Японії.
13. XII. — Червона Армія розбила німецькі війська під Москвою.
14. XII. — Румунія, Болгарія, Угорщина, Словаччина і Хорватія оголосили війну Сполученим Штатам Америки.

1942 рік:

1. I. — 28 союзних країн підписали у Вашингтоні Декларацію про те, що не заключать з ворогом сепаратний договір.
27. V. — В Празі здійснено замах на Гейдріха.
11. VI. — У Вашингтоні підписано угоду між СРСР та США про взаємодопомогу, і домовлено відкрити другий фронт.
17. VIII. — Німці почали наступ на Сталінград.
 6. X. — СРСР, США і Великобританія підписали угоду про поставки зброї Радянському Союзу.

1943 рік:

26. I. — Червона Армія закінчила ліквідацію німецьких загарбників під Сталінградом.
28. I. — В Німеччині оголошено тотальну мобілізацію.
21. III. — Британські війська почали наступ в Тунісі.

- 12. V. — Німецькі та італійські війська капітулювали в Тунісі.
- 9. IX. — Іран оголосив війну Німеччині.
- 12. IX. — Німецькі парашутисти визволили Муссоліні, який сформував в Італії народний фашистський уряд.
- 6. XI. — Радянські війська за допомоги бійців Першого чехословацького військового корпусу визволили місто Київ.
- 28. XI. — В Тегерані почала свою роботу конференція Сталіна, Рузвельта і Черчіля, на якій було прийнято декларацію про спільні акції у війні проти Німеччини.
- 5. XII. — В Югославії створено Національний фронт визволення на чолі з Тіто.

1944 рік:

- 27. I. — Червона Армія ліквідувала німецьке оточення Ленінграду.
- 19. III. — Німецькі війська зайняли Угорщину.
- 24. III. — Німецькі війська зайняли Румунію.
- 31. III. — Червона Армія вступила в Румунію.
- 8. IV. — Червона Армія почала визволяти Крим.
- 20. VII. — Німецький генералітет здійснив неуспішний атентат на Гітлера.
- 3. X. — Червона Армія форсувала Віслу.
- 25. X. — Французькі війська визволили Париж і Версаль. Румунія оголосила війну Німеччині.
- 29. X. — Спалахнуло Словацьке національне повстання.
- 31. X. — Червона Армія визволила Бухарест.
- 11. XI. — Американська армія досягла кордонів Німеччини.
- 3. X. — Червона Армія переступила кордони Югославії.
- 6. X. — Перший чехословацький армійський корпус переступив чехословацький кордон на Дуклі.
- 23. X. — Червона Армія перейшла через границі Пруссії.
- 8. XI. — Рузвельта вчетверте обрано президентом США.
- 28. XI. — Угорщина оголосила війну Німеччині.

1945 рік:

- 12. I. — Розпочався великий наступ Червоної Армії на Віслі.

- 18. I. — Червона Армія визволила Варшаву.
 - 19. I. — Червона Армія визволила Пряшів та Кошиці.
 - 4. II. — В Ялті розпочала свою роботу конференція великої трійки — Сталіна, Рузвельта і Черчіля.
 - 13. II. — Червона Армія зайняла Відень.
 - 4. IV. — Червона Армія визволила Братиславу.
 - 25. IV. — Радянські і американські війська зустрілись на Ельбі.
 - 29. IV. — Німецькі війська в Італії підписали безумовну капітуляцію.
 - 30. IV. — Гітлер покінчив самогубством. Його наступником став Деніц.
 - 2. V. — Радянські війська зайняли Берлін.
 - 5. V. — В Чехії спалахнуло народне повстання.
 - 7. V. — В Ремеші підписано безумовну капітуляцію німецьких військ.
 - 8. V. — В Берліні підписано безумовну капітуляцію німецьких військ.
 - 9. V. — Червона Армія визволила Прагу, і на цьому закінчились воєнні операції в Європі.
 - 8. VIII. — Сполучені Штати Америки скинули атомну бомбу на Хіросіму.
 - 9. VIII. — Радянський Союз оголосив війну Японії.
 - 2. IX. — Японія підписала безумовну капітуляцію.
- Так закінчилась найстрашніша світова війна в історії людства.



БАЛАДА ПРО ДОРОЖНИКА ПАВЛА ХАМУЛЯКА

Десь там, в Берліні, війська червонозорі
війну втопили, розпалену в кривавій Шпрее,
і крейдою МИР оздобили на стінах
нечестивого рейхству,
десь там історія впрягала позерів, і
статистів, і героїв у буденні мирні ролі,
і маршал Конев танкову відвагу
повів у вічність легендарну, щоб визволену
Прагу
побачив світ в бузковім морі.

А тут у добрім настрої вийшов за село
ласкавий лікар поранених доріг,
бо вдома втриматись не міг,
бо дивне нвтхнення людині душу розпекло
— дорогу, мов стрічку, оновлену покласти
до ніг братам.
Нехай по ній пройдуть, по скатертині,
вертаючись з піснями до отчого дому, полки
та батальйони.

Павло копав, копав і шанцям виголював
бровки... Здавалось, дорога скаржилась
йому тихенько:
— Лікуй мене, розірвану, вродливий мій
сину, лікуй мою проломлену танками спину,
бо на спині моїй набої свастики справляли
чорную гостину.
Здивовано всімався Павло своїм думкам,
на рани пекучі клав цілющий камінь-
бальзам, холодний маленько.

Ствранны крутив самокрутку, затягувався
димом махорки і довго в небо дивився,
радістю охоплений.
Боліли м'язи втомлені,
бо в небі гордо дві кані,
дві горді пророчиці-птиці,
кружляли, кружляли, кружляли
і ніби за колесом колесо з вогняними
спицями по небі розмашисто котили, котили
на голову розквітчній Кам'яній.

Ніхто не бачив очей Павла щасливих.
А кані кружляли, кружляли,
у сонця дощу веселого довірливо просили,
та випросили сиву зливу сліз, аж пожатві
обличчя,
аж посивіє волосся в молодій вдовиці,
що буде битись об стіни, як поранена
птиця...

А покищо Павло махорку докурював,
руками зарівняні ями, мов тіло жіноче,
любовно погладжував і шанець задумливо
далі копав,
і долю свою у руки спітнілі поклав,
бо налетіла кирка дзьобом гострим
на бугорець суглинний, на смертельне око
мінне...

Ніхто не бачив, як міна вибила сонцю зуби,
лише дорога зітхнула на весь зелений
простір, до глини припали невинні,
цілунком мертвим скривавлені губи...
Пилила дорога курявою сірою,
живою стрічкою звивалась,
впиралась у небо блакитне,
на марші кипіли полки за полками
дзвінкими піснями,
до отчого поспішали, далекого дому.

Кріз серце мос пройшли батальйони
червонозорі
і смерть майстра дорожнього.
А жінка — жалобі обвуглена тополя
посеред поля —
стояла край дороги в своєму кам'яному
горі...
Пилили, пилили курявою сірою, білою,
пилили полки червонозорі
по Павловій фанійній лабірській дорозі...

Дві пророчиці-птиці кані
малят виводили в Кам'яній.

Усі плачуть: і мати, і тітка Галька, і тітка Варка. І бабуся витирає непрохані сльози красчком крапчастої хустки. Нехай поплачуть — то од радості!

Закінчилась війна! Перемога!

І йдуть щодня листи. У них вирує війна: тривога й радість, сподівання і біль.

З кожного двору виглядають листоношу — старого сивого діда Макара. І я виглядаю. Мати одягає мене у вишивану сорочку й полотняні, бузиною фарбовані штанці. Виринаюся з тісної хатини на широку вулицю — стрічати діда-листоношу. Він дасть мені розносити листи, бо я вже всіх на нашій кутку знаю і допомагаю йому. Я хочу теж, як виросту, бути листоношею. Тільки дуже погано, коли приносиш людям болісні листи, оті трикутники, з якими до хати вривається тяжке і невтішне горе.

То все війна! Хай вона навічно буде проклята і живими, і мертвими, і ненародженими в усьому світі! Так дорослі кажуть, і я повторюю за ними.

По дорозі до мене бжить тітчина Варчина Шура. Маленька, як кізочка, і біло-русва, як льон. Її сині очі з захватом оглядають світ, а маленький носик задерся догори.

У Шури тато загинув на початку війни, і вона його не пам'ятає, бо маленька була, мама колихала її в колисці.

А ось і Толя. Його голова

СОЛОВ'І В КАЛИНИ

стрижена «драбинкою», а ніс уже облупився на сонці. Він жене колесо, і воно розсипає по вулиці дзвін.

Ми живемо поруч і цілими днями разом граємося. Он вигулькує в кінці вулиці дід — листоноша. Біжу до нього. Дід здалеку всміхається мені, а коли підбігаю, гладить по голові, пригортає до себе. Його біла борода торкається моєї шиї, і я регочу.

— Ой, як ваша борода лоскочеться!

— Ох ти, пустун! сміється листоноша. — Ну, то понесемо листи? — запитує і лукаво поглядає на мене.

— Понесемо, понесемо, — стрибаю біля дідуса.

Дід бере мене за руку, поволі рушає.

— Ну, Шурику, ходімо найперше до вас! — виймає з сумки листа, і я, догадавшись, аж нетямлюсь од радості.

— Батько їде! — репетую на всю вулицю і біжу до хати. Дід, спираючись на ковнінку, поспішає за мною.

У хату враз набиваються сусідки, вбігає тітка Галька з дітьми. До мене підходять мої двоюрідні брати Ваня, Коля і Володя.

— А до мене батько їде! — хвалюся.

— І до нас їде! — кричать хлопці, побачивши, що дідусь подав і їхній матері листа.

— Їдуть, їдуть, дітоньки! — пригортає і цілує нас наша бабуся. По її щоках котяться сльози і капають нам на голову.

Потім дід Макара і я залишаємо всіх з бурхливою, жаданою радістю несемо вісті іншим.

Біля воріт нас виглядають. А в очах — і біль, і тривога, і надія.

Несемо листи — трикутники і матерям, і дівчатам, і бабусям. Несемо радісні вісті.

Нас цілують і обіймають. Нас із дідом садовлять за стіл і частують, а інші уже виглядають і гукають нас.

— Не плачте, вдови, — говорить дід жінкам, чоловіки яких загинули. — Не плачте. Ваші герої кров пролили свою, щоб сьогодні був такий день. Вічна шана їм! — І він уклоняється жінкам...

Радіють люди... І плачуть од щастя, і цілюються з сусідками, з родичами.

А кругом так гарно, так біло від молодих вишеньок і яблунь, що піднялися на місці спалених. Пелюстки осипаються на дідову сиву голову, на тіток, на листи, які вони читають.

А з розквітливих калин лине бентежна солов'їна пісня — пісня мирної весни.

Валентин БОГАЄВСЬКИЙ.

РОЗДУМ ПРО ПРОЙДЕНЕ

Одного ювілейного жовтневого дня я не випадково опинився перед монументальним Пам'ятником чехословацьким воїнам, полеглим на Дуклі. Поклонившись їх пам'яті, я пішов по кладовищу. На окремих мармурових плитах читаю

викарбовані імена полеглих воїнів. Мало котре із викарбованих імен незнайоми мені.

Он тут похоронений той боєць, з ким доля випадкою мене звела. Не разом зі мною він, рятуючись від хортистського

пендрика, опинився на Радянській землі. Однак разом ми, проживаючи на Півночі Країни Рад, дали свій внесок у будівництво Північно-Печорської магістралі. Потім, в кінці сорок другого року, отримавши «Удостоверение», разом ми провели три тижні в поїздах, добираючись з Півночі до підуральського міста Бузулуку. Тут, власне, формувалась Чехословацька військова частина.

Вмить мій зір сперся на іншому прізвищі, викарбованому на надгробній плиті. Це тут відпочиває той бойовий друг, з яким в підуральські кріпкі морози на берегах Самарки в Бузулуку разом завоювали військовою майстерністю, а згодом разом те саме робили, але в літню спеку, в Новохоперську.

З ним же, попрощавшись з гостинними новохоперчанами, ми разом подались до фронтової лінії. Разом з ним та пліч-о-пліч з червоноармійцями ми форсували Дніпро, понтонним мостом пробираючись на лютізький плацдарм, щоб згодом брати участь у визвольній столиці Радянської України — міста Києва. Разом ми дивили заграву над містом, а шостого листопада сорок третього року разом з ним і з киянами ми славили 26 річницю Великого Жовтня.

І далі, з ним же, моїм бойовим другом, разом ми в рядах «свободовців» виганяли фашистську нечисть із української землі — Руди, Білої Церкви, Жашкова...

Уважно придивляюсь на інше прізвище, викарбоване на надгробній плиті. Дуже добре знайоме ім'я бойового друга. І з ним ми разом на Дуклі добивались по кров'ю покропленій землі до рідного краю — через криваві висоти, через Гірову гору, через безіменну висоту, через гористо-лісову місцевість...

Горе, страждання, страхіття війни — давно позаду. Чотири з половиною десятиків років позаду. Бо тоді, нарешті перестала здригати земля й тремтіти повітря від смертоносних вибухів снарядів, а мирне життя почало розгортатись і на Сході республіки.

Імена чехословацьких воїнів, викарбовані на надгробних плитах на Дуклянському кладовищі — це імена тих безстрашних бійців, хто в грізні часи війни пожертвував своє життя, щоб ми жили й дожились щасливого сьогодення. Вони змушують відкритими очима подивитись навколо себе. Помітити, як у мирний час на протязі чотирьох з половиною десятиліть теж рідний край на Сході батьківщини розвивався, перетворювався, могутнів.

Ми, кому пощастило уцілілим пробратись крізь вогонь війни, ступивши на землю визволеної батьківщини, рідний край на Сході знайшли в печальному стані. На місцях колишніх осель позіхали згарища й попелища, з яких тут-там стирчали обгорілі димарі, наче знаки оклику за страшними вчинками нищівної війни.

Бачили ми й те, як збіднілі жителі, фашистами евакуйовані, повертались до розорених рідних хат. Не уникло нашому оку й те, як біда примусила голодних евакуантів нашвидкоруч будувати землянки чи цілими родинами тиснутись у уцілілих хатинах.

Хоч і в трудних та скрутних післявоєнних умовах, і на Сході закипіло нове життя. Життя в новому, народно-демократичному ладі, а пізніше — в соціалістичному.

Під ударами запалистих робочих рук та за допомоги держави — швидко й поступово стали зникати з лиця землі жахливі сліди війни. Згодом став вириватись у повітря перший дим із коминів нових заводів і фабрик — у Снині й Межилабірцях, у Свиднику й Бистромому, в Стропкові й Старій Любовні, в Генцівцях і Шаці.

Тисячі українських трудящих на Пряшівщині, віками соціально й національно гноблені за попередніх режимів, свою «америку» знайшли в рідному краї — в Снинському «Вигорлаті» і межилабірцькій «Транспорті», в Свидницькій Швейній фабриці ім. кап. Я. Налепки і стропківській «Теслі», в Гуменському

«Хемлоні» й Бардлівському «Ясі», в Старолюбівнянській «Гвинтовій фабриці» «Скруткарні» і Східнославацькому металургійному комбінаті та в численних інших підприємствах та установах.

Мирні роки розпочались налагоджуванням соціального питання. Негайно хазяями землі стали ті, хто обробляв землю. Вслід за тим — на ґрунях і низовинах раптом стали зникати межі і смужки землі, а на їх місцях розташувались безмежні лани, на яких колишні одноосібники колективно стали здобувати хліб насущний. По українських селах одними з перших господарів на колективних полях стали габурчани і орябинці, дубів'яни й камйончани, нижньополянчани й мирошів'яни, а невдовзі — артільними стали майже всі села Східно-Словацького краю.

Поступово міняли своє обличчя теж наші села. Швидко поскидували солом'яні стріхи — тягар віків, а хатини замінили сонячні «муруваниці» під черепицею чи етернітом.

Ленінське рішення національного питання у спільній батьківщині не обійшло й українське населення Пряшівщини.

Як тільки промчала буря війни по Пряшівщині, до українського населення живою мовою промовила газета-тижневик «Пряшевщина». А до людей зі сцени озвався Пряшівський Український національний театр. Та через пару років озвався теж Піддуклянський український народний ансамбль.

На шостому році вільного життя, запроваджуючи в практику ленінське рішення національного питання, засновується Культурний союз українських трудящих, замінивши попередню Українську Народну Раду Пряшівщини, яка вже відіграла свою роль.

Новостворений Союз швидко й на повну пару розгорнув свою діяльність серед українського населення. У зміст його діяльності увійшли: організування Свидницьких Свят української культури і Свята пісні і танцю по районах, Фес-

тивалю драми й художнього слова ім. О. В. Духновича в Міжлабірцях, лекцій, бесід та інших культурно-освітніх акцій. У помічники своєї масово-політичної діяльності Союз взяв українську пресу — газету-тижневик «Нове життя», ілюстрований журнал-щомісячник «Дружно вперед» та літературно-художній журнал-двомісячник «Дукля».

Третього року після визволення з міста Пряшева рідною мовою до українських слухачів промовила Українська студія Чехословацького радіо.

Ровесниками Студії виявились перші літературні ластівки: збірник поезій Федора Лазорика «Голос гнаних і голодних» та збірник поезій «Бельє облака» Івана Мацінського.

Вслід за першими збірниками поезій місцевих авторів світ побачила теж Українська секція Спілки словацьких письменників, членами якої став десяток чехословацьких українських письменників, що у своїх творах стали художньо відтворювати минуле життя свого народу та сучасне будівниче життя. Написаним творам дорогу до читача щиро прокладав Відділ української літератури Словацького педагогічного видавництва, який щороку видає понад десяток книг місцевих авторів.

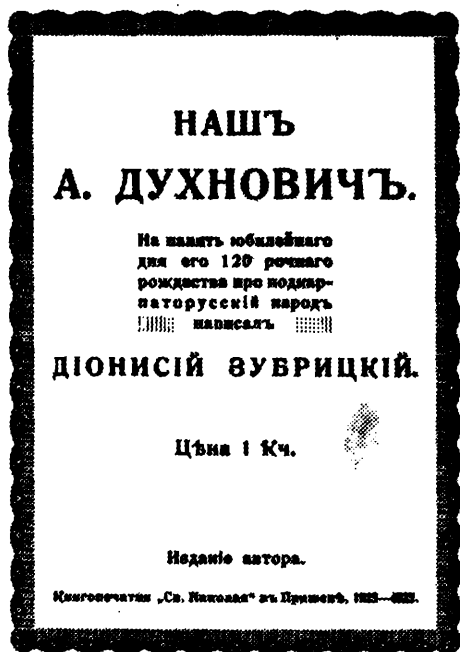
Збереження народної скарбниці знайшло своє достойне місце: побудовою в Свиднику Музею української культури, де старанно зосереджуються вартості культури українського населення.

Період чотирьох з половиною десятиків років ущент згладив сліди нищівної війни і на Сході республіки. Однак, не вирвав із серцець і пам'яті людей усвідомлення — якою ціною було викуплено свободу для нашої Батьківщини та, нарешті, попереджує, що й подальший розвиток країни, підвищення життєвого рівня її жителів єдино можливий під чистим мирним небом.

Федір ІВАНЧОВ.

ДЕНИС ЗУБРИЦЬКИЙ

До видатних українських представників суспільно-політичного та культурного життя Східної Словаччини належить педагог, літератор та історик літератури Денис (Діонісій) Зубрицький. Його діяльність, яка зосереджувалася на місто Пряшів, поки що не вивчена, навіть біографічні дані про культурно-освітнього діяча не повні, обмежені.



Денис Зубрицький народився 20 червня 1895 року в селі Дячів. Помер 15 квітня 1949 р. в Пряшеї, де на місцевому цвинтарі знаходиться його могила. Відомо, що він був учителем, а пізніше й директором Пряшівської руської горожанської школи. Виховав багато своїх наступників. Як згадують його учні, він був добрим педагогом, намагався прищепити своїм учням любов до рідної землі, вчив їх розуміти й пишатися культурою свого народу. Був учителем української орієнтації, знайомив своїх учнів не тільки з російською, але й з українською літературою. Сам був також літератором. Його активна літературна діяльність припадає на двадцяті і тридцяті роки нашого століття. Поезії і короткі прозові твори він писав народно-пісенною манерою української літературної мови. Ці твори друкувались на сторінках періодичних видань «Наш рідний край», «Віночок», «Пчілка» та ін., які виходили на Закарпатті і на Східній Словаччині. Д. Зубрицький працював певний час редактором журналу «Русское слово». Виступав як літературний критик, перекладач, автор творів для дітей. Знайомив читачку публіку Східної Словаччини з історією українського народу, був також автором розвідок з історії закарпатоукраїнської літератури. Окремими брошурами вийшли його дослідження про Олександра Духновича (Пряшів, 1923) та Олександра Павловича (Ужгород,

ВІДПОВІДЬ НА ТЕСТ «ВИ РЕВНИВА?»

19 — 16 очок: Ви дуже толерантна і великодушна, що, звичайно, сприятливо відображається на вашому сімейному житті. Ані вірити не хочеться, що на світі живе така ідеальна жінка...

15 — 9 очок: Дуже добре знаєте, що ревнувати — це не добре. А тому деколи вам необхідно більше опанувати себе. Інакше може статись,

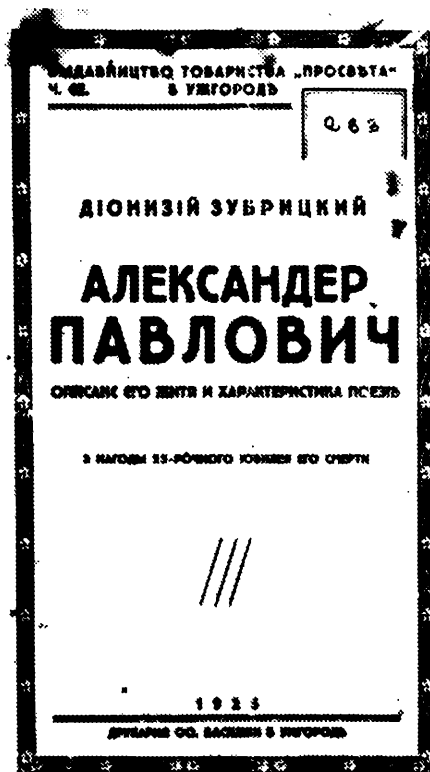
що ваше, властиво, спокійне сімейне життя може із-за безпредметних ревнощів змінитись так, що нарешті причина для ревнощів може і знайтись.

8 очок і менше: Ви хворобливо ревнива. Можливо, ви і заспокоїлись би, якби ваш партнер був охочий переселитися з вами до якихось безлюдних країн.
Переклад: бх

1925). У Д. Зубрицького були дуже добрі контакти з письменником Василем Гренджею-Донським та прогресивними закарпатоукраїнськими журналами, напр., журналом «Наша земля». Вживав він псевдонім «Торисин» і підписував свої статті криптонімами «Т.», «То», «-ин».

Як вже було сказано, у свій широті спадщина Д. Зубрицького чекає на дослідження. Певні спроби в цьому напрямі зробила чехословацька дослідниця, керівний науковий співпрацівник, доц. д-р Олена Рудловчак, к. н. та відомий радянський карпатознавець професор В. Л. Микитась. О. Рудловчак оцінила діяльність Д. Зубрицького в декотрих своїх наукових статтях, зокрема в розвідці. «Літературні стремління українців Східної Словаччини в 20—30-х роках нашого століття» (в кн.: «Біля джерел сучасності», Пряшів, 1981). Зразки літературної творчості цього видатного діяча були надруковані в антології закарпатоукраїнської поезії XVI ст. — 1945 рік «Поети Закарпаття» (Пряшів, 1965), яку дослідниця уклала разом з В. Микитасем. КСУТ теж присвятив місце Д. Зубрицькому в своєму виданні «Політичні та культурні ювілеї 1975 року» (Пряшів, 1974).

Денис Зубрицький займає помітне місце в розвитку нашої культури. З його учнів вийшло і кілька літераторів, серед яких — Федір Лазорик та закарпатський поет Микола Рішко, які про нього згадували і згадують з щирою любов'ю, пошаною і вдячні-



стю. Перед сучасним поколінням постає завдання — детально дослідити й оцінити творчість діяча, який свої сили віддав на піднесення свідомості свого народу.

Любця БАБОТА.

Скажи мені, пташку. . .

*Скажи мені щиро, пташку мій маленький,
Чому в тебе голос красний і миленький?
Вмієш, милий пташку, серце чарувати,
Чудні і веселі пісеньки співати!*

*— Мене не учили пісеньки співати,
Вчила мене тільки моя рідна мати,
Що мні серце скаже, так я і співаю,
В журу або радість її виливаю.*

Мій рідний край

*Де Ториса, бистра річка,
Лентою тягнеться,
Коло неї сині гори
Китицю в'ються —
То мій край,
Мій рідний край!*

*Де Карпати ся впинають
Над далеким світом,
А над ними смілі орли
Кружать бистрим летом —
То мій край,
Мій рідний край!*

*А вітрочок повіває
Від Татар Високих,
Несе пісню аж по Тису
Своїх ген до своїх —
То мій край,
Чарівний край!*

Поети Закарпаття, Антологія закарпатоукраїнської поезії (XVI ст. — 1945 р.). Пряшів, 1965 (стор. 469—470).

ОПТИМІСТ ЧИ ПЕСИМІСТ?

Відомо, що декотрі люди переважно сприймають світлі сторінки, інші в свою чергу — тіністі. Кажуть, що між жінками більше оптимізму, ніж між чоловіками. Якщо ви не певні, чи належите до оптимістів або песимістів, спробуйте це вияснити з допомогою наступних запитань. Відповідайте на них «так», «деколи», «ні».

1. Говорите собі або думаєте у неприємних * ситуаціях: «Та ж воно ані так погано не буде, як виглядає, ніяка каша не їсться така гаряча, як навариться» і т. п.?
2. Любите кінофільми і телеспектаклі, які закінчуються щасливо (з «хеппі-ендом»)?
3. Ви переконані, що поза очі про вас говориться в доброму?
4. Вірите, що існує справедливість?
5. Маєте здібності утішати людей у нещасті?
6. Якщо одержите телеграму, подумаєте, що в ній добра вістка?
7. Вірите у людський прогрес?
8. Вірите, що наше покоління усуне загрозу війни?
9. Ви любите гостей?
10. Охоче робите плани на майбутнє?
11. Вважаєте, що планувати витрати в сім'ї — це лишня втрата часу?

За «так» вам належить три очка, за «деколи» — два, за «ні» — одне очко. Зрахуйте свої очки, а результат знайдете на сторінці 150.

Якби посеред ночі засяяло сонце, я здивувався б менше: дружина сама купила для мене десять пачок сигарет.

— Задоволений? — защебетала вона. — Я тобі завжди тепер буду купувати.

«Певно, якоїсь дорогої обнови закортіло», — подумав я.

— Куди ти, Петю, в коридорі холодно, — ніжно мовила вона, коли я зібрався вийти на сходи покурити. — Пали на кухні або — ще краще — в кімнаті. Мені так подобається, коли чоловіки палять!

Від здивування я вклав у рот аж дві сигарети: не менше, як на норкову шубу замагнулась.

— Петрику, запали, я аж скучила за димом. Люблю, коли чоловік сигарети з рота не випускає, — ластівкою увивалася навколо мене.

«Щось не те, — засумнівався я. — Захворіла або знущасться. Раніше диму не терпіла — і на тобі!»

Як лягали спати — ще раз ошелешила. Поклала біля мене на столик дві пачки сигарет і сірники.

— На ніч вистачить, милий? — ласкаво усміхнулася.

— Який дурень уночі сма-

ПЕРЕВИХОВАЛА

(Усмішка)

лить?! — роздратовано жбурнув я сигарети в куток.

— Видно, ти не мужчина, — закопилила губи дружина. — Сигарета в зубах — ознака сильного характеру.

Наступного ранку дружина розтикала мені по кишнях п'ять пачок сигарет і сказала:

— За день маєш всі випалити. І без фокусів! Перевірю!

На роботі ледве встиг засунути сигарети в найнижчу шухляду — палити чомусь не хотілось, — як задзвонив телефон.

— Як, Петю, справи? — щебетала рідна половина. — Палиш потихеньку? Ось мені Марія Іванівна щойно розповіла: її чоловік у середньому по сім сигарет за годину оприбутковує. А він же на десять літ старший од тебе. Який молодець!

Я хрюснув трубкою об телефон і задумався.

«Чого вона хоче? При таких навантаженнях через півроку я, звісно, дуба вріжу. Ага, дуба

вріжу! І вона це розуміє. І наплюгає? Позбутись хоче! Комар носа не підточить... через свою дурість, мовляв, помер. Ось де причина! Навіщо їй моя смерть? Невже у неї хтось інший з'явився, зі світу мене зживають гуртом, щоб не мати потім клопоту з розподілом майна, квартири, машини...

Не дїждетесь! На зло кину палити, проявлю характер! І перевірю, що вона задумала».

Приходжу додому. — Ну, як — усі випалив? — зустріла вона мене лагідно.

— Ні, жодної. Лікарі не радять...

— Лікарі завжди перебільшують, вони раді б усім забронити, — не погодилася дружина.

— А я медичині вірю, — підвищив я голос. — І тому зав'язую. Більше ти в мене сигарети в роті не побачиш! Зав'язав! Усе!

Вигріб усі сигарети, які були в квартирі, і викинув у сміттєпровід.

Уже третій рік не палю — і не тягне, хоч і призналася мені дружина, що то вона спеціально все розіграла, аби позбавити мене поганої звички.

Олександр ШАТЕЦЬ

Микола КСЕНЯК

ДИСКУТЕРИ

Бритко зазирнув Баран на сусіда, теж Барана, якось бритко і злісно. Зір той прозрадив присутнім, що зник послідній їх сумнів: швидко розбіглись сусіди і, — бах! головами, аж заіскрило.

І знов погляди їх зустрілись: знов розбіг, атака...

— Не зозаліли ротаті?

— Цить! Не турбуй. Всі слідкують, як Барани дискутують.

Петер МАРТИНЧЕК

БАЙКА ПРО БАГАТСТВО

Я зустрівся з людиною. Запитав у неї:

— Чому багаті люди так часто нестерпні?

— Подивись у це вікно, — сказала людина. — Що ти бачиш?

— Вулиці, автомобілі, садки, людей, тварин...

— Добре! А тепер приклади на скло ось цю золоту тацю.

Я взяв її і знову подивився перед себе.

— Що бачиш тепер? — запитала мене людина.

— Бачу лише себе, — відповів я, зачарований своїм відображенням на блискучій поверхні підноса.

ДИТЯЧИЙ ГУМОР

Не дістав

Випрала мати сорочку і каже малому Іванкові:

— Неси, сину, повісь на сонці, хай сохне.

Вернувся через хвилину Іванко в хату з сорочкою.

— Чому ж ти не повісив? — питає мама.

— Не дістав до сонця.

Біля телевізора

МАТИ: — А де твоя лялька, Таню?

ТАНЯ: — Я поклала її спати, бо це фільм не для дітей.

Хитрун

Сусід здибав на груші малого хлопчика.

— Ага, вліпмався! Ти що тут робиш?

— Я нічого не роблю, дядечку, я лише вішаю ті грушки, що вітер повалав.

Не чужа

— Не брудни скатертини, Іванку! Бабуся сама прала її, працювала над нею. Треба поважати чужу працю!

— А хіба бабуся чужа?

Утішив

— Куриш?

— Курю.

— Кашляєш?

— Ні.

— Астму маєш?

— Ні.

— Грудну жабу, шлункові й сердечні хвороби маєш?

— Ні.

— То кури й далі, а колись все те ще будеш мати.

Найсильніша

— Хто в вашій сім'ї найсильніший?

— Бабуся!

— Чому?

— Бо вона все за всіх робить.

Коли вивчив?

— Чому ж ти, Петре, не вивчив уроку? — спитав учитель.

— Підручника не було.

— А де ж твій підручник?

— Батько привезли на зиму сіно і привалили...

— То коли ж ти все-таки підготуєш урок?

— Коли корова сіно з'їсть.

Коли помилок менше

— Грицю, у твоєї письмовій роботі аж десять грубих помилок! Чи не могло їх бути менше?

— Могло б, якби робота була трохи коротшою.

ОПТИМІСТ ЧИ ПЕСИМІСТ?

33 очка — Ви сліпий оптиміст, який нездатний бачити речі в правильному світлі.

26—30 очок — На багато речей ви дивитесь через рожеві окуляри. Інакше бачите і ті речі, які вимагали б тверезішого погляду. Вам треба боятися передчасних висновків і позбутися сліпого довір'я.

20—25 очок — Ви любите життя і правильно оптимістичний, без засліпленості. Правдоподібно, що ви знайшли правильне місце в житті, вас не турбують внутрішні конфлікти.

15—19 очок — Нахил жити і любити у вас переважає над критичним відношенням до нього.

10—14 очок — Ви вже потрапляєте в зону песимізму. Більше віри в життя і довір'я до людей вам не зашкодило б.

5—9 очок — Ви песимістичний, вам бракує розваги і життєвого успіху.

Менш, ніж 5 очок — Вам серйозно треба було б шукати можливостей, як свій «чорний» песимізм у своєму ж інтересі просвітити.

Переклад: -6к-



ЛІТО

БУТИ ЛЮДИНОЮ . . .

Шандор ГОРВАТ

Бути людиною — значить відчуті:
що ти мелодія
всесильної ідеї,
а не вимолювати щастя

в долі своєї.

Бути людиною — значить боротись,
щоб не падали більше

атомні бомби.

Бути людиною — висока відзнака,
а водночас — атака,
уміння пройти крізь усі незгоди.

Бути людиною — значить вийти
на бій відкритий,
а водночас уміти
скромністю жити,
правду творити.

Бути людиною — значить красу

віддати їй, неповторній,
своєї душі горіння,
ні, не виляти, а спопеляти
брудні й потворні
накипи тління.

Бути людиною — значить
над усіма трьома мільярдами

зводити дім жаданий,
разом із жовтими й чорними
трощити на друзки

рабські кайдани.

Бути людиною — значить
і зледенілими ногами
живити вогні вогнями,
аби тепло
у всіх було.

Бути людиною — значить
тебе, Революціє, тебе,

Батьківщино,

вилити з бронзи, як пісню,
бути прийдешньому за сповитуху,
бути сучасності вірним сином,
нашої сучасності

скатерть зелену стелити.

любити,

Ми з сьогодення в майбутнє

спрямовані,

знаємо шлях, ідемо на позов.
Бути людиною — бути гартованим,
ми для цієї епохи приготовані,
нам по плечу

це довір'я,

ця роль.

СЛОВО РІДНОЇ МОВИ

Іноді доводиться чути, ніби мова — найлегший предмет у школі. Мовляв, це щось загально-відоме, само собою зрозуміле, тому її викладати може будь-хто, не те, що математику. Але яка це прикра помилка, якої великої шкоди такий погляд завдає освіті й вихованню!

Насправді ж викладання мови — найважча справа. Викладати цей предмет повинні найздібніші й найталановитіші. Бо це не просто передача знань, практичних умінь, навичок. Це передусім виховання. Виховання розуму, формування думки, копітке різьблення й ліплення найтонших рис духовного обличчя людини. Адже із думки і слова почалося становлення людини; мисль, втілена в слово, підняла нас над природою, над усіма речами й явищами, над епохами й століттями.

Викладання мови — це майстерність творення людської душі, бо вона є найніжнішим, найтоншим діткненням до серця дитини. Викладання мови — це людинознавство, бо в слові поєднуються думки, почуття, ставлення людей до всього навколишнього світу. Викладання мови — це і суспільствознавство, бо в слові закарбовані століття життя й боротьби народу, його мужності і слава, надії і сповідання.

Мова, слово — то найтонший різець, здатний доторкнутися до найпотаємніших куточків людського серця. І якщо цим різцем ніхто не торкався серця дитячого, якщо, образно кажучи, воно знало тільки молоток і кирку, то марно сподіватися від дитини внутрішньої духовної вихованості — того, що ми називаємо розумовою і емоційною культурою. Без поваги, без любові до рідного слова не може бути ні всебічної людської вихованості, ні духовної культури.

Користування сумішшю з двох мов — це одне з найтривожніших явищ загальнопедагогічного характеру. Говорити такою скаліченою мовою — це все одно, що грати . . . на розстроєній скрипці. Я ніскільки не сумніваюсь в тому, що однією з причин загальної неуспішності, відставання багатьох учнів є вбога, примітивна мова в дитинстві й ранній юності — в роки, коли формується людина, коли утверджуються її пізнавальні й творчі сили.

Багатство рідної мови, її скарби — це наріжні камені тієї будови, ім'я якої — духовна культура людини. Я глибоко люблю й шаную російську мову, пишу нею, знаю напам'ять «Євгенія Онгіна», і «Кому на Русі жити добре», російська мова для мене — такий же коштовний скарб, як і українська. Але щастя цього великого духовного спілкування було б для мене недоступним, якби в мене не було рідної мови — української — і якби з молоком матері, її колісковими піснями, із словом рідної мови не ввійшла до мого серця ні з чим незрівнянна любов до Вітчизни, до її степів і гір, лісів і рік, до її людей.

Вдумаймося, друже-вчителю рідної мови, вдумаймося в те, яка велика відповідальність покладається на нас — прищепити кожному нашому вихованцеві тонкість бачення світу, глибоку сердечну шану до всього, що оточує нас, що збережено поколіннями наших предків і що твориться нині роботящими руками мільйонів трударів. Від нас, друже, залежить те, щоб громадянин, якого ми виховуємо в школі, бачив світ очима патріота . . . Мудрість словесника-вихователя й полягає в тому, щоб зуміти розкрити перед свідомістю та серцем дітей ту величну книгу — пам'ять народну.

Діти переступили шкільний поріг, стали учнями. І вчитель має передусім ввести їх у квітучий сад, ім'я якому — рідна мова. Хай кожна дитина переживає захоплення, спостерігаючи красу квітки — слова, образу. То копітка й тонка робота, ніжне й ласкаве діткнення до дитячого серця — показати рідне слово в усій його принадності. Щоб сторінка за сторінкою перед ними розкривалася величезна книга — пам'ять народна. Щоб до їхніх сердець і розуму доходили найпотаємніші грані великого духовного багатства нашого народу.

(Українська мова і література в школі, 7/1987 р. скорочено)

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ

ЗВИЧАЇ НА ІВАНА КУПАЛА

Серед традиційної обрядовості календарного циклу помітне місце посідає старовинне свято Івана Купала — купальська обрядовість та пов'язані з нею купальські тобто собіткові пісні. Свято Івана Купала — спільне для всіх слов'янських народів, відмічалось на всій території слов'ян, присвяченого християнському Іоаннові Хрестителеві звідки походить назва святий Іван, тобто Ян. Відзначається воно в часі найбільшого буяння природи (7 липня), в часі коли розквітають рослини і дозріває врожай.

Одним з основних невід'ємних компонентів купальського обряду являється вогонь, віра в очищувальну силу якого має своє глибоке коріння в далекому минулому. Ввечері, в ніч з 6 на 7 липня сільська молодь сходилась де-небудь за селом на пагорбку вишнього або нижнього кінця села і розкладала багаття, які називають в окремих місцевостях по-різному: «собітка», «событка», «слебутка». Звідси походить прийнята для купальського обряду українців Пряшівщини назва — **с о б і т к а**. Собітку запалювали пастухи на одній з доріг за селом, по якій пастухи гнали на пасовисько худобу. Вранці «*през тот попіл, што собітку палили, пастухи гнали коровы, жебы їм не храмали*» (Нижня Полянка). Запалення собітки було сигналом для сільської молоді, щоб іти на собітку.

Гуляння молоді біля собіток відзначалося передусім ритуальним співом. Купальська поезія українців Пряшівщини, т. зв. **с о б і т к о в і** пісні, сповнена аграрними, але особливо любовними та еротичними мотивами, з яких значна частина мала жартівливий характер. Жарти, здоровий народний гумор, пісні, стрибання через вогонь були невід'ємними атрибутами Янської ночі:

*А ты Яне, шьватый Яне,
Ошьват же нам шыре поле,
Шыре поле Котелницу,
Ярец, жыто і пшеницу.*

*Шыре поле а і Дуды,
Яре жыто і бандуры,
Шыре поле і Плєсканку,
Яре жыто і татарку.*

*Шыре поле і Огниші,
Яре жыто і Коничі,
Шыре поле і Ліщины,
Бєхєрєвскы парібчыны.*

(Бєхєрєв)

*А ты Яне, шьватый Яне,
Посяти нам шыре поле.
Шыре поле і ліщину,
І никлівску ледачину.
Шыре поле і лісточкы,
І никлівскы то дівочкы.*

(Микулашова)

*А ты Яне, шьватый Яне,
Ошьват же нам шыре поля,
Шыре поля і пажиці,
Ярец, жыта і пшєниці.
Шыре поля і квітчєкы,
То дівчатам на віночкы,
Шыре поле і ліщину,
І варадску лайдачину.*

(Варадка)

Якщо дівчина або хлопець не прийшли на собітку, то присутня молодь висміювала їх в піснях, глузувала з них:

*А Шпакова дівка пышна,
На собітку нам не вышла,
Не так пышна, як лінива,
На дінику ушы била.
Не так ушы, як блощиці,*

*Наварила кєсєлиці,
Наварила, наквасила,
Тай Федора погостила.
Хлипай, Федор, кєсєлиці,
Будєш спати на пивниці.*

*Спали, спали і стєлили,
Тристо діти нарєбили.
А лопухом овивали,
А їсти їм не давали,
Та й шыткы їм поздыхали.*

(Вишня Полянка)

Щоб роздратувати хлопців, дівчата в піснях насміхались над ними:

*А на Яна, на Купала,
Зарізали хлопці теля.
Ніж се дівки походили,
Хлопці теля розхватили,
Несолене, немащене,
Лем з попелом потрясене.*

*А на Яна, на Пагача,
Зарізали хлопці гача,
Ніж ша дівки походили,
Хлопці гача розхватили,
Несолене, немащене,
Лем з попелом потрясене.*

*И попелу дос не мали,
Лем од дівок пожычали.
А попелу дос по селу,
А куюлю дос по полю.*

(Бехерів)

Особливе значення в купальському обряді приписували назбираному напередодні, або в день Івана Купала, різного виду зілля, — яке називають Яновим зіллям, — яке наділяли небувалими магічними властивостями. Воно широко використовувалось у ворожінні, еротичній магії та лікувальній практиці.

Ще напередодні Яна жінки ламали в лісі, крім збирання зілля, гілки ліщини, які в день Яна разом із зіллям посвячували в церкві. Освячене на Яна зілля та ліщину використовували як магічний засіб охорони врожаю, як і взагалі господарства (житлових та господарських будівель) проти стихійного лиха — дощ, буря, блискавка, — та інших негативних впливів зовнішнього середовища на врожай — для забезпечення доброго й багатого врожаю. Так, наприклад, у Свиднику «ліщина (чорна ліщина, чорна вільха), што ша на Яна зо жільом шьватила та ша запыхала до землі — до бандурок, до капусты, жебы хробаки не жерли. А шьвачену воду, хто на Яна шьватил, та з том водом сі сам поле кропил, жебы добра урода была». В Цигелці Бардіївського округу «на Яна ша шьватили з квітками і галузкы з ліскы — ліщина. А з том ліщином ма і ли поле — капусту, комперы, жыто, пшеницу. Маїли, жебы была красна урода, жебы была велика». А в селі Олька Гуменського округу «як посятили на Яна зіля, кажда газдыня несла зіля до конопель, до лену, жебы каменець там не пришов, а не зничив уроду, жебы ся не звалило. А зо свяченув водов прскали по капусті». Подібно й в Біловежі Бардіївського округу та інших місцевостях «лісочку пошьвачену на Яна запыхали до зерна, ярцу, жыта, до бандурок, до шыткого, жебы урода была добра».

Крім лікувальних властивостей, Яновій траві надавали ще й еротичних властивостей. Так в Снинській області дівчата в день Купала пов'язували свої пояси травою — «липником», «жебы на них хлопці липли» (Руське).

У селі Страняни Старолюбовнянського округу дівчата рано вранці на Івана Купала йшли на Кичеру шукати т. з. в. «бігачу траву, жебы джывкы знали танцовати, жебы іх парібцы брали на танец. Бігачу траву сме вложили, а зашыли до лайбика, жебы сме мали шчешча». В цьому ж самому селі на Яна з квітів плели дівчата вінки, а пускали їх в річку з метою передбачення майбутнього — в яку сторону села дівчина вийде заміж.

В народі ще й сьогодні побутує віра в чудодійну силу рослини «надрагулі», «мадрегулі» (белладони), широко завживану в любовній магії.

Серед Янової трави домінує місце має папороть, яка, за народним віруванням, цвіте опівночі лише в чарівну купальську ніч. Тому пропонувалось шукати цвіт папороті в цю чарівну ніч, бо, як говорить народне повір'я, хто його знайде, легко розшукає загублені речі і стане немовби якимось ясновидцем. В селі Гельцманівці вірилось, що цвіт папороті, якщо його зашити під шкіру правої руки, дасть людині силу відчинити будь-який замок.

Найбільш чарівною вважалась доба перед святом Купала, т. зв. «Янова велия». З нею пов'язані повір'я у надприродні сили та явища, — відкриття та знайдення скарбів тощо. В цей час на луках ніби збираються відьми: «Ишол еден хлоп на Янову велию рубати дерево, но а пришол до ліса — на луку, а там были стрігы. Он ша на них попризерал, што они роблят — они танцовали, шпівали. Пустил ша дому, бо мал страх. І една стріга пришла ку нему, потым шыткы за ним ишли. Повіли му так, жебы нич нигде не гварил, спрisha-

гали го, же нич не може гварити. Вын пришол дому, жена ша го жьвідує, же што, а як. Вын не хтіл нич повісти, лем фурт так собі вздыхал. І таке мал тяжке на серцу. І вын пышол на сповідь ку панові і ша высповідал. Повіл, же така, а така вец, же был в ліші, рубал древо, а стрігы го спршагали. Як пан го высповідали, вын пришол дому і гмер, бо выповіл, же што на луці виділ».

о О о

Гуляння молоді біля собітки, веселі пісні, пройняті жартівливістю, неповторна атмосфера теплої, літньої купальської ночі біля вогнища тривала до пізньої ночі. Коли вже собітка догоряє і настає час повернення додому, присутні співають:

*А на горі огник горит,
Самый чистый яворовый.
Там го хлопці, там го гашят,
Г кановеці воду ношат.
Уж по Яні, по Янонці,
Уж по нашій собітонці,
Уж зме жіля попалили,
І парібків поженили*

(Свидник)

*А на Яна, на Янонька,
Згоріла нам собітонька.
Як згоріла, так загасла,
Была при ній челядь красна.
А ніклівська така темна,
Была при ній челядь, чорна,
А ялинська така ясна,
Была при ній челядь красна.*

(Ялинка)

Купальські звичаї українців Пряшівщини пройняті багатю шкалою чарівності та магічності, тісно пов'язані із сільськогосподарською працею хлібороба та любовною магією. Паління собіток у зміненій формі дійшло до наших днів. Та біля собіток вже не лунають первісні собіткові пісні, яких молода генерація не знає, втратилась чарівна привабливість Янської ночі, яка посідає своєрідне місце в календарній обрядовості нашого населення.

Надія ВАРХОЛ,
Йосиф ВАРХОЛ.

З народних ПРИКМЕТ

Бджоли сидять на стінках вуликів — на спеку.

Ластівки, літаючи низом, граються — на дощ та вітер.

Кроти нарили високі купини — буде тепла і ясна погода.

Золотиста вечірня зоря на безхмарному небі — утримається добра погода.

Мерехтять зорі — кілька днів буде ясно й сухо.

Як небом пливуть білі купчасті хмари, дощу не буде.

Літній ранковий туман — на ясну погоду.

Похолодання під час дощу — ознака того, що незабаром погода поліпшиться.

Потягли хмари смугами — буде дощ.

Коли павук вилазить з гнізда і тче нову павутину або ж на видноті робить іншу з довгими нитками — буде гарна погода.

КРУТИЛЬНИК У НАРОДНОМУ ПОВІР'І

Своєрідне місце в народній демонології українців Східної Словаччини займають крутильники. Це були здебільшого ворожити, які, за уявою людей, зміли в повітрі «прикрутити» до себе з далекої відстані людину. В усній словесності знаходимо і так званий ленорський цикл — викликання покійника з домовини. В баладах даного виду вжита імітативна магія: кохана поливає суху грушку, яка зацвіте набіло, що оживлює мертвого коханого. У фольклорі деяких народів, особливо в народній прозі, для даного акту використовується чарувальне зілля та варинні кістки або черепа з мерця.

Дані магічні прийоми трансформувалися в нових умовах та ситуаціях, впливаючих із масового відходу населення в пошуках за роботою. Жінці, чоловік якої відійшов за заробітком «за море», приходилось самій виконувати всі господарські роботи, щоб прогледувати сім'ю, і так виникла потреба прискорити чимось повернення чоловіка додому, а це найкоротшою дорогою — в повітрі.

З другого боку, чоловік, відійшовши в далеку країну, опинився в чужому, незнайомому середовищі, нудьгував за сім'єю, яку залишив «в краю». Також він намагався побачити чим скоріше дружину.

В обох випадках вживалась магічна дія — т. зв. «кручення», «прикручення», а самий акт — «крутити», «прикрутити» когось до себе в повітрі.

«Кручення» найбільш поширене в селах Снинщини, знане воно і в області Міжлабірців; на Старолубовнянщині з даним явищем ми зустрілися в с. Якуб'яни, де його називають «притягнути во вздуху»; даний акт не помітний на Свидниччині та Бардівщині.

«Кручення» проводила «ворожыля», «ворожыль» або сама жінка (чоловік) за порадою ворожитів, чарівників, знахарів: «То посѣдн хлоп крутить зо жону, жебы ю ід собі притяг, або посѣдна жона, кедь любила мужа, то пушла за тим, шо крутити знає» (Дара). В деяких місцевостях Снинської області особу, яка вміє «крутити» називають прямо крутильник.

Для згадуваного акту (здійснювався за законами імітативної магії, інколи підсиленої ще парціальною магією) була потрібна спідня частина одягу (спідні штани, «опліча», «онучкы» тощо) або й сорочка з тієї особи, яку хотіли «прикрутити». Сорочка, яка не сміла бути ви-

праною, вживалась також на здобування відомостей про віддаленого чоловіка. «Ворожыля», зробивши з нею якісь чари, повернула її жінці, яка на повернутій сорочці спала дев'ять ночей. Коли під час всіх ночей їй про неї снилось, то чоловік мав повернутись додому, в протилежному випадку це означало, що чоловік в далекій Америці загинув (Остружниця).

Існувало декілька способів «кручення». В народних баладах дівчина варить зілля, яке має «притягнути» коханого:

*А на горі шівета, шівета,
Пасло дівча ягнята, ягнята.
Накопало кореня, кореня,
З-під сивого каменя, каменя.*

*Копало го в толоці, в толоці,
Варило го в молоці, в молоці.
Іші корінь не скипів, не скипів,
Уж младенец прилетів, прилетів.*

В с. Руське жінка з чоловічими штанами крутила в потоці, при чому говорила: «Як са твої гачі крутять, так скрутяться дому». «Ворожылі» в даному селі «крутили» ще й так, що жінка, взявши чоловікову сорочку, пішла на горіще, сіла на стілець і пригорнувши до грудей сорочку, пересувалась зі стільцем взад, примовляючи: «Цуконику, поподику, газдонику, подь до домику!». Найрозповсюдженіший був спосіб кил'ятіння частини одягу в горці, причому говорилося: «Подь, подь, подь . . .».

Оскільки вважалось, що самим обертанням «(крученням)» установлювалась висота польоту в повітрі, то обертати (крутити) потрібно було дуже обережно, помалу: «бо кедь високо здвигне дуже — недобрі, бо перемерзне в вздуху, а кедь низко — заз недобрі, бо по лісах розоб'є, по стромах. Мусить так даяк середину найти, жебы і лісом не шкодило, по лісі не хопило чоловіка і високо до вздуху жебы не выйшов» (Стриговець).

Летючого було чути в повітрі, як йойкав «йой, йой, йой . . .» (Дара, Красний Брід, Іновець) або божекав «боже мый, боже мый, боже мый . . .» (Якуб'яни). Міг його зупинити знахар або хтось йому подібний, хто помалу встромлював ніж у землю. Летюча жінка (або чоловік) присіла на землі, знахар накормив її, добре вдягнув, оскільки не була приготовлена на далеку дорогу і знову таким самим способом її повернув у по-

вітря, щоб могла продовжувати в польоті (Пудгородь, Якуб'яни).

Здебільшого людину «крутили» несподівано, коли виконувала якусь роботу і взагалі не була підготовлена на дорогу. Звичайно так «прикрутив» чоловік жінку з рідного краю до Америки: з двома «гарґалами», коли йшла на воду (Убля); з постілкою (Пудгородь); з дитиною (Пудгородь); з «опалачкою», коли «опалала» хліб (Стриговець).

Людина, яка не хотіла летіти, оберігалась так, що замість себе висилала предмети (знову за порадою «ворожылі») — решето (Пудгородь); «клат», «ковбицю», на яку накинула із себе сорочку (Улич). Даний випадок базувався на уяві, що людина зможе оберігтися від «нечистих сил» тим, що кине їй частину свого одягу.

В с. Якуб'яни парубок не хотів йти за дівчиною до Америки, тому вона хотіла його «притягнути во вздуху», і він «нашол даку бабу», з якою «увязали якьси желіза, што были на ко-

ляі, якьми повереслами. А як пришла тота година, што го мало притягнути во вздуху до Америки та пришол шум, хватил тоти желіза, пришикувало аж там».

Акт «кручення» в повітрі з формального боку має спільні елементи з варіантами ленорського циклу. Викликати мерця з гробу було можливо і за допомоги чарувального зілля. В записі з Іновця вариться чарувальне зілля з метою «прикручення» живої істоти, але «прикручується» мертвець. Дане явище лише підкреслює спільні елементи акту «кручення» з варіантами ленорського циклу.

Демонологічні оповіді про «крутильників» підтверджують той факт, що народ в часі переселенського руху повертався до невичерпної скарбниці своїх духовних надбань, трансформуючи їх в нові життєві умови та ситуації. За допомоги магії та демонологічних оповідей людина лише підсилювала свою невимовну тугу за рідним краєм, за подружнім життям в колі своєї сім'ї та близьких.

Надія ВАРХОЛ.

Народ скаже, як зав'яже

На Петра і душа тепла.

Від Петра красне літо.

Кожний то знає, що святий Петро колоски підпалює.

Коли на Петра сльота, то буде в літі багато болота.

На Петра (12 липня) колос, на Іллю (1 серпня) жнива.

Як на Петрів день спека, то на різдво мороз.

Якщо хліба вродили, то ні Петро, ні Павло їх не однімуть.

Хто в петрівку сіна не косить, той зимою в собак їсти просить.

На Прокопа (21 липня) жита копа.

Прокіп нав'язав сім кіп.

На Прокопа приготуй плечі до снопа.

У липні на дворі пусто, зате на полі густо.

Хто в липні жари боїться, той взимку не має чим погрітися.

Чого липень і серпень не доварять, того і вересень не досмажить.

Коли ячмінь викидає колос, соловей втрачає голос.

Бджола каже: «Гудуй мене до Івана (свято Купала, 7 липня), я зроблю з тебе пана!»

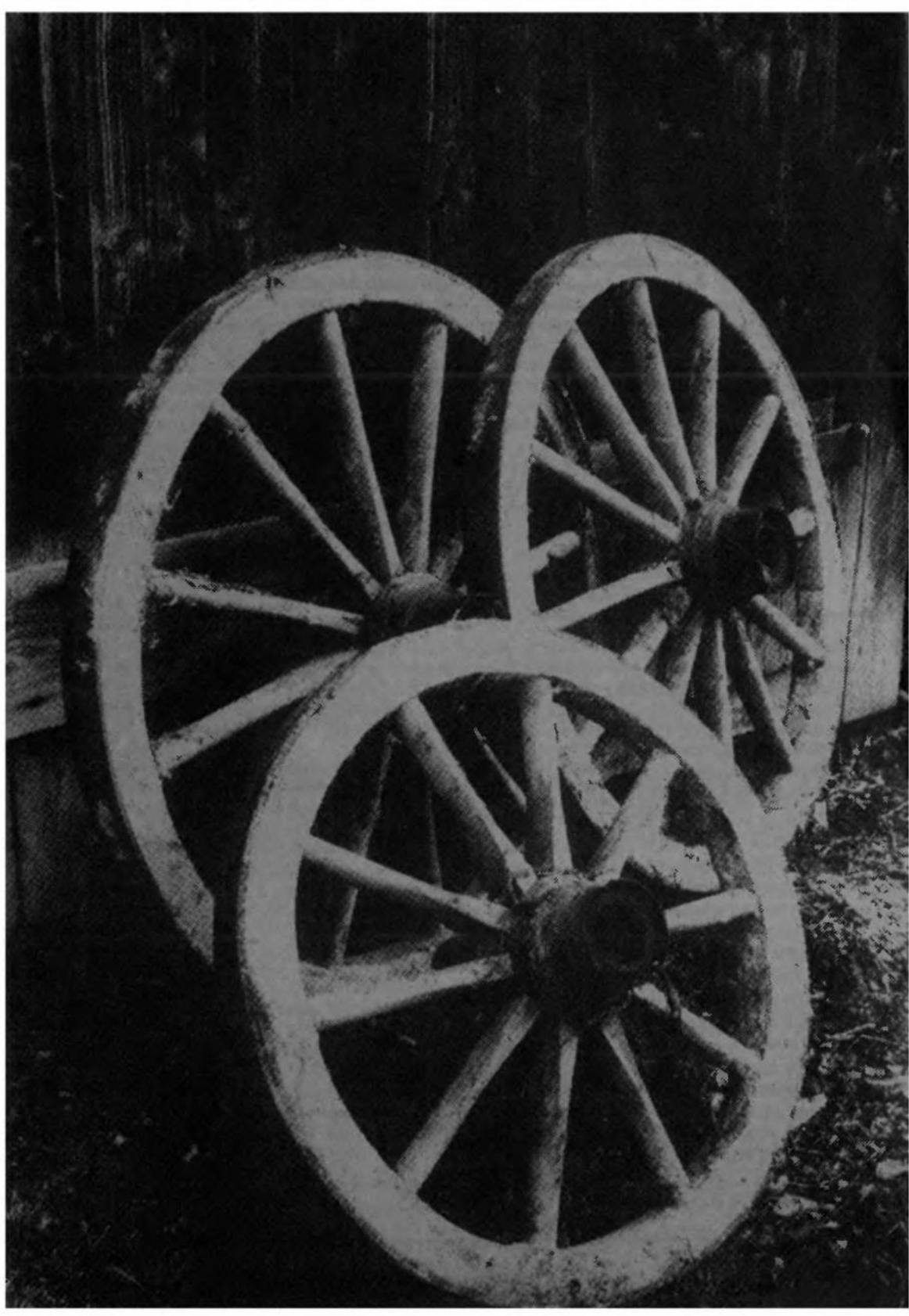
На Івана Купала баба муки не мала, а на Петра пироги внапекла.

Після Купала не треба жупана.

Бабське літо до Петра тільки.

До Петра молочка відерце, а по Петрові глек, і той неповний.

До Петра не сподівайся тепла, а по Петрові вже й по теплові.



БУДУЙ ХАТУ, ІВАНЕ!

Це було отісі пори, яку Іван Сивий, редактор окружної газети, страшенно любив. Чи ота любов прийшла лише так, чи перенеслась у це невеличке місто ще з меншого села, над цим Іван ніколи не задумувався. Та й над чим, як осінь приходить і відходить. Тут, у місті, її відхід вимірювався номерами газет. Коли на полях дозрівав ячмінь, то в редакції готували 28 номер, а при 40 номері на полях вже блищали скиби, через які пробивалась погано приорана стерня, і полем перейти ставало дедалі важче. Ідеш, вгрузась у землю, залишаючи за собою сліди в масній глині, а потім і на непокошеній луці, яка вже року не знає, що таке отава.

Не нам судити, чи той самий редактор з майже дванадцятирічним стажем був так трохи романтиком, чи належав до тих сентиментальних людей, які під час бабиного літа самі б хотіли стати павутинкою і летіти, летіти. Ну, просто, любив цю пору. Хоч у понеділок ніколи йому було до такого солодкого маріння.

У той понеділковий ранок, не поспішаючи, йшов знайомими місцями на роботу. Купив газету, застромив її у кишеню і подався далі. Пройшов навколо ресторану, де на терасі дожидали перші гості, щоб випити своє обов'язкове ранкове пиво. У голові було так легко, вже давно себе так не почував. Біля фонтана, звідки до редакції і каменем докинеш, розболілася голова. «Починається», — подумав, натискаючи на клямку редакційних дверей. Пані Марія саме відчиняла вікна, провітрювала після суботи і неділі.

— А ви здогадлива, бо тут і справді задихнутися можна, — сказав замість привітання.

— Гм, вас ті смішки дуже скоро перейдуть, — звично відповіла пані Марія. — Може для початку «Здрастуйте?»

Пані Марія — жива хроніка редакції. Відходили редактори, головні редактори, а вона старіла разом з машинкою. Хотіли нову їй купити, а вона ні, привикла до «Зети» — їй самій здавалось, що вже нічого в житті їй не може здивувати. Після того, як призначили дальшого головного редактора, швидко відкинула цю думку. Навіть почалі рахувати свої секретарсько-друкарські роки до пенсії. Так воно якось виходить, що з роками приходить і страх, і людина стає іншою. Інші слова підбирає. Що відієш, про пенсію треба думати, а відкрисш рот, і ніби гроші виплюнув. А мовчиш, то, може, скоріш крона прикотиться. Може, і не так, та у неї свій досвід. Чи того, нового, зараз інтересують скирди паперу, які прийшлося пописати? Чого тільки в них не було! І правда, і обман, і гріх, і людське горе. Пиши, пиши скоріше, бо сонце встало, і газеті слід вийти. Згадаєш усе — тобі навіть і сумно, і не смішно, а якось порожньо. Але що ж тим молодим скажеш. Смаркачами їх назвеш — ганьба. У них же діти і свій розум. Слухай і підраховуй, як день дня поганяє.

Через відчинені двері почувся голос головного редактора:

— Нарада! — строгі і ясне слово вдарило об столи, перескочило машинки, відбилось від стіни і кулачком штурхнуло пані Марію з місця. Не дало спокою й Сивому, залазило за комір...

— Вже почалось, — промимрив Сивий, довго нишпорив у столі, шукаючи блокнот з невідкладними завданнями. Потім лише кинув рукою і напорожньо подався до шефових дверей.

— Оля ще не прийшла, — зауважила пані Марія, і зразу прикусила язика. На дідька їй було? Кожен хай за себе відповідає. Сховала під пахву папку з паперами, задивилась на витоптану доріжку, що відрізнялась на килимі: від порога до шефа.

— Прийде, — впевнено заявив начальників голос.

Пані Марія роздивлялась, де б їй краще сісти, щоб не бути на очах.

«Все одно, де сядеш, тут тобі не ресторан», — зійшло на думку Сивому, на якого коричневі меблі навювали похмурий настрій.

Головний редактор і не підвів голову від паперів. Пані Марія та Сивий покірно чекали його порад. Редактор Сивий за той час встиг поглядом обвести увесь кабінет. Зі стіни тріщили на нього очі-печатки, різні дипломи, які були вручені редакції — то за допомогу при збиранні врожаю, то від пожежників, хоч вони жодної пожежі, крім редакційної, ніколи не гасили.

— Гм. У-гм, — озвалося із-за столу. Сивий і Марія перевели погляд в той бік і приготувались нотувати. — Нарада буде коротка. Мене викликає у невідкладній справі секретар, — шеф дав на місце вузол краватки і продовжував: — Насамперед для тебе, Іване, — глянув на Сивого так, ніби йому і насправді його було жаль. — Певно, чули, у суботу помер голова міста? Похорон сьогодні, ми виходимо у четвер, треба, щоб у газеті вже був некролог.

Сивий хотів щось сказати, але гострий погляд шефа його зупинив.

— Я ще не закінчив. Завдань буде більше, — шеф підкреслив слово «завдань», хмурився і ще більше втупив очі у свої папери. — У середу перший секретар зустрінеться із завідуючим відділом з краю, де буде зроблено оцінку сільськогосподарських робіт. Візьмеш фотоапарат, і докинеш сорок рядків тексту. Я думаю, все ясно. Завтра підеш у друкарню, там ломка газети, думаю, «дзеркало» у тебе є. Гранки принесеш у редакцію і залишиш їх на мого столі.

Шеф почував себе самовпевнено. А Сивий вже більше не слухав. Понеділки би зовсім викреслив з календаря. Чому б тиждень не починати з п'ятниці? Завжди, коли треба йти у друкарню, приходять у голову таке. Він вже хронічно хворий на слова «ломка» і «дзеркало». Почув перше, то уявить собі кульгавого, який дивним способом одужав і тепер на очах у всіх ламає палицю, на яку спирався. А оте «дзеркало» нагадує маленьке дзеркальце, яке сільські парубки носили із собою, йдучи до дівчат.

Головний редактор кінчав нараду кількома організаційними справами, без яких би хід редакції міг зупинитись. Але не зупиниться, шеф дав інструкції. Було чути, як відчинились двері, то прийшла на роботу Оля. Шеф глипнув на годинник, на пані Марію і врешті сказав дуже лаконічно:

— Ти ще почекай хвилинку, — шеф дарував погляд Сивому.

Зарипів стілець у кабінеті головного редактора, то загніздився Сивий. Шеф гортав папери, потім поспішно відклав усе це на столик, на якому дрімав телефон.

— Знаєш, — шеф почав протяжно, — той некролог щоб виглядав достойно. Мене вже попереджали.

— Я не зустрічався з ним . . . Крім того всякі історії про нього розказували . . . — Сивий пробував відбитись від некролога.

— Він уже мертвий, зрозумів? Про мертвих лише по-доброму, — чому шеф усміхався, Сивий ніяк не зрозумів. — Достойний некролог . . .

— Але . . . — Сивий хотів ще протестувати, швидко передумав, забурчав щось і замовк.

— А що торкається зустрічі з товаришем із краю . . . Перший про тебе невеликої думки, а ти покажи, що все інакше. Розумієш?

— А хто мене питав, якої думки я про нього? — злість залила обличчя Сивого. Він швидко встав, опам'ятавшись, помаленьку сів на стілець. — Десь два чи три тижні тому я був у селі. Пройшов хотар, старими місцями, де наше поле було, згадував. Іду через Дроздів, а там тракторист невижатий овес приорує. Зупиняю. «Що робиш?» — кричу на нього, а він: «Панове казали, най на очах не світить». Обійшов я весь хотар, думав, що лють мене задушить. Приходжу у корчму, а біля дверей старий Виравець сидить. «Про нас коли напишеш, хлопче?», запитує, а голос в нього такий, що чує ціла корчма, навіть і ті, що пішли за куці, бо для дальшого пива місця не було. «Не є порядного газду, хлопче. Пригнали до нас таких, што поле лем з мотора видять». Старий Виравець кричить і все поглядає на мене, що скажу. «А ми з тої землі вирости, — продовжує, а коли я мовчу, — нас ніхто і ради не просить». Ти скажи, що я мав йому відповіді?

— Тому вівсу однаково . . .

— А тобі?

— Сказано: писати, — пиши!

— А якщо ні?

— Наш округ всі хвалять. Кожен дивується: «На такій пісній землі, а глянь який урожай». А ти вівсом мені голову морочиш. Наївний ти ще . . .

— Слухай, а чи велика відстань між генієм і дурнем?

— У нас роботи по зав'язку, а ти філософію розводиш . . . І справді, що було між першим секретарем і твоїм батьком?

— Я тобі лиш одне питання поставив.

— Ага, про генія і дурня?

Сивий пригадав батька. Що він пам'ятав?

. . . День був сірий-сірий, падав густий дощ, випроводжаючи його матір в останню дорогу. Люди німо стояли на подвір'ї, дощ не вщухав. Священик розжаленим голосом прощався і прощався в її імені. Всі плакали. Аж вуйко Міхал, мамин брат, крикнув на попа дрижачим голосом: «Та перестань вже!» На мить все замовкло, лише дрібний дощ монотонно дріботів по стрісі. А де батько? Не пригадус. Але ж був там. Силус розум, нічого не виходить. Не пригадус. Ще довго потім у селі про це говорили, одні хвалили вуйка, інші дорікали. Але він не дав ні на одних, ні на других, взяв хлопця на кілька тижнів до себе, бо батько вибрався на заробітки. Трос їх залишилось, а кожне хотіло, як і інші жити.

— Я піду, — сказав Сивий і незграбно переступив поріг. З рук випали папери, і, як безкрилі птахи, попадали на землю. Редактор швидко збирав їх, ніби боявся, що паперові птахи відлетять у вирій, і з собою понесуть усі невідкладні завдання. Маленький папірець залетів аж до Ольжиного столу. Вона його бачила, але де там; хай прийде, зігнеться, тоді вона словом ущипне.

— Погляньте, аж до ніг мені кланяється, — сміялась Ольга і по-змовницькому жмуркала на пані Марію. Сивий підвів очі, хотів було усміхнутись, але вийшло кислувато. Усмішка замерзла в кутках вуст.

Оця загадково-вродлива суміш угорської і слов'янської крові — то була Оля. «Чого таких зразу ж у рекламу не беруть, редакційні діри ними латають?» — не раз думав Сивий. Відійшов колега. Точніше, його «відійшли», не витримав. Саме в той час Ольжиного чоловіка призначили директором, неважливо чого. Ну, давай і їй роботу шукати. Знайшли: і тепло, і затишно, і люди не кусають.

Сивий завжди дивився на неї якомось збоку, як на кожну зустрічну. Гарні ноги, доладна фігура — оце і все. На думку спало високе багаття, яке розкладають пастухи у сіру осінь; проходжий зупиниться, зігріє над полум'ям руки, хто подякує, хто ні і піде своєю дорогою. І йому байдуже, хто той вогонь розклав, лиш би погрітись.

— Ви гляньте, який Дон-Жуан! — Оля розсміялася так голосно, що аж пані Марія зняковіла.

— Іване, вас кличуть. Якась жінка.

— Ого-го! — протягнула Оля. — Напевно з присмним голосом.

— Слухаю, Сивий . . . Ага, то ти, Аничко . . . Ой, давно, давно . . . У суботу? Думаю, що зможу прийти. Кажеш, всі придуть? Автобусом приїду. Андрій задумав? Приїду, у суботу, першим автобусом. Я знаю. Ти дуже не переживай. Я приїду. Ну, до суботи.

Сивий спокійно поклав трубку. У канцелярії було тихо. На порозі стояв шеф, чекав, коли редактор скінчить розмову.

— Зайди до мене, — шеф сказав це так лагідно, ніби йому стало жаль Івана.

Сивий важко став зі стільця. Бере у руки блокнот і слухняно ступає до порога.

— Така справа, — шеф почав обережно, готувався сказати щось дуже важливе. — Я слухаю когось, і ти повинен слухати, бо скарги є. Про щось треба помовчати, про щось, може, інакше сказати. Ти сам це добре знаєш. При цьому простака із себе вдаєш. Я тебе застерігаю: зараз не той час, щоб губу копилити . . .

— А я не дівка, що женихів перебирає . . . — Сивий хотів встати і вернутись на своє місце, але шеф його зупинив:

— Дівка — не дівка, а бараном не будь! Все.

Після цієї розмови стало так порожньо у голові, ні й ні взятися за роботу. Коли б скоріше вже була субота, дружина з дітьми піде до матері, а він вибереться у сусіднє окружне містечко, де Андрій, з яким разом у школу ходив, надумав хату збудувати.

Сьогодні ще раз довелось Івану зустрітись із шефом. Вже стояв на тротуарі і міркував, у якому напрямі вибратися. Тут його хтось лягнув по плечі.

— Ідемо додому, — слова шефа звучали нормально, не було в них ні нотки офіційності, наказу.

Місто вилюднювалось. За довгим рядом будинків прилипла тьма. Тепер повільно повзла поміж деревами в старому парку, виходила на дорогу і оббивала усе навколо. Обоє пройшли мимо корчми, з якої долидало щось схоже на пісню. П'яний голос то втихав, то знову вибирався через відчинені двері і зникав у близькому парку.

Шеф покашлював, зупинившись, почав: — Ти оточив себе певними людьми. І вони — твоя гробниця, точніше, твоїх поглядів.

— Кожен з чогось виростає. Твій батько . . .

— А він що? До чого тут батько? — шефа дратувало, коли йому батькову функцію під ніс підсували.

— Та ти не гнівайся. Хоч би то і неправда була, хто тобі повірить, коли вже так у нас склалось?

— Все набагато складніше, — стояв на своєму шеф.

— Можливо . . . — у голосі Сивого не було ні натяку на суперечки, бо він знав, що з цього і так нічого не вийде. Ще кілька кроків і вони розійдуться. Сивому вже лише дорогу перейти, і він дома. На прощання лиш кивнули головами. Сивий зразу ж і не думав про те, що говорили, чи варто було. Хотілось думати про щось присмішше. «Як добре, що завтра вже субота», подумав Сивий і втомлено посміхнувся.

* * *

Прокинувся раннім ранком. Глянув у вікно. Попід вікно промчала машина з цистерною. То у місто везли молоко. «Свій дальший репортаж про поставки молока почну саме цим привітом села місту». Захопився думкою і, властиво, забув, чому тиняється по квартирі, ще малечу розбудить. Кинув у сітку старе лахміття, старе взуття і потиху вийшов надвір. На автобусну станцію дістався пішки, щоб трохи зосередитися, бо відчував у собі певний неспокій. Був це неспокій, який запанує перед кожним чеканням. Скільки їх не бачив? Десять років. Які вони? Гм, постаріли, бо і він не помолодшав, але це не головне. Цього він найменше боявся.

Автобус дихав ранковою прохолодою. Людей було мало, навіть вікна не заросились від людського дихання. Сивий трохи розгубився, сам не знав, де йому краще сісти. Переходив з одного боку на другий, аж самому стало смішно з цього адже не вперше їде цією дорогою. Обминали села, виходили на бережок і котилися у долину, щоб легше вибратись на дальший і дальший бережок. Очі зупинились на кущах, хотіли зайти далі, у ліс, перескочити яруги, вийти на поляну і з високої смереки роздивитись навколо. Споза вікон автобуса Сивий намагався пригадати щось знайоме із свого села. Гортав сторінки пам'яті, але нічого не виходило. Намагався зосередитись, але нічого . . .

На автобусному вокзаліку симпатичного містечка Сивий не знав нікого. Саме те йому поліпшало настрої. Не треба нікому пояснювати, що, де, чому. Любив оце місто, не мале і не велике, без широких тротуарів. Валяв кроки, ніби хтось його доганяв. А в голові за професійною звичкою, починав репортаж, ні, не репортаж, скажім, нарис про це місто. Починає відганяти цю думку, але вона вертається. Сивий на мить зупинився. Кожне місто інакше пахне. Може, з цього почати? Вдихав ранкову свіжість міста. А що, коли так почну: «Місто пахло потом осінньої ночі, коли після . . . Ні, ні, ні, бо висміють». Сполохало його шурхотіння папе-

ру, то прохожий гортав сторінки газети. Сивий перейшов на другий бік вулиці, хотів ще раз пригадати телефонну розмову, щоб якнайшвидше добратись на місце.

Згадав, перейде близько нової лікарні, але загне не в першу вулицю, але в дальшу вліво, а потім . . . На цьому зупинився. Яка ж то була вулиця? Кутузова чи Суворова? Чому не запам'ятав, адже цих полководців ніколи не плував. Загнув вправо, перед ним виднівся берег з білими будинками. Сивий зупинився і прислухався, чи десь не чути гамір, чи не чути звук бетономішалки. У ранковому різноголоссі не міг розібратись. Вибрався вище, потім знову завернув вправо. Перед ним — нова вулиця, а на її кінці було видно високу гору піску, біля якого хтось стояв, розганявся лопатою. Сивий і не глянув на назву тої вулиці, вибрався туди. Ішов рівно, не заглядав у людські подвір'я. Уп'яв очі на того, хто стояв біля мішалки. Був це той самий Душан, який вчителює на селі й ні та ні добратись у місто.

Іван Сивий зупинився, дивиться на метушню, яка панує на кінці тієї вулиці, хоче усіх бачити і вгадати. Ага, там, той, що цегли везе, Йосип. Гм, посивів. А он там, біля вапна, Мирон. Не годиться він до такої роботи. Йому б краще щось велике дали. Ну, хвій би скелю ламав. Низький, із широкими плечима, якраз годиться на таку роботу. Ще й небіжчик, його батько, не раз дорікав: «Чи то в пана такі руки?»

Першим його помітив Душан. Сміється і хриплим голосом кличе його:

— Що, передумав? Лопата — не перо!

Віталися довго, галасливо. Так вміли лише вони. Підійшла до них і Аня, у фартушок витирала руки, коли вже всі притихли, сказала якомсь соромливо:

— Я і його кликала.

Іван не зрозумів. Глянув на неї і замість того, щоб дізнатись про кого мова, головою пролетіло — «Аню, Аню, ти справді тут на тому світі, щоб дітей родити і нянчити їх».

— Про кого ти? — запитав Сивий.

— І Михайло пообіцяв, — сказала пошепки, ніби боялась, що почує. — Але досі не прийшов.

— Може, замість себе секретарку пішле, — озвався Андрій, який нечутно підійшов до них. — Бачиш, надумав я хату збудувати, але і за те, щоб міг вас усіх разом скликати. Михайло не прийшов, певно, невідкладні справи, як у всіх начальників.

Андрій любив перебільшувати, повчати, адже був на рік старший за них.

— Мальту! — було чути з риштування.

Сивий пішов у буду, збиту з дощок, перевдягтись.

Робили мовчки. Так воно й прийнято. Прийдеш допомогти, то роби, а для розмов ще буде часу.

— Мальту! — прозвучало з риштування. — Поменше беріть, а то не видержите, — почув Іван над собою.

Над Сивим на риштуванні стояв муляр, акуратно клав кельнею мальту на мур. Це був один з тих мулярів «старої школи», які насправді шанують свою роботу. Муляра у білому комбінезоні він ще не бачив. А той випароджений, як на весіллі. «Оцей, напевно, з минулого століття, або з майбутнього», — філософував у думках Сивий, і все не випускав ручки «фурика».

Сивий хотів з тим муляром поговорити. Щось притягувало його до розмови з ним. Напевно, ця розважність, з якою робив і говорив.

— У нас колись був муляр, Юриста звався, — Сивий викладав мальту і далі вів своє. — То був пан муляр. Іде мурувати, то ще й мальту покуштує, на язик візьме.

— Ого-го. Знаю я ці фокуси, — сміється з риштування, і як кине кельнею, то мальта аж у Сивого волосся залетіла.

— Чи фокуси, чи ні, але майстер був акуратний. А коли майстер, то й вигадував. Зваріть мені те і те, оце не можу, завтра і цеглу не покладу.

— Сміявся з вас.

— Знаю, насміхався. Тоді саме мій вуйко будувався, мури вже над вікна тягнув. І тут як закричить Юриста: «Мальту!» Я її готував та ще один з нашого села. Винесли ми повні відра

аж до нього, а він глянув на неї і каже: «Пісна». Злізли ми вниз, але ані пальцем негнули. Оці самі відра винесли назад, а він лише бровами мигнув і каже: «О, таку треба».

— А що це ви тут дебатний клуб завели? — до Сивого і муляра підійшов Йосип. — Іване, тут не треба таких, щоб розуми роздавали, міцних тут треба.

Сивий зніяковів, підхопив порожню тачку і подався до мішалки.

Андрій почав обходити усіх з пляшкою горілки, частував і дякував. Зупинився і біля Івана. «Як усе змінилось, — подумав Іван, дивлячись на Андрієві руки, — у школі ми себе братами називали, а зараз кожен за своїм богом живе».

— Уже досить довго дивлюся на тебе. Хмари з чола тобі не сходять. Проблеми? — запитує Андрій так щиро, як лише він вміє, і простягає руку із чарчиною.

— Та ні. То я вже такий. Михайло так і не прийшов?

— Знаєш, я на нього і не дуже сподівався, але думає, прийде, будемо всі разом. Запанів. Ти через те не будь смутний, випий, — Андрієва щира усмішка робила дива, деколи й задумувався, чи то щирість або наївність. Зараз відкинув це співставлення. Андрій належав до тих, які вміють тішитись з дрібниць.

— Підеш цеглу возити, Душан з риштуванням допоможе, а Йосип коло мулярів, — Андрій розділював роботу, ця функція йому цілком свідчила. Він же мав точну уяву, як буде будинок виглядати. Андрій взяв Івана за плече і повів за будинок, де під дошками була поскладана цегла.

— Для кого таке чудо будеш? — Сивий і сам не знав, чому про це запитав. Але що відіш, вже пішло. Йому було цікаво, що Андрій скаже, чи розгубиться.

— Поки це може, — відповів Андрій і ніяк при цьому не згадав дітей. Він же сам тому не вірив, що діти залишаться біля нього. І його небіжчик-батько не раз казав: «Що видиш на других, чекай і на собі». А на других бачив того багато, доброго і поганого, доброзичливості і заздрості. Бачив, як у їхньому селі розвалилася хата старої Кормалихи. На кілька днів її у новому будинку культури влаштували, потім в окружний центр забрали. До одної легкової автомашини усе змістилося. А сини її по великих містах розійшлись. — Буде де голову схилити, — додавив Андрій.

— Це скоро так думати, і без цього схиляння у цій хаті поживеш, — закінчив Іван свої міркування, але Андрію зараз не до того, балачками нічого не збудуєш, ні будинок, ні щастя. У суботні підвечір'я, коли Андрій натрудився, сідав на лавочку, яку змайстрував ще колись на початку, як їм призначили отой бережок. Сідав і роздивлявся навколо, мов уперше бачив світ. Люди, мов мурашки, щось носять, приносять, виносять, щоб на мить порадуватись, що їм у чомусь пощастило. А все минує — і радість, і щастя, і навіть та мить, коли приходиться щастя. Зараз він тішився, що зустрілись давні друзі. Він знав, що завтра залишиться сам, із своїми планами. А мури нового Будинку росли . . .

Іван Сивий носив цеглу і думав, як робота єднає людей. Не він перший це видумав. І до нього про це знали. «Андрій буде хату, — сплітав думку Іван. — Ці голі стіни нас єднують, ростуть під нашими руками, а потім Андрій відгородиться від усього світу, почне між чотирма стінами творити свій світ. Ні, ні, Андрій не такий. Гм, не такий? Може, зарез ні, бо ми тут, забув на хвилину. А завтра, післязавтра,»

— Іду, чи не заснув ти тут біля цегли? — Душан був завжди такий. Робити точно, без усяких там викрутасів.

— Але знаєш, така всячина у голову приходиться. Хочу відкинути, але думка вертається і постійно сверлить голову.

— Бери більше цегли, то все зникне, — хотів було пожартувати Душан.

— Сам не знаю, чому таке приходиться, — Іван вдавав, що не чув Душана.

— Роботи, може, багато?

— Минулого тижня зустрів нашого професора. Ну, той, що фізику викладав. А він мені: «Обдурюєш людей, обдурюєш?» Я і не знав, що йому відповісти. Бо й справді не знаю, як то воно в мене виходить.

— Бери, Іване, більше цегли, якось воно буде.

— Йому все ясно. Для нього все закон тяжіння вирішує, — Іван мимрив собі попід ніс, клав цеглу на цеглу. Опам'ятався, аж коли було треба її підняти і понести. Забагато взяв.

Вечоріло. У білих будинках тут і там забликали світла. Почорнів недалекий березняк. Березг повільно втихав, лише біля Андрієвої хати роздавався гуркіт мішалки, брязкіт відра і глухий стукіт на риштуванні.

— Хлопи, киньте вже, — Андрій сказав це так строго і по-хазяйськи, що ніхто не заперечував. Сьогодні з них справді досить.

З нашвидко збитої кухні запахла вечерея. Мулярі старанно умивали начиння, ніби після якоїсь операції. Помили руки, з волосся вичісували вапно, мальту. Нікому не хотілось заводити розмову.

— Важко привикати, га? То не за паперами, — старий муляр це сказав без насмішки, але і так ніхто не збирався відповідати. Відчиняються двері, газдиня бере слово.

Андрій не знає, за що скоріше взятись, чи за пляшку, чи різати хліб.

— Ей, хлопці, хлопці, — старий муляр, сідаючи, зітхнув, ніби його щось мучило. — Дивлюся на вас, молоді ви, але дуже скоро постаріли. Радості у вас замало. Очі повні смутку. Усмішку в них не знайдеш. Постійно лем робота, проблеми. Ей, хлопці, хлопці . . .

А хлопці мовчки випили горілки і почали сьорбати юшку. Андрій швидко поналивав, бо як інакше віддячиться.

— Знаєте, нікому тепер не легко, — пробував замудрувати Мирон.

— І за моїх часів не було легко, але якось інакше . . . — старий муляр не закінчив думку, бо Андрій перебив, пригощає.

Йосип вже нервно вертівся за столом, не любив він такого мудрування. Спочатку лише так для себе затягнув:

*Не рубай ліщину,
най орішки родить,
не бер парадницю, не бер парадницю,
най собі походить.*

Ніхто нікого не спонукав до співу, всі підхопили. Спочатку боязливо, але потім пісня вирвалася з цієї буди і пішла бережком. Було чути, як люди відчиняють вікна.

— Як за старих часів, як за старих часів, — Андрій почав знову частувати, тішився цій зустрічі, як мале дитя.

Іван встав із-за столу. Пісня обірвалася.

— Ну, я піду. Останній автобус скоро, — Іван прощався так, ніби завтра знову зустрінуться. Андрій його випроводив аж на кінець вулиці.

— Дякую, — почав Андрій тихо, ніби боявся, що хтось почує. — Будуй хату, Іване! Прийдемо, поможемо. Будуй, треба нам зустрічатись.

Іван Сивий дивився на свого приятеля із шкільних літ, на душі було сумно, а на вустах заграла кислувата усмішка — подумав, яку ж то хату він збудує.

Коли вже сидів в автобусі, намагався не думати про сьогоднішній день, повільно впадав у сон і здригався, коли автобус зупинився. Прибив чоло до вікна і пробував вгадати, де він зараз.

Місто вже спало. Пасажири висипалися з автобуса і швидко розбрелись сонними вуличками. Іван оглянувся, за ним не йшов ніхто. На перехресті побачив будинок редакції. У голові зароїлись слова — «Тому вівсу однаково», «Будуй хату, Іване,» «Тому вівсу . . .» «Будуй . . .»

— Усе залишу, усе, — сказав голосно, але ніхто не чув.

Іван Яцканин

СПІВЕЦЬ НЕСКОРЕНИХ КАРПАТ

(ДО 80-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Ю. БОРШОША-КУМ'ЯТСЬКОГО.)

Карпати,
Карпати,
Бескиди високі,
Ласкаві,
Як мати,
Як думи глибокі.
Про вашу відроджену ніжну красу
Пісні свої щирі народу несучи.

Такими теплими та щирими словами, повними синівської любові, величає рідний край один з найвидатніших закарпатсько-українських поетів Юлій Васильович Боршош-Кум'ятський, який увійшов у літературу наприкінці 20-х років нашого століття. З того часу, коли появились перші спроби його пера, він виявляє нев'янучу любов до рідної землі, змальовує красу закарпатських гір і духовну силу простих людей, відображає їхнє реальне життя, велич трудових подвигів, опікує боротьбу народу за звільнення від соціального та національного гноблення, прославляє намагання трудящих Закарпаття за возз'єднання з Радянською Україною.

Юлій Боршош-Кум'ятський народився 8 липня 1905 року в багатодітній родині хлібороба в селі Великі Ком'яти Виноградівського району Закарпатської області УРСР. З назви села походить складова частина його поетичного прізвища. Син селянина, якого батько змушений був у заморських краях шукати хліба для сім'ї, закінчив учительську семінарію в Ужгороді і в безпосереднім стосунку з верховинцями проживав у різних закарпатських селах, навчаючи дітей, молодь і дорослих.

Перші поетичні спроби молодого автора, які були переспівами народних пісень, появились на сторінках журналів «Пчілка», «Наш рідний край» та в альманасі «Трембіта». В 1928 році вийшла в світ перша книжечка віршів Ю. Боршоша-Кум'ятського про прекрасну закарпатську природу та любов до рідного краю, названа «Весняні квіти», але вже в наступній збірці поезій, що мала назву «З мого краю» (1929), поряд з ідилічними картинками природи появились і вірші, що зображували страшну картину бідкування та голодних дітей на зеленій Верховині. Особливо гнівним протестом проти соціального та національного гноблення наро-

ду, проти страшних злиднів і голоду була збірка «Країна див» (1934). Чимало гострих віршів про підневільне життя трудящих поміщено і в наступних збірках — «В Карпатах світає» (1935), «З наказу роду» (1938) і «Кров кличе» (1938). За роки Радянської влади Ю. Боршош-Кум'ятський з новою силою та молодечим ентузіазмом створював літературні цінності. Свідчать про це такі збірки поезій — «Дві долі» (1948), «На високій полонині» (1956), «Грай, трембіто!» (1958), «В орлиному леті» (1961), «Багряні акорди» (1967), «Шовкова косиця» (1971), «Пізня краса» (1975) та ін. По смертю появилася його збірка «Червона калина» (1980), у якій вміщено кращі твори Ю. Боршоша-Кум'ятського, написані в період від 1928 року до останніх днів життя поета. Сюди увійшли старші поезії, які зберегли своє значення в наш час та поезії, які були надруковані в післявоєнний період.

Помер Ю. Боршош-Кум'ятський 9 квітня 1978 року в Ужгороді. Своїм літературним доробком Ю. Боршош-Кум'ятський довів, що належить до видатних представників української поезії.

Любця БАБОТА.



НАДІЄТЬСЯ НА ВИПАДКОВІСТЬ?

Передбачення, інтуїція, шосте чуття — декілька різних назв має інстинкт, яким декотрі люди керуються, якому вірять, на який покладаються більше, ніж на здоровий розум і власний погляд.

До якої міри надієтесь ви на інтуїцію? Вірите, що нагода вам принесе щастя? На ці запитання можете відповісти посередництвом нашого тесту.

*

1. Думаєте, що інтуїція — це видумка?
так — 1 очко, не знаю — 2 очка, ні — 3 очка
2. Що ви думаєте про гіпноз?
це наука — 2 очка, це чародійство — 3 очка, це обдурювання — 1 очко
3. Чи пробували ви, щоб вам пророкували майбутнє?
так, декілька разів — 3 очка, так, один раз — 2 очка, ні — 1 очко
4. Цікавитесь гороскопами?
так, дуже — 3 очка, деколи — 2 очка, ні — 1 очко
5. Маєте передчуття, що щось є не в порядку, хоч і на перший погляд здається, що є?
так, часто — 3 очка, деколи — 2 очка, взагалі ні — 1 очко
6. Вірите в те, що коли зустрінетесь із сажотрусом (коминярем), то вас спіткає щастя?
так, дуже — 3 очка, можливо — 2 очка, ні — 1 очко
7. Вірите в сни?
так, дуже — 3 очка, деколи — 2 очка, ні — 1 очко
8. Купите собі лотерею, коли вам здається або маєте передчуття, що на цей раз виграєте?
так, завжди — 3 очка, деколи — 2 очка, ні — 1 очко
9. Подате «Шпортку», якщо вам присняться якісь числа?
так, завжди — 3 очка, деколи — 2 очка, ні — 1 очко
10. Зацікавили вас запитання в нашому тесті?
так, дуже — 3 очка, ні — 1 очко, декотрі — 2 очка (Зрахуйте очки, відповідь знайдете на сторінці 185.)

Дід і онук

- Діду, а ви були колись малим? — питає онук.
- Був, дитино, був.
- То ви, мабуть, були дуже смішні з своєю лисиною і бородою.

ЯК СОНЦЕ

- Доброго газду маєш. Як сонце!
- Ти вгадала. Як звечора піде, то аж вранці з'явиться.



ЛАБІРЩИНО МОЯ

*Заходить сонце за Кам'яну,
Стихас вже пташиний спів.
Тебе, як дівчину кохану,
Любити вічно я б хотів.
З тобою лиш щасливий я,
Лабірщино моя.*

*Люблю Бардіїв, Пряшів, Снину,
І з ними я назавжди зріс,
Але в твою вузьку долину
І в твої чудовий, пишний ліс
Навіки закохався я,
Лабірщино моя.*

*Чи є на світі десь куточок
Такий привабливий, як тут?
Чи є ще крайший голосочок,
Яким співає дружний люд?
А люди тут — одна сім'я,
Лабірщино моя.*

*Лунає вранці над полями
Різкий пронизливий гудок.
Тоді ведуть старанні мами*

*Своїх діток у дитсадок.
З гудком встаю завжди і я,
Лабірщино моя.*

*Зима буває тут здорова,
Аж під ногами все скрипить,
Снігом засипана діброва,
Під сонцем цілий край блищить.
Заманлива краса твоя,
Лабірщино моя.*

*Улітку край мій — ідеальний.
Я почувуюсь наче в сні,
Коли у «вік наш фестивалний»,
Лунають пісні голосні.
Співаю ці пісні і я,
Лабірщино моя.*

*Принадна ти і чарівлива,
Краси такої не знайти!
Ти і багата, і щаслива
І будеш квітнути й рости.
Тебе кохаю щиро я,
Лабірщино моя.*

ЗГАДУЮ . . .

До недожитого 85-річчя Андрія Рудловчак

Андрій Михайлович Рудловчак народився 9 серпня 1905 року в бідній селянській родині в селі Нижньому Жипові Требішівського округу. Початкову школу закінчив у рідному селі. Горожанську школу й учительську семінарію — в м. Ужгороді.

Кілька років працював учителем на селах в Підкарпатській Русі, а згодом став працівником Реферату шкільництва в Ужгороді.

В грудні 1934 року А. Рудловчак був заступником і довгі роки завідувачим редакцією «Передач для підкарпатських русинів» при Чехословацькому радіо в Кошицях.

Останні роки, аж до останніх днів свого життя, А. М. Рудловчак працював редактором Української студії Чехословацького радіо в Пряшеві.

Помер Андрій Михайлович Рудловчак, невтомний культурно-освітній діяч серед українського населення Чехословаччини, в Пряшеві 19 вересня 1977 року, а похоронений в рідному Нижньому Жипові.

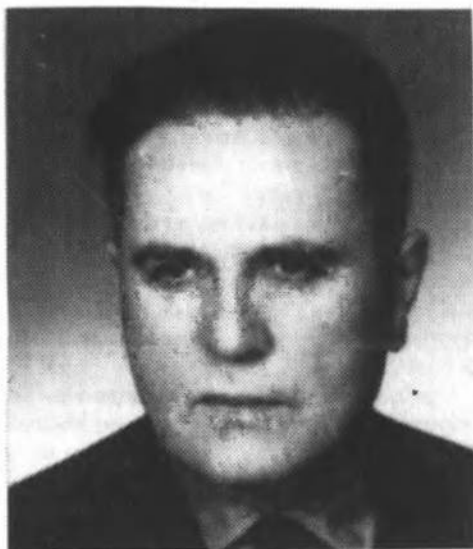
Десь у половині тридцятих років нашу школу відвідала незнайома молода людина. І з якимись для нас, студентів, невідомими приладами. Пізніше виявилось, що то були прилади, якими в ту пору користувались працівники радіомовлення.

Нам, членам драмгуртка при Мукачівській учительській семінарії, аж тоді стало ясно, коли керівник нашого драмгуртка і професор російської мови Наталія Романівна Шкирпан представила прибулу молоду людину — йшлося про Андрія Михайловича Рудловчака, завідуючого недавно заснованої редакції «Передач для підкарпатських русинів» при Кошицькій радіостудії. Тоді ще дуже порадувала нас Наталія Романівна, заявивши, що ми поставимо по радіо інсценіацію закарпатських народних звичаїв «Лопатки».

Після запису «Лопаток» мав я щастя ще кілька разів зустрічатись з Андрієм Михайловичем: на виступах і передачах, на концертах нашого учнівського хору, керованого нашим професором музики Антоном Скибою. Наші зустрічі привели до того, що одного разу Андрій Михайлович запропонував мені надіслати в редакцію щось з народного побуту, мовляв, щось таке, як останнім часом публікую на сторінках підкарпатської преси.

Пропозицію я прийняв з певним недовір'ям. Не вірилось, щоб щось мною написане передавалось у ефір . . .

Однак, Андрій Михайлович настійливо став мене переконувати. Навів цілу низку прізвищ авторів із Підкарпаття, твори яких уже пролунали на хвилях ефіру. Згадую, були між ними й імена, які багато чого вже означали для мене, семінариста — Михайло Попович, Василь Гренджа-Донський,

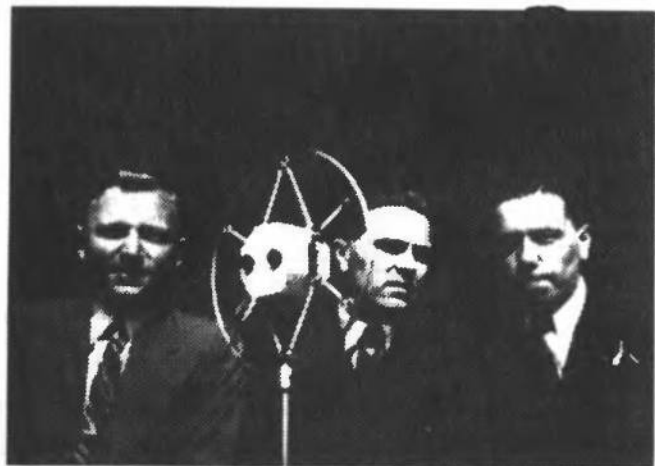


Андрій Рудловчак. 1938 р.

Андрій Карабелеш, Юлій Боршош-Кум'ятський, Андрій Патрус, Йосиф Жупан, Марко Бараболя. Деяких із них я особисто знав, а деяких тільки з преси або читанок.

Довго мучили мене роздуми над тим, чи насправді надіслати в редакцію щось із своїх спробних оповідань. Нарешті, таки остаточно вирішив: хай буде, що хоче, надсилаю одне коротеньке народне оповідання «Вивелись сороки».

Все нібито гаразд: оповідання пішло по призначенню, але опісля — оті душевні муки, переживання, хвилювання, сумніви . . .



Трансляція із Мукачева.
На фото (зліва): технік Йосеф Юнек,
редактор Андрій Рудловчак,
диригент Антоній Скиба. 1938 р.

Однак Андрій Михайлович, розуміючи молоду душу, невдовзі перебив усі мої переживання; повідомив, що оповідання включено в програму передач Чехословацького радіо в Кошицях. Навіть сповістив мене про день і годину передачі, запрошуючи послухати її.

І насправді у визначений час з радіоприймача у добрих людей (власного в мене не було) прослухав передачу свого оповідання. Тільки уявте собі, скільки було радості! Вперше чути з ефіру вами написані слова! . .

Невдовзі після цього надзвичайний сюрприз зробив мені наш педель Мишкобачі: несподівано він приносить для мене цілих сто десять крон. Виянюється, що це гонорар за передане по радіо оповідання. Що за гонорар? Тоді взагалі для мене було невідоме слово «гонорар», а не те, щоб сподіватись, аби хтось тобі платив і за те, що ти мав змогу сказати своє слово.

У всякому разі отих сто десять крон була солідна сума. Таж за такий гріш бідолашний семінарист міг безтурботно три місяці в «Руській кухні» харчуватись та довгого життя бажати тим, що зменшують твою соціальну біду.

Приємно згадуються тридцять років, коли редакція «Передач для підкарпатських русинів» вже активно діяла на ниві народній. Тоді й нам, мукачівським семінаристам чи гімназістам, які бажали стати на літературну дорогу, з новоутвореної установи подавалась підтримка й допомога, що, безперечно, було пов'язане з іменем Андрія Рудловчака.

Ми, початкуючі автори, чи вже Йосиф Жупан і Михайло Лугош, або Андрій Патрус і Василь Добош чи Омелян Балецький і Юрко Лешко, надзвичайно раділи, що маємо змогу час від часу відрекомендуватись зі своїми спробними творами на хвилях ефіру. Це підбадьорювало нас до літературної творчості.

Десятирічний проміжок часу, що до нього спадали окупація Підкарпаття хортистами, світова війна та всі лиха пов'язані з війною, порвали мої зв'язки і співпрацю з ра-

діомовленням та його завідуючим — Андрієм Рудловчаком.

Однак, плин часу не зупиниш, і так стало й літо сорок восьмого року. Саме в це літо, після десятка років, ми знову зустрілись з Андрієм Михайловичем. На цей раз — у Пряшеві. За нових, інших обставин, обидва збагачені десятирічним життєвим досвідом. Старий друг, Андрій Рудловчак, і на цей раз завідував Українським радіомовленням, що з Братіслави переселилось до Пряшева, і працювало у вільних умовах після Лютневої перемоги.

Знову зустрілись, саме в період, коли перед Українським радіомовленням стояли більш наполегливі й більш відповідальні завдання, ніж десять років тому. Розмова тепер між нами пішла про оновлення співробітництва з Українським радіомовленням, якому тепер доводиться працювати прямо серед українського населення Чехословаччини. Та водночас працювати в умовах народженого нового ладу й побудови соціалістичного суспільства.

Так, в тридцять років — молода людина, а в п'ятдесяті роки — завідуючий Пряшівської Української студії Чехословацького радіо Андрій Рудловчак знову захопив мене, як й інших молодих авторів — Федора Лазорика, Івана Мацинського, Василя Зозуляка, Івана Прокіпчача — знову взятись за перо, яке, в силу обставин, я кинув перед десятком років. Мабуть, ще довго був би роздумував: чи писати або ні, коли б при наступних наших зустрічах з Андрієм Михайловичем не було доброзичливого прохання, поради і наполегливого спонукування до журналістичної і літературної діяльності.

Я послухав добру раду благородної людини — Андрія Михайловича Рудловчака стати співпрацівником радіомовлення. А так вже четвертий десяток років іду по цьому шляху співробітництва, а понад десяток років, крім іншого, щотижня озиваюся по радіо з свіжим оглядом чергового номера нашого ксютівського тижневика «Нове життя».

Федір ІВАНЧОВ.

ЖНИВА

*Ця згадка завше серце ніжно коле:
В дитинстві часто колосками снів.
І от пішов із матір'ю у поле,
Тоді ж таки, а поле — в сяйві жнив.*

*Гула, гула старенька молотарка,
Дядьки до неї звозили снопи,
Коли ставало їм нестерпно, жарко,
Котрийсь відро підносить: «Покропи» . . .*

*«Ну що стоїш, впрягався б у роботу!»
Я подавав снопи, не ждав хвали.
Старавсь, як міг, і краплі мого поту
Точнісінько, як мамині були.*

*Як вшав хусти сині вечір в небі,
Вечерять сіли просто на стерні.
І бригадир сказав: «Оце! — для тебе»
Й подав окрайця житнього мені.*

*Літа ті кличу нині — не докликись.
Розтали, мов тумани поміж нив . . .
Той перший сніп . . . І мамине обличчя . . .
І перший хліб, що сам я заробив.*

МИХАЙЛО САБАДОШ — ЮВІЛЯР

Закарпаття із сивої давнини славилось видатними людьми, хоч жорстокі умови соціального і духовного життя були страшні, жахливі. Завдяки завзятості, наполегливості і трудолюбивості ряд з них уже в минулому зайняло провідні місця в політиці, науці і культурі. Ані в умовах буржуазної Чехословаччини не змогли проявити свої здібності всі народні таланти. До таких належав і син бідних селян Михайло Сабadoш із села Задне Іршавського району, який народився 18 серпня 1920 року. Потяг до навчання у малого хлопця був великий, але нестача грошей і хліба змушувала хлопця заробляти у сільських багатців, або в карпатських лісах. Саме там він пройшов «свої університети», там він одержував перші лекції із масариківської демократії та почув про політику Комуністичної партії Чехословаччини, яка захопила закарпатських лісорубів. Це привело його і до читання газет «Карпатська правда», «Наш рідний край», «Русский народний голос», які йому допомогли зрозуміти соціальні процеси, неминучість класової боротьби, необхідність боротись проти соціальної і національної несправедливості, шукати допомоги у Радянському Союзу.

Після окупації Закарпаття молодий Михайло Сабadoш кілька разів пробував втекти в СРСР, але ані раз йому не вдалося перейти через кордон. Навпаки, мадярські фашисти змусили його воювати проти своїх братів, виславши юнака на фронт. Там при першій нагоді він втік до Червоної Армії. Повоювавши в рядах Червоної Армії, його зачислили в партизани і вислали десантом на територію під Вигорлат. Тут він організував партизанський рух, сам активно боровся з фашистами, поки не прийшла Червона Армія. Потім в її рядах визволяв Чехословаччину від фашизму.

У визволеній Чехословаччині Михайлові Сабadoшові було доручено будувати народну чехословацьку армію. Він залишається в її рядах до кінця свого активного життя, досягши чин полковника. За бойові заслуги Михайла Сабadoша, який пройшов од рядового солдата до найвищого офіцера, було нагороджено багатьма (понад 30) чехословацькими і радянськими орденами та медалями.

Ми навмисно коротко розповіли цікаву біографію Михайло Сабadoша, бо вона нам допоможе краще зрозуміти його літературні твори.



Пройшовши такий складний і драматичний шлях, він багато бачив, пережив і виконав. Все те інтересувало молоде покоління. Тому він вирішив із пережитого і осмисленого покласти на папір. Спочатку це були короткі художньо-документальні оповідання і нариси у військових і молодіжно-дитячих журналах та газетах. Потім з'явилася перша художньо-документальна книга «Парашутистом в Карпатах» (1966), за нею дальші книги — «Фронтовими дорогами» (1970), «Партизанські Карпати» (1973), в яких автор щиро і захоплююче з художнім смаком і тактом розповів про своє перебування, дружбу і бої в рядах Червоної Армії. В книгах він не висуває свою особу на перший план, але намагається передати свої погляди, переживання на фоні всіх воєнних подій, в першу чергу тих, яких був сам свідком. Прочитавши ці мемуарні книги, ми дізнаємось чому закарпатські хлопці втікали в СРСР, чому добровільно вступали в Червону Армію чи Чехословацький корпус, чому добровільно виявляли бажання воювати в партизанських загонах, як на фронті родилася воєнна дружба, героїство, відвага і мужність багатьох втікачів із Закарпаття та Східної Словаччини. В збірці оповідань «Партизанські Карпати» (1973) знов дочитаємось про те, як в партизани вступали не лише дорослі люди, а й діти, як вони часто сміло і відважно, ризикуючи

власним життям, допомагали партизанам, як проявляли свою ненависть до фашизму і любов до свободи, справедливості і партизанів. Книга має неабияке ідейно-естетичне, виховне і пізнавальне значення. Вона означала дальший крок у художньому зростанні і опануванні воєнної теми засобами художнього слова.

Всі художні задатки М. Сабодоша, які поступово проявлялися в художньо-документальних творах, проявилися на повну силу в його трилогії «Бурхливі роки» (1976), «Відважні» (1980) і «Перемога» (1984). Трилогія охоплює дуже широку палітру тем, соціально-політичних проблем, людських почуттів, настроїв, людських долей Закарпаття, Чехословаччини і Радянського Союзу.

В центрі роману стоїть сім'я селянина Федора Дрозда, який був неписьменний, а мріяв стати багатим, мудрим газдою і цій мрії хотів підпорядкувати всі кроки свого життя та життя своїх дітей — Івана, Михайла, Василька, Марії і Гафійки. Але Дроздові не так легко було стати багатим селянином, бо таких конкурентів було на селі чимало, біднота добровільно не здавала свої позиції, вона об'єднувалась, вступала в КПЧ і пробувала боротись проти визискувачів.

В трилогії показано виникнення і перші форми боротьби КПЧ на закарпатському селі, організування нею голодного походу в 30-х роках. Поряд з художніми персонажами в романі виступають і історичні особи, як А. Запотоцький, Я. Шверма, А. Годінова-Спурна, К. Готвальд, В. Широкий та дальші. В першому романі найвдалішими персонажами стали Федір Дрозд, презентуючи старе, відстале село і Іван Павлик, коваль, бувший червоноармієць, організатор комуністичної організації в селі. Події в селі розвиваються на фоні прекрасної карпатської природи, звичаїв, пісень, міфів, забобонів, класової боротьби між бідними селянами і урядовцями, жандармами, попом, учителем і екзекуторами.

В дальших двох романах основна увага зосереджена на події, які настали після розпаду першої Чехословацької республіки і загарбання Закарпаття угорськими фашистами. В центрі романів син Федора Дрозда — Михайло, який як єдиний із цієї сім'ї вирвався із її примітивності, забобонів і залежності від волі батька, бо вже в юнацькі роки почав симпатизувати з комуністами. Будучи на військовій службі, він познайомився з прогресивними солдатами-робітниками, бачив як фашисти окупували Судети, південні райони Словаччини і рідне Закарпаття. Все це привело його до думки перейти до Червоної Армії і в її рядах боротись проти фашизму. Так і сталося. На фронті проявився Ми-

хайло як здібний організатор, офіцер-командир, який здобув авторитет і довір'я серед солдатів і партизанів.

Трилогія закінчується визволенням Закарпаття і встановленням радянської влади в рідному селі Михайла та остаточним переконанням Федора Дрозда, що щастя може бути лише тоді, коли запанує соціальна і національна справедливість і на селі.

Твори Михайла Сабадоша виходили і словацькою мовою, як «Парашутистом в Карпатах» (1974), «Батьку, я тебе шукав» (1978).

Останніми роками М. Сабадош крім воєнної теми, яку розроблює в багатьох оповіданнях, картинах, надрукованих в українській, словацькій, чеській та мадярській пресі, все частіше звертається до гумористично-сатиричного зображення недоліків нашого життя. Такого змісту і характеру збірка оповідань «Кривулі»

(1987). Це пригоди центрального персонажа, які зазнав від 1945 року по сьогоднішні дні. Так ще проявилася нова риса, нова грань творчого обдарування Михайла Сабадоша.

До творчості Михайла Сабадоша можуть бути різні претензії, зауваження і критичні вимоги, але не треба забувати, з чого вийшов і куди дійшов наш автор, в якому середовищі жив, працював і для кого писав. Маючи на увазі ці фактори, не виходить нічого, ніж йому подякувати за твори, бо вони нам і зокрема майбутнім поколінням розкажуть про шлях не одного закарпатця від неграмотної до освіченої людини, розкажуть, як кувалася наша дружба з народами Радянського Союзу, як родилося наше сучасне життя. Твори М. Сабадоша збагатили нашу художньо-документальну та й художню прозу і за те йому належить наша подяка.

Михайло РОМАН.

Микола КСЕНЯК

БАЙКИ

НЕ ЗДІБНИЙ

*Втомлений сонячний Промінь
спить на балконі.*

— Широ вітаю! Для нас ти, мов рідний,
найяскравіший, найшвидший . . .

— Як помиляєшся! Ось це не зміг . . .

Я не здібний . . .

— Ти скромний! Хто аж ген за той обрій
встигне в одну мить? . . .

— На жаль, не зміг я втекти . . .

— Перед ким?

— Перед докором Совісті.

СХИЛ

— Привіт! Відколи ти дримаєш у корчмі? —
Читач звертається до Гумору. —

Звичайно нишпорити по канцеляріях,
на пошті, на будівництві . . .

Й кожну знайдену паскуду
так висмієш, таку рубнеш карикатуру!
Майстерно відрізняєш зерно від полови.

— Не докучай! Не бачиш: я тут — вдома.

— Ось що! Тепер вже ясно, ваша милість,
чому метке перо зненацька затупилось.

МАРА

*Підламуються під Поетом ноги:
ледь-ледь несе великий мармур.*

— Мізерні! — обурюється перехожий. —
Хто положив тобі такий тягар

на плечі?

— Я са-ам . . .

— Нещасний, нащо він тобі? . . .

— На пам'ятник. Монументальний.

Щоб повік . . .

— Кому цей пам'ятник? . . .

Мені-і . . .

*Поет не висловив останнє слово,
бо враз йому загукотіло жорно.*

*Як часто гинуть здібності, таланти
під тягарем надуманості й слави.*

ЗАТЕМНЕННЯ

Овід ссе спокійно кров з Осла.

— Вдар його хвостом! Розтрощ нахабу!

— Ні! Я бачу далі від хвоста:

я тільки терпеливістю здобуду славу.

*Муч Осла, комахо, паразите,
доки не розвидниться в його орбіті.*

ДИТЯЧИЙ ГУМОР

ЗА ПРИКЛАДОМ БАТЬКА

— Ти чого бабусю лаєш? — питає батько си-на.

Син дивується:

— Ти мою маму щодня лаєш, і я нічого не ка-жу, а я твою раз, і вже кричиш.

ЗДОРОВ'Я

— Так що, Мартине, мамка вже здорова?

— Так, трохи . . .

— Як це трохи?

— Ну так . . . Мене вже побила, а тата ще не наважується.

СЕРЙОЗНА ПРИЧИНА

— Петрику, чому ти так погано вчишся, а Ва-силько добре?

— Бо Василько на два двори ближче до шко-ли живе.

БОЮСЯ

— Іванку, чому не поцілуєш тіточку?

— Боюся, бо нянько теж хотіли її поцілувати й дістали по вухах.

ПОСЛУХАВ

До сільської школи прибув інспектор. Вчи-тель попередив дітей, щоб вони у розмові з ним говорили завжди з пошаною: «пане інспектор».

Ось інспектор і запитує учня:

— А що сказав господь бог Адамові, коли вигнав його з раю?

Учень відповів:

— Будеш проклятий ти і твої діти, пане ін-спектор!

БЕЗ ІМЕНІ

— Як звешся, хлопчику?

— Я не знаю!

— А як же тебе кличуть удома?

— Нянько кажуть — шибенику, мама — зби-тошнику, бабуся — опришку (збійнику), дідо — розбійнику, а тітка — люципере.

ПРИЧИНА

— Іванку, чому хата завжди повинна бути чистою?

— Бо завжди можуть прийти гості!

НЕВИННИЙ

Батько повернувся з роботи, донька його ра-дісно вітає, цілує, а синок чомусь наче й не помі-чає батька.

Батькові аж ніяково зробилося:

— Подивися, Петрику, як гарно привітала мене Зузанка! А ти й уваги не звернув на мене.

— Я не мушу цього робити, тату, я не розбив дзеркало.

ВНУЧОК

— Як там, пане вчителю, мій внучок у школі?

— Та нічого. Тільки вчора відпросився на ваш похорон.

МАМИНА НАУКА

Славкові дала тітка цукерку. Хлопець радо прийняв гостинець, але забув подякувати. Ма-ти й накинуплась:

— Славку! Як я тебе вчила? Що треба сказа-ти, коли щось дають?

— Дайте ще!

ЗООЛОГІЯ

— Вчитель: — Скільки живе заєць?

— Учень: — Поки його не спіймають.

ПРОЗРАДИВ

Невістка побачила у вікно свекра і каже тихо:

— Знов його чорти несуть.

Зайшов свекор у хату, а маленький Іванко його питає:

— Розкажіть, дідусю, як ви до нас добирали-ся.

— Та йшов собі помаленьку.

Іванко здивувався:

— А мама казала, що вас чорти несуть . . .

МРІЯ

Гарненька дружина до чоловіка:

— Я поїду, любий, на курорт, буду загоряти біля моря і тільки про тебе мріяти.

— Ні вже, — відповідає чоловік, — ти, люба жіночко, сиди ліпше вдома і мрій про море.

ГУМОР

ДИТЯЧИЙ

ПОРАДИ для ГОСПОДИНЬ

М'ясо або риба, загорнуті в намочений до оцту рушник, витримують довго свіжими.

Запах від риби або цибулі зникне, коли посудину сполоснемо водою з оцтом.

Хліб буде довго свіжим, коли його тримати в емальованій каструлі, на дно якої насиплемо 1 грам ваніліну.

Зачерствілий (твердий) хліб покладіть в каструлю, накрийте його рушником і десять хвилин потримайте над мискою з гарячою (кип'ячою) водою. Хліб знову посвіжішає.

Кава і какао стануть смачнішими, коли під час варіння разом із цукром додасте дрібок солі.

Молоко не пригорить, коли перед тим каструлю сполоснете холодною водою.

Тверді кусники м'яса можна пом'якшити, якщо їх покропимо оцтом.

Запаху кислої капусти можна позбутись, якщо у кип'ячу воду вкинемо цілий волоський горіх.

Неприємний запах спаленого (підгорілого) молока зникне, коли на гарячу плиту вкинемо трохи солі.

Сир, який затвердів, заллємо молоком. Через годину він стане м'яким і смачним.

Щоб не зліплювався рис і був сипким, треба до води додати ложечку лимонного (цитрунового) соку. Рис буде сипким.

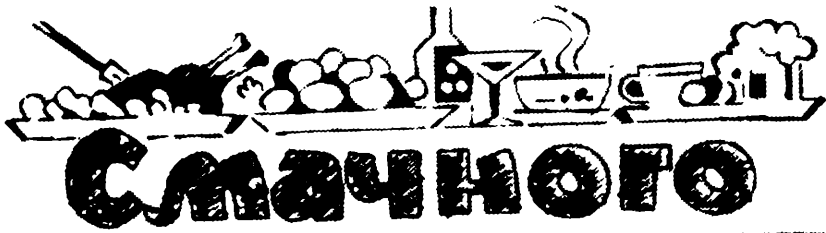
Диму з тютюну можна позбутись, коли у кімнаті на тарілку дамо оцту і залишимо його на деякий час.

Пересолений розсіл або щось іншого поліпшимо, коли в нього вкинемо декілька кусників сирого буряка (ріпи), поваримо кілька хвилин.

- Ну, як, діду,
кавуни не розтягають?
— Крім вас — ніхто . . .



Мал. В. ЧМИРЬОВА



СВИНИНА З БАКЛАЖАНАМИ, ТУШКОВАНА ПО-ХАРКІВСЬКОМУ

М'ясо наріжте шматочками, підсмажте їх у розігрітому жирі, покладіть у глиняний горщик. У тому жирі, який лишився на сковороді, підсмажте дрібно накришену цибулю до золотавого кольору. Потім туди покладіть нарізані баклажани й помідори, третину стручка перцю, додайте й болгарського перцю. Все це смажте 5 — 10 хвилин. Потім покладіть у це м'ясо, ледь перемішайте, покришіть 2 — 3 зубці час-

нику й поставте горщик у духовку. Доведіть до готовності.

Подаючи до столу, притрусіть страву зеленню петрушки та окропу. Можна подавати молодий зелений горошок разом зі стручками.

500 г м'яса, 3 столові ложки жиру, 3 цибулини, 2 баклажани, 4 — 5 помідорів, третину гіркого перцю, 1 болгарський перець, 6 — 7 стручків зеленого горошку, 2 — 3 зубці часнику.

БОРОШНЯНКА ПО-СЕЛЯНСЬКОМУ

Поріжте шматочками свинину й домашню ковбасу. Підсмажте їх. Підсмажене борошно розведіть бульйоном або водою, влийте в нього окріп, безперервно перемішуйте, до утворення рідкої борошняної підливи. Додайте селери, солі, дрібно покришені й підсмажені шматочки

сала з ріпчастою цибулею. Перемішайте з м'ясом і поставте в горщику на півгодини у духовку. Борошнянку за звичаєм подають із вареною картоплею.

300 г м'яса, 250 г селянської ковбаси, 3 цибулини, 100 г сала, 3 столові ложки борошна, корінець селери, сіль.

ГОЛУБЧАНИКИ ДОМАШНІ

Нежирну свинину наріжте дрібними кубиками, додайте в неї попередньо промитий рис, засмажені корінці й томат-пасту, присмачте дрібно кришеною зеленню, сіллю, перцем. Молодий виноградний листок ошпарте окропом. Весь фарш загорніть у нього так, щоб утворилась капустоподібна форма. Голубці викладіть до ковбасниці, залийте їх курячим бульйоном, квасом, накрийте покришкою і тушуйте півтори години.

Перед подачею до столу голубці полийте сметаною. Влітку замість томат-пасту можна використати свіжі помідори.

Листки винограду, свинина — 350 г, рис 70 г, 2 морквини, 2 цибулини, томат-паста — 50 г (або свіжі помідори — 150 г), сметана — 100 г, маргарин — 70 г, бульйон — склянка, квасу — склянка, зелень петрушки, сіль, перець на смак.

ПЕЧІНКА, ТУШКОВАНА В СМЕТАНІ

Печінку поріжте шматочками, посоліть, притрусіть перцем, окачайте в борошні й засмажте на сковороді з маслом. Потім покладіть всю масу до ковбасниці, додайте туди попередньо підсмажену цибулю, зі сковороди, на якій смажилась печінка, сметану, та склянку м'ясного бульйону. Закрийте ковбасницю покришкою і тушуйте в духовці з півгодини.

Шматочки готової печінки викладіть на

таріль, а соус, що утворився під час тушкування, посоліть. Полийте ним печінку й притрусіть її дрібною зеленню петрушки.

На гарнір подайте смажену або відварену картоплю.

На 500 г печінки — три чверті склянки сметани, півтора столових ложки борошна, ріпчата цибулина, три столових ложки масла.

ДОМАШНІЙ СИР

Кисле молоко поставте в глечики до не дуже нагрітої печі або духовки на 40 хвилин. Через деякий час молоко добре перемішайте, додавши до нього кмину, викладіть масу в торбину з домашнього полотна й підвісьте над якоюсь посудиною, щоб стекла сироватка. Коли сироватка стече, торбину зав'яжіть мотузком і, присипавши з усіх боків сіллю, покладіть під гніт. Віддушуйте не більше півтори доби.

Готовий до вживання домашній сир наріжте шматочками і подайте до столу.

6 літрів кислого молока, кмин, сіль.

ЗАПІКАНКА З ІЗЮМОМ

Хліб поріжте шматочками, залийте його молоком і поставте на кілька хвилин, хай набрякне. Потім додайте масла, цукор, розітертий з яйцями, ізюм. Все це перемішайте. На змащену маслом, широку гончарну миску висипте сухарі й викладіть підготовлену масу шаром 5 см. Запікайте в духовці протягом 40 хвилин. Подайте з киселем або молоком.

Черствий пшеничний хліб — 250 г, молоко — 250 г, вершкове масло — 80 г, цукровий пісок — 60 г, 4 яєць, 150 г ізюму.

ШКВАРКИ, ЗАПЕЧЕНІ З ПЕТРУШКОЮ ТА ЛАВРОВИМ ЛИСТОМ

Поріжте невеличкими шматочками сало, перетопіть у глиняній ковбасниці і злийте до окремої посудини. Шкварки, які залишаються, перемішайте з петрушкою, лавровим листям. Посоліть на смак. Покла-

діть усе це в горнятко і тушуйте впродовж 15 хвилин, вливши трохи води.

Окремо подають до столу картоплю, хліб, тертий хрін.

300 г жиру, лавровий лист, хрін.

М'ЯСО, ТУШКОВАНЕ З ВИШНЯМИ

Візьміть чотири шматочки м'яса і відбийте їх. Покладіть до ковбасниці і смажте в духовці в розігрітому маслі 30 — 40 хвилин, а то й довше. Смажене м'ясо залийте гарячою водою так, щоб вона ледь вкрила його. Тушуйте майже годину.

Помийте ягоди вишні, витягніть із них кісточки. Перекладіть вишнями м'ясо. Додай-

те смаженої цибулі, солі, перцю й далі тушуйте м'ясо до цілковитої готовності.

Перед подачею на стіл м'ясо з вишнями перекладіть на таріль і притрусіть його дрібно накришеною зеленню петрушки та окропу.

На 500 г м'яса (м'якуш) — 300 г вишень, ріпчата цибулина, 3 столових ложки масла.

ДОМАШНЯ КОВБАСА, ЗАПЕЧЕНА В СМЕТАНІ

Шматочки солоного сала дрібно поріжте й підсмажте на сковорідці разом із шматочками домашньої ковбаси.

Потім все це пересипте в гончарку ковбасниці, додайте туди сметани й поставте в духовку на 10 хвилин.

До столу окремо подайте відварену картоплю. Можна водночас запропонувати ще й чорний хліб.

500 г домашньої ковбаси, 75 г сала, 2 столові ложки сметани.

НЕ КУРІТЬ В АВТОМОБІЛІ

Проблема ця неординарна, і розв'язанням її займається багато науковців.

Коротко про її суть. Під час куріння в кабінку потрапляє тютюновий дим, який містить нікотин, окис вуглецю, сажу, мурашину кислоту, окис азоту, оцтову кислоту та багато інших кислотних речовин. Показник його забрудненості у 4,25 раза вищий від забрудненості відпрацьованих газів.

Проблема куріння в автомобілі не втрачає своєї актуальності від того, що курить не водій, а пасажери. Якщо кожний із них випалить усього по одній сигареті протягом години, то на організм водія обрушиться хімічне навантаження у 156 разів більше, ніж це допускає гігієнічна норма. Воно, як правило, спричиняє стан повітряного дискомфорту, підвищує втомлюваність, погіршує самопочуття, а в ряді випадків є призвідником головного болю, знижує працездатність. З-посеред різних несприятливих супутніх ефектів можна назвати також порушення координації рухів, зміну зорових і рефлекторних реакцій, подразнювальну дію на слизові оболонки очей. За систематичної дії таких навантажень протягом ряду років спостерігається зниження імунологічного потенціалу організму. Отже, в свою чергу, збільшується загроза гіпертонічної хвороби, захворювання серця, невралгії, ревматизму, виразкової хвороби, запалення легень, ангіни, підсилюється негативна дія на кровотворну систему й чоловічу потенцію.

У деяких водіїв тютюновий дим узагалі викликає алергію, симптоми ядухи або запаморочення; вони часто скаржаться на погіршення самопочуття, нестачу кисню. Як бачимо, куріння в автомобілі чи автобусі просто небезпечно. І не тільки тому, що шкодить здоров'ю водія, — загрожує безпеці руху.

Куріння шкодить також здоров'ю тих, хто не палить. Вдихаючи тютюновий дим, пасажир отримує аж ніяк не менше хімічне навантаження на організм, ніж тоді, коли стоїть протягом двох годин на транспортному перехресті з інтенсивним автомобільним рухом. Отже, водієві і в даному разі не завадить утриматись від сигарети, зважаючи, що поруч може сидіти нездорова людина, вагітна жінка, дитина тощо.

Сигарета в автомобілі небезпечна ще й тому що розжарений попел від неї може потрапити в око. Запалювати сірник, прикурювати на ходу не менш небезпечно, оскільки керування автомобілем у цей момент виходить з-під контролю, а під час аварії запалена сигарета набагато збільшує пожежну небезпеку.

Отже, для відчутного підвищення безпеки руху краще взагалі відмовитись від куріння під час їзди. Статистичні дані зарубіжних країн свідчать, що у водіїв, які курять, транспортні пригоди трапляються на 75 — 90 процентів частіше, ніж у тих, хто не палить. То чи є сенс важити життя заради сумнівного задоволення?

ЛІКИ НАВКОЛО НАС

КОНВАЛІЯ ЗВИЧАЙНА

Трав'яниста багаторічна рослина з повзким кореневищем, від якого виростають щороку квітконосні стебла 20 — 30 см заввишки. Плід — соковита червона ягода з трьома насінинами. Цвіте у травні — червні.

Що збирають?

Квітки, окремо квітки і листки конвалії (траву). При цьому не слід знищувати кореневищ. Сушать швидко, тонким шаром, у затінку.

Коли застосовують?

При компенсованих і субкомпенсованих вадах серця, при фізичному перенапруженні, при недостатності серцевого м'яза (хронічному міокардиті) і для регуляції серцево-судинної системи, при аритміях і екстрасистолах, під час клімактерію, вагітності та хвороб, що виснажують організм (астма, періодичні маткові кровотечі).

Застосовують у вигляді чаю. Беруть 1 столову ложку суміші трави конвалії, насіння фенхелю, листків м'яти і кореня валеріани в співвідношенні 1:2:3:4 на 1 склянку окропу, настоюють 15 хвилин, відціджують і п'ють по 1 столовій ложці 3 — 4 рази на день при хронічному міокардиті, базедовій хворобі, епілепсії, для збільшення сечевиділення при водянці серцевого походження.



Щоб приготувати краплі, у баночку з вузькою шийкою насипають до рівня 3/4 свіжих квіток конвалії і заливають майже до верху 90% спиртом. Затикають і відставляють на 14 днів у тепле місце. Потім відціджують, фільтрують через вату і вживають по 10 — 15 крапель на цукрі або ложці води.

Чаєм з квіток конвалії або розведеною настоянкою 1:10 промивають очі.

М'ЯТА ХОЛОДНА (перцева)

Багаторічна трав'яниста рослина, дуже запашна, 25 — 80 см заввишки, квіти фіолетові або білувато-фіолетові. Цвіте в червні — серпні.

Що й коли збирають?

Стебла з листками або тільки самі листки, під час цвітіння. Сушать швидко, але не на сонці.

Коли застосовують?

У домашньому господарстві добре розтерті листки м'яти додають до вареників з сиром — для збудження і поліпшення травлення, як вітрогінний і потогінний засіб, щоб зменшити нудоту, як засіб, що допомагає при болях у шлунку і в кишечнику, при храпоті, бронхіті, при нервовому збудженні, тремтінні рук, при стено-



кардії (разом з валеріаною спричиняє рефлекторне розширення коронарних судин). М'ята діє жовчогінно, рекомендують її при жовтяниці і каменях жовчного міхура.

Застосовують у вигляді чаю. На 1 склянку окропу беруть 1 столову ложку листків, настоюють 10 хвилин і п'ють по 1 склянці вранці і ввечері. При нестравності шлунка, поганому відригиванні, хворобах печінки і жовчового міхура 1 столову ложку суміші трави шандри звичайної, листків м'яти холодної, трави чистотілу звичайного і кори крушини ламкої в співвідношенні 3:2:4:1 настоюють 20 хвилин на 1 склянці окропу і п'ють по півсклянки через години після їди.

Компреси з свіжого листа м'яти на чоло і виски заспокоюють головний біль. Відваром з м'яти полощуть рот, кілька разів на день, при неприємному запаху з рота.

ОВЕС ПОСІВНИЙ

Однорічна трав'яниста рослина 50 — 100 см заввишки. Стебло голе, гладеньке. Суцвіття — волоть, колоски — 2 — 3-квіткові, нижні квіткові луски на верхівці двозубчасті. Цвіте в липні.

Що й коли збирають?

Солому, в жнива.

Що й коли застосовують?

Як дієтичний засіб (з круп і борошна готують киселі, які вживають при шлунково-кишкових захворюваннях), як поживна страва; при хворобах нирок і сечового міхура, при цукровому діабеті; як оболікальний засіб при проносах; для підвищення апетиту.

Для лікування ж водянки, що виникла при хворобах нирок, — як сечогінний, потогінний, вітрогінний засіб, який знижує гарячку, підвищує апетит і загальний тонус організму, при перевтомі, безсонні, розумовому виснаженні — солому.

Застосовують у вигляді чаю. На 1 л окропу беруть жменю порізаної на січку соломи, 1 хвилину кип'ятять, настоюють 10 хвилин і п'ють 2 склянки на день, ковтками.



Делегат

Коли на окружний секретаріат КПС у Бардівці прийшов лист з Братислави та два чисті мандати, голова окружної організації скликав комуністів — бойових соратників, підпільників. Прийшов Манько, Гошко, Солянич, Баран, Онуфер. Присутні високо оцінили те, що комуністи Бардіївщини вперше мали можливість взяти участь на цілословацькій партійній конференції. Хоч, правда, Іван Демко 5 квітня 1945 року брав участь на мітингу у Кошицькому театрі в часі підписання Кошицької урядової програми.

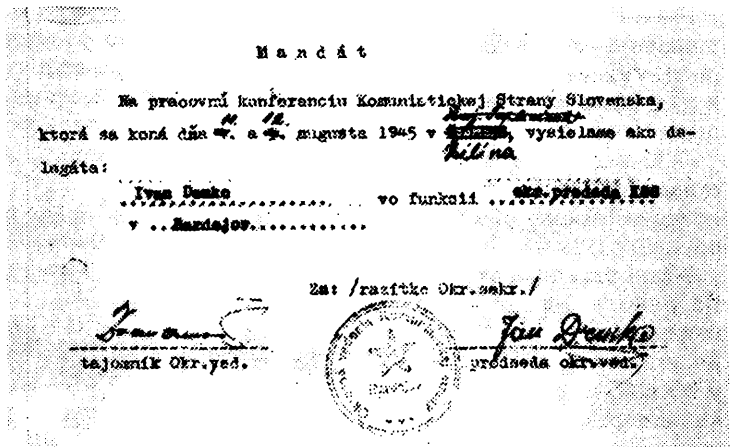
Без зволікань і жодних розбіжностей більшість присутніх висловились за кандидатуру Міхала Барана, досвідченого комуніста-підпільника, члена Директорії Словацької Республіки Рад та голову окружної організації Івана Демка, бувшого командира Дефінитивного місцевого чехословацького партизанського загону «Липа-Демкова».

Коли все було підготовлено до від'їзду, на секретаріат прийшло повідомлення, що конференція здійсниться не 4 — 5, але 11 — 12 серпня 1945 року, про що було зроблено і поправку у бланку мандату. Поїздом делегати поїхали до Пря-

шева, потім у Кошиці, де чекали делегати з інших округів. Без особливих церемоній, помпезності сіли на поїзд згідно закуплених білетів за власні гроші, які ніхто не переплатив у формі командировочних. На вокзалі вешталось багато членів безпеки, солдатів чехословацької армії. У Жиліні на поїзд з Кошиць чекали представники ЦК Компартії Словаччини та місцеві комуністи з Жиліни і околиці, які взяли делегатів зі Сходу республіки на свої квартири на нічліг.

Жиліна — історичне місто з XII століття, з багатьма революційним традиціями — зустріла делегатів у святковому вбранні, хоч значно пошкоджена війною. Місто після важких боїв було виволене аж 30 квітня 1945 року, всього три місяці тому.

Підвечір, після розквартирування, зустрілись у будинку на сьогоднішній Площі Готвальда для реєстрації. Тут прийшли старі друзі, підпільники, товариші по зброї, бувші в'язні, партизани, учасники боротьби проти фашизму — комуністи на свою першу післявоєнну партійну конференцію. Зустрілись тут із заступником голови уряду Чехосло-





вацької Республіки, головою ЦК КПЧ легендарним Клементом ГОТВАЛЬДОМ. Визначніші, довгорічні члени партії, учасники Руху Опору були представлені товаришу Готвальдові та представникам ЦК КПС.

Головуючий, між іншими, представив:

— Ян Демко, з Бардісва, комуністом від року 1927, бувший командир загону у бригаді «Готвальд»!

Товариш Готвальд піднявся з місця, вийшов з-поза президіального столу і попрямував у зал. Підійшов до Демка, потис йому руку, лівою поплескав по плечі і сказав:

— Очень приятно встретится с представителем партизанской бригады, которая носила моё имя. Вітам те, соудругу Демку!

В залі озвались звучні аплодисменти. Це було у переддень. 11 серпня о 9 годині у залі зайняли свої місця 614 делегатів з цілої Словаччини. Саме тут, у Жиліні, 6 жовтня 1938 року, крайове керівництво КПЧ на Словаччині вирішило про перехід партії у підпілля. Сьог-

дні комуністи зійшлися тут, у визволеному місті, щоб проаналізувати сучасний стан та накреслити перспективні завдання у боротьбі комуністів за нову соціально-економічну перебудову республіки.

Головну доповідь прочитав голова ЦК КПЧ Віло Шірокі, в якій він значну увагу приділив питанням урегулювання постачання населення, проведення першого етапу земельної реформи, очищення громадського життя від фашистських прислугувачів, підвищення ідейного рівня комуністів, зміцнення державної єдності чехів і словаків та питання відношень до громадян угорської національності. У доповіді констатувалось, що організація комуністів Словаччини нараховує 197 000 комуністів.

На конференції була багата дискусія,¹ у котрій виступив голова ЦК КПЧ Клемент Готвальд, який щиро привітав делегатів і, крім іншого, сказав:

— ... Відчуваємо міцні зв'язки з вами, комуністами Словаччини, вважасмо вашу радість нашою радістю, ... одне тіло, одне серце, одна душа. У тому є наша найбільша міць.²

Після виступу у залі довго лунали оплески, делегати скандували гасла — щиро вітали свого вождя. На конференції було зроблено аналіз недоліків при виконванні програми КПЧ на Словаччині. Делегати однодушно ухвалили резолюцію до головної доповіді, текст вітального листа Й. В. Сталіну, текст листа делегатів бійцям і офіцерському складу Червоної Армії та текст вітального листа Комуністичній партії Чехословаччини.

¹Документи Жилінської конференції, Правда, 1945

²К. Готвальд. Твори. том XII, ст. 105
Перегляд історії КПЧ на Словаччині «Піспевки к деінам КСЧ», № 11, 1960 р.

Спогади М. Барана та І. Демка (ІМЛ ЦК КПС).

Конференція обрала новий Центральний комітет, членів Президії, Секретаріату та Пленуму ЦК КПС. До складу Пленуму було обрано секретаря Окружної організації КПС у Міжлабірцях Василя Петровича Капішовського, учасника руху Опору, бувшого в'язня концтабору. Густава Гусака було обрано членом Президії ЦК КПС.

Повні прекрасних вражень з обговорюваних питань, зустрічей, знайомств, поверталися делегати додому. У дорозі робили примітки, плани, про що будуть інформувати комуністів та прогресивну громадськість вдома.

Через тиждень скликали до Бардієва комуністів округу, щоб передати їм найактуальніші завдання, накреслити програму на найближчий період, поділитись враженнями. На засіданні виступили обидва делегати, кожен пояснив договорений округ питань: посилити вплив комуністів через громадські організації та зміцнення позиції національних комітетів, органів безпеки, судів;

усунути з урядів демократів та бувших колаборантів; підхопити всіх досі не організованих, здібних, авторитетних людей і включити їх до ідеологічної праці; зміцнити єдність партії, будувати міцні профспілки, громадські і молодіжні організації; націоналізувати грошові установи та контори страхування, енергетичні вузли та ключеві промислові підприємства.

До пред'явлених питань розгорнулась широка дискусія. Комуністи відверто, з усією комуністичною принципіальністю, по-діловому висловлювали свої погляди, наводили приклади з життя, давали конкретні пропозиції на практичну реалізацію намічених завдань. Окремі комуністи дістали конкретні завдання, було прийнято ділову програму на найближчий період. Комуністи Бардіївщини своєю активною політичною працею внесли вагомий вклад у поглиблення народно-демократичної революції та в перемогу соціальної революції в Лютому 1948 році.

Степан КРУШКО.

Меланія GERMAN

ЗА МИР В КАЛИНОВІ

При пам'ятнику тихо вряд
Стоїть врочисто п'ять хлоп'ят,
Руками чобіт торкають вони
І погляди на воїна звели.

Солдат ні слова, лиш стоїть
І тихо на хлоп'ят глядить.

— Та як же тебе величати? —
Почав один бійця питати,
— Іван, Степан? Ти нам скажи!
А ні, то паспорт покажи. —

Солдат ні звуку до хлоп'ят.
Вони стоять, усе стоять.
— Ти звідки родом, скажеш нам?
Брати і сестри є, чи сам?
А батько, мати також є?
Яке ж оте село твоє? —
Навіть бровою не моргне —
Стоїть у мармурі, та й все!

— А в школу теж ходив, чи ні?
Ловив метеликів, як ми?
Дівчат тягав за довгі коси
І по деревах лазив босий? —

Боць враз голову підвів
І до хлоп'ят заговорив:

— Простий Радянський я солдат,
Що на війну йшов воювать
За землю рідну, за народ
І за щасливий поворот.
Та не дівдався кінця війни:
Ворожа куля тут, в селі,
Яке Калинів зветь ви,
Життя зупинила мені. —

Вклонились тихо хлопці всі,
І п'ять букетів піднесли
Бійцю, що мир для них беріг
І тут стоїть, у їх селі.

Не вірте, що час може бути ліками від ваших болів. Не вірте. Це не так. То лиш гарна ілюзія, якою, мов довірливо діти, з генерації на генерацію втішаються й сивоволосі діди. Я не пророк, натякаючий велелюдно, що прозрів і розгадав загадку, стару, може, як саме людство. Я просто кілька днів тому відчув, що доріс до того вершечка, який відділяє юнака з молоком на губах від дорослого мужчини. Я вже не був першим і ще не став другим, але відчував якусь легкість від того, що перестав тішитись ще майже двом місяцям канікул, які щойно розпочались. Ще торік я не міг дідждатись їх, бо ж то немовби не два місяці, а два місяці хмільного вільного часу чекало на мене.

Тепер хмєлили мене не так літні дні, повні сонячного сяйва, і не купа вільного часу, яким міг розпоряджатись, як сам би хотів. Вільний час перестав мене цікавити, я ним нехтував. Нехтував добровільно, бо замість того, щоб іти на річку чи на футбол, я поспішав вулицями напівпорожного міста в редакцію окружної газети. Там я збирався влаштуватись на практику. Тобто, моїми канікулами мав розпоряджатись не я, а головний редактор, посилаючи мене на завдання і вимагаючи від мене вчасно матеріалів. І поступився ними я добровільно, навіть із задоволенням, і якраз тому вважався тим дорослішим. Але ані тоді я ще не підозрював, що час невладний над болями.

Я тоді навіть не підозрював, що довідаюся про це ще того ж дня. Не підозрював про це й тоді, коли головний редактор посилав мене підготувати матеріал про радянських гостей, що прибули до нашого міста. Для стріляного «вовка» журналіста таке завдання

ЗУСТРІЧ

нічого особливого не представляло. Тут же не треба вишукувати факти, співставляти їх, докопуватись правди. Може, й тому спровадили на це завдання мене — новачка, який ще не нюхав журналістського пороху, і якому будь-яке завдання цікаве й під силу.

Тримаючи в руках блокнот і фотоапарат, я майже біг вулицями міста, які сонце заливало косими запиленими променями. Я біг не із запобіжливості, мене підганяв час, бо гості ось-ось мали рушати на якусь екскурсію. В приймальню голови окружного національного комітету я потрапив вперше. Здається, й тому відразу не розгледів людей, що тихо сиділи, приховані фікусом під вікном. Схвилюваний завданням й ситуацією, в яку потрапив, я не звернув би на них уваги, якби не хлопчик років п'яти. Він не міг всидіти на місці, злавив із стільця, крутився біля фікуса, розглядав людей у приймальні. Йому було тут нудно, нецікаво. Аж потім я придивився до людей, що сиділи біля вікна. Сиділо двоє: струнка ще постаттю сивоволоса жінка, підтягнута осанка якої свідчила про вольовий характер, та середніх років, розповнілий вже чоловік.

«А де ж радянська делегація?», — подумки питав я сам себе й, немов провінціал, вертів головою навкруги. Троє людей, враховуючи й хлопця, що сиділи мовчки під вікном, аж ніяк не нагадували звичайну делегацію, які доводиться бачити на газетних фотознімках чи по телебаченню. Але це й якраз були радянські гості нашого міста.

Мені назвали їх прізвища, мене представили їм і без зайвих розмов всіх нас повели до автомашини.

Я подумки картав себе. Ось тобі й на! Перше доручення, і не виконати. Та ж що про них писати? Я знав лише їхні прізвища. А що їх привело сюди? Це ж не урядова делегація, і не партнери з дружнього підприємства, які приїхали обмінятися досвідом. Думки вертілись навколо цього весь час, коли машина нас везла кудись за місто в бік Вигорлатських гір. Моїм міркуванням не було кінця ані тоді, коли машина дерлась по серпентинах на вершечок одного з хребтів гір. Та в нічому не розібрався і тоді, коли ми зупинились неподалік від непоказного пам'ятника, збудованого із каменя, добутого у недалекій каменоломні.

Та якраз своєю непоказністю пам'ятник і був прекрасний. В нім не було ніякої помпезності, нічого надуманого. Він ніби сам від себе після рясного дощу, мов гриб-дубовик, виріс посеред галлявни на маківці верху. Його змурували жителі підгірських сіл, що, може, зберігали в пам'яті спогад про начальника штабу партизанського загону «Пугачов» радянського майора Ільїчяна, який, кажуть, загинув неподалік від цих місць. Але чому радянських гостей привезли сюди? Їх би кудись у місто.

Біля пам'ятника відчувались свіжі квіти. Але чи їх аромат може бути настільки настерпним, щоб у людини так зблідло обличчя, як у тої жінки? Чи вона не може знести цей аромат? Може у неї алергія? Жінка вмить стала невпізнаною. Куди й поділася її гордовита осанка. Плечі згорбилися, руки з хустинкою потяглися до очей, а з вуст тихо, мов докір, злетіло: «Уже трид-

цять три года, днем и ночью, вспоминаю и жду. Почему не вернулся, почему оставил нас одних?! . . .»

Ох, боже! Та це ж дружина нашого майора Ільїкчяна! А оце його син і онук. . . Від несподіваного відкриття я заціпенів, не міг поворухнутись. Це ж мить історії! Та ж про людину, біля пам'ятника якої зараз стоїмо, ні дружина, ні син нічого не знали понад тридцять років! Не знали, але вірили, що довідаються. . . А, може, вірили, що колись всеж повернеться до них?! . . . Судячи по беззвучних сльозах жінки, мабуть, так — чекали, затиснувши біль в найдальші куточки серця. Так, чекали, звичайно. . . Чекали, щоб вихлюпнути цей біль ось тут. . .

Я оговтався і заклацав фотоапаратом, не роздумуючи, як він наставлений. Руки тремтіли, але я клацав до останнього кадру. Старався вловити скорботу цих людей, що носили її в собі стільки років, скільки я й не прожив на світі. Хотілось увіковічнити усе не лише в своїй пам'яті, як миттєвий розпач від усвідомлення неповторності скоєного переходить у вираз змирення, що поступово і підсвідомо розстилався на обличчях жінки і її

сина. Бо почуття втрати, в якому зараз біля пам'ятника концентрувались всі болі дотеперішнього чекання, замінювалось почуттям зустрічі з близькою людиною, з найріднішою людиною. Зустрічі з пам'яттю про неї. Адже під нашими ногами, куди не глянь, розстилався проквітаючий край із селами та містами, з людьми, що живуть у них. Із-за всього цього найдорожча для них людина пожертвувала своїм життям, ця жертва не була даремною. Усвідомлення цього ніби заспокоювало. Жінка і її син не могли відірватись від пам'ятника, хоч небо й хмарилося. А увагу малюка, здавалось, більше привертало польові квіти, ніж захмурені обличчя присутніх та кам'яний обеліск. Несподівано з не настільки загрозливих хмар заморосив дощ. Він міцнів і проганяв людей з галявини. Всі посліпили до машини, прикриваючи від дощу дружину майора Ільїкчяна, який, народившись на Кавказі, поліг десь в цих місцях Вигорлатських гір. Тільки хлопчик ні на що не звертав уваги й силкувався здолати невіддану стеблину польової квітки. І коли всі вже сідали в машину, малюк виліз на мокрий камінь пам'ятника,

та ще й на найвище місце, куди досяг рученятами, поклав свою квітку.

Ось тоді я й зрозумів, що час безпорадний перед нашими болями. Бо настають моменти, коли все пережите знову озивається болем у серці людини. Бо цей біль такий великий, що відлунюється в серці кожної чужої людини. Може, й тому завдання редакції я повністю не виконав. Ні один фотознімок не вийшов вдалим. А на сторінці газети, хоч як би далеко у своєму розвитку не пішла техніка, ніяк інакше не передати картину, що вкарбувалась у мою пам'ять на все життя: голубе небо, що враз закрили хмари серед ясного дня, начебто співчувало разом з людьми, що сумно схилились над символічною могилою найріднішої для них людини. Був букет квітів, траурний кавказький тост, безтурботна біганина хлопчика, який не міг ще розуміти всього, що відбувалось перед його очима. Століттями плекана кавказька гордість не дозволяла болу вирватись на поверхню, зате очі. . . Вони були повні суму й жалю, які не могли згладити ані три десятки років. . .

Ярослав СУШКО.

ОЦІНКА ТЕСТУ

«Надістесь на випадковість?»

10 — 16 очок: Покладаєтесь на власний погляд і здоровий розум. У випадковість не вірите. Вірите, що щастя вам «з неба лиш так не впаде».

17 — 23 очка: Керуєтесь розумом, але деколи й інстинктом чи інтуїцією. Реальне спостереження вмісте скомбінувати з передбаченням і

нагодою. Та важливіші рішення принципіально приймає після ґрунтовних міркувань.

24 — 30 очок: Часто надістесь на щасливу нагоду та інтуїцію. Ви мали б почати розмірковувати реальніше й розумніше, тому що сни, карти і гороскопи щастя вам не принесуть.

Переклад: -БК-

Одностайна думка

Гумореска

Директор замислено погортав папери, затим поправив на носі окуляри, окинув поглядом своїх підлеглих, знизав плечима і знову заглибився в папери.

Співробітники нюхом відчували: треба виконати якесь термінове завдання, але шеф ніяк не вирішить, кому доручити. От і мучиться.

— Що, Юрію Олександровичу, — прийшов на допомогу директорові Федоренко, — знову кудись їхати?

— Авжеж, — зітхнув директор. — І саме в такий відповідальний для нас час. Ну, кого послати?

— Я б поїхав, але ще й місяця не минуло, як повернувся з Кадіївець, — знайшов привід, щоб відмовитися, Федоренко.

— А ви, Гаплік?

— Та чи я вам віл, Юрію Олександровичу? Вже й так зсохся на нитку.

— Воля ваша. А як ви, Петрук?

— Я б із задоволенням, але тещу клятий радикуліт у три погибелі скрутив.

— Що ж, причина поважна, — резюму-

вав директор. — А на що ваша теща скаржиться, Семенчук?

— Теща у мене — людина свідомо. А от дружина... Та й невідкладних справ у мене тут зібралось більше, ніж треба.

— Гаразд, працюйте, — махнув рукою директор. — Кого ж тоді?

— Надовго їхати, Юрію Олександровичу? — поцікавився ветеран контори, інженер Музичук.

— Вважайте: на цілий місяць.

— Як треба, то треба. Моя Харитина Іванівна не рівнива. Радикуліт її теж не скручує. Яюсь переб'ється без мене.

— То що, товариші, — глянув на підлеглих крізь окуляри директор, — нехай їде Федір Петрович?

— Нехай.

— Я теж такої думки, — кивнув головою директор. — Після роботи заскочте до профкому, Федоре Петровичу, візьмете путівку до санаторія. Така одностайна думка колективу!

Колектив як води в рот набрав.

В одного попа був наймит Іван. Попи, як звичайно, наймитів годували погано. Хліб давали завжди черствий.

Якось увечері один багатий привіз дитину хрестити. Тут Іван подивився, де служанка хліб поклала, що привіз цей багатий, хлібину забрав, у свою конурку заніс та й думає:

«Що я за дурний — тільки один хліб їм! Стій! Подамся за сметаною в підвал».

Прислуга замірялась у хаті, Іван за хлібину і спускається у підвал. Сів біля сметани і їсть. Але в темряві накапав на землю сметаною. На ранок матушка одкривас підвал і бачить, що хтось

ЯК СВЯТІ СМЕТАНУ ІЛИ

Казка

сметану поїв. Матушка і починає попу жалітись:

— У нас Іван шкодить.

Піп зазивас Івана і каже:

— Іване, що ж ти починаш шкодити?

Іван каже:

— Я ніколи, батюшко, не шкодив, а тепер чого б я став шкодити.

Піп каже:

— Ну що ж там — святі були?

— А хтозна, — каже Іван, — може, й святі.

На другий день Іван теж так зробив. Тільки взяв перед тим церковний ключ і макітру сметани та й пішов до церкви. Приходить до церкви, відкривас і починає губи святим у церкві сметаною мазати. Понамазував усім по одному разу, а Миколасві-угоднику, так як він старший за всіх, вимазав і бороду. Закрив церкву і пішов.

На ранок матушка спустилася у підвал, а там макітри зовсім немає. Вона до попа:

— Іван знов краде, заніс навіть макітру.

Закликає піп Івана:

— Іване, це ти наробив?
Іван каже:
— Ні.
Піп знову.
— Чого ні, що ж там, хіба святі були?

Іван каже:
— Авжеж, святі.

А попові якраз треба було до утрені йти. Сторож, як звичайно, задзвонив. Піп заходить у церкву, глядь — всі святі в сметані.

Закриває піп церкву і каже сторожові:

— Не дзвони, тут не в тім діло.

Прибігає додому і каже матушці:

— Погані справи: святі сметану поїли.

І от піп з матушкою й Іваном ідуть до церкви. Матушка говорить:

— Стій, Іване! Бери батіг.

Іван бере, доходять вони до церкви, одкриває піп церкву. Зайшли. Матушка й каже:

— Бий усіх святих по одному разу, а Миколая-угодника двічі. Це він направив їх.

Іван шмагає всіх святих по разу, а Миколая-угодника три рази одписав.

Пішли додому.

На другу ніч Іван узяв ключ од церкви, обережно одкрив її, усіх святих познімав і поховав на горище.

Піп на ранок прокидається (якраз був празник), заходить у церкву — ні одного святого немає. Піп злякався:

«Що таке? Святі втекли з церкви».

Прибігає додому і кричить:

— Іване, ти не бачив?
— Що? — каже Іван.
— Та святі пішли з церкви.

— Бачив, — каже Іван. — Вони зайшли в двір, хотіли вас бачити, але ви спите, то

й не стали будить, обідлись та й пішли.

Піп зразу вискакує на вулицю, аж іде жінка по воду.

— Слухай, ти не бачила?
— Бачила! Ось вони за гірку пішли, — говорить жінка.

А за гору йшли селяни ділать землю, так що жінка не знала, про кого піп питає.

Піп ускакує в двір і кричить:

— Іване, сідай верхи, скоріш доганяй святих; що хочуть, дам, аби вернулись!

Іван сідає на коня і їде на бугор. Заїхав Іван на бугор, бачить, там зібрались селяни, щоб ділити землю. Посидів Іван з ними, покурив і їде назад.

— Ну що? — питає піп.

— Та вони, батюшко, обіжаються. Сказали так: «Не будем вертатися, поки піп не заплатить за кожного по три карбованці, а за Миколая-угодника шість карбованців, та ще й четверть горілки і макітру вареників із сметаною». Сказали, що придуть, тільки вночі, щоб ніхто не бачив, а то буде совісно.

Піп і каже:

— Гарзд! Поганяй скоріш і скажи, що все буде зроблено, тільки хай вертаються.

Іван поїхав на бугор, поговорив з селянами, вернувся й каже:

— Сказали: «Вернемося, та тільки вночі. Хай готує горілку і закуску серед двору».

Піп усе наготував. Приготував і гроші, дождидається. Матушка поставила макітру вареників. Ждуть... Уже північ, а святих нема й нема.

Піп і говорить:

— Іване, я піду засну, а ти мене тоді збудиш, як прийдуть.

І піп захропів.

Іван із сторожем повечеряли варениками із сметаною, забрали святих з горища, пообмивали і порозвішували їх знову в церкві, а самі лягли відпочити.

Піп прокинувся, схопився: «Що таке, що Іван мене не будить?»

Дивиться, що Іван спить, а вареники з'їдені, і будить Івана:

— Іване, Іване, вставай! Іван прокидається. Піп питає:

— Де ж святі?
— Еге, вони вже були тут, попили, поїли і мене почастували та й пішли в церкву.
— А чого ж ти мене не будив?

— Я хотів будити, а Миколай-угодник і каже: — «Не буди батюшку, тільки кріпко заснув — буде обіжатися».



ЖИТТЯ ЗА ШПАРГАЛКОЮ

Останній раз Матвій Безпипко виявив ініціативу, коли йому було три роки. У них гостювали дядько Андрій з тіткою Мартою. Мати поставила перед ними на стіл по склянці чаю й поклала по скибці черствого хліба, сказавши:

— Вибачите, сестро й зятю, за таке скромне частування. Сидимо на хлібі та воді.

Тут з-під столу вийшов Матвійко й, смикнувши поділ материної спідниці, запропонував:

— Дай дяді й тьоті меду. Отого, що тато з комори у відрі приніс.

Мама зобразила подив на обличчі:

— Ти диви! А я думала: що воно за відро в сінях стоїть? Біда з таким без'язиким чоловіком! Приніс і не сказав нічого.

Довелось матері продемонструвати щедрість. А провівши родичів за ворота, виламала добру лозину, спустила з балакучого сина штанці і почала навчати, примовляючи:

— Оце тобі за мед! Хто тебе питав про нього? Мовчи, коли не питають.

Увечері розповіла батькові, і той ще від себе додав.

Після цього прикрого випадку з Матюні, бувало, без маминого або татового підказування і слова не витягнеш. Спитає його хто-небудь:

— Як тебе звати?

А він мовчить, встромивши пальця в рот, і зиркає на батьків.

— Скажи: Матюха, — підкажуть.

І він слухняно повторює.

Це були, так би мовити, усні шпаргалки. А коли одинець пішов до школи, навчився читати й писати, його відразу ж привчили користуватись шпаргалками писаними. Як він навіть «на зубок» знав правило чи вірша, тато або мама радили:

— Ти все-таки запиши хоч початкові слова. Пам'ять — апарат ненадійний.

Так вчився Матюха, так і атестата зрі-

лості одержав. Потім служити став. І вислужився. Тепер шпаргалки не сам собі пише.

Шпаргалко, шпаргалко! Ти все життя вела Матвія Безпипка по сходинках кар'єри. Ти несамохіть стала причиною його возведення в ранг великомучеників, які горять і згорять на роботі.

Була якась нарада. Слово надали Безпипкові. Він вийшов на трибуну, поклав пред собою течку. Прокашлявся. Відпив води із склянки. Погортав аркушки в течці і з жахом помітив, що всі вони чисті.

— Е-е-е... Значить... М-е-е-е, — почав мекати.

Враз йому забракло повітря. І він відчув, що трибуна захиталась.

— Інфаркт, — гучно шепнув хтось у передніх рядах.

— Лікаря! — зойкнув хтось за столом президії.

Відпоївши водою, Матвія Власовича взяли під руки і, щоб далеко не вести, посадили в президії. Позад нього хтось важко зітхнув:

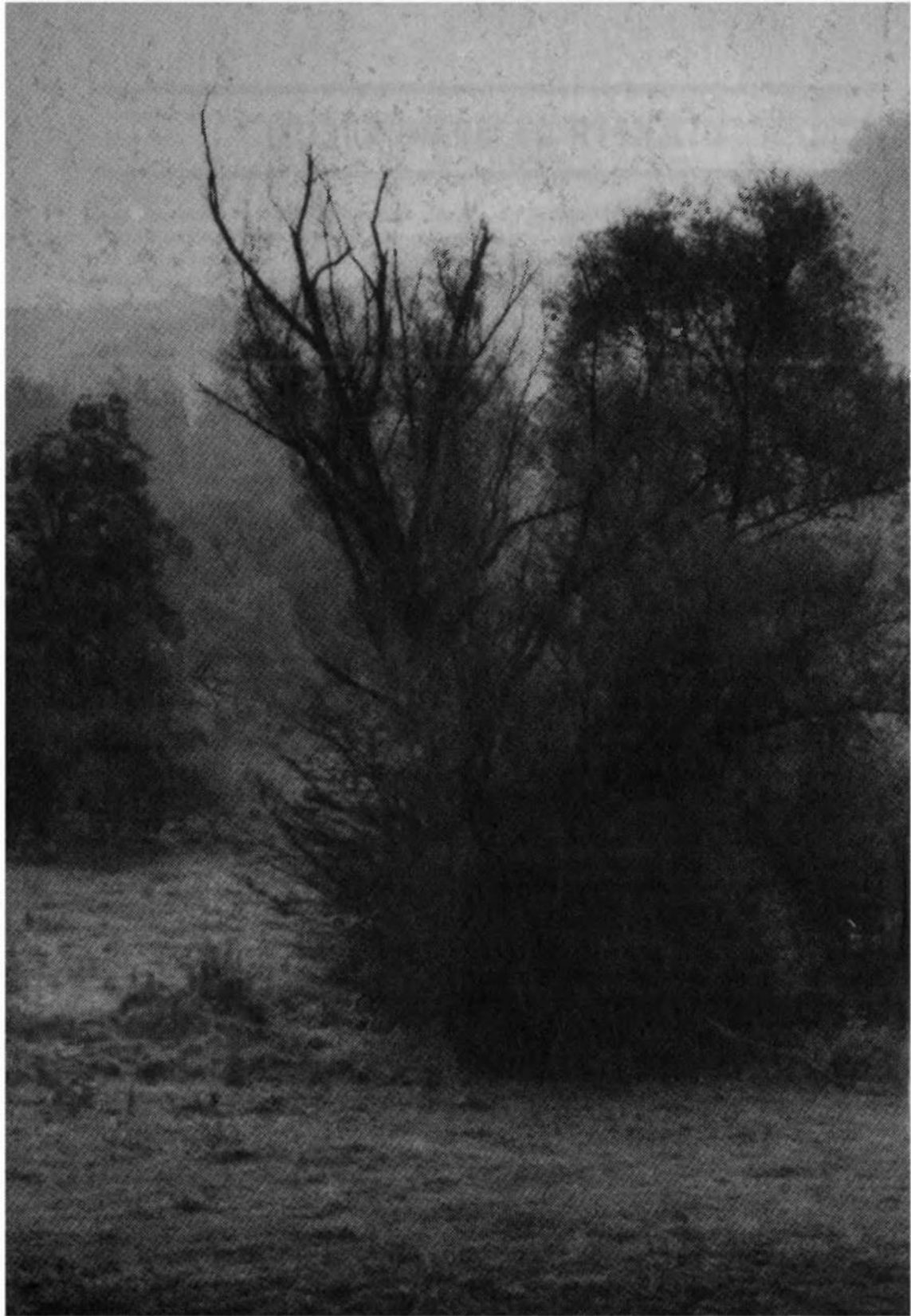
— Отак горить людина на роботі і ніхто того не помічає. Тільки біля домовини визнаємо: «Чудовий був працівник».

Безпипка наче по голові погладили... Відтоді став він помічати, що до нього ставляться запобігливо, як до хворої людини. А він, щоб підсилити враження, взяв за звичку на людях корчити гримасу болю і хапатися за те місце, де має бути серце.

Приходячи ж додому, Матій Безпипко скидає з обличчя маску страдника і навіть жартує. Витягнувши з кишені папірця, зазирає в нього і з напускною серйозністю звертається до дружини:

— То що ми маємо сьогодні на порядку денному?

І в тон йому дружина відповідає: — Перше питання — хліб, друге — борщ, третє — смажена курка... Володимир ОКУНЬ



СТРАШНИЙ СОН

У нашій родині тлумачили сни як напівправду і як напівнеправду, було, як це звикли тато казати: і що чоловіку лише не присниться. Сни у нас тлумачились, власне, лише дотоді, поки, прощений би був, жив ще наш сусід Данило. Бувало, присниться татові чи мамі, скажімо, повішеник, або, перепрошую, свиня, а вже вранці, пригадую, дід Данило розтлумачує, що це означатиме.

— Повішеник, сусіде Петре, — недовго думаючи, говорить дід Данило, хоча тільки ще витягає із спідньої кишені сіряка мухами поцяткований сонник. — Коли так взяти — добра річ. Якщо приснився повішеник, значить, чекає тебе багатство . . .

— Ой, багатство придалося би, — погоджувався, бувало, тато, облизуючи губи.

— Видіти у сні свиню, — іншого разу тлумачить дід Данило, смачно спльовуючи, — недобре предвіщеніє: вогонь на обійсті . . .

Що тільки не присниться комусь із сусідів, але й подальшим сусідам — все, як справжній вам фахівець, розтлумачить, пояснить.

Сни, відомо, всякісінькі бувають. І самому, наприклад, що тільки не снилось. Коли ще носив, як то кажуть, скорострільні ногавичата, бувало, присниться, що мама з міста повернулись та й рогалика принесли мені. Іншого разу приснилось, що батько з дощечок збив мені санчата. Просто — неприсмний сон, бо пробуджуюсь, а санчат — чортмас . . . Згадую, одного разу, коли вже мав йти на науку, приснилося, що у старшого брата унаслідував «батьовки». Та були ще й інші сни. Приміром, одного разу, коли вже разом з парубками колядувати ходив, приснилось, що зі мною розмовляє Манцика нотарова, усміхається притому лагідно й мило, я навіть погладив її руку.

Тоді я чомусь не відважився навіть звернутись до сусіда Данила, щоб розтлумачив, що то має означати, коли бачиш уві сні усміхнену Манцику.

Все це порівняно з тим, що недавно уві сні мучило мене, — непомітна дрібничка чи, коли хочете, й звичайна дурничка.

А що то був за сон? Послухайте лишень. Готую валізу, збираюся в дорогу. Та вранці, в цей робочий день, раптом, ну, несподівано — дзвінок.

— Доброго ранку! — притримуючи черевиком двері, зустрічаю, збентежений, молодого чоловіка в дверях. З його робочої сумки стирчать кліщі, кінчик молотка, кусники бляхи і ще там щось. — Чого в таку ранню пору? — питаю, опускаючи на підлогу чемодан.

— Учора ви, господарю, — назираючи на двері, пояснює чоловік з сумкою, — в наше підприємство дали заяву. На ремонт даху. Пишете: дах протікає . . .

— Правду казати, — підозрілим поглядом змірюю чоловіка з ніг до голови, — дах просить ремонту . . . Але я тільки вчора дав заяву . . .

— Хіба вам, товаришу, — ввічливо пояснює майстер, — півроку чекати на ремонт?

— Це вірно, не треба відкладати такі речі у довгий ящик, — швидко погоджуюся, — дах у нас давненько вже протікає . . .

— На те ми й майстри, щоб робити, та робити вчасно і добротню! — розкладаючи в снігах інструмент, не поскупився на самопохвалу майстер.

— Не тільки дах протікає, — скористався я з добродушності майстра, — стеля. Як поллється літній дощик, то так капає до спальні, що відра замало . . .

— В такому разі, коли відра мало, — доброзичливо порадив, — треба підставляти корито.

— Так, так, так. Кажете, корито?

— Корито.

— Однак, я одного не розумію, — мучило мене, — чого так швидко прореагували на мою заяву. Такого ще за моєї пам'яті не було.

— Ми, товаришу, комунальники. І ми завжди до ваших послуг, — відповів не без гордості майстер, ледь виструнчившись, і тут же поспішно спитав: — Де у вас вхід на горище?

Не дочекався я й кінця ремонту, схопив чемодан і стрілою полетів до автобусної зупинки. Тільки-но, задихаючись, добіг, а мій тролейбус, наче на замовлення тут, секунда в секунду. І всі пасажирки спокійно чекають, коли відчиняться двері тролейбуса. Я стою останнім в черзі. З середини черги озвався густий приємний басок чоловіка середніх літ:

— Дядьку, проходите вперед. Вам важко з чемоданом.

Я подався до дверей, а тут раптом вискочив з черги симпатичний юнак і хутко допоміг мені вперти в двері важкого чемодана.

Добираюсь я до середини тролейбуса і очам своїм не вірю: щось троє молодиків, наче за наказом, підводяться: — Будь ласка, сідайте, будь ласка, будь ласка, — пропонують, шанобливо похиливши голови, — ви ж старші за нас . . .

І вже на залізничній станції вдарило мені в голову, що їду в дорогу не пострижений, не поголений.

У голярні, збагнувши моє подорожнє становище, без черги взяли мене опрацюувати. Не встиг оглянутися, як моя голова була приведена до ладу. Не забуваючи про своє добре виховання та про загальноприйнятну традицію, всуваю на прощання до кишені білого халата голяра «п'ятірку».

— Пробачте, товаришу, — обурено озвався чоловік у білому халаті, — на вигляд справляєте враження інтелігентної, вихованої людини . . . А раптом рукою лізете в чужу кишеню! . .

— Що тут діється! . . — заросило моє тім'я від холодного поту. Мені здалося, що під ногами земля провалитись має від сорому перед клієнтами та обслугою.

Ледь я отямився після голярні, здогадуюсь, що в дорогу треба захопити щось із харчів. І тут же на станції забігаю в м'ясну.

Худорлявий продавець кинув на вагу кусник «списької» і бачить, що не дотягує на кілька декаграмів . . .

— Залиште так, — зиркаю то на станцію, то на свого годинника.

— Півкілограма просили, скромно говорить м'ясник, додаючи кусник, — то стільки й важимо . . .

— Я кажу вам, залиште так! — майже скрикую.

— Пробачте, товаришу, — обережно прореагував на мою поведінку м'ясник. — Минули часи, коли за оті «Може залишитись так?» будувались дачі, купувались легкові! . .

З гіркотою в душі залишив я «м'ясну» і попрямував до найближчого буфету.

— Півдеці рому і велике пиво! — за старою звичкою розпорядився там.

— Не гнівайтесь, пане, — увічливо зацікавила молоденька симпатична буфетниця, — але в нас можете пригоститись лише соками і закусками.

— З якої це пори запровадили у вас такі порядки?

— Паночку, — повчала мене юнка, ледь задерши кирпатого носа, — ми ж — буфет, а не корчма!

Я ніяк не міг второпати, про що теревенить буфетниця, чого вона тут згадує якусь «корчму» і все таке, чого в нормальному житті не зустрічаєш!

Вкрай ображений нахабним ставленням людей до людини, я рясно сплюнув і, як звик дома, сердито гримнув дверима і подався . . . Сам уже не знаю куди, бо не доснилося мені: жінка озвалася із свого ліжка.

— Митре, дощ пішов! Відро підставляй!

— Так, так: дощ пішов, — протираю очі й відкидаю грудки штукатурки з перини, що відлупились зі стелі. Вони, певно, й перебили мій солодкий сон.

О, яка шкода, що вже нема нашого сусіда діда Данила. Той би все пояснив. Розтлумачив би нам із жінкою зі свого мухами поцяткованого сонника, що це має означати той сон.

Федір ІВАНЧОВ.

ЗАГАДКИ — ЖАРТИ

Що чоловік має, а бог не має? (Брата)	Що подарував молодий молодіці? (Прізвище)
Що має Адам на переді, а Єва на заді? (Букву А)	Що з решета не вишіє? (Діру)
Чого є на світі найвеще? (Кінців)	З чим жена більше од газды? (З язиком)
Де є середина світа? (Де стою, перемеряйте, чи не правда)	Який язык найлекший? (Материнський)
Що є меджі земльов і морем? (Буква і)	Який язык найліпший? (Свинський)
До чого не мож діру вывертіти? (До води)	Коли шофер на крижоватці не трубить? (Коли йде пішки)
Якого дерева у лісі найвеще? (Округлого)	Коли циган коня б'є? (Коли його має)
Докоды іде пила до дерева? (До половини)	Кого зуби николи не болять? (Борону)
Коли дівка вышла і парадна? (Коли заручена)	Коли найвеще дір до неба? (Коли зерно покосять)

КОМПЛІМЕНТИ

Час — добрий лікар, але поганий косметолог.

●
Кожна жінка має свій погляд на речі, особливо дефіцитні.

●
Жінка ніколи не відкладає на завтра того, що можна одягти сьогодні.

●
«Я тобі цього не подарую!» — кричав чоловік, побачивши на дружині новий костюм.

●
Іноді й слабка стать діє з позиції сили.

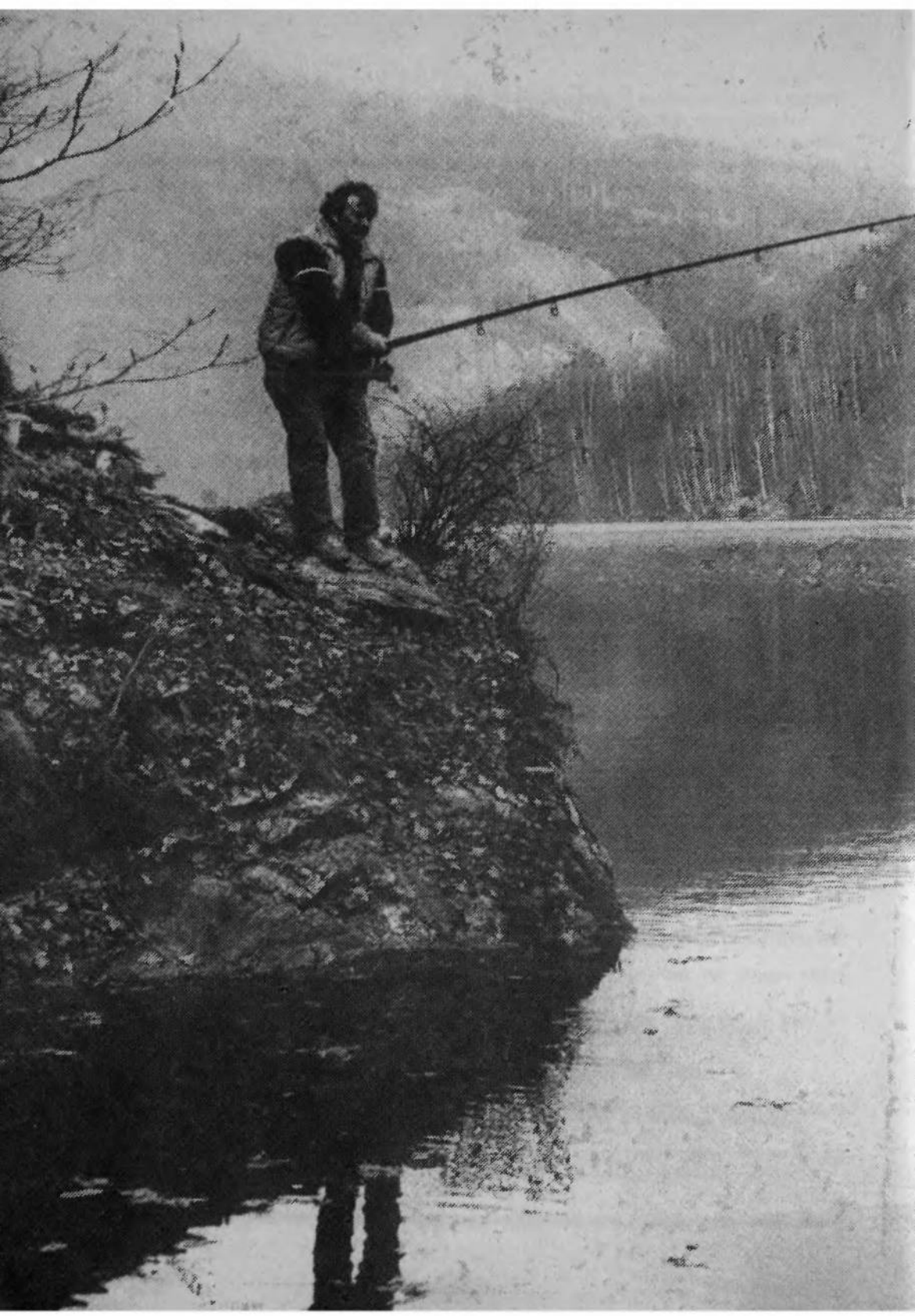
●
У дівчини все повинно бути природне: і помада, й перука, і накладні вії.

●
Свої найкращі ролі актриса грала у сімейних сценах.

●
Тримав дружину в чорному тілі — щороку посилав на південні курорти.

●
На помилках жінок вчаться чоловіки.

●



Маріика ПІДГІРЯНКА

ПРОХАННЯ

*Як весело дзвінок грає! —
То до школи він скликає.*

*Пусти й мене, моя мати,
З школярами мандрувати!*

*Бо в тій школі, я вже знаю,
Сидять діти, як цвіт з гаю.*

*Сидять діти рядочками
Та з новими книжочками.*

*Числять, пишуть і читають,
Ще й співаночки співають.*

Віктор ГАЙНИЙ

ПОВІК НЕ ЗАБУДЬ . . .

(Героям, полеглим на Дуклі, присвячується)

(Уривок з поеми)

I

Під куполом синього неба
Могили рядами стоять,
В шеренгах струнких біля себе
Свій сон недозичений сплять.
Метеликом вітер гуляє,
А мати в гарячих сльозах
До сина в думках промовляє,
Що пав у жорстоких боях.
— О, сину! . . . Мій хлопчику любий,
На кого ж мене ти лишив?! . . .

III

Місяць коником вийшов на луки,
Може, трохи помріять, спочить.
Вже півроку, як нас в Бузулуку
Командир боесприятності вчить.
Тут формуються роти і взводи,
Батальйон підготований в бій.
Поведе його Людвік Свобода,
Наш учитель і друг бойовий . . .

IV

Пала попелом вся Україна,
Скільки горя, і крові, і сліз!
Чую голос я твій, Батьківщино,
Що до серця, як клятва приріс.
— Де сини, ви мої соколята?
Швидше зброю у руки беріть!
Це вас кличе Вітчизна і мати,
Щоб за горе і смерть відомстить! . . .

V

Розкрутилося пекло готове!
Сніг горить, смерть, як вовк завива,
Це на почесь твою, Соколове,
Батальйон наш тут робить дива . . .

VI

Соколове життям відстояли,
Хоч немало і нас полягло.
Та в той день ми в серця записали,
Що життя наше знов зацвіло.
Розцвіло і братерство між нами,
У серця ніби гімном ввійшло . . .

VIII

Корпус рушив безкраім Поліссям —
Наша рота до бою пішла.
Взято пагорок, взято узлісся,
Взято з ходу також півсела! . . .

IX

На горшку тьмяно свічка горіла,
Там лежав у гарячці солдат . . .
І кричав: — Взвод, там діти, за мною! . . .
Петре, з флангу! . . . Скоріше беріть! . . .
— Заспокойся, синочку . . .
— До бою! . . .
— Все палає! . . . Води . . . Все горить! . . .

XII

Всім селом провозжали солдата
В бойову незакінчену путь.
І оце життєрадісне свято,
Доки жити, йому не забудь . . .

XIV

Під куполом синього неба
Могили рядами стоять,
В шеренгах струнких біля себе
Свій сон недозичений снять.
Там мати з героєм-солдатом
Їм вічну честь віддають.
І ллється там пісня крилата:
ЛЮДИНО!

ПОВІК
НЕ ЗАБУДЬ!

ДАРУНОК

Десь за Ужгородом ще гриміли бої. Відгадуючи солдатським чуттям, немалі, бо шибки дрижали. Напевно, катюша пробувала свій голос. А він ніколи не був до смаку фрицам та фриценятам. Голови тратили разом з ногами. Що ж, чого шукали, те знайшли, лише по голові їх, щоб не шкутильгали!

А в Ужгороді радість панувала, в вільному Ужгороді, співучому Ужгороді. Ба, не тільки ужгородчани співали, але також і молодий, вічно молодий Уж. Тепер більше, ніж коли, бо мав причину співати. З нього пили воду сини Дніпра, Волги, сини від Чорного моря та майже з усіх сторін Союзу. А це велике щастя. Попросту сказано — похрестилися й сполучилися вже навіки.

А в такому рідному городі і радо, і мило, в таку пору побувати. Вертаєшся до рідної хати з поля боїв, окурений фронтовим порохом.

Прямував я на КПП.

Крокував легким юнацьким кроком. Спішив я, бо знав, що на КПП вартовий постається, посадить на автомашину — а там далі заливай, горлянку, піснею береги! . . . Та ще дістанешся між веселих червоноармійців, своя фронтова братва — останнім кусником розділиться, бо всі фронтовики собі рівні, нема бідних — є тільки хоробрі.

— Гей, дружок, а ти куди? — запитав мене червоноармієць.

Наше познайомлення було звичайне. Він до мене усміхнувся, я до нього, а тут і язик розв'язало, як це звичайно буває, потоваришували.

— КПП! — коротко відповідаю.

— А мені також, значить, обом туди. — Та так, — притакую, — обом.

Мій приятель тяжко сопів. Ніс речовий мішок і перекидав його з одного плеча на друге.

— Тисне, заїлося, до самих кісток — говорить він до мене, але я не знаю, про що, власне, мова, що таке заїлося, і мовчав.

— Може допомогти, товаришу?

— Маєш досить своїх речей, повні руки. А до ноги, як бачу, кусонув окуяний . . . Інвалід . . . Говорять, що КПП десь за самим містом.

Я намагався подивитися на нього зблизенька, як це годиться, коли з кимось говориш, але всі мої зусилля були даремні. Мій товариш ступав на півкроку переді мною і речовим мішком заслоняв обличчя.

І тільки тоді, коли ми рішили відпочити, ще ближче познайомилися. Його звали Остап Панасович Кочубей, рядовий червоноармієць, якому не повезло на фронті вже від першого дня. Не мав часу висмакувати так, як сам хотів. День — два на фронті поживе, а потім таки підстрілить бандит. А там медпункти, медсестри, лікарі та інша медичинська братія.

Сліди говорили більше, ніж Остап Панасович. Ліва рука, обличчя, око . . . а про інше так і не будемо згадувати. Так бажав Остап Панасович, тому і я зупинюся на цьому. Молодецьке обличчя, чорне кучеряве волосся, парубоцька усмішка, іскорка щастя з-під лоба, яка миготіла в очах, струнка постать трошки покривлена життєрадісно і героїчно впливали на мене.

— Тільки одно мене так і поболоє, — між іншим сказав мені, — що не буду зустрічати мир між своїми — в частині. Але на фронті до всього звикнеш. Обійдуться без мене, а я вірю, що словом згадають: «Був такий між нами Кочубей, та не повезло йому на фронті».

Так добрались ми до КПП. Тут я уже ніяк не міг видержати, щоб не запитати про речовий мішок, який він тягав із собою на батьківщину.

— Багатий трофей, Остапе, — говорив йому, — невістці черевички дістав, або, може, любочці щось акуратного? — Мовив це я жартуючи, щоб моя зацікавленість не доторкнулася його чуття.

— Далеко поскакав — не так. А маєток таки на славу, — відповів на запитання.

До нас підійшов ще лейтенант. Він прислухався до нашої розмови, і слово дало слово, зацікавився також.

— А, може, запальне, га? — додав, жартуючи, лейтенант.

Остап Панасович прижмуричав око, прийняв вид холодного серйозного товариша і сказав:

— Дорожче всякого золота. Та чи купиш на світі невмирущого Кобзаря за золото . . . Пушкіна, Маяковського, Коцюбинського, Гоголя . . . Та чи може хтось порівняти своє багатство з ними? Байрон, Гюго, Гете, Бальзак, Золя, Беранже . . . Таж вони — дорожчі століття . . . Книги несуть в нашу колгоспну бібліотеку.

Ми замовкли. Затвердів мій язик на камінь. Я мовчки прислухався, як він урочистим голосом говорив про книгу, про свою книгозбірню.

« . . . гітлерівські фашисти налетіли на радянську землю. Вішали, палили, — книги палили! Духовний скорб народів усього світу. Чи може бути щось дорожче та святіше від творів Леніна . . . Давно помер Ленін, але його слова промовляють живою і зрозумілою мовою до всього світу поневолених. І вони ще будуть переходити з покоління в покоління, з одного століття в друге. Наш колгосп мав багату бібліотеку. Раз, повертаючись з боїв, я попав у рідний колгосп та почав розшукувати книги. Я був бібліотекарем, дипломованим бібліотекарем, а це не мала річ. Шукав фронтовими стежками, розпитував, але сліди заросли мохом. Аж ось тут, недалеко, за Ужгородом, я знайшов наші книги на залізниці. Згадав я про наш колгосп, про своїх читачів, з якою радістю приходили вони щодня в бібліотеку і читали, проводили дискусії. Письменники самі завітали та були нашими гостями.

У нас, товариші, прямо в степу, одні читають твори, інші слухають . . . Тепер я повертаюсь, і ніяк не можу собі уявити, що будемо робити без живого слова. Так і рішив взяти кілька книг в колгосп. А я дуже добре знаю, як тільки прийду, запитають мене колгоспники: — Ану, Остапе, скажи, де наше духовне багатство? Читати охота, а ти порожнієш . . .

Остап Панасович говорив переконливим голосом. Не було найменшої причини не вірити йому. Та чи було колись, щоб хтось з такої далечини носив до колгоспної бібліотеки літературні твори?

Ми стояли біля маленької будки КПП, де якраз керувала симпатична полтавка. Майстерно виконувала свою службу. Жовтий та червоний прапор мов приріс до її стану та рук. В наш напрям маршрут Ужок — Львів не було автомашини, бо, напевно, там приготовлялись до наступних боїв.

— І так, — продовжував Остап Панасович, — я взяв, скільки було сили — по одній з авторів, і несуть (тут він засміявся) фронтові трофеї «невістці черевички» та «запальне».

Ми знову змовкли. Ану, попробуй сказати хоч одне слово. Речовий мішок, такий звичайний мішок, яких всюди багато валяється, тепер повертається з майном.

Остап Панасович дістав з мішка розтріпану книгу «Кобзар». Перегортав її сторінки, читав нам невмираючі поезії Шевченка, а потім оповідав, як ланкова Параска Кожушняк на самодіяльній естраді завоювала першість. А потім, як радянська влада дала її в науку, тепер виступає вона в театрі, і скрізь для неї двері відчинені.

— «Тихий Дон» Шолохова — скільки пригод з нашого колгоспного життя переплелось з ним та допомагало будувати щастя. Або Павка Корчагін . . .

Година пролетіла непомітно, не було часу навіть оглянутися. Перед червоним прапором, перед носом, зупинилася автомашинка.

— Приймайте, товаришу шофер, трьох. На цей раз вантаж аж занадто цінний.

— Дарунки . . . зажартував шофер, — любочці . . .

— Айно . . . — засміялася регулювальниця, поблизкуючи піввінчиком білих зубів.

Мотор загудів, машина рушила, зашаруділи колеса, і нам назустріч поплила чарівна Ужанська долина.

Радість та щастя лоскоче моє серце! Я відчуваю, що солодко сміюся, що солодко дивлюся, та чого ж мені так солодко? Ану, кинь оком: і листопадове свіже сонце, і дрімучі карпатські гори, і ліси, і замучені мої рідні верховинці — все, все радується, усміхається, бо так велить нове життя! Ось, — він там, на маленькому клаптику землі наш господар, приготував землю-матір на відпочинок. Де-не-де падають останні позолочені листочки, і вони в'ються — в'ються та легенько падають на холодну землю. Сріблиться вічно співучий Уж і поспішає в далеку дорогу.

А ми сидимо, гойдаючись, зачаровані. Монотонно шарудять колеса: ї-дем, ї-дем . . .

Села зустрічають нас зі співом. Вони відряджають новобранців у лави Радянської Армії.

— Може, один дістане мою протитанкову пушку. Дійде до Берліна, а я . . . так, я приведу в порядок свою бібліотеку, та ще інша праця чекає на нас. Чи добре розумію, товаришу лейтенант?

— Так, товаришу . . . Один бій закінчуємо, а другий на нас чекає. І я їду закінчувати студії. Посилають, — говорив лагідним голосом лейтенант.

— Мені боляче, що я дійшов тільки до Чехословаччини. Думав побувати і в Франкфурті — на — Майні, — подивитися на місто народження поета Гете. Шанують його у нас в колгоспі. Поклонитися містам Енгельса і Маркса, бо, напевно, наші спитають мене про все це.

— Мене самого цікавить, — мовив Остап Панасович, але на його обличчі можна було читати, що він не тільки думками, але цілою істотою у своєму рідному колгоспі.

— За декілька днів буду дома . . .

— А там буде ждати жінка, малюток . . . — перебив Кочубея лейтенант, — і заживеш, одна радість, ми приїдемо в гості.

— Якби мені щось такого, то й весело було б. Я один.

— Тоді берися до діла. Чим скоріше, тим ліпше, бо старість не радість.

— Ну, а на весілля обов'язково завітаємо, — жартував я. Губи Остапа ворухнулися, його під самим серцем кольнуло.

— Та її нема, згвалтували мою Оксану.

— Марно думи розводиш, Кочубею. Дівчат у нас стільки, що можеш ними ріку гатити. А одна краща другої. — Весело, співучим голосом, говорив лейтенант.

— Не так . . . Кожний своє серце знає, по-своєму розуміє. Оксана ще надовго залишиться тут . . . — відповів Остап, показуючи пальцем на серце, а потім, звернувши увагу, що я мовчу, запитав мене. — А що з тобою, приморозило язик у тебе, браток? Це Карпати, а тут таке чудо бувало, що і язик морозило.

Я розумів, чому Остап відійшов від теми про Оксану. Боляче йому стало на серці. А в такому разі ліпше мовчати та придружитися до співбесідника.

Але ж думки роїлися все більше і більше. Дитинство, війна — війна — війна, друзі, доріженьки . . . і все спліталось з дивною мелодією багатих лісів, автомашини, яка пробиралася легенько, мов пташина, поміж дебрями Карпат. Чудно шуміли гори: вони гордовито нас вітали в своїх обіймах. Вздовж Ужа розгулювся щипучий та холодний вітерець. Ніщо не могло задержати його, він нісся легко стрункими хвилями Ужанською долиною в угорські рівнини, за Тису та ще далі за Дунай.

Старі верховинці говорять, що як тільки такий вітерець подує долиною, залізають карпатські ведмеді в барліг, а господарі остаточно приготуваються до зими.

Наш шофер зненацька зупинив автомашину. Біля нас проходила, поспішаючи, літня жінка.

— Слава Йсусу! — поздоровила, але не чекала на відповідь.

— Здравствуйте! — тихенько сказав шофер і запитав, чи добре ми їдемо в напрямку на Ужок.

— Шквар прямо! . . — випередив я тітку, бо добре знаю шляхи рідної долини. Але це не дало спокою шоферові. Він ще раз запитав:

— Куди ви так спішно?

— В комітет. Ніколи мені з вами.

— Сідайте, дарую кілька кілометрів.

Ми гомоніли всі. І вона рішила поїхати з нами. Говорила поволі, здержано, але голос її був такий пружний, як її крок. Нове та величне звучало в її голосі, надзвичайно багате, про що снилось всім поколінням — вона спішила, щоб дістати свою землю, землю — давній сон, щоб могла жити, як люди.

Остап мовчав, а лейтенант давав інколи запитання.

— У попа за третину робили. Мій газда, дай йому, боже, світле царство небесне, пропав. Добили його «піряники», а на мою голову зістало троє обідранців. Уже мою голову з'їли, бо кожний день ніч не чую лем: «Дай, мамо, хліба» . . . А де брати? І руки у мене є, — говорила, показуючи долоні, як лопати, — але що з ними робити? Хіба вогонь грабати. Кума багатія прошу, але його серце закам'яніло. Говорить, що ми так догаздували. А тепер твердять, що наша правда взяла, народні комітети ділять біднякам та й мені приділять, як думаєте? Або, може, кум знову візьме першість?

— Їм уже віддзвонило, тітко, будьте спокійні, — сказали ми.

— Дай вам, боже, щастя, потішили ви мене, — сказала й поблагословила нас.

— А писане слово розумієте? — запитав Остап Панасович.

— Та чи до того було нам колись. Біду мордували, — ось що для нас було. Так собі й з молитовника почитали, помалу йде якось, — пояснювала без найменшого сорому, бо не від неї залежало, чи учитись їй, чи ні.

Остап Панасович не довго роздумував і дістав з мішка твори — Островського «Як гартувалася сталь» і Шолохова «Піднята цілина».

— Читайте! Учністься, як це у нас було. Своє щастя будуйте, а книга буде вашим вірним порадиником. Приймай, тітко, з руки рідного брата.

— Я так не думала . . . І без того, може, обійдемося, га? Або, дякую, та мій синок буде радуватися. Дякую вам! . . .

Вона мовила спокійно, як і перед тим, але в її голосі було щось нове та певне. Вона тільки тепер за ціле життя відчула, що вже навіки між своїми рідними, які думають чесно, сумлінно, та так по-людськи! Книгу сховала під старий обдертий сірячок. І, коли автомашина зупинилась, попрощалась з ними, як старий друг.

— Щастя вам, господи! Шкода, що не маю чим вас почастувати. Але як скінчиться ця війна, заходьте до Каті Оленюкової, так мене кличуть. Але не забудьте.

— Коли на вашій землі уродить, приїдемо на жнива, Катерино, — додав шофер за нас усіх.

— Та лем прийдіть, добрі люди . . .

Попрощались. Остап Панасович на якусь хвилину задумався, а потім нам сказав:

— Цьому рідному народові ще більше потрібні ці книги, ніж нам у нашому колгоспі. Як думаєте, товариші, маю правду? Не ліпше мені віддати їх в першому селі, нехай учаться? А в нас, у колгоспі, книги будуть.

Ми притакнули.

Автомашина пробиралася в глибину Карпат. Коли вона в першому селі зупинилася, Остап Панасович передав народному комітетові свій скарб: книги разом з речовим мішком. Тільки одну собі лишив, найбільш обдерту, зате наймилішу, таку звичайну на перший погляд — «Кобзар», на якій була печатка колгоспної бібліотеки та реєстраційний номер 1.

— А цю повинен вернути. Це наш колгоспний масток — перша колгоспна книга.

Ми щасливо засміялися.

Автомашина рушила.

Юрко БОРОЛИЧ.

Загадки — задачі

Были двое ягрове, ишли з польовачки і еден другого шы жьвїдувал, кілко заяців застрілил. Так він гварит:

— Кебы ты мі дал едного заяца, та бы зме мали еднак обыдвоми, а як я бы ті дал едного — ты бы мал два раз тілко, як я.

(В одного було 5 зайців, у другого сім)

Ишла дівка за другом і ей стрїтнул еден пан і гварит ей:

— Кельо маш ты, дівче, років?

Она гварит:

— Я мам, кельо мам, а моя матка ма раз тельо, а отец од мамы п'ять років старшый, а дов'єдна маме сто років.

Кельо мала дівка років?

(Дівчина мала 19, мати — 38, а батько — 43)

Звїдували са цигана в канцелярїї, кельо мас дітей? Він повїд:

— Семеро і трой, ай дома двой, зять, зятина і зятяня дітина.

Кельо мав дітей?

(Дванадцять)

Летїли гускы, а хлопчиско ся їх звїдував:

— Тівко вас там есть?

А една гуска повїла:

— Е нас тівко і тівко. Кебы нас было ешчі раз тівко і половина, і штвертина, а і ты, та бы нас было сто.

Тівко гусок было?

(Тридцять шість)

Ишли гускы за дрыгом: една за двома, една меджі двома, а една пред двома. Кельо їх там было?

(Три)

Ишли овцы през мыст, една за другов. Кельо їх там было?

(Три)

Только мені року: кулько з переду, только взад, а всередині еднакой.

(Сімдесят сім)

Только року маю: кулько горі, только долов.

(Шістьдесят дев'ять — 69)

Кельо сденадцет п'ятнадцет?

(Четверть на дванадцять)

Ишол брат зо сестров і газда зо женов, і пришли гу едній яблоні. Там были штырі ябка і każde сі по еднім вырвало, а іші едно зїстало.

(Ишов чоловік із жінкою і її братом, разом їх було трос)

Коли є кунь найтяжшый?

(Коли стане на ногу)

Чом пацята коли ссуть, очі запруть?

(Ганьбляться, що їх мати свиня)

Коли курка мат найвецей піря на собі?

(Коли когут на ній)

Як са теля кличе?

(На, на, на)

Як іде пес през воду?

(Так, як сука)

Чом когут очі закриває, кедь співать?

(Щоб курки думали, що знає напам'ять)

Тівко зробит воробель кроків за сто років?

(Ні один, бо він скаче)

Кельо мат циган волосів на голові?

(Скільки йому нарсло)

Што старше: ярец чи овес?

(Ярец, бо мас вуси)





АНДРІЇВСЬКІ ЗВИЧАЇ

У дні зимового сонцестояння, тобто коли наставали найкоротші дні, коли вже закінчені всі сільськогосподарські роботи і приходила пора відпочинку від виснажливої роботи на господарстві, в кожному селі влаштовувалися традиційні зимові вечорниці — «вечурки» — вечірні зібрання молоді. Саме на «вечурках» нав'язувались ближчі знайомства між окремими дівчатами і парубками, які досить часто закінчувались весіллям. На вечорниці дівчата сходилися в «кудельній хыжі» в звичайні дні, де пряли, шили, а після приходу парубків влаштовувались різні ігри, найрізноманітніші витівки та жарти, співалися пісні:

*Ой пряду тай пряду,
Тай до лады кладу.
Кедь коло ней зайду,
Та порожно найду.*

(Велика Поляна)

*Прядем лен, прядем лен,
Дві горстки на тиждень.
Попрядем до краю.
Возми мня шугаю.*

(Завадка)

*Ой, боже мій, що то є,
Же мені са не пряде
Якос са ми ниткы рвуть.
А то зато, же са на ми
Хлопці о'ють.*

(Тополя)

Великим зимовим святом для сільської молоді було свято Андрія, напередодні якого влаштовувались андріївські вечорниці. Якраз з цим днем пов'язана велика кількість повір'їв та маг'чних дій, які були спрямовані на відгадування, ворожбу майбутнього чоловіка. Увечері напередодні Андрія, дівчата сходяться «до кудельной хыжы» на андріївські вечорниці, де й виконувались різні ворожіння.

Найбільш розповсюдженим андріївським звичаєм було варіння пирогів. Пшеницю, з якої готували пироги, мололи в «зулах» (молоття на ручному млинку в протилежному напрямі). До кожного пирога (яких кожна дівчина готувала декілька — 3, 5, 7) дівчина поклала папірець з іменем того чи іншого парубка. Перший пиріг, що виплив на поверхню, вибирала, читаючи ім'я «майбутнього жениха». Далі поширеним було сіяння конопель або льону та виливання олова або воску. Так, наприклад, навколо колоди — надворі або в «дроварні» — дівчата засівали коноплі або льон, примовляючи при цьому:

*Андрію, Андрію,
Конопелькы сію,
Дай ми, боже, знати,
З кым їх буду брати.*

(Смутьник)

*Андрію, Андрію,
Конопе на тя сію,
Дай мі, боже, знати,
З кым я буду спати.*

(Вавринець)

*Андрію, Андрію,
Я на тебе лен сію,
Дай мі, боже, знати,
Кого буду брати.*

(Шамброн)

Посіяний в такий спосіб льон або коноплі «боронили» з чоловічими штанами («холошнями»). Тут слід згадати, що сні на Андрія вважалися віщими: згадувані «холошині» дівчата, йдучи спати, клали собі під голову. Котрий парубок їй з'явиться уві сні — присниться, за того вона вийде заміж.

З метою передбачення майбутнього в цей час дівчата ворожили і з оловом — «ляляли олово» — яке плавили через «ключову дірку» і ляляли у воду. Плавлене олово у воді діставало вигляд різних речей. Так, наприклад, якщо вилите нагадувало вінець — невдовзі вийде заміж, буде весілля; колиска — дівчина стане покриткою; пляшка — чоловік буде п'яниця і т. д. Дія знову ж таки супроводжувалася словесною формулою:

*Андрію, Андрію,
Олово на тебе ліву,
Дай са ми дузнати,
Кого буду мати.*

(Смутьник)

*Ондрею, Ондрею,
Ціну на тя лію,
Рада би я знати,
Скади буду хлопа мати.*

(Завадка)

Поширеним явищем на Андрія було й рахування коліків у плоті. Рахували від одного до дев'яти. На дев'ятому колику зупинялись і по його вигляду намагалися визначити риси майбутнього чоловіка: рівний, горбатий чи кривий. В інших місцевостях «дівкы в плоті лічили до дев'ять», примовляючи: «Кіл, кілиця, ци я буду того року молодіця. Кедь вышло — дев'ятый — на кола та ся не выдасть» (Олька). Дуже поширеним було також крадення дров, які дівчата заносили до «кудельной хыжы» й рахували. Якщо вийшло парне число — то вийде заміж, а в протилежному випадку буде ще діувати.

На Снинщині дівчата йшли селом, кидаючи кукурудзу у вікна хати, де жив парубок. Це був ніби заклик до женитьби. У Тополі дівчата кидали кукурудзу підряд у всі вікна на селі, прислухуючись, що їм з хати гукатиме. Якщо з хати крикнули: «Воддавай са, воддавай!» — то дівчина одружиться, а коли крикнули: «Копыль са, копыль!» — то дівчина стане покриткою і т. д.

Згадувані дії, які були невід'ємною частиною календарного обрядового циклу зимового сонцестояння, за допомогою яких намагалися вплинути на майбутнє подружнє життя й сімейне щастя, внаслідок соціальних, економічних і культурних умов життя поступово втрачали своє маг'чне значення, стали свосередню забавою, розвагою сільської молоді, а згодом закономірно відійшли у забуття.

Йосиф ВАРХОЛ.

3 дротарською крошною на плечах

Неврожайна земля та важкі умови вдома виганяли дротарів до світа, щоб там заробити і таким способом утримувати сім'ю та господарство. Жителі із сіл Старолюбовнянщини (Камйонки, Орябини, Литманової, Странян, Великого Липника) вибрали собі якраз дротарське ремесло, яким протистояли нестерпним життєвим умовам. Дротарство було мандрівним ремеслом. За заробітком відходили дротарі із вже згадуваних сіл Замагур'я майже до всіх країн Європи. До певної міри це була відвага: вибратись в чужину без знання мови і з найскромнішим знаряддям — дротарською крошною на плечах. Виникнення дротарського ремесла викликала потреба охорони глиняного та бляшаного посуду. Подротований посуд був стійкішим і після тріснення не розпався.

Звичай відходити на дротарку був такий закорінений в селах Старолюбовнянщини, що було звичайним явищем і великим прагненням кожної молодої людини поспробувати дане ремесло.

Про дротарські пригоди в Румунії говорить й переказ 92 річного Андрія Ковальчика з Орябини, колишнього дротаря, який ми записали 25. 7. 1984 року.

ЯКУБ'ЯНКА В РУМУНІЇ

Ту, мы знали ремесло, бляхарство, а сме ходили по Романиї. Там сме граты робили, бо романы не мали фабрык нияких. Та орябинци єден з другого ша научили тото ремесло, а ціла Романия была обсаджена орябинцами. З діда, прадіда, з потомка на потомки. І так сме ходили. Та ай я ходив, і г Букурещу, ай г Костанчу при Чорном морі. Чорне море — там, є, правда, мішанина люди, вшелиякы речы: греци, турци, булгаре . . .

Так мої уйко стояли з товаром на пляцу. З товаром чекали, ніж приде дакий куншавт. Они з товаром стоят х кроку орябинским, як то дакоды: в холошнях, керпцах, кошелі з обшывками червеныма на руках, коло шыї. Но, як рано кухарці, газдыні, требало дашто до кухні, де уварити, де даяку грату. А приде єдна з даком помощницом, з кошыком. Приде і смотрит по товари, розырат, така схопна. Смотрит, важыт іх, же який крой і гварит:

— Одкаль же вы, чловече, ци вы з Кам'їнки, ци з Литмановой, ци з Орябиной?

А ту х таким шьвіті при Чорним моры то ша чловек забив. Де ту ша такий чловек нашов, жебы нашом речом ша просив.

— Та я не одтамаль, не одтамаль, я з Орябиной. А вы одкаль?

— Та я так а так, я з Якуб'яна.

— Та вы, пані, як ша ту достали?

— Та лапила повідати. Седем роки мала, як ей тета вжяла од мамы з Якуб'яна. Кед вышколовала ша, выучыла, та трафило ша ей выдати за дакого інджиніра, што велькы мосты ставяв. Но, але такы інджиніре та мали роботы ай по других штатох, по чуждых. Но але тот інджинір гмер. А моя якуб'янка остала гдова. Катари на ша звала. А тераз де ша подіти, кед мужа ніт. Але штат уж ша старав, кед муж був заместнаный, также треба і їй дати даке заместнанья. Но та дали тий гдови заместнанья г кральовским палати г Костанчу за газдыню. Знала речы вшелиякы. Но як была том газдыньом так ити на пляц дашто купити.

Тай пришла на пляц і акурат з тим моім уйком розправляла. І ша просит, ци нас є веце.

— О, та нас є ту партия!, — бо были такы хлопци сме по шеснаст, по седемнаст роки, — там а там биваме.

— Приду нашчивити вас.

Та пришла. Як мы з товаром походили по мішьті, котрый кылько г торжі, она пораховала і гварит:

— Я бы хтіла іщик, жебы вы пришли зашьпивати колядку, — то было пред Годы.

А мы такы хлопци — та подьме! Пышли сме до того палату. Придеме на главну брану, румунський вояк стоїт. Гварит:

— Червец?

Та, реку, идеме там ку тей, а ку тей пані.
— Добрі.

Пришли сме през двыр так дале гу главній
брани до палату — там другый вояк стоїт. Же
што кцеме.

Заз по-румунскы гвариме, же идеме гу тий, а
гу тий пані.

— Як ша зве?

— Цомпель Катарина.

Отворив двери, выйдеме, а она нас чекала.

— Но, і шьпывайте тераз колядку.

По палаті шьпывае нашу шьпыванку:

«Народив ша Ісос Христос . . .»

А їй слзы долом тваром так як горохы летіли.

Шьпывае, вышьпывали сме, но жаль ей приш-
ло, же она уж тилько року не чула свою реч.
Но і так, што могла, дала нам.

Х чужынї то не лем так прежыти. Г якым року

то было? Ниж ем ишов ку войску. Г штернастим
або петнастим року то было.

То якы хлопї были шыкывны та тельо зароб-
били. Я бив першу дрыгу там заробив осемде-
сят папірки, сто шесдешят корун. То велькы
пінязы были. Та котры як газдовали та зароби-
ли шумні то ай Америка най ша угне. За осем мї-
сяцы ем тельо заробив. Сме ишли х пошьчі, а
рады сме были, жебы уж дома не псотив чло-
век. Там ша не єднало о якый заробок, але
главні жебы прежив. Таке жывоты были. А по-
тим родич кед мав дакых хлопців та лем смо-
трів, жебы дакы старшы вжяли го, жебы ша вы-
жывив.

Хто ня бляхарству научыв? Та то з прадідыв,
то дакоды іщы тоты ту Тренчане. Они робили
інакше то. Але то єдно з другим того ша роби-
ло.

Надія ВАРХОЛ.



ПРО НАРОДНУ ПІСНЮ В ПОВІСТІ «СВІТАНОК НАД СЕЛАМИ»

Федір ЛАЗОРИК до своєї повісті «Світанок над селами» залучив низку зразків фольклору українського населення Східної Словаччини. Не маючи змоги розглянути це питання в повному обсязі, звернемо увагу читача на відбиття народної пісні в цьому творі.

В літературознавчій критиці зустрічаємось з певними розбіжностями відносно оцінки цього фольклорного явища, засвідченого в повісті Ф. Лазорика. Так, наприклад, М. Роман у своїй праці «Федір Лазорик. Життя і творчість.» (Літературно-критичний нарис) пише: «Поет Федір Лазорик записував і популяризував українські народні пісні, а саме у своїх прозових і публіцистичних писаннях: так, наприклад, у творі «Роздуми і співи» наводить 38, у «Світанку над селами» — 10, а в повісті «Вік наш фестивальный» — 48 пісень і уривків». Через дванадцять сторінок у тій же праці автор наводить: «В повісті має місце 16 народних пісень, за допомогою яких автор хотів докреслити окремі характери, підсилити настрої окремих героїв». Наявна розбіжність цих тверджень стане більш очевидною, якщо, підраховувавши опубліковані в повісті тексти пісень, скажемо, що усіх пісенних текстів там нараховується дванадцять. І. Волощук, аналізуючи повість «Світанок над селами», в свою чергу пише: «В повести приведено несколько народных маковицких песен, которые вызывают у читателя лирическое настроение, но которые не имеют отношения к характеристике персонажей, поющих эти песни, а в произведении, как известно, что не способствует раскрытию характера, является лишним». Далі той же автор говорить: «Лазорик — поэт, его сила в лирике и в лирике прежде всего следует определять характер и значение его творчества. Он и в прозе больше лирик, чем эпик». З даним положенням погоджується і Ф. Ковач, який підкреслив, що ліризм творчої палітри поета вплинув і на ліричну тональність повісті «Світанок над селами». Вслід за І. Волощуком, В. Хомяк та Ф. Ковачем з характеристикою повісті, зокрема пісенного використання в ній, виступив і М. Роман: «Більшість народних пісень, на жаль, не має прямого відношення до характеристики дійових осіб. Вони в найкращому випадку викликають у читача ліричний настрій, але більше не дають. Стиль, художні прийоми, засоби зображення подій у повісті — все це свідчить про те, що Федір Лазорик в прозі залишається тим самим ліриком, що епічність не міцна сторінка його таланту». Як переконуємось, погляди літературної критики відносно залучення народних пісень до повісті «Світанок над селами» по суті збігаються або є тотожними. Треба визнати, що переважна більшість там використаних пісень не виконує функцію психологічного фактора, що ті пісні, так би мовити, висять у повітрі і таким чином є квазіфольклоризмом твору.

З точки зору жанровості в повісті «Світанок над селами» виступають два жанри пісень: родинно-побутові та ліричні. Зразок родинно-побутової пісні становить весільна обрядова пісня «Будьте мі здорови, мої товаришки». Про сенс залучення цієї пісні до тексту повісті добре зауважив Ф. Ковач. Інших весільних обрядових пісень Ф. Лазорик у своїй повісті не навів. Ліричні пісні, вкарбовані в творі, презентовані такими десятима зразками: «Ой, серденько моє», «Баную, жалую», «Ніколи не знала-м тяжкого зітхання», «Купала'сь ня, мамко, в солодкім молоці», «Де тота дівочка, што ся парадилла?», «Сумний вечір, сумний ранок», «Люляй же мі, люляй», «Уж м'я одобрали за того во-ячка» та «З Пряшівської касарні хлопці визирають». Серед цих пісень знаходимо таких п'ять ліричних родинно-побутових текстів пісень:

... Ой, серденько моє, Не повіч нікому, * ... Баную, жалую, Як тота рибонька
Чом так поболоєш? За ким так бануєш. Мильний, за тобом, За том тихом водом ...

*Ніколи не знала'м тяжкого зітхання,
Аж мі доказало вірне милування.
Любмєся, шугаю, лєм по добрій воли,
Най мене і тебе сєрденько не болять.*

*

*Купала'сь ня, мамко, в солодкім молоці,
А тепєр не бануй, же ня люблять хлопці.*

*Дубина, дубина, межі дубинами,
Ніхто того не зна, што є межі нами.*

*Най ся тото верне, што мі одлетіло,
Што мі вчера вечур при бочку сиділо.*

*Ніхто того не зна, ані не одгадне,
За ким моє сєрце мало не випадне.*

*Пам'ятай, миленький, на то слово своє,
Што єс мі повідав, як ми були двоє.*

*

*Де тота дівочка, што ся параддила?
В зеленій Убочі скала єй забила.*

*Скала єй забила, вода примулила,
Як і ту овечку, што перед водила . . .*

Всі ці пісенні тексти східнославацького українського походження. Ними письменник у повісті «**Світанок над селами**» не досяг бажаного психологічного ефекту, як того хотів. Не досяг художнього ефекту і у випадку використання загальноукраїнської ліричної родинно-побутової пісні «**Сумний вечір, сумний ранок**»:

*Сумний вечір, сумний ранок,
Де ж поїхав мій коханок? . . .*

*Ой, вийду я на той ганок,
Чи не їде мій коханок.*

*Нагайкою коня карає,
Сєрце жалєм розриває.*

*Де поїхав, я не знаю,
Сєрце з жалєм завмирає.*

*Ой, він їде, а я бачу,
Він сміється, а я плачу.*

Цією піснею Ф. Лазорик, крім іншого, намагався наблизити місцевому читачу народну культуру України, намагався непрямо ствердити, що загальноукраїнська народна культура близька східнославацьким українцям. Відбувалось це тоді, коли в умовах Чехословаччини розв'язання українського питання було на самому початку, коли національна орієнтація місцевого населення у напрямі до українців, як кровних братів, робила лише перші кроки. З цієї точки зору цитування загальноукраїнської ліричної родинно-побутової пісні у повісті «**Світанок над селами**» до якоїсь міри обгрунтоване. Художньому рівневі повісті таке цитування насправді не сприяло.

Дальшим типом ліричних пісень, вжитих Ф. Лазориком у своїй повісті, є колискові пісні. Тут знаходимо два тексти:

*Люляй же мі, люляй,
Сиві очка стуля-а-ай,
І я би їх стуляла,
Як би-м такі ма-а-ала.*

*Росни же мі, росни,
Велике вирос-ни-и,
Велике, як і я,
Біле, як лєли-и-я.*

Рекрутські пісні українців Чехословаччини представлені у повісті трьома текстами:

*Уже мі прийшла карта нарукувати,
Дав я музикантів заволати:
— Музиканти мої, заграйте мі чардаш,
Най я затанцюю останій раз . . .*

*Як зачали они чардаш грати,
Стали мі ся слєзи з очей ляти:
— Ніхто не заплаче, ні отець, ні matka,
Лєм за мнов заплачуть три дівчатка.*

*Ой, одна заплаче, бо я єї брат,
А друга заплаче, бо я єї сват,
А третя заплаче, бо плакати мусить,
Бо она од мене перстєнь носить.*

*

*Уж ня одобрили за того воячка,
Хто буде ховати того неборачка?*

*Отця неборачка, і матір небогу,
Хто буде любити фраїрочку мою?*

*

*З Пряшівської касарні хлопці визирають,
Ци ся попід гори бучки розвивають.
Кеби ся розвила лем тота липочка,
Што ей посадила моя фраїрочка.
Она ей садила, а я ей поливав,
Аби люди знали, што я ей любовав.*

М. Роман, говорячи про пісні збірника «Співаночки мої», зокрема сказав: «Збірник має також філологічне значення, бо подає матеріал для діалектологічного дослідження та дослідження духовної культури взагалі». З такою оцінкою збірника пісень, укладеного Ф. Лазориком, не можна погодитись в повній мірі. По-перше, тому, бо пісенні тексти, подані у збірнику «Співаночки мої», піддалися значній правці упорядника. По-друге, тому, що немало цих пісень опубліковано в дещо обрізаному плані. Трапилось це так, що пісні збірника «Співаночки мої» були записані під диктовку і не фольклористом-фахівцем, а нерідко учнями Свидницької та Стропківської горожанських шкіл. Записи такого характеру в більшій мірі інклінують до їх суспільно-освітнього призначення і використання. Такий сенс характерний і для пісень, опублікованих у повісті «Світанок над селами».

Михайло ГИРЯК.

ОДИН З НАРОДНИХ УЧИТЕЛІВ

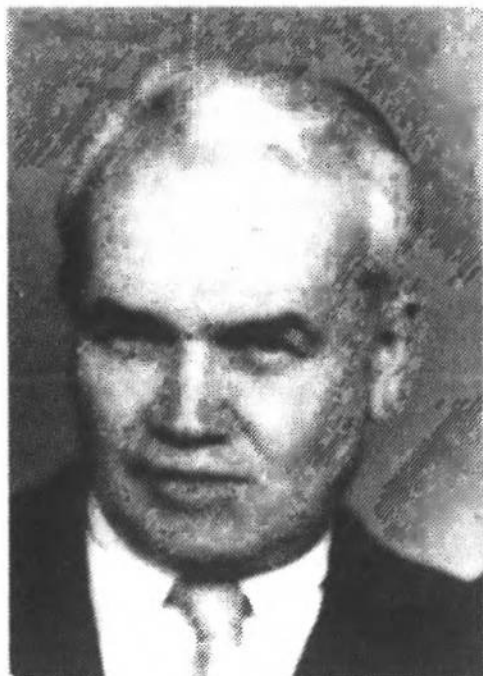
Таким він був, і таким ми його знали. А для молодшого покоління кількома штрихами наблизимо його профіль.

Олексій МОЛЧАНІЙ народився 15 листопада 1905 року в Збудській Білій Гуменського округу в сім'ї священика. Помер 24 січня 1984 року, похоронений у Пряшеві.

Виріс Олексій Молчаній у Чабалівцях, де закінчив 4 класи початкової школи. Після цього закінчив 5 класів Мукачівської гімназії, а іспит на атестат зрілості склав на Пряшівській гр.-кат. учительській семінарії в 1926 році. Почав учителювати в Миковій, військову службу закінчив в Ужгороді, потім 6 місяців учив у Красному Броді, від 1928 по 1944 рік вчителював у Пчолиному, організував і вів шкільний інспекторат у Снині, пізніше вчителював у Гуменській

російській гімназії, у Яковлянах, що на Пряшівщині, та в Пряшівській ОДШ по вул. Револючній, а від 1964 по 1975 рік працював вихователем у Пряшівському гуртожитку по вул. Яркової.

Олексій Молчаній був справжнім учителем, який, як сам визнав, громадсько-політичний «університет» закінчив у Пчолиному завдяки голові СО КПЧ тов. Іванові Гакошу. Іншу свою діяльність Олексій Молчаній вважав передусім справою інтересу та улюбленої професії, в якій не може бути дрібниць, саморозвитку, але тільки науково обгрунтована і мотиваційно насичена організація. Таким Олексія Молчанія знають і поважають його вдячні учні і їх нащадки, бувши колеги та доросле населення, яке живе в місцях його перебування та діяльності. Любили і поважали Олексія Молчанія за його незабутні хори, аматорські драмколективи, одним словом, за



активну і творчу культурно-освітню роботу між нашим населенням.

Особливо він був гордим, хоч завжди залишився скромним, на період життя-боротьби, коли відчув потребу повчати народ, піднімати його на боротьбу проти загрози клерофашизму і любові до Радянського Союзу.

Конкретна заслуга Олексія Молчанія на підготовці видавання газети «Новое время», на тимчасовій перешкоді заснування ГСНП у Пчолиному, в матеріальній і грошовій допомозі радянським та чехословацьким партизанам, на створенні партизан-

ського загону. Коли він особисто зголосився в партизанський загін Сергія Белова, тоді сам командир цього загону його переконав в цьому, що антифашистам він більше потрібний на «цивільному фронті».

Може, не прямо, але дуже влучно висновок партизанського командира підтвердив також А. Клінчок, окр. командир ГГ у Гуменному (29. I. 1941 р.), коли написав таку характеристику нашого патріота: «Головним пропагатором цього руху (народовецького — А. К.) на околиці Пчолиного є адміністратор-директор місцевої школи Олексій Молчаній, який працює дуже тактично і обережно. Інтерес словацької держави і народу вимагають, щоб цей учитель був якомога скоріше переведений у зовсім нове середовище, в якому був би ізольованим». А, мабуть, не хотів відстати ні окружний начальник у Гуменному п. Мігали, який 5 грудня 1941 р. повідомляв УШБ: «У Пчолиному 16 та 23 листопада 1941 р. місцевий адміністратор-директор гр.-кат. народної школи після закінчення святої літургії зорганізував збори селян... в школі, на яких співали московські пісні «Тучки-тучки» і «Пишет, пишет царь турецкий, пишет русскому царю...» та інші. Інакше ці пісні знайомі, як московський марш і московське натхнення, тобто акцентування сили російського народу. Діло є предметом дальшого слідкування, а про його результати буде пред'явлений звіт»...

Згадані підозри, переслідування утруднювали життя та діяльність Олексія Молчанія. Однак рівночасно вони зміцнювали його патріотизм і антифашистське переконання. Історія підтвердила, що наш народний учитель не помилився. Його діяльність гідна наслідування.

Андрія КОВАЧ.

ЖИТТЯ, ВІДДАНЕ БЛАГОРОДНІЙ СПРАВІ

(До 60-річчя з дня народження М. Романа)

Понад 30 років трудиться професор Михайло Роман, кандидат філологічних наук, нині завідуючий кафедрою української мови й літератури Пряшівського філософського факультету ім. П. Й. Шафарика, на ниві шкільної освіти.

Шлях його, сільського хлопця із села Кобильниці, що на Бардіївщині, до вчительської професії — типовий для того покоління діячів нашої культури, що свідомо розгорнуло свою діяльність після визволення нашої країни Радянською Армією в 1945 році. Після здобуття загальної освіти в рідному селі М. Роман навчається в Пряшівській учительській академії, яку успішно закінчив у 1950 році. Потім два роки працює на посаді вчителя й директора початкової школи в Пряшеві та референта й центрального інспектора Повноважного представника в справах освіти в Братиславі. Щоб здобути вищу освіту, він стає студентом Пряшівського педагогічного факультету Словацького університету, а в 1953 р. вступає як чехословацький студент учитися в Київській університет ім. Т. Г. Шевченка, який закінчив з відзнакою в 1958 р. Навчання в цьому університеті уможливило йому не тільки добре оволодіти знаннями свого фаху, але й заохотило до творчої діяльності в галузі історії літератури та літературної критики. Про це свідчать перші його літературно-критичні спроби, що друкували-

ся в нашій тогочасній періодичній пресі.

Здобувши вищу освіту, М. Роман став працювати викладачем кафедри української мови й літератури Пряшівського філологічного факультету Вищої педагогічної школи, а від 1959 року — Пряшівського філософського факультету Кошицького університету ім. П. Й. Шафарика, де працює дотепер. У 1961 — 1964



роках він навчається в аспірантурі при Київському університеті, яку закінчує захистом кандидатської роботи, здобувши звання кандидата філологічних наук. За багаторічну педагогічну та науково-дослідну роботу в 1971 році йому присвоєно звання доцента, а в 1980 р. — звання професора теорії та історії української літератури.

На протязі своєї багаторічної діяльності на кафедрі української мови й літератури М. Роман вміло поєднує педагогічну роботу з

науковою та громадсько-політичною. Виховуючи майбутніх учителів для наших шкіл, він з любов'ю передає їм свої знання, прищеплює любов до літератури й майбутньої професії. Його лекції з історії української радянської літератури та літературної критики відзначаються змістовністю, науковою ґрунтованістю та методичною продуманістю.

Крім педагогічної роботи, М. Роман багато часу й сил віддає студентам і в позанавчальний час: керує дипломними та студентськими науковими роботами, проводить консультації по своїй спеціальності, бере активну участь у бесідах, літературних вечорах, зустрічах з письменниками та культурними діячами. Багато він робить також у справі підготовки навчальних програм з української літератури, підручників і методичних посібників для студентів і учнів середніх шкіл. В останні роки він активно включився в створення наочних посібників (літературних портретів, магнітофонних записів художніх текстів) для наших шкіл.

Надзвичайно плідною була дотеперішня науково-дослідна робота тов. Романа. Його перу належить цілий ряд монографічних праць, наукових статей, рецензій і розвідок, які друкувались у нашій, словацькій, чеській і радянській українській пресі, в наукових збірниках та ювілейних виданнях. Разом з тим він

часто виступас по радіо і телебаченню, на письменницьких з'їздах, наукових конференціях та семінарах.

Коло наукових інтересів М. Романа порівняно широке і різноманітне. Та найбільше уваги він приділяє дослідженню українського літературного процесу в Чехословаччині та творчості його окремих представників. На цю тему він написав чимало наукових праць. З них слід згадати особливо такі монографічні дослідження, як «Федір Лазорик — життя і творчість», «Життя і творчість Ф. Іванчова», «Шляхи літератури українців Чехословаччини», «Література і час» і ін.

Дуже корисну роботу проводить тов. Роман в галузі популяризації нашої літератури і творчості наших пись-

менників у словацькій, чеській та українській радянській пресі. З його ініціативи було видано словацькою мовою антологію малої української прози Чехословаччини та кілька перекладних книжок наших авторів у перекладі на словацьку й чеську мови. Його сприянням у Києві було видано антологію «Карпатське зачарування», в яку ввійшли також твори наших поетів і прозаїків.

М. Роман все своє життя йшов у перших рядах борців за перетворення в життя політики нашої партії, проводив велику громадську та освітню діяльність. Ще будучи юнаком, він вступав до лав КПЧ, не раз обирається головою і членом партійного комітету в школі й на роботі. Нині він член

загальнофакультетського комітету КПС, секретар української філії ССП, лектор КК КПС, член редколегії журналу «Дукля», наукового збірника Свидницького музею української культури, редакційної ради Відділу української літератури СРВ у Пряшеві.

Товариші й знайомі, співпрацівники і просто люди, яким доводиться зустрічатися з ювіляром, мимовільно захоплюються його кипучою енергією, життєрадісністю й оптимізмом. Він охоче порадить, допоможе й підтримає людину в критичній для неї ситуації. Тож до дальших років життя побажаймо йому багато творчих сил і такої душевної енергії, яка була йому властива дотепер.

Юрій КУНДРАТ.

Маріяка ПІДГРЯНКА

ДІТИ Й ЛАСТІВКА

*Ластівочка чорно-біла
Під стріхою гніздо вила.
Над подвір'ям кружеляла
І на діток споглядала.
І питалася сердечно:
— Чи гніздитись тут безпечно?
— Люба, мила ластівочко,
Ти не бійся за гніздочко.
Ми і киці накажемо,
І псика прив'яжемо,
Відженем лихого хлопчика
І недоброго горобчика.
Ліпи гніздо скоро, духом,
Вистеляй м'якеньким пухом,
Бо надійна наша стріха
Захистить тебе від лиха.*

Маріяка ПІДГРЯНКА

ЩО Я ЛЮБЛЮ

*Люблю матусю, батька люблю,
Люблю хатину рідну свою,
І рідну школу, і вчителів,
Село, де вперше світ я уздрів.
Люблю в криниці блакитну глиб,
І лан, що родить для мене хліб,
Садок, з якого грушки несуть,
Горбок, на яким корів пасуть.
Бо ті горбочки, лани, ліси —
Для мене повні добра й краси,
Бо все, що бачу навколо я, —
То люба, рідна моя земля.*

ЯК ЖИТИ ДОВШЕ І ЗБЕРЕГТИ СВОЄ ЗДОРОВ'Я

Як відомо, не всі однаково швидко старіємо. Самозрозумілим є те, що в процесі старіння важливу роль має спадковість. Однак дослідження геронтологів знову й знову доводять, що не менш важливим є і спосіб життя. Хто хоче бути фізично і душевно молодим, повинен мати на увазі всі фактори, які мають несприятливий вплив на здоров'я та підтримують старіння. З результатів дотеперішніх досліджень стисло наводимо відповіді на декілька запитань до цієї теми.

Важливий той факт, чи чоловік жонатий, жінка заміжня?

Так. Як правило, чоловіки і жінки, що живуть самі, скоріше старіють, ніж ті, які живуть в подружжі. Дослідження підтверджують, що з довгим життям можуть рахувати вдівці, якщо вони знов одружаться. Чоловіки і жінки, як правило, стійкіші до захворювань і смерті, якщо вони живуть в гармонійному подружжі.

Чи живуть жінки довше, ніж чоловіки?

Так. Смертність жінок всіх категорій є нижчою; тільки після 65 року життя вирівнюється їх смертність чоловікам. Про старіння жінок ми знаємо менше ніж про старіння чоловіків. Більшість довгострокових досліджень була зосереджена на старіння чоловіків; під час другої світової війни, наприклад, почалось і дослідження солдатів. Також і менструальний цикл утруднює придбати фізіологічні дані про жінок.

Чи допомагає сексуальне життя зберегти молодість?

— Так, — стверджує Річард Пасвотер, завідувачий Американською геронтологічною дослідницькою лабораторією. — Збереження молодості великою мірою зумовлене душевно. Люди, що досягають високого віку, орієнтуються на сучасність і майбутність. Живуть сексуальним життям, поки лише можуть.

Чи має вплив кількість вагітностей на вік матері?

Так. На підставі одного американського дослідження, жінки, які породили троє дітей, мають перспективу, що досягнуть найвищого віку. Бездітні жінки та матері одної дитини, загалом не живуть так довго, як матері двох або трьох дітей.

Який вплив має сон?

Сон, безумовно, має великий вплив на довге життя, але не можна сказати, який довгий сон

є ідеальним. Багатьом людям вистачить 5 годин, іншим потрібно спати 8 або 9 годин. Вчені сходяться в погляді, що в сні важливою є певна рівномірність. Наприклад, краще спати щоночі шість годин, ніж одну ніч десять годин, а наступної лише три години.

Чи впливає алкоголь на довжину життя?

Так. Надмірне вживання алкоголю скорочує життя (не враховуючи аварії, при яких людина може під впливом алкоголю втратити життя або зазнати поранень, які спричиняють порушення нормального способу життя). Про малі і несистематичні дози алкогольних напоїв, зокрема вина, існують різні погляди. Деякі лікарі з багатьох причин виступають проти вживання алкогольних напоїв. Д-р Карл Айсдорфер того погляду, що мала кількість алкоголю не має вплив на довжину віку. Але він не говорить, що алкоголь сприяє довгому життю. Також дослідження способу життя людей — найстаріших на світі — свідчить, що вони здебільшого з мірою пили вино.

Живуть довше стрункі люди?

Не обов'язково. Правдою, однак, є, що дуже мало старих людей є товстими, але цим ми не твердимо, що кожний кілограм, який у людини зайвий, скорочує життя. Досі незакінчене дослідження скоріше говорить про те, що занадто велика худорлявість, яка триває найменш три десятиліття, є більшим ризиком, ніж товстуватість. Однак за поглядом багатьох вчених, повторні лікування від ожиріння скорочують життя. Якщо людина має загалом 20 процентів зверх ваги, то це в певних випадках може скоротити життя. Найздоровішою є людина, яка має загалом 10 процентів нижче ваги. Такі люди й найдовше живуть.

Мусить шкіра старіти?

До певної міри зморшки неминучі, зокрема ті, які зумовлені мімікою. Але ми не мали б курити.

Дослідження доводять, що курці мають більший нахил до зморщок, ніж некурці. При тому ми повинні мати на увазі те, що куріння пов'язане з раком легенів, значно підвищує ризик інфаркту та інших захворювань. Отже, і смертність. Ніхто досі не довів, що куріння, хоч і дуже мирне, має якось позитивний вплив.

Утримує спорт молодість?

Без сумніву. Переваги систематичної фізич-

ної діяльності незаперечні. Це доводять дослідження на всьому світі. Багато дослідників такого погляду, що фізична діяльність є корисною і в такому разі, коли вона не є систематичною, старанною. Наприклад, обстеження британських поштових службовців довело до висновку, що листоноші, які змушені були пішки подолювати довгі шляхи, зазнали менше інфарктів серця і жили набагато довше, ніж їх колеги за робочими столами.

З наведеного випливає, що кожна людина свідомо або несвідомо продовжує або скорочує своє життя. Віримо, що коли ви прочитали відповіді на поставлені запитання, і будете ними користатися, напевно, ваше життя продовжиться. Ми цього вам зичимо.

-н-

КОСМЕТИКА

Кілька зауважень не на користь косметики

Напевно декому здасться непорозумінням факт, що в нашій формулі краси не знайшлося місця ні для пудри, ні для помади. Воно й справді ніби нелогічно: говорити про користування косметикою, починаючи з агітації проти косметики. І все ж таки хочемо, щоб наші молоді читачки, перш ніж познайомитися з премудростями косметичного мистецтва, добре подумали і вирішили для себе одне важливе питання: чи настав уже для них час користуватися фарбами, пудрами і кремами?

Гірко й неприємно бачити часом юне обличчя, зіпсоване завчасним вживанням косметики. Коли нам шістнадцять, ми з заздрістю дивимось на жінок старших, яким «усе дозволено» — і яскрава губна помада, і пофарбоване волосся. І не здогадуємось, що ті жінки з такою же самою таємною заздрістю дивляться на наші ненафарбовані губи і природний рум'янець.

Шкідливість занадто раннього знайомства з косметикою не лише в тому, що

нафарбована дівчина завжди видається старшою від своїх років. Креми і пудра виснажують молоду шкіру, не дають їй дихати, вона в'яне, стає блідою. Це неважко зрозуміти: в юності шкіра і сама чудово справляється зі своїми функціями, а тут раптом її починають «живити» кремами, забивати пори пудрою, подразнювати спиртовими лосьйонами,

розтягувати невмілим «масажом»... Косметологи знають: серед юних клієнток чимало жертв занадто раннього прилучення до засобів «штучної краси». Доводиться лікувати різні висипи на ще вчора свіжій і пружній шкірі, боротися з плямами, виникнення яких, безперечно, пов'язане з невмілим вживанням косметики.

І ще один аргумент «проти». В косметичі теж існує мода. Ця сама мода, яка ще вчора оголосила, що наймодніші очі — як у Нефертіті — видовжені, таємничі, а сьогодні раптом може висловитися на користь очей круглих, широко відкритих і простодушних. Або раптом виступить проти нормальних брів і порадить їх вищипати і намалювати олівцем, інші — ниточкою... Жінки реагують на такі примхи моди по-різному. Дехто взагалі відмовляється від будь-яких косметичних хитрощів. Найцікавіше те, що саме ця природність, незалежність од вимог моди і стали в наш час найсучаснішим стилем.



Ми раптом ніби прозріли: виявляється, можна чудово обходитись без пудри — нехай шкіра навіть трохи блищить, але це не псує враження, — обличчя, навпаки, виглядає живішим, молодшим. Яскрава помада і губи «серденьком» змінюють вираз обличчя не на краще. Ніяку хитромудру зачіску не порівняти з простою акуратною стрижкою. Щиро дивляться на нас не підмальовані різнокольоровими тіннями очі. Ось така вона — сучасна молода жінка, якій не потрібно себе прикрашати,

яка впевнена в собі і в тому, що її вроду, її індивідуальність помітять і оцінять так, без гриму, і що демонструючи відверте бажання будь-що сподобатися, ми щось втрачаємо від своєї гідності й самоповаги. . . .

Нам здається, що деякі прихильники яскравих барв на обличчі ще не помітили появи цього нового образу сучасної жінки — простої, природної і скромної. Інакше вони б не приділяли стільки уваги пошукам губної помади модного

тону і зайнялись би справою більш вдячною.

Ми маємо на увазі розумний, щоденний, прихований від чужих очей догляд за собою. За шкірою обличчя, за волоссям, руками, за всім тілом. І найменше тут потрібна парфюмерна продукція. Хоч, звичайно, нерозумно відмовлятися від різноманітних косметичних засобів, — корисних і навіть необхідних тоді, коли нам уже за тридцять, коли так важливо зберегти, затримати все, що подаровано нам молодістю.

РЕЦЕПТИ

наших бабусь

І все це з молока . . .

У народному харчуванні українців із давніх часів традиційними стали молочні продукти — сир, бринза, гусянка, масло. Переробка молока була викликана потребою заготівлі молочних продуктів у час, коли молока було найбільше — улітку, щоб забезпечити себе споживанням їх узимку, коли релігія забороняла споживати «сормне», зокрема й молоко та молочні продукти.

Найпоширенішим способом переробки було виготовлення сиру. Кисле молоко підігрівали у глечиках у печі. Потім, відкинувши рідкий сир у ворок (трикутної форми торбинку — «клінок», «пліт»), підвішували його, щоб сироватка стекла. Після того сир солили і складали в дерев'яну джечку, перекладаючи його маслом. Щоб сир довго зберігався, його заливали сироваткою або топленим маслом. Цей прадавній спосіб виготовлення сиру, відомий нам

із письмових пам'яток періоду Київської Русі, широко використовують і сьогодні.

У гірських і поліських селах із коров'ячого молока осіннього і зимового постів виготовляли, крім солоного, ще й «квашений» сир: із підігрітого в печі кислого молока зливали сироватку і невідтиснутий сир складали в діжку. «Квашений сир» постійно час від часу доливали кислим та свіжим (кип'яченим і остудженим) молоком. Зберігали його у прохолодному місці, а їли після закінчення посту з хлібом та картоплею.

У селах Західного Полісся (Волинська, Ровенська обл.) для тривалого зберігання виготовляли так званий сухий або «клінковий» сир. З добре видушеного й посоленого сиру формували невеликі круглі коржики — «мендрічки» — і сушили їх на сонці або в печі. Їли такий сир узимку — з картоплею, молоком. Подрібнивши його та заливши окропом, клали в масло і ставили в піч.

У карпатських селах з овечого молока виготовляли бринзу, яку ще називали «їдким сиром», «лютим сиром». Спочатку робили овечий сир, а вже з нього — бринзу. Молоко для сиру заквашували за допомогою «риндзів» — шлунок теляти чи ягняти, яке не їло ніякої їжі, крім молока. Вимитий і посолений шлунок наповнювали молоком корови, яка недавно стелилася, або сметаною. «Риндзю» вішали в хаті під стелею, де вона проходила димом. Її робили взимку і навесні, коли різали молодняка.

Для приготування овечого сиру «риндзю» розводили теплим молоком, водою або сироваткою. Цей розчин («кляг») вливали в дерев'яну діжечку («гелетку») з теплим молоком і тримали в теплому місці. Відділений сир вибирали у шматок полотна чи мішечок, зав'язували і вішали, щоб стекла сироватка. Отриманий сир, що звався «будз», «грудка», визрівав на продувному місці. Для отримання бринзи «будз» терли на терці чи розминали в дерев'яному кориті, солили, додавали червоного меленого перцю. Сирна маса, протримана від трьох днів до двох тижнів у теплому місці, ставала гострою на смак бринзою. Її щільно набивали в діжечки, прикладали кружком і притискали каменем. Бринза не псувалася і могла зберігатися два роки.

Аналогічний спосіб приготування овечого сиру і бринзи був поширений у

багатьох народів Карпато-Балканського регіону.

Бринза була поживним і цінним харчовим продуктом горян. Її споживали з кукурудзяними стравами (мамалигою, банашем), з картоплею. З нею варили вареники. Бринзою частували гостей, подавали її у святкові дні. У весільній обрядовості бойків при сватанні бринза відігравала таку ж роль, як гарбуз у центральних областях України. Вираз «бринзу прикрити», «бринзу віднести» означав відмову дівчини вийти заміж.

На Гуцульщині з коров'ячого молока робили гусянку. Спосіб приготування її такий же, як і ряжанки в центральних областях України: у кип'ячене остуджене молоко додавали трохи кислої сметани або гусянки. Протягом днів молоко скисало, загувало. Гусянка могла довго зберігатися (до півроку), стаючи все кислішою. Тому для споживання кислу гусянку розводили солодким молоком або водою і називали «розводом». Їли гусянку взимку та навесні із хлібом та кукурудзяною мамалигою — кулешою.

У наш час відбулися певні зміни у способах переробки молока. Відпала потреба у виготовленні квашеного та сухого сиру. Не так часто споживається гусянка. Однак скрізь широко застосовується спосіб виготовлення сиру, в гірських селах — «будзу» і «бринзи».

Тетяна ГОНТАР,
Жовтень, № 10, 1987 р

ЩО МИ ЗНАЄМО ПРО МОРКВУ

Як готувати моркву, щоб вона зберегла свої лікувальні властивості?

Морква вміщує багато потрібних для життя вітамінів і мінеральних речовин. Окрему вартість являє собою каротин — провітамін А. Каротин легко піддається окисленню, але в рослині він охороняється клітковою оболонкою. Тому він дуже добре зберігається при поданні в їжі. Для його

спожиття потрібний жир. Краще з'їдати моркву у свіжому вигляді, ніж пюре, у формі пудингів, салатів або тушковану в будь-якому жирі. Морква має й багато солей калію, які діють як регулятори обміну водяними солями і спричиняють підведення води з організму. Завдяки більшій кількості вітамінів і мінеральних речовин рекомендується подавати моркву дітям (груд-

ним дітям), дорослим, що страждають на шлункові хвороби, діабетикам, хворим на нирки, жовч, печінку і серце.

Підготувати сік з моркви — проста річ. Очищену моркву слід потерти і подавати. Сік споживаємо негайно після підготування. Одна склянка соку вистачить для дорослої людини.



ХРІН ЗВИЧАЙНИЙ

Багаторічна трав'яниста рослина 50—120 см заввишки. Листки хрону великі, прикореневі, по краях зубчасті. Квітки дрібні, білі, чотирипелюсткові. Плоди — стручки. Розмножується коренями. Цвіте у червні — липні.

Що й коли збирають?

Корені викопують восени (вересень—жовтень), промивають їх і зберігають як інші коренеплоди.

Коли застосовують?

Третій хрін застосовують як приправу до страв, особливо до м'яса. В коренях містяться вуглеводи, жири, в них є багато вітаміну Ц.

Як лікувальний засіб хрін вживають при цинзі, недокрів'ї, і через те, що діє сечогінно, — при водянці, затриманні сечі та при каменях сечового міхура, також при хронічному ревматизмі, жовтяниці. Діє він також як відхаркувальний засіб при кашлі з харкотинням. Витиснутого з тертого хрону соку з цукром, хлібом чи медом вживають не більше 1 чайної ложки на день, бо в більших дозах можна спричинити подразнен-

ЛІКИ НАВКОЛО НАС

ня слизової оболонки шлунка і кишок і збуджувати нервову систему.

Хрін виявляє сильну протимікробну дію, тому водний настій його коренів вживають для промивань, полоскань і компресів при запальних процесах — прискорює гоєння застарілих гнійних ран і виразок. При зубному болю, ангіні соком, витиснутим з тертого хрону, розведеним водою, полощуть рот і горло. У випадку гнійного витікання з вуха нерозведений сік закапують краплями у вухо.

В косметичі водним настоєм коренів хрону виводять веснянки (ластовиння), плями й засмагу на лиці.



ЯЛОВЕЦЬ ЗВИЧАЙНИЙ

Вічнозелений куц (іноді деревце) 2 — 4 м заввишки. Кора сіра або червонувато-бура, луската. Шишкоягоди синювато-чорні, з трьома насінинками. Цвіте в травні, шишкоягоди достигають восени наступного року.

Що й коли збирають?

Молоді пагони — навесні, шишкоягоди — пізно восени.

Коли застосовують?

Для очищення крові при висипах на тілі. Як ароматичний і сечогінний засіб. Яловець дизенфікує сечові шляхи, збуджує апетит і діє як відхаркувальний засіб, його використовують проти печії, при жіночих хворобах — від білей. На 1 склянку окропу беруть 1 столову ложку ягід і молодих стебел та варять 10 — 15 хвилин. П'ють 2 склянки на день, ковтками. Лікуючись ягодами — при слабкості сечового міхура, печії, млявому травленні, при здутті — у перший день жують старанно 6 ягід (кісточки випльовують), додаючи в наступні 14 днів по 1 щодня, аж до 20 ягід, а потім поступово зменшують на 1 ягоду щодня — до шість. Таке лікування сприяє відходженню газів, діє помірно жовчогінно і дезинфікує жовчні шляхи. Воно корисне і для функції нирок.

100 до 200 г сухих шишкоягід варять в 1 л води і відвар додають до ванни для лікування ревматизму, мокрого лишая, висипів на тілі та інших шкірних хвороб. Після такої ванни добре і спокійно спиться.

КАРТОПЛЯ ЇСТІВНА

Однорічна трав'яниста рослина, 50 — 100 см заввишки, з повзкими підземними пагонами, які утворюють бульби. Цвіте в червні — липні. Плоди збирають у вересні — жовтні.

Коли й що збирають?

Восени, бульби червоних сортів.

Коли застосовують?

Як дієтичний засіб. Картопля має в собі багато органічних і неорганічних сполук; крім вуглеводів (крохмалю), білкових речовин і різних солей. В картоплі є необхідні для людини вітаміни — А, В, В₁, В₂, В₆, Ц, Д, Р і РР, багато ферментів і органічних кислот. Харчування кар-



топлюю покриває майже 50 % потреби організму в вітаміні Ц.

Як лікувальний засіб картоплю вживають при виразках шлунку і дванадцятипалої кишки, а саме: сирий сік з червоних сортів. Добре вимиті і витерті досуха бульби разом з лушпайками труть на терці або перемелюють на м'ясорубці і сік з крохмалем відтискають через марлю в два шари. Сирий сік п'ють по 1/2 — 1/3 склянки (100 мл) тричі на день: натщесерце, перед обідом і перед вечерею, протягом 2 — 3 тижнів. Після тижневої перерви курс лікування повторюють. Всього на курс потрібно 5 — 15 л сирого соку. Медикаментозне лікування і фізіотерапевтичні лікування (процедури) на той час припиняють.

Лікування сирим картопляним соком не спричинює побічних реакцій в організмі. Хворим на виразкову хворобу рекомендують восени і навесні (від половини вересня до половини листопада і від половини березня до половини квітня) вживати протягом 2 тижнів сирий сік — зникають болі, відрижка, печія, нудота, нормалізується кислотність шлунка, хворі набувають у вазі, в них зникають запори і здуття кишок.

Компресами з перетертої сирової картоплі лікують імпетігнозу (гноячкову) екзему.



ЧОЛОВІЧА ПАПОРОТЬ —

Багаторічна трав'яниста спорова рослина без надземного стебла, з товстим кореневищем, яке росте навскіс.

Що й коли збирають?

Товсті кореневища — восени або рано навесні, до розвитку листів; влітку — листки. Виколючи кореневища, очищають їх від коренів і зм'якшених тканин, залишків листяних лусок і черешків, залишаючи тільки зеленуватого кольору «здорові частини», які, не миючи, розрізують на куски і сушать у затінку.

Коли застосовують?

Як глистогінний засіб, зокрема, щоб вигнати солітера. При невралгіях і болях голови, зубів, при ревматизмі, ломоті, роблять розтирання болючих місць спиртовою настоянкою кореневища папороті. Для цього 1 частину подрібненого кореневища заливають на 14 днів (за потребою можна вже й на 3-й день), настоянку відціджують і втирають у болісні місця по кілька разів на день (зуби полощуть нею). Влітку роблять компреси на болісні місця зі свіжих листків папороті.

ТЕРЕН КОЛЮЧИЙ —

Розчепірено-галузистий 1 — 3 м заввишки кущ з колючими гілками. Молоді гілки пухнасті. Плоди — кістянки, кулясті, сині з сизим нальотом, на смак терпкі, досягають у вересні — жовтні. Цвіте у квітні — травні.

Що й коли збирають?

Корені і кору — восени, квіти й листки — в травні, ягоди — у вересні — жовтні.

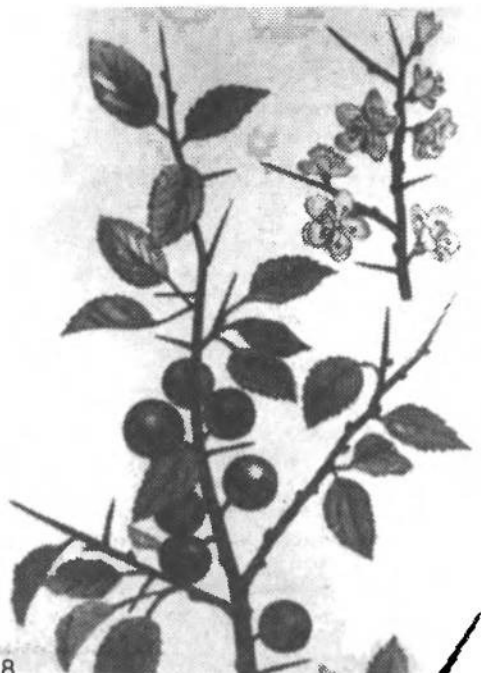
Коли застосовують?

Як в'яжучий засіб при проносах вживають свіжий сік з ягід, повидло, настоянку на червоному вині чи горілці.

Квітки й молоді листки, зібрані після цвітіння, застосовують при хворобах нирок і сечового міхура, печінки як трохи проносний і потогінний засіб, а також при серцевих болях; для зниження тиску крові і в'язкості крові.

Вживають у вигляді чаю. На 1 склянку окропу беруть 1 столову ложку квіток чи листків і настоюють 10 хвилин. П'ють 1 склянку вранці і одну ввечері.

Відвар з кори чи коренів терну (1 столова ложка подрібнених коренів або кори на 1 склянку води кип'ятять на малому вогні 15 хвилин) п'ють при підвищеній температурі; таким же відваром (гарячим) роблять спринцювання при білях у жінок і роблять компреси на бешішево-запальні місця.



ЦІКАВЕ Й СМІШНЕ З ГЕОГРАФІЇ

«ДОРОГІ МАРСІАНИ!»

Так звертаються до жителів одного із сіл Гомельської області у Білорусії, тому що село несе назву «Марс», і живе в ньому шість десятків марсіан. А неподалік ще донедавна була Венера. Колись молодий землемір, приділяючи участі поселенцям, захопився місцевими просторами: «Подивіться навкруги! Височини, туманна даль... Ви ж тут як марсіани будете!» Марсіани так марсіани, погодилися майбутні жителі. І залишили за селом цю назву. І інші, піддавшись землемірові-лірику, почали жити в селі Венера. Але потім венеріанці свою Венеру залишили і переселились в інші місця, і вона зникла з карти області.

ПОМИЛИЛИСЯ...

Коли адміністратор одного з готелів у Майямі (США) повернувся з відпустки, він звернув увагу, що колеги намагаються триматися осторонь нього. Невдовзі його покликав директор готелю. В кабінеті знаходився і містер Сміт з ФБР. Почалася розмова:

- Ви провели відпустку у Гавані?
- Так, сер, відвідав брата, з яким не бачилися десять років.
- Він комуніст?
- Що ви, сер! Він, як і я, — республіканець.
- А хто вам дав кубинську візу?
- Вибачте, сер, але до чого мені кубинська віза? Я ж був у містечку Гавана, яке розташоване у нашому штаті Ілінойс...

Містер Сміт відкланявся — у нього питань більше не було. А господар готелю на всяк випадок звільнив адміністратора з роботи...

СКІЛЬКИ У КАРПАТ ІМЕН?

«Колекцію» стародавніх назв Карпат зібрав педагог Володимир Багринець. У складеній ним топонімичній карті гірської системи фігурують аркнійські, сарматські і навіть кавказькі та альпійські назви. Джерелом для дослідження стали народні перекази й міфи, античні хроніки й трактати, наукові праці сучасних вчених. Вперше назва «Карпати» з'явилася в 11-му ст.

нашої ери у давньогрецького вченого Клавдія Птоломея. Як вважають спеціалісти, слово походить від індоєвропейського «корпа» — «скелястий». Немало його похідних виявив колекціонер на географічній карті Європи: це скелястий острів Карпатос в Середземному морі, гірський хребет Карпос на острові Крит, притока Дунаю Карпіс.

А простежити історію ще однієї назви Карпат — Бескиди — Багринцю, який родом з гірського села Лихобор, допоміг і власний досвід. Одна з численних розгадок цього топоніма — переклад з ілірійської «бискид», що означає «буковий ліс».

МОСКВИЧІ З... КАНЗАСУ

На карті США можна побачити м. Москву. Таку назву приблизно півтора століття тому дістали більш як 10 безіменних селищ, які загубилися в лісах і преріях Америки. Тепер уже важко з цілковитою певністю твердити, хто і чому їх так назвав. Тим більше, що тезки Москви невеликі розмірами, а їхнім жителям ніколи і на думку не спадало писати історію своїх нічим не примітних селищ. Можливо, в одних випадках серед засновників цих поселень був росіянин — кріпак-утікач або просто шукач пригод, який увічнив у чужому краї свою тугу за батьківщиною тим, що подарував селищу з кількох будинків дороге йому ім'я.

А от Москва у штаті Канзас, як припускають, називалася раніше Моско — на ім'я індійського вождя, а «москвичами» її мешканці стали після помилки на письмі службовця поштового відомства.

Однак, незважаючи на різноманітні припущення щодо походження тезків радянської столиці в Америці, існує одна певна закономірність: більшість їх виникла після 1812 р. Очевидно, чутки про перемогу російського народу в боротьбі проти іноземних загарбників дійшли і до глухих районів Америки. І перемога ця не могла залишити байдужими американців, які недавно відстояли у жорстокій боротьбі свою незалежність. Цю версію підтверджує і те, що під час Кримської війни (1853 — 1856 рр.) у США з'явилось одразу кілька Севастополів.



КАЗАЛА ДІВЧИНОНЬКА, ЩО ПОЛОТНА БОЧКА . . .

— Ось так, рибко моя, живу, з дня на день ближче смерті. Обсипалась дітьми, а хата пустою стоїть. Боже сохрани такого чада! Син в Братіславі живе, розлучився із жінкою, пані якась, я її лише на фотографії бачила. Часто він подорожує і коли неочікувано повернувся додому, то через вікно стрибав якийсь чоловік. Так воно буває, що пані ся покажить, коли дан по ній не лазить. Донька вийшла заміж в Чехію. Не приходять до мене. Ганьбитесь моїм лицем. Хіба я старою вродилась? Красунею була-м, з гострими, невисмоктаними грудьми та нерозгодованим станом. А тепер? Тьфу! Власна дитина на мене не погляне. До Пардубиц вона виносила сорок тисяч крон онучці на очі, бо очі в онуці повивертані, але не є помочи. А я, дякувати богу, бачу добрі, ще й нитку в голку без окулярів надіну. Через війну, коли фронту йшла, голодними грудьми я доню годувала, а вона тепер ганьбитесь моїм лицем. Брудно у вас, мамо, непорядок великий. Та й не приходять до мене. В хаті у мене нечисто, дия як помуст.¹ Мої руки тільки поодтинати і в піч кинути. Але я десять років служила в людях, ніхто мене не шанував. Щодня зморена-м була наче повісмо. Тепер сил не стало. Чисто не ходжу вдягнена, кругом в хаті все порохом присіло. Сина я в Чехію з вошами відправила. Ой, пішов там Пилип, та й у корчму прилип. За свої гроші калікою робиться. Його лише у ясла ув'язати і сіна дати. Хотіла-м свяченої сплі всипати йому у волосся, щоб нечистий відступив від нього і не спокушував горілкою. Та хіба можна? Вже лисіє, волосячко ріденьке, де-не-де, що й кристалик солі не вдержиться. Приніс мені, аде, копу сорочок випрати, брудні, що страх. Я вже не бірую. В Снині тринадцять років живе дальша донька, але вона мені ще хустину з голови не випрала. Хіба прийде випрати сорочки братові? А чого, до біса, такі ясні сорочки накупили? Білі, рожеві, голубі, зеленкуваті, може й п'ятдесят їх у скрині є, буде моля на поживу. Мій газда їх не носить, мосму газдові лише рябі сорочки треба, що за місяць носить, ане взнати, чи праной, чи ні. А глухий мій старий, як поліно. Кажу йому, йди на дрова, а він мені воду принесе. Такий-сякий він . . . Але що відіс, солодесенька, звикла-м до нього. Який-такий туршачище, все лем за ним захальніше. Ще як село існувало, норотив поміж людьми що-небудь вкрасти, щоб збільшити господарство, а тепер без діла кутки обтирає. Зазнала я з ним всячини, і голоду. Колись би я їла, а не було що, тепер є що їсти, а не можу, жовчний міхур хворий. Тільки хлібіку з часом в рот пуцу. І це не смакує. Доживеш до мого віку, рибонько, то й тобі не їстиметься. Прокип'ячу молоко та противне таке, що аж очі на лоб лізуть. Нікудишнє теперішнє молоко, рідке, як би в ньому горнята зміли. Дівчиною, з голоду, вкрала я в одній клятої баби малой палаченя і вона мене лаяла, проклинаючи, щоб я тоді вийшла заміж, коли з ялиці листок упаде. Не здійснилась ця клятва. Молодесенькою мене засватали — у колицку була-м велика, а у постіль мала. Нічогосінько в мене не було . . . Казала дівчинька, що полотна бочка, як ся прийшло оддавати — по пупок сорочка. Воїстину наше життя брехнею поперееткане, як оте старезне полотно, що його колись моя мати ткали. А наткались його багато, небіжка, бо дітей було нас як трусят. Дітьми перебільшив нас хіба русяньський жид Ябчанка, в якого були три жінки і двадцять два дітей. Нянько були недобрі як ця ріка Сян, завжди сердиті. Дуже любили попоїсти. Бувало, сядуть за стіл, сьорбують киселицю, аж вилиці тріщать. А ми, мов голодні воронята, кружляли навколо стола. Няньку, дайте хоч ложечки. Коли зістане, як наїмся . . . Відрізали кусник хліба як нон листок, підняли руку вгору, а ми по черзі підскакували. Не вхопивши хлібинку — марш! Ненажерливі були нянько. Їстиво собаці висипали, а не дали братові-свинопасові їсти. Отакі то були наш нянько, не плюлю на землю, але матері в очі. Брат тепер в Америці живе, у нього

сахарна хвороба. Завжди в кожушанці ходить. Сестра в мене, адис, там за водов живе, в тій переломленій хаті. Вона кволла на розум. Хата ледь якимсь чудом стоїть, переломилась у двос, як би до неї перун тріснув. Сестра в такій дірі з козами живе. Кози її, каже, від усього лиха охороняють, і коли вони в неї є, то ніхто її не чиплятиме. Можуть і три водоймища будувати, її ніхто звідти не вижене, кози охоронятимуть її. Раз в місяці йде до Руського в магазин купувати продукти, інакше людей сторонитись. Ще до війни, будши молодію дівчиною, побувала вона в Михалівцях на ярмарку, де, за її уявою, кінчається цілий світ. Вона вже заслабуватою, непевною народилась, тісні тоді були роки, недоля заглядала в кожне віконце. В Березному, там великі ворожині були по туй Верховині, був такий піп, що на сповіді вродливим жинчувкам² доправляв дітей, щоб вдалими родились. А то в графина Естергазіго був розумний, дуже потворний син, який вженився з гарною, але дурною дівчиною. Міркував так, отой графинський синок, що діти успадковують від нього мудрість, а від жінки красу. Але не вийшло так. Дітвора вдалась по жінці дурна, а по ньому бридка. А чи в тебе є дитинка? Нічого, буде. Лише не притаюй вагітність, бо дитя потім довго не говоритиме. А коли вже чоно прийде на світ, само перше треба його завернути в що-небудь червоне і сказати — як червоного нічого не їмається, так і тебе щоб нічого не їмалося — і не буде хворіти. Ох, діти . . . Малі вони — мала жура, великі — велика жура . . . Тай твке життя проваджу, золотесенька. Щомісячно двісті крон платимо за квартиру в місті, але поки дозволяють, то живемо отут. Казав газда, коли хату правив, що вона нас, і дітей наших, вивікує. І ворожили ми, у фундамент до кожного кутка клали гроші, чорного піня в нову хату пущали першої ночі, щоб злая доля не їмалась. А у війні хата до щенту згоріла. Прийшлось знову будувати та й те треба покидати. Я в битовці одну ніч ночувала. Господи! Цілу ніч якийсь дівтак йойкав. Таж там крізь стіни чути і коли чоловік дупхається ід жоні! Так і не заснула. Ледве жива повернулась назад. Нас ще тут залишилось чотири фамілії. Всі інші, покинувши свої рідні гніздечка, по яких сліду не стало, порозлізались хто куди. Електрику нам виключили, зліквідували автобусну зупинку. Замість хат руїни оброслі бур'яном або зовсім нічого немає, дійсно, як по фронті. Щезло село, кругом пустиня, глухота. Нема куди й на посидоньки піти. Вечорами сич на цвинтарі плаче. Часами це не сич, а людський плач. Плач за зниклим селом, за кожною стеблиною, за кожною крихіткою землі до болю знайомої і покинутої. Там у місті все чуже, люди завжди кудись поспішають, часу не хватає. А заговориш до когось, то він по-нашому не знає. Весною, напевно, і ми будемо змушені звідти відійти. Куди? Лише в чорну землю. Старе дерево хоч як добрі садитиме, а воно не прийметься. До того ж всього мій старий такий мерзенний зробився, добре не вшалію. Ані ід біді лячи, ані слово речі, лем біду приходить у воду веречи. Та коли б води було! А то як почали будувати оте водоймище у Старині, та й води поменше стало, річки повисихали. Люди по селах гутонять, що вже й в Пчолиному водоймище робитимуть і людей відтам виганятимуть, а в Руському Поточі ніби стрільбище буде. Пропадуть, бачу, наші села, як отой жидувський горнець, що надворі розбивали за мертвим жидом, це був їхній такий звичай. Ля, там йде моя сусідка, вдовиця. Гнівається, бо-м пустила чутку, що виходитиме заміж за Василя. Це отой, у дворі якого стоїть ще колодязь. Єдиний, що зістав. Та хіба я не бачу, як вона літає з відрами на воду, залишивши в хаті все кидьма. Бігати за чоловіками старій жінці не личить. Повдовіла вона разом із своєю кумою. Її кума, дівчиною була дуже соромливенькою. Парубків боялась до того часу, поки не скоштувала недозволений плід. Літом, у найбільшу спеку, в часі сінокосу, ліг біля неї Ілько, нерший в селі фіглярисько, що днював і ночував, де солодку моркву чував, Стягнув штани й холодився. А вона, побачивши холодило, попросила його, щоб він охолодив її. Та й він охолодив її аж до вечора. З того часу в неї було стільки полюбовників, як на небі зірок. А оддався за такого курдупеля. Таке собі миршавеньке, матню розстебнуту носило. В голові полуку мало, не знало ані сторожку³ до воза зробити. Коли в селі появилсь перший велосипед, то він кози гнав на поле із шпорами на очах, кажучи, що велосипед їм не до вподоби. Яюсь цигани крали в попа порося і поставили сторожити такого, що був маленько міхом вдарений. Наказали йому, що коли хтось надійде, щоб він свиснув. А оце мир-

шавеньке якраз швендялось п'яньеньке додому і циган його по голові так деревом свиснув, що кума зістала вдовицею. Все, як вона пішла у Великий Березний на ярмарок, обікраденою верталась. Мовляв, розбійники. Колись розбійники в Деберькох, в лісі Темнику були, а тепер в канцеляріях сидять. Кажеш, солодесенька, що в мавзолеумі, чи як його там, працюєш. Робота, бачу, нетяжка. Волочитися з хати в хату і списувати всякі дурниці. Чий тебе за це платять? Ну, й чудацькі пішли світом професії! Казали люди, ще як село було, що в телевізорі показують оці сотовила-мотовила, що до небес літають. Хіба це правда? В давні роки на кочерзі та терлиці літали упирі й упириці на свої сходини. Потім десь пропали, може й там, де сонце не гріє, півні не доспівають. Тепер про інших чуда чувати. Байка усе та й годі, як казав мій тютчаник. Він уже помер, хай йому земля пухом, плутяга така. Голос в нього був як дзвін, канторив у церкві. Любив приказувати всякі нісенітничі. Теревенив таке, що чоловікові млосьно робилось від його слів. Як пізньої ночі прийшов голодний з корчми додому і, намацївши, кошенят на печі, кішка щойно окотилась, поїв їх замість пирогів. А коли закололо його в боці, як пас худобу, ножиком «Рибка» розрізав бік, вийняв сліпу кишку і дротом позашивав рану. Плів як би глушканя⁴ на нього сіла. Дуже любив ритись в загородці. Сіючи моркву, тримав оту частину тіла, приказуючи — бись така груба й тверда виросла. А коли вже морква велика виросла, не мав з неї радості, бо в сусіда морква була ще більша. В його сусіда дуже поперечна жінка була, все на злість робила. Газдику, я тобі пирогів зварю. Не хочу. Зате тобі пирогів зварю. Бись не варила із сиром. Зате будуть із сиром. Бись не мастила, хай пісні будуть. Зате помащу їх ще й сметаною. Бись не солила. Зате їх солитиму. І так день об день сперечались. Інколи з піною на вустах гризлись. Не в одну крижму були хрещені . . .

* * *

Заскрипіли ворота, до двору увійшов хазяїн. В руках у нього було трєс іржавих вил, з кишені стирчало покривлене горнятко. З плечей полатаного піджака висіла стара, цупка папутина, що знаходиться лише на забутих й покинутих місцях.

В бабусиних очах вмить погасли жваві вуглики. Очі обвелись сумом, пооране глибокими чорними зморшками лице ще більш потемнішало. Стара жіноча постать, одягнена в обношену, виблідлу, з масними плямами куртку, підвелась з колоди під крислатою яблунею, покірно крокуючи за своїм чоловіком.

Сонце, не поспішаючи, ховалося за хату, в яку увійшли двоє забутих, нікому непотрібних безталаників.

Надія ВАРХОЛ.

¹помуст — підлога в стаїні, ²жинчувка — жінка, ³сторожка — заколесник, ⁴глушканя — тиф

Микола КСЕНЯК

Нечекана турбота

Синиця Оля прилетіла після трьох годин з-за трьох верхів до рідного гнізда і тараккоче геть якусь промову. Здивовано дивляться на себе брат, сестра.
— Хто загадкові ці слова перетлумачить нам на рідну мову?

Обачний

Питає Голова своїх Очей:
— Якого кольору оця птиця?
— Біла, — моргнуло праве Око.
— Здається, що чорна, — виправило ліве Око.
Протириччя стурбувало Голову.
— О — о, — попереджує себе Голова, — обережно! Хтозна, що за звір в цій птиці сидить?



Марійка ПІДПРЯНКА

ЮРКО,

ЖМУРКО

І ХМУРКО

*Було в Юрця коти два,
Невеличкі обидва.
Той чистенький — то Жмурко,
А бруденький — то Хмурко.*

*Жмурко чисто лапки мив
І обачно скрізь ходив.
Хмурко часто в комин ліз,
Став, неначе шмаровіз.*

*Раз Юрко сніданок їв,
Коло столика сидів,
Біля ніг його Жмурко
Пив тепленьке молоко.*

*Поміж них Хмурко — тарах! —
А мав сажу на лапках.
Де лиш лапкою ступив —
Чорний слід там залишив.*

*Узяв Юрко прутика,
Хап брудного котика,
Перетріпав кожушину,
За віконце Хмурка кинув.*

*Виліз котик наш на плотик,
Мис лапки, мис ротик.
Аж як вмиється чистенько,
Можна гратись з ним гарненько.*

РАДИ-ПОРАДИ ДЛЯ ВСІХ

ЦИБУЛЯ

Цибулю вирощували вже в стародавньому Єгипті. За історичними відомостями, її вживали будівельники пірамід. Вперше цю рослину почали використовувати для лікування в стародавньому Римі.

Гадають, що батьківщина цибулі Середня Азія, Іран та Афганістан. У природі існує понад триста її різновидів.

Здавен цибулю застосовували від укусів змій та інших отруйних тварин. Великий знавець лікарських рослин Діоскорид радив рятуватися від таких ран сумішшю цибулі, рути й солі. Зубний біль колось вгамовували, натираючи ясна цибулевим соком. Щоб запобігти випаданню волосся, до шкіри голови прикладали розтерту цибулю.

Цибуля, за визначенням медиків, поліпшує апетит, збуджує виділення харчотравних соків, зменшує кількість цукру в крові. Цю властивість враховують під час лікування цукрового діабету. Тут допомагає не тільки свіжа цибуля, а й варена, навіть спиртові та ефірні екстракти з неї. За атеросклерозу та гіпертонічної хвороби цибуля знижує рівень холестерину в крові. Натерту цибулю або сік, змішані наполовину з медом, рекомендують під час стійких бронхітів із сухим кашлем.

У народній медицині цибулю застосовують як сечогінний засіб. Витяжкою з неї лікують аденоми простати. Сік цибулі на меду ефективно гоїть грибкові захворювання шкіри. Половинка свіжої цибулі знімає головний біль, як її прикласти до скронь.

БУРЯК

Коренеплоди столових буряків можна довго зберігати й споживати впродовж цілого року. Люди використовують для їжі і їхнє листя з таким же приблизно вмістом поживних речовин. Але тут менш клітковини й більш вітаміну Ц. Столовий буряк дуже багатий на азотисті речовини, особливо білки. А за вмістом незамінних амінокислот він переважає всі овочі.

Барвні речовини столового буряка знижують кров'яний тиск, розслаблюють спазми судин та зміцнюють капіляри. Буряковий сік у суміші з медом рекомендують вживати під час гіпертонічної хвороби. Коренеплоди буряка незамінні ліки за атонії та хронічних запорів. Щоб створити послаблювальний ефект, досить натщесерце випити півсклянки бурякового соку чи

зі'їсти салат із вареного буряка під майонезом або зі сметаною.

Дуже корисний буряк для людей з недокрів'ям, за виснаження, занепаду сил, після тяжких захворювань. Тим, хто хворіє на печінку, треба неодмінно вводити до свого меню буряки.

Не зайве нагадати, що свіжоперетертий коренеплід буряка корисно прикладати до виразкової поверхні: тоді швидше гояться рани й зупиняється запалювальний процес.

Людям із порушенням мінеральним обміном треба обмежувати споживання буряків. Адже в коренеплодах невисока кислотність. У них зовсім мало яблучної та лимонної кислоти, але переважає цавлева.

Жив на широку ногу — і зламав шию.

* * *

Золоті гори найчастіше обіцяють ті, хто за душею і гроша ламаного не має.

* * *

Мистецтво розмовляти з начальством — це мистецтво погоджуватися.

ВІКТОР ФЕДОРОВИЧ КИМАК

(До 150-річчя з дня народження).

Кінець 60-х і початок 70-х років XIX століття є періодом політичної активізації громадськості на закарпатоукраїнській території. В той час, в силу об'єктивних умов виникла можливість підсиленого опору проти асиміляторської політики австро-угорського уряду. Сприятливу ситуацію для покращання народної долі намагалося використати чимало прогресивних діячів. Одним з них був Віктор Федорович Кимак, педагог, журналіст та освітній діяч.

Біографічні дані Віктора Кимака мало досліджені. Відомо, що народився у 1840 році. Після закінчення гімназії в Ужгороді, поступив учитися в Ужгородську богословську семінарію. Закінчивши її з відмінним успіхом, не став священником, але обрав собі інший життєвий шлях, шлях педагога. Став учителем історії в тій же гімназії, котру сам закінчив. В той період урядові власті змушені були займатись питанням прав німецьких народів і національностей, під впливом чого викладачі Ужгородської гімназії, крім російської граматики та релігії, по-руськи викладали також історію. Потрібних підручників для навчання не було, тому В. Кимак, разом з групою вчителів, взявся за їхнє упорядкування. Він став автором тритомної **«Всемирной истории»**, яку видало Общество св. Василя Великого у 1868, 1869 та 1870 роках. Водночас став активним діячем згаданої спілки.

У 1867 році почала виходити перша літературна газета закарпатських українців «Свет», яка була органом вже згаданого Общества св. Василя Великого. Її редакторами стали Юрій Ігнатков та Кирило Сабов. В скорому часі, однак, Ю. Ігнаткова було усунено від редакторства за те, що в газеті викрив брудні махінації урядової партії на виборах. В 1869 році горезвісний єпископ Стефан Панкович, якого послали на Закарпаття з метою прискорення асиміляції населення, примусив К. Сабова теж відмовитись від редагування «Света». Замість нього було назначено Віктора Кимака, який виконував обов'язки відповідального редактора газети до самого її припинення, що сталося за наказом того ж єпископа у 1871 році. В цей період на сторінках газети наростала стихія протесту проти асиміляторської політики дуалістичної системи в країні. Продовженням «Свету» в боротьбі з національним гнітом стала гумористична газета «Сова» (1871). Її редактором став саме В. Кимак. В «Сові» він піддав гос-



трій критиці єпископа та його прислуговувачів. Із-за цього С. Панкович подбав про те, щоб ужгородська друкарня, яка газету друкувала, відмовилась від її друкування. Так сталося, що два останні номери «Сови», з якою співпрацювали найпрогресивніші закарпатоукраїнські літератори, згадаймо хоч би Анатолія Кралицького та Івана Сильвая, появились в Пешті. С. Панкович подбав і про те, щоб В. Кимака перевели в угорське місто Печ, однак В. Кимак від цього відмовився і емігрував у Росію. На цьому газета «Сова» п'ятим номером припинила свою діяльність.

В Росії В. Кимак деякий час жив у Петербурзі, а в 1874 році працював учителем другої класичної гімназії в Москві. Пізніше вивчав слов'янські мови й поселився в Одесі. Ставши директором одеської гімназії, помер на початку нашого століття.

Доля до В. Кимака не була ласкавою. В силу несприятливих суспільно-політичних умов він не зміг свої сили і талант повністю присвятити покращанню життя й піднесенню свідомості закарпатоукраїнського населення. Його діяльність, однак, належить до найпрогресивніших моментів закарпатоукраїнської історії згаданого періоду.

Любця БАБОТА.

МИХАЙЛО СТАРИЦЬКИЙ

(1840 — 1904)



Талановитий поет, драматург, прозаїк, організатор українського професійного театру та літературно-художніх видань — Михайло Петрович Старицький — посідає помітне місце в українській літературі другої половини XIX — початку XX століття. Належав він до тих письменників-реалістів, які утверджували в літературі принципи народності й продовжували демократичні та гуманістичні традиції кращих зразків усієї української і російської прогресивної літератури. Визначну роль відіграв також як перекладач слов'янського фольклору та класиків слов'янської і кращих зразків світової літератури на українську мову.

Народився М. Старицький 14 грудня 1840 року в с. Кліщинцях на Полтавщині у дрібнопоміщицькій сім'ї. Змалку виховувався у відомій родині Лисенків, де здобув початкову освіту. Після закінчення Полтавської гімназії, яка тоді була одним із кращих середніх учбових закладів на Україні, вчився у Харківському університеті на фізико-математичному факультеті, пізніше на тому ж факультеті Київського університету, а згодом на його юридичному факультеті. М. Старицький в той час віддався активній громадській діяльності і почав співпрацювати з Михайлом Драгомановим.

В перекладах М. Старицького вийшли твори Г. Х. Андерсена, І. Крилова, О. Пушкіна, М. Лер-

монтова, А. Міцкевича, Дж. Байрона, В. Шекспіра, Г. Гейне, Ж. Б. Мольєра, К. Голдоні та ін. Оригінальні поезії М. Старицького пройняті почуттям любові до поневоленого народу і наповнені особливою художньою виразністю в зображенні картин народного горя. Автор створив позитивний образ інтелігента-демократа, картав ліберальну інтелігенцію

Коли на початку 80-х років минулого століття було переглянуто царський указ про заборону українського друку та вистав, М. Старицький став організатором професійної групи корифеїв сцени, в яку увійшли М. Кропивницький, М. Садовський, П. Саксаганський, І. Карпенко-Карий, М. Заньковецька та ін. Всім довелося переборювати багато труднощів, зносити образи і наклепи та терпіти утиски від представників уряду, які часто не давали дозволу на українські вистави. Мандруючи зі своїм театром по Україні і в Росії, М. Старицький підніс значення театру в громадському житті.

Саме в оригінальних п'єсах найповніше розкрився талант Старицького. У драмах **«Не судилось»** і **«У темряві»** він викрив поміщиків, сільських багатіїв, соціальну нерівність. У соціальному плані розв'язана тема нещасливого кохання в п'єсі **«Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці»**, де головним персонажем виступає Маруся Чурай. У драмі **«Талан»** показано трагедію жінки-артистки в умовах буржуазно-поміщицького ладу. М. Старицький є також автором історичних п'єс **«Богдан Хмельницький»**, **«Маруся Богуславка»** і **«Оборона Буші»**, в яких реалістично відтворив життя українського народу, його героїчну боротьбу проти польської шляхти та турецько-татарських завойовників. У своїх творах М. Старицький правдиво зображував соціальні конфлікти та глибоко розкривав психологічний зміст образів.

Помер М. Старицький 27 квітня 1904 року в Києві. Що торкається літератури, з його ім'ям пов'язане тематичне збагачення лірики та новаторські пошуки в розвитку поетичної форми. Виступаючи в різних драматургічних жанрах, М. Старицький збагачував репертуар, розвивав принципи народності, реалізму, поглибив естетичне та виховне значення п'єс і цим впливав на піднесення культури українського театру.

Любця БАБОТА.

ЧОМУ ПОТРІБЕН

Він існує з давніх — давен, споконвіку. Відколи людина усвідомила собі своє існування, почала в поті лица добувати свій хліб насущний, відтоді, здається, він крокує з нею, він став невід'ємною частиною її буття, людина підносить його на найвищий п'єдестал, але й скидає у багно, він завойовував серця простих людей і королів, для нього будували храми і розкішні палаци, але й виганяли на площі і за брами міст. Його прославляли, але проклинали, пророкували смерть, а він, мов той дивний птах Фенікс, народжувався знову із попелу, щоб завжди служити, але ніколи не прислугувати! Такий він, цей дивовижний феномен — ТЕАТР. То чому ж він, все-таки, потрібен людям? На це питання, мабуть, ніхто ніколи вичерпно не відповість, бо воно, само по собі, риторичне. Чому людині потрібне повітря, або вода? Чому людині потрібна краса? Говориться, що не хлібом єдиним живе людина. Людина істота суспільна. Вона мусить спілкуватись, жити і розвиватись. І ті найзавзятіші робінзони повертаються завжди до колективу. А театр є чи ненайкращою формою взаємоспілкування. Само собою на протязі розвитку людства розвивався і театр, набував різних форм, виконував різні завдання, але в одному не мінявся ніколи. Він завжди служив людям, і придбав епітет найдемократичнішого із усіх видів мистецтва. ТЕАТР — диво, чудо, щось дивовижне, дивитися і дивуватись, оце і є найточніше розшифрування цього таємничого слова — ТЕАТР.

ТЕАТР — дух цивілізації. Уже О. В. Духнович вірив, що театр може відіграти величезну роль при формуванні людини, при вихованні гордості до свого рідного, національного. Він мріяв про створення такого театру, сам писав драматичні твори і ними будив народ до

активного суспільного і національного життя. І інші наші будителі мріяли про створення такої інституції, яка б виконувала нележку, але препотрібну будительську і виховну функцію. Наш народ багатий піснями, звичаями, його фольклор — це перлини широкої і багатоті душевної краси. Він захоплював і полонив усіх, хто з ним зустрічався. Народні обряди, звичаї, пісні, балади і думи — це захоплюючі театралізовані видовиська, це неперевершений народний театр. Справжній театр! А справжній театр ніколи не любив неправду, не переносив кривди, не був байдужим, він був завжди мобілізуючим і революційним. Мабуть, того боялись сильні світу цього, тому не дозволяли створити театр, забороняли народні звичаї і обряди, бо такі неписьменний міг дізнатися правду. Там формою театральної гіперболізації висміювали панів і закликали до непослуху.

У листопаді 1945 року накінець сповнилась мрія про створення професіонального театру. Зразу після визволення Червоною армією, виник перший в історії нашого народу професіональний театральний колектив — УКРАЇН-

Артисти УНТ на поїзді за глядачем.

Фото: архів УНТ.



ЛЮДЯМ ТЕАТР?

СЬКИЙ НАРОДНИЙ ТЕАТР, і на початку п'ятидесятих років — професіональний фольклорний колектив — УКРАЇНСЬКИЙ АНСАМБЛЬ ПІСНІ І ТАНЦЮ. Не легкі були початки цих колективів у ці, теж не легкі, післявоєнні роки. Регіон, в якому вони працювали, найбільше постраждав від війни. Голод і холод були їх супутниками по селах і містечках краю. Але була ще й віра і переконання у тому, що те, що вони роблять необхідне людям. У своїх початках наші професіональні колективи зазнали багато змін і реорганізацій. Багато впливів, хороших і поганих, поки сформувались у рівноцінні професіональні колективи Чехословаччини, про які знають і з якими рахуються дома і за кордонами батьківщини. Наш театр був і музично-драматичним, драматичним і оперетним, і тепер працює у незвичному симбіозі: драматичний колектив і фольклорний ансамбль — ПІДДУКЛЯНСЬКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ АНСАМБЛЬ, який був організований за рішенням ЦК КПС від грудня 1955 року.

Тепер театр живе повнокровним мистецьким життям. Радуються з успіхів і поборює перешкоди. А їх немало. Театр — це живий організм, який розви-

вається. Він не може стояти на досягнутому, тому, бо стагнація — це смерть. Він повинен постійно шукати нові форми і методи роботи, щоб іти вперед, щоб бути завжди на передовій потреб нашого суспільства і нашого народу. Це собі усвідомлювали і засновники театру і ті, які прийшли після них. Сьогодні він рівний між рівними, має свій статут і з честю виконує усі завдання, які дає йому сучасність. Але без минулого не було б сучасного. Тому ми сьогодні глибоко кланяємось тим, які присвятили своє життя служінню театрові і своєму народові.

Іван Гриць-Дуда, Варфоломій Баволяр, Микола та Павло Симкові, Марія Якуб, Юрій Костюк і Юрій Цимбора, Іван Мацинський, Володимир Либовицький, з. а. Йосиф Фельбаба, з. а. Йосиф Корба, Варвара і Михайло Поповичі, з. а. Меланія Немцова, Юрій Загребельський, Віктор Гайний, з. а. Тамара Симко, Анна Симко, Марія Корба, Степан Ладжинський, з. а. Марія Мачошко, з. а. Рудольф Смотер, Іван Іванчо, Іван Чисарик і багато-багато інших, перерахування цих імен зайняло б декілька сторінок, — це ті, які формували, і ще формують творче обличчя УНТ. Багатьох з них, на жаль, уже нема між нами, або не працюють в театрі. Але є ще сотні імен, які віддавали і віддають свій хист, розум і душу служінню своєму театрові, своєму народові. На зміну старшим приходять нові генерації ентузіастів, які не шкодують ні сил, ні здоров'я, роблять усе, щоб жив і розвивався наш театр. Він живе і розвивається уже сорок п'ять років. Йому пророкували, та ще й тепер пророкують, зник, смерть. А він, на зло своїм ворогам, живе і придбає нових прихильників і шанувальників.

Мабуть тому, бо він потрібен людям.

Ярослав СИСАК.

Фрагмент з п'єси «Для домашнього вогнища». Артисти Павло та Тамара Симко.

Фото архив УНТ





З НАРОДУ, ДЛЯ НАРОДУ...

Коли мені упорядник «Народного календаря» на цей рік запропонував написати про Піддуклянський український народний ансамбль, мене це спочатку потішило, але потім я собі відразу усвідомив важливість і вимогливість написання такої статті. Та і незважаючи на це, я пустився до роботи з усвідомленням того, що якраз тут, в «Народному календарі» є місце для «народного» ансамблю, який зійшов з народу, черпає з його криниці і в обробленій формі цьому народу й повертає його ж мистецтво: пісні, танці, музику, але й звичаї та традиції.

Багато можна написати про понад 30-літню плідну мистецьку роботу цього професійного фольклорного колективу пісні і танців, який роздає своїм глядачам радість, красу і вітху.

В половині 50-х років саме життя наших людей викликало потребу створення такого художнього колективу, оскільки лише незадовго перед тим наші українські села і містечка на Східній Словаччині вийшли на

шлях нового життя, на шлях соціалістичної побудови. В зв'язку з розпочаттям колективізації та індустріалізації почали ніби відмирати старі взаємні відносини між людьми та існуючі серед них до того часу звичаї. На місце стародавніх народних пісень приходять нові, починає зникати і народний танець. Фольклор просто звільняє місце новим жанрам, новій культурі. Здавалось би, що з діалектичного погляду це правильно: нове й прогресивне витісняє старе й відживаюче. Але дуже помилився би той, хто народну пісню або танець, ігри чи звичаї вважав би або вважав пережитком минулого.

А так на підставі рішення Бюро ЦК КПС від 3-го грудня 1955 року при Українському національному театрі у Пряшеві виникає Піддуклянський український народний ансамбль, завдання якого полягає в тому, щоб вишукувати, художньо спрацьовувати і в такій же формі інтерпретувати пісенну, музичну і танцювальну народну творчість українського населення, що живе на Східній

Словаччині, але й в інших областях нашої Батьківщини.

Потрібно сказати, що під час свого існування наш єдиний професіональний український ансамбль пісні і танцю виконав грандіозну роботу на полі культури нашого населення. Борозна, яку виорав ансамбль, записана золотими буквами в розвитку наших культурних намагань. Справа полягає не тільки в тому, що жителі наших міст і сіл північно-східної області нашого краю, передусім в округах Гуменне, Свидник, Бардіїв, Стара Любовня, але й Пряшів, Воронів н. Т., Михалівці чи Списька Нова Весь, мають можливість бачити і чути майстерність професіональних народних митців в програмах ПУНА, але головним чином тому, що репертуар ансамблю від самого початку охоплює народне фольклорне багатство, багатство наших предків, але, звичайно, в потрібній художній формі.

Творці нових програм ПУНА постійно набирають з поки що невичерпної криниці нашої народної культури формою дослідницької діяльності. Зібраний, від ще живучих пам'ятників, матеріал тут не фіксується, але в належній художній формі творчо доповнюється і опрацьовується так, щоб він одержав кінцеву сценічну подоби в тій чи іншій програмі.

Якщо подивимось на загальну працю ансамблю, можна сказати, що не тільки самотнім фольклором живе майже 80-членний колектив ПУНА. В його репертуарі були програми й інших жанрів. Наприклад, «Мелодії Карпат», «Летіть, голуби!», виховні концерти різних типів, окремі музично-хореографічні композиції «Сталевари» і ін. Визначною для ансамблю завжди була співпраця з драмколективом театру. Згадаймо спільні спектаклі, як «Назар Стодоля», «Сватання на Гончарівці», «Ілько Липей», «Там, де щебечуть солов'ї», «Ой, не ходи, Грицю...». Дуже позитивним для ПУНА була постановка режисером Іваном Іванчем української класичної опери Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм».

Лише з великим зусиллям можна було б перерахувати усіх авторів і творчих співпрацівників ансамблю, які до 30 — 35 програм вклали свої обробки або готові композиції пісень, музики чи хореографії. Архів ансамблю найкраще подав би свідчення, хто якою мірою брав участь в успішній творчості ПУНА. Та не сміємо забути про тих, що стали при зароджуванні і в перших роках праці

ПУНА, — Юрія Костюка, Володимира Либовицького, Меланію Нсмцову, Степана Ладжинського, Ярослава Покорного, Івана Чісарика, а потім Антона Цігера, Мирослава Бургера, Гелену Розгевичову, Юрія Гогу, Михайла Дробняка, Юліуса Селчана, Вацлава Дворжака. В сучасному в художньому керівництві ансамблю працюють Володимир Любимов, Станіслава Селчан, Рафаель Грдіна, Яна Піткова і Мілан Гарбера. Але творчість не може обійтись без екстерних співпрацівників. А їх за ті роки було нівроку. Згадаймо тих найвірніших і найбільш відданих нашому ансамблю: Тібора Андрашована, Юрія Кубанка, Степана Носаля, Йосифа Палка, Рудольфа Шулака, Романа Скржепека, з радянських авторів — Михайла Кречка, Клару Балог, Олександра Опанасенка, Михайла Пузанова, Миколу Попенка, Михайла Сусликова, Лева Куликова і багато інших.

Велика заслуга ПУНА полягає в тому, що він став пропагандистом нашого мистецтва, нашої культури в цілій ЧССР і далеко за її межами. За минулі роки успішної діяльності і мистецької праці ансамбль здійснив 21

Заслужена артистка Марія Мачошко з групою музикантів.
Фото: архів УНТ.



зарубіжну поїздку. Своім високомайстерним мистецтвом він роздавав радість, красу і вітиху відвідувачам своїх концертів в СРСР, Франції, Болгарії, Італії, ФРН, Бельгії, Польщі, НДР, Югославії, Австрії, Швейцарії, Великобританії, Голландії, Канаді і США.

Намаганням піддукліяців було і є те, щоб кожна з програм, чи то вже цілого ансамблю або групового характеру, була на високому не тільки художньому, але й ідейному рівні. Народний гуманізм переплітається у них з патріотизмом, окремі блоки творять разом цілісні програми, які своїм складом й багатоманітністю інтернаціональні. Постійно прикладаються зусилля для досягнення високого художнього рівня кожної програми і кожного виступу. І не дивно, що піддукліяців щиро вітають в кожному селі, в кожному місті, на багатьох святах миру, дружби і приязнства. Сьогодні собі не можемо ані уявити фестивалів без виступів ПУНА, особливо у Свиднику, Міжлабірцях і Каміонці.

Членів ансамблю, хоч вони й радо виступають у великих містах, великих будинках культури і амфітеатрах, більше гріє прийняття у малих сільцях, в малих будинках культури. Там усе більш природне, більш щире і сердечніше. І оті менші, районні, фестивалі, які організують окружні комітети КСУТ, для них більш атрактивні. Наприклад, в Нижній Полянці, Гаваї, Уличі, Руській Порубі, Кружльовій, Легнаві, Кружльові, Лютині.

Крім виступів на сценах будинків культури і на підмостках амфітеатрів ПУНА тісно співпрацює з Чехословацьким радіо — Українською студією у Пряшеві, Чехословацьким телебаченням, фірмою ОПУС і багатьма дальшими установами при записі пісень і оркестральних творів, але і при телезаписах окремих номерів програми, ба й цілих блоків. В цьому відношенні найбільш атрактивні пісні у виконанні заслужених артистів Марії Мачошко і Рудольфа Смотера, покійного Йосифа Пригоди та дальших наших митців — Регіни Ярошак, Марії Грабовської, Анни Барни, Мілана Гудока, Едуарда Гоголка. Зрозуміла річ, що заслугу в успіхах ансамблю мають і його початківці Анна Басалова, Петро Ярошак, Анна Смотер, Йосиф Пігула. Вони разом з молодими талановитими членами утворюють так звані ударні групи («ударкі»), які в рамках своїх соціалістичних зобов'язань дають концерти на різних місцях з різних нагод, не виключа-

ючи будинків для пенсіонерів, перестарілих людей та закладів для інвалідів.

Здавалось би, що ансамбль у своїй праці не зустрічається з жодними проблемами. Так, як і всюди інде, і тут існують труднощі різного характеру. Найскладнішою проблемою є, здається, проблема молодих кадрів. Треба сказати, що від виникнення ансамблю змінилось вже одне ціле покоління танцюристів. Молодь в сучасному вже не проявляє такого інтересу до фольклору, як в минулому. А це може, і тому, що все це не дорішено багато питань, передусім соціально-економічного характеру, вирішення яких допоможе, звичайно, розв'язати і це делікатне кадрове питання. Однак ті, які до ансамблю прийдуть і захочуть сумлінно працювати та присвятити себе своєму захопленню професіонально, справді не будуть шкодувати, бо роздавати пригорщами свій талант людям у формі співу, танцю чи музики — це те найкраще, що людина людині дарувати може. Тисячі виступів, мільйони глядачів і ще більше найжджених кілометрів — це ота прекрасна жертва ще прекраснішої професії.

Уся успішна діяльність ПУНА під час усього його існування була в центрі уваги не тільки наших глядачів, але й наших партійних і державних органів. Вже в 1966 році ПУНА був нагороджений медаллю «За трудові заслуги». За довгорічну зразкову співпрацю з Чехословацькою народною армією ансамбль став лауреатом Премії ім. Віта Несдлого. З нагоди 30-річчя заснування ансамблю напередодні 1 Травня 1985 року — ювілейного року 40-річчя визволення нашої Батьківщини славною Радянською Армією — Президент ЧССР удостоїв ансамбль високої державної нагороди — ордена Праці за успішну політико-виховну і художню діяльність.

Що сказати на закінчення? Та приходиться лише вірити, а ми й переконані в цьому, що так, як і дотепер, і в майбутньому наш глядач буде й надалі очікувати прекрасної зустрічі з піддукліяцями, а вони знову будуть намагатися принести йому таке мистецтво, яке не тільки порадує, але своєю красою, витонченістю і блискучістю підніме колектив на ще вищий художній рівень, а тим підбадьорить його членів до дальших творчих звершень.

Андрій ГНАТ.

(П -6к-)

АНАЛІЗУЄМО СИЛУ ВОЛІ

(психологічний тест)

Перед вами — тест. Дайте відверті відповіді на всіх п'ятнадцять запитань. За відповідь «ТАК» поставте собі 2 бали, «НЕ ЗНАЮ» — 1 бал, «НІ» — 0 балів. Їх сума допоможе вам з'ясувати, наскільки ви вольова людина. Отже:

1. Можу завершити нецікаву роботу, якщо навіть бракує часу.

2. Коли потрібно зробити щось малоприємне, без особливих зусиль подолаю внутрішній опір.

3. Потрапивши у конфліктну ситуацію, можу опанувати себе настільки, щоб об'єктивно визначити ситуацію.

4. Якщо мені прописана дієта, не боюся кулінарних спокус.

5. Знаходжу сили встати рано-вранці, як і було заплановано, якщо навіть робити це не обов'язково.

6. Залишуся на місці вуличної пригоди, щоб дати свідчення.

7. Швидко відповідаю на листи.

8. Можу подолати почуття страху перед відвіданням кабінету зубного лікаря і в останню хвилину не зміню свого наміру.

9. Спокійно приймаю дуже неприємні ліки.

10. Виконаю дану обіцянку, якщо навіть це пов'язано з неабияким клопотом.

11. Без вагань вирушаю у відрядження (ділову поїздку) в незнайоме місто.

12. Суворо дотримуюся розпорядку дня.

13. З осудом ставлюся до бібліотечних боржників.

14. Навіть найцікавіша телепередача не примусить мене відкласти термінову роботу.

15. Можу припинити суперечку, хоч би якими образливими були слова супротивника.

Підсумок результатів:

0 — 12 БАЛІВ. Сили волі вам бракує. Ви робите те, що вам легше й цікавіше. До обов'язків ставитесь не дуже сумлінно, і це головна причина ваших неприємностей.

13 — 21 БАЛ. Зустрівшись з труднощами, починаєте діяти, щоб подолати їх. Але, знайшовши обхідний шлях, негайно скористуєтесь ним.

Даного слова дотримаєте, неприємну роботу виконаєте, але . . . не перестараетесь. З власної ініціативи зайвого клопоту собі не завдаєте.

22 — 30 БАЛІВ. Ви — вольова людина. На вас можна покластися: не підведе. Вас не лякають поїздки, справи, яких бояться інші. Та інколи ваша тверда й непримиренна позиція з неперинципових питань заважає спілкуванню.

ПОБАЛАКАЛИ

— Кузя . . . друг! Як давно ми не бачилися! Ну, розкажи про себе . . .

Ти, певна річ, одружився. Я теж. Моя на десять років молодша за мене. Кажуть люди, — красуня.

Діти є? Мій, ти знаєш, вже задачки розв'язує, мов горішки лущить. І в кого він тільки такий удався?

Працюєш ким? Я — завлабом. Перебуваю в резерві на начальника відділу.

Ти, я чув, був у Парижі? А я торік їздив до Риги, дещо подивився.

Які у тебе вподобання? Я кохаюся в нумізматиці. А ще люблю футбол. По телевізору.

До речі, як тобі вчорашній матч киян зі «Спартаком»? Я не міг одірватися від екрана.

Ну, пробач, поспішаю. Радий був дізнатися про твоє життя-буття. На все добре . . .

СМІЄТЕСЬ ОХОЧЕ?

(Розважальний тест)

Одним з проявів радості від життя є сміх і добрий настрій. Смієтесь охоче? Добрий настрій вас ніколи не покидає? На ці запитання вам дасть відповідь наш тест. Виберіть одну з можливих відповідей під запитаннями.

- 1. Яка ваша думка про анекдоти?**
- найкращі анекдоти — короткі — 2 очка
 - найкращі анекдоти — народні — 3 очка
 - найкращі анекдоти — добрі — 4 очка
 - не маєте ніякої думки — 6 очок
- 2. Нудьгуєте деколи?**
- так, часто — 6 очок
 - майже ні — 4 очка
 - ні, ніколи — 6 очок
- 3. Якою буде ваша поведінка, якщо хтось над вами пожартує?**
- засмієтесь — 4 очка
 - засмієтесь, а при найближчій нагоді жарт вернете — 6 очок
- 4. Вранці встаєте свіжим?**
- так — 2 очка
 - як коли — 4 очка
 - ні — 6 очок
- 5. Що ви скажете про твердження, що усе погане є на щось добре?**
- це гасло невдах («смолярів») — 2 очка
 - щось у цьому є — 4 очка
 - не вірите цьому — 6 очок
- 6. Читаєте журнал гумору і сатири «Рогач»?**
- так, щотижня — 2 очка
 - так, але не регулярно — 4 очка
 - принципіально не читаєте — 6 очок
- 7. Який погляд на життя ви виберете?**
- життя — важке — 6 очок
 - життя — боротьба — 4 очка
 - життя — кабарет — 2 очка
- 8. Які театральні спектаклі найчастіше ви відвідуєте?**
- комедії — 2 очка
 - драми — 6 очок
 - різні — 4 очка
- 9. Вважаєте, що у вас багато добрих приятелів?**
- так — 2 очка
 - не знаєте — 4 очка
 - ні — 6 очок
- 10. Дивитесь телепередачу «Дотепніший виграє»?**
- так, завжди — 2 очка
 - ні, ніколи — 6 очок
 - так, якщо не показують іншу програму — 4 очка

Зрахуйте свої очки. Відповідь знайдете на сторінці 236.

Смійтеся на здоров'я!

Милосердна пані

Була собі пані, та така... така... Ну, от побачите самі яка! Прийшов до неї дід — старець, що милостиню просить. Прийшов під двері, молиться та примовляє:

— Подайте, Христа ради! Подайте убогому для спасіння душі, милосердна пані!

Почула пані тай думає: «А справді! Дам уже я йому що-небудь — от хоч би оце яєчко — знєсочок! Що вже там жалувати? То ж для спасіння своєї душі!» Закликала діда в хату, дала йому яєчко, приказуючи:

— На тобі, дідусю, яєчко, і з'їж, старенький, та помолися за мене!

Узяв дід яєчко, дякує:

— Спасибі вам, пані! Нехай вам господь заплатить за вашу добрість!

Пішов дід, а пані й думає: «От і добре, що я дала йому те яєчко, — що вже жалувати! Тільки коли б же то він пам'ятав!» Та й гукає на діда:

— Діду! Діду! Вернися!

Вертається дід (може думав, що пані ще щось дасть), кланяється. А пані питає його:

— Діду! Діду! Чи я тобі дала яєчко?

— Дали, пані, нехай господь спасе вашу душу! Нехай вам дає щастя й здоров'ячка — і вам і вашим діточкам!

— Ну, іди ж собі, йди, — каже пані та й думає: «Ні, таки пам'ятає за мій дар».

Але подумала-подумала пані та й знов кличе діда:

— Діду! Діду! Вернися!

«Що там таке знов?» — думає дід, вертаючись. А пані знов його питає:

— Діду! Діду! Чи я тобі дала яєчко?

— Дали, пані, дали, нехай вам господь дає панування! Нехай вам дає, чого собі просите!

«Ну добре! — думає пані. — Нехай же молити бога, нехай пам'ятає!»

Коли бачить, пані, що дід уже за ворітьми, — так швиденько пішов. «Ой, забуде, їй-бо, забуде!» Та давай гукати вголос:

— Діду, діду! Вернися!

Вертається дід знов. «Що це, боже мій, — думає дід, — не дає мені з двору вийти».

Підійшов, а пані знов його питає:

— Чи я тобі, діду, дала яєчко?

— Та дали, — каже, — бодай вам дихати не дало! Подарували те нещасне яєчко та все мені очі вибиває! Натє вам його, з'їжте! — та й кинув пані яєчко.

Як святий Юрко мужикові допоміг

Раз заїхав мужик в болото. Що він напруцювався — ніяк не міг виїхати. Нарешті зачав призивати святих на поміч. Призиває і поганяє коней: нічого не помагає. Він каже:

— Свята Дорото, витягни мене з болота!

Але нічого не помагає. Тоді як крикне:

— Святий Юрку, витягни мене з тої баюри!

— Та батогом по конях — і виїхав. Тай собі каже: — От що то хлоп, а не те що баба.

Піп у пеклі

Помер один піп. А матушка так плаче, так плаче.

— Господи! — каже. — Хоч би уві сні побачити, де там мій батюшка на тім світі.

От і сниться їй сон. Пекло, вогонь страшен-

ний. А з того вогню тільки голова батюшки виглядає. Матушка в сльози:

— Батюшечко мій, — каже, — батюшечко! За що ж ти оце таку муку терпиш?

А батюшка їй:

— Не журися, матушко! Я ще в архієрея на голові стою!

Не вірить

Така картинка: стоять двоє хлопчиків під хатою сільського старшини, і один з них кричить:

— Дядьку Микито! Дядьку Микито!

— А що там таке? — поважно питає огрядний старшина, виходячи на ганок.

— Та ось Грицько Стєпанишин не вірить, що у вас від горілки ніс червоний, то нехай подивиться.

Швачка

— Шиєш, дівонько?

— Шию!

— А пороти скоро будеш?

— Та ось тільки ниточку дошию!

Без штрафу

Зібралися п'ять монахів на храм і пиячили декілька день підряд, аж попухли од горілки. От один з них, у чині архієрея, і каже:

— Давайте закладемося об заклад, що цілий рік уже більше не будемо пияти і слово «горілка» говорить. Хто порушить цю умову, не лише вип'є, а скаже «горілка», — п'ятдесят карбованців штрафу.

Було це звечора. Полягали вони спать. На ранок попрокидалися з перев'язаними головами, і кожному кортить похмелитися, та штраф і умова лякали святих отців. А похмелитись хочеться, як перед смертю.

От перший і закидає:

— Горе не вона!

А другий підхоплює:

— Горе і без неї!

А третій додає:

— Ну, то послять за нею?

А четвертий і собі:

— Принести її!

Найстарший, архієрей, і собі додав басом:

— Ну що ж, божа братія? Благословляю випити її!

Так і обійшлося без штрафу.

Добре торгувалось

Одному чоловікові та треба було в місті купити дьогтю. От не потрапив він куди треба

та й зайшов у таку крамницю, де всякі хвиги-миги продають.

Увійшов, мазницю поставив біля ніг та й дивиться.

А в крамниці тільки один крамарчук, і питається він того чоловіка:

— А чого тобі?

— Дивлюсь, — каже чоловік, — що тут продається . . .

— А тобі ж чого?

— Та мені дьогтю!

— Та не дьоготь же, а дурні, дурні тут продаються. Подививсь чоловік на його та й каже:

— Оце ж як тих дурнів здорово купують — тільки один усього й зостався!

Подякував

Обізвав якомсь мужик попа дурнем. Розсердився піп, потягнув мужика до суду.

— Як же ти смів, — питає суддя, — образити батюшку?

— А хіба це обараза, коли дурневі сказати, що він дурень?

— Образа, та ще й велика . . .

— А коли на дурня сказати, що він розумний, це не буде образою?

— Ні, образи в цьому немає.

— Якщо так, — каже мужик, — то дякую вам, розумний пане, за роз'яснення.

Бідолашна баба

Пішла стара баба до церкви та й почувала, що там читали, як-то на тому світі буде плач і скрегіт зубів. Іде вона з церкви та так гірко плаче. Зустрічає її чоловік:

— Чого ви, бабо, плачете?

— Та як же мені, синочку, не плакати, прочитали в церкві, що буде на тому світі плач і скрегіт зубами, а чим же я буду скреготати, коли в мене ні однісінького зуба нема . . .

Як батько з сином хазяйнували

Йдуть батько з сином п'яненькі.

Син каже:

— Хазяйнуємо, ми, тату, з вами, бодай би чорти вашого батька так хазяйнували.

— Чийого, синку, батька? — питає батько.

— Та як вам, тату, жалко свого, то нехай того, — відповідає син.

Косарі

Косили два косарі: батько й син.

— Ой, — каже батько, — як же ми мало вкосили!

— Е, — каже син, — ви старі, я молодий, кому ж тут було косити?

Але сили вони полуднувати.

— Ой, — каже батько, — як же ми багато з'їли!

— Ей, — відказує син, — ви чоловік, і я чоловік, чи ж не було кому їсти?

Хитрий хлопець

— Мамо, дайте мені горіхів.

— Добре, візьми собі повну жмєню.

— Аж повну жмєню? То ви, мамо, дайте самі, бо ваша жмєня більша.

Не втерпів

В одній церкві та курив піп. І от йому захотілось під час відправи закурити, а тютюну не було. Він знав, що дяк курить і ховає тютюн у вівтарі. Піп вийшов із вівтаря та до дяка й співає:

— Ой дяче, дяче, де ти тютюн прячеш?

А дяк:

— В олтарі по праву сторону, під старою іконою, під самим Миколою.

А піп йому:

— Амі-інь!

І пішов закуривати.

ВІДПОВІДЬ

на розважальний тест «Смієтесь охоче?» із сторінки 234

● 20 — 32 очка

Ви знаєте, що сміх є корінням життя. Смієтесь багато, з усього і всюди. Хоч сміх і здоровий, дозвольте вам нагадати, що усього багато шкодить.

● 33 — 47 очок

Свою радість від життя проявляєте тим, що майже завжди у вас добрий настрій. Охоче за-

смієтесь з доброго анекдота або з гуморної ситуації. Лишніх проблем і турбот ви собі не створюєте.

● 48 — 60 очок

Товариство, ані веселих людей ви недолюблюєте. Здається, що дуже часто маєте «чорні дні». Не забувайте про те, що сміх здоровий.

Переклад: —бк—

1991

	СІЧЕНЬ	ЛЮТИЙ	БЕРЕЗЕНЬ
Понеділок	7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25
Вівторок	1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26
Середа	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27
Четвер	3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28
П'ятниця	4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29
Субота	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30
Неділя	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31

	КВІТЕНЬ	ТРАВЕНЬ	ЧЕРВЕНЬ
Понеділок	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24
Вівторок	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
Середа	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Четвер	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
П'ятниця	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Субота	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
Неділя	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30

	ЛИПЕНЬ	СЕРПЕНЬ	ВЕРЕСЕНЬ
Понеділок	1 8 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23 30
Вівторок	2 9 16 23 30	6 13 20 27	3 10 17 24
Середа	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25
Четвер	4 11 18 25	1 8 15 22 29	5 12 19 26
П'ятниця	5 12 19 26	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Субота	6 13 20 27	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Неділя	7 14 21 28	4 11 18 25	1 8 15 22 29

	ЖОВТЕНЬ	ЛИСТОПАД	ГРУДЕНЬ
Понеділок	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
Вівторок	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31
Середа	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25
Четвер	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
П'ятниця	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27
Субота	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
Неділя	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29

КУЛЬТУРНИЙ СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДЯЩИХ ЧССР

Періодично проводить:

- Свята культури українських трудящих ЧССР у Свиднику;
- Фестиваль української драми і художнього слова ім. О. В. Духновича в Міжлабірцях;
- Фестиваль українського фольклору і хорового співу у Камйонці;
- Фестиваль інтерпретаторів української народної пісні «Маковицька струна» у Бардієві;
- Фестиваль-огляд українських вокально-інструментальних груп «На крилах мелодій» у Стащині;
- Районні свята миру, культури і спорту в українських селах Східної Словаччини.

Видає:

- тижневик «НОВЕ ЖИТТЯ»;
- місячник «ДРУЖНО ВПЕРЕД»;
- літературно-мистецький та публіцистичний журнал «ДУКЛЯ»;
- «НАУКОВІ ЗАПИСКИ» з досліджень в області літератури, мови, фольклору, історії, етнографії, музики і мистецтва українців ЧССР;
- «РЕПЕРТУАРНІ ЗБІРНИКИ» для колективів НХС, читців-декламаторів і активістів КСУТ, збірники пісень; тексти лекцій для лекторського складу КСУТ.

СВИДНИЦЬКИЙ МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

запрошує Вас оглянути свої експозиції:

ПОСТІЙНУ

В МУК по вулиці Леніна у Свиднику
ЕТНОГРАФІЧНУ

Скансен над свидницьким амфітеатром
КАРТИННУ ГАЛЕРЕЮ

ім. Дезидерія Миллого у Свиднику

ХАТУ-МУЗЕЙ О. В. Духновича в с. Тополя Гуменського округу

ВИСТАВКИ,

які МУК щорічно організує.

Відвідайте вистави і концерти **ПРЯШІВСЬКОГО УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕАТРУ** та **ПІДДУКЛЯНСЬКОГО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО АНСАМБЛЮ!**

Щорічно УНТ та ПУНА реалізують:

- 6 прем'єр п'єс домашніх і зарубіжних авторів;
- 60 вистав на домашній сцені;
- 170 поїздок за глядачем у наш край;
- 170 концертів для трудящих Чехословаччини.

ПРИЄМНИХ ВАМ

ВРАЖЕНЬ ВІД

ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА,

ПРЕКРАСНИХ ПІСЕНЬ,

ТАНЦІВ

І МЕЛОДІЙ!

КЛУБ

приятелів української літератури «ДРУЖБА» вже третє десятиріччя збагачує нашу культуру виданнями українських авторів ЧССР.

В 1990 році КПУЛ «ДРУЖБА» пропонує Вашій увазі нові книги:

1. Сергій Макара: На різні струни — поезія
2. Ганна Коцур: Коли висихають криниці — поезія
3. Микола Ксеняк: Великі можливості — байки
4. Мілан Руфус: Вибрані твори — переклад словацької поезії
5. Іван Яцканин: Усе залишиш — коротка проза
6. Юлій Панько: На гори, на ліси, на скелі . . . — коротка проза
7. Андрій Куцер: Ей, діточки, дайте ручки — дитячі ігри
8. Надія Вархол — Анатолій Івченко: Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини
9. Веселка Карпат — вибір кращих зразків короткої прози закарпатських та українських авторів ЧССР
10. Народний календар 1991 — упорядник Богдан Кузишин
11. Науковий збірник МУК № 16 — упорядник Мирослав Сополига
12. Кол.: 35 років Музею української культури у Свиднику — кольорова публікація

«ДРУЖБА» — це Ваш клуб, клуб усіх приятелів української чехословацької літератури. Станьте і Ви його членом! Придбайте в його члени своїх друзів і знайомих!

Приємних Вам зустрічей з гарними книгами!

Книги КПУЛ «ДРУЖБА» видає Словацьке педагогічне видавництво, відділ української літератури в Пряшеві, вул. Маркса № 1.

Пряшівська студія Чехословацького радіо

Виходить в ефір щодня на частоті 1071 кілогерц та 864 кілогерци на середніх хвилях довжиною 280,1 метра та 347,2 метра, на передавачах Кошиці II та Снина I та на трасі дротового радіомовлення Гіральтівці — Стропків — Свидник — Красний Брід — Міжлабірці

ПОНЕДІЛОК — П'ЯТНИЦЯ:

від 15.00 год. до 15.30 год. з передачею актуальних подій.

СУБОТА:

від 9.00 год. до 11.30 год. і від 14.30 год. до 16.00 год.

НЕДІЛЯ:

від 9.00 год. до 12.30 год. і від 14.30 год. до 16.00 год.

ЗМІСТ

ЗИМА

Перемога правди, Федір Лазорик	32
Вдячність і вірність визволителям, Андрій Ковач	33
Шануймо прогресивні традиції наших предків, Мирослав Сопוליга	36
З різдвяних звичаїв Пряшівщини , Йосиф Вархол	40
Бомба лютує, Електроніка, Якість, Микола Ксеняк	43
Поет, що жагуче любив свою вітчизну, Олена Рудловчак	44
Лютий, Віктор Гайний. Питає перебудова, Микола Ксеняк	47
Де ж сталася помилка? Степан Ганущин	48
Нічого, Лев Лайнер	50
Світ, в якому живемо, Євген Філіппов	51
Анатолій Кралицький, Любиця Бабота	54
Екзекутор, Анатолій Кралицький (Іван Нодь)	55
Доценту Андрієві Ковачу — 60 років, Ангеліна Урам	58
Якою буде погода	59
Дідів прогноз, Остап Вишня	60
Ради для всіх	62
Безконечні казочки, Снігова баба, Марійка Підгірянка	64
Батіжок, Мирослав Немет	65
Який ви чоловік?	70
Скільки років нам відміряно? А. Репін	70
Куріння — ворог людини, Ольга Козирьова	72
Афоризми про книгу	74
Іван Раковський, Любиця Бабота	75
Найдорожче , Анатолій Костецький	77
Матері, Віктор Гайний, Кожен крок наш , Сергій Макара	77
Будьте здорові, жінки! Володимир Баранов	78
Жінка, що пером проклала шлях нашому сьогodenню, Олена Рудловчак	79
Гвоздики, Йосиф Жупан	81
Що сталося з мамою? Юстина Матяшовська	85
Смачного вам!	86
Поради господиням	88
Ліки навколо нас, В. В. Кархута	89
Сосна лісова	91
Підбіль звичайний	91
Верба біла	92
Бузина чорна	93
Коноплі посівні	94
Чорниця звичайна	94
Бервза біла	95
Ювілей старійшини української літератури, Михайло Роман	96
Загублене щастя, Андрій Кусько	98
Завбачливий, Іван Карун	99
Народні усмішки	100
Загадки	101

ВЕСНА

Друзям у всьому світі, Максим Рильський	102
По слідах видавничої справи українців Чехословаччини, Петро Бегені	104
Сповідь, Степан Руданський	108
Циган з хроном, Степан Руданський	108
Кольорові писанки, Йосиф Вархол	109
Народ скаже, як зав'яже	112
Старинська примара, Надія Вархол	113
Загадки — явища природи	115
Кожна прикмета своє віщує	115
Про ліс не лише лірично, Марек Кисучан	116
Калина звичайна	117
Гречка посівна	118
Кропива дводомна	118
Виноград благородний	119
Дуб звичайний	120
Первоцвіт весняний або лікарський	120
Смерека європейська	121
Глуха кропива біла	121
Най . . . най . . . най . . .	122
Поради для господинь	123
Ленін, Сергій Макара	124
Володимир Ілліч Ленін і сучасність, Василь Скрип	125
Прапорonosець революції, Олена Рудловчак	128
Те маленьке деревце, Дмитро Головка	131
Доброго вам здоров'я, Георгій Бургонський	132
Наша дитина	133
Ви ревнива?	137
Не забувайте на своє походження! Корній Михайлів	138
Прага, Микола Романченко	139
Міністорія найбільшої війни	140
Балада про дорожника Павла Хамуляка, Ілля Галайда	142
Солов'ї в калині, Валентин Богаєвський	143
Роздум про пройдене, Федір Іванчов	143
Денис Зубрицький, Любиця Бабота	146
Скажи мені, пташку . . . , Мій рідний край, Денис Зубрицький (Торисин)	148
Оптиміст чи песиміст?	148
Перевиховала, Олександр Шатець	149
Байка про багатство, Петер Мартінчек	149
Дискутери, Микола Ксеняк	149
Дитячий гумор	150

ЛІТО

Бути людиною, Шандор Горват	151
Слово рідної мови, В. О. Сухомлинський	152
Звичаї на Івана Купала, Надія Вархол, Йосиф Вархол	153
З народних прикмет	155

Крутильник у народному повір'ї., Надія Вархол	156
Народ скаже, як зав'яже	157
Будуй хату, Іване! Іван Яцканин	159
Співець нескорених Карпат, Любиця Бабота	166
Надієтесь на випадковість?	167
Лабірчино моя, Іван Кіреш	168
Згадую . . . , Федір Іванчов	168
Жнива, Микола Федунець	171
Михайло Сабадош — ювіляр, Михайло Роман	171
Не здібний, Схил, Мара, Затемнення, Микола Ксєняк	173
Дитячий гумор	174
Поради для господинь	175
Смачного вам!	176
Не куріть в автомобілі	178
Ліки навколо нас	179
Конвалія звичайна	179
М'ята холодна	179
Овес посівний	180
Делегат, Степан Крушко	181
За мир в Калинові, Меланія Герман	183
Зустріч, Ярослав Сушко	184
Свято в лісі, Олександр Білаш	186
Одностайна думка	187
Як святі сметану їли	187
Життя за шпаргалкою, Володимир Окунь	189
Страшний сон, Федір Іванчов	191
Загадки — жарти	193
Компліменти	193

ОСІНЬ

Повік не забудь . . . , Віктор Гайний	196
Дарунок, Юрко Боролич	197
Загадки — задачі	201
Андріївські звичаї, Йосиф Вархол	202
З дротарською крошною на плечах, Надія Вархол	204
Про народну пісню в повісті «Світанок над селами», Михайло Гиряк	206
Один з народних учителів, Андрій Ковач	208
Життя, віддане благородній справі, Юрій Кундрат	210
Діти й ластівка, Що я люблю, Марійка Підгірянка	211
Як жити довше і зберегти своє здоров'я	212
Косметика	213
Рецепти наших бабусь, Таїсія Гонтар	214
Що ми знаємо про моркву	215
ЛІКИ НАВКОЛО НАС	
Хрін звичайний	216
Яловець звичайний	217
Картопля їстівна	217
Терен колючий	218
Чоловіча папороць	218

Цікаве й смішне з географії	219
Казала дівчинонька, що полотна бочка, Надія Вархол	221
Юрко, жмурко і хмурко, Марійка Підгірянка	224
Ради-поради для всіх	225
Віктор Федорович Кимак, Любиця Бабота	226
Михайло Старицький, Любиця Бабота	227
Чому потрібен людям театр? Ярослав Сисак	228
З народу, для народу . . . , Андрій Гнат	230
Аналізуємо силу волі	233
Смієтесь охоче?	234
Смійтеся на здоров'я!	234
Календар на 1991 рік	237

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР 1990

Видання перше

Видало Словацьке педагогічне
видавництво в Братиславі, відділ
української літератури в Пряшеві

як свою 429 публікацію

Упорядник Петро Бегені
Відповідальний редактор Наташа Кайнц
Художній редактор Іван Фіркаль
Технічний редактор Ладіслав Цупер
Графічне оформлення Мікулаша Рондзіка
Обкладинку оформив Ладіслав Цупер

Друкували Дуклянські друкарні, з. п. в Пряшеві
— Стор 248 — 02/59 — АА 25,68 (текст 18,91,
графіка 6,77) — ВА 27,42 — Тираж 7000 — Ух-
валено постановою СЦКК-ГД № 1562/І-88

Кчс 29,— 6.

ĽUDOVÝ KALENDÁR 1990

Prvé vydanie

Vydalo Slovenské pedagogické naklada-
tel'stvo v Bratislave, oddelenie ukrajijn-
skej literatúry v Prešove

ako svoju 429. publikáciu

Zostavovateľ Peter Begeni
Zodpovedná redaktorka Nataša Kainzová
Výtvarný redaktor Ivan Firkaľ
Technický redaktor Ladislav Cuper
Graficky upravil Mikuláš Rondzík
Obálku navrhol Ladislav Cuper

Tlačili Duklianske tlačiarne, z. p. v Prešove — Strán
248 — 02/59 — АА 25,68 (text 18,91, grafika 6,77)
VH 27,42 — Náklad 7000 — Schválené výmerom
SÚKK-GR č. 1562/І-88

Кчс 29,— 6.

ISBN 80—08—00133-X



Обкладинка

1 стор.: заслужений митець Марія Мачошкo.

4 стор.: Осінь.

Фото Л. Цупера.

02/59

Kčs 29,— б.

ISBN 80—08—00133—X